TETİMMETÜ'Ş-ŞAKÂ'İKİ'N-NU'MÂNİYYE

Âşık Çelebi'nin Şakâ'ik Zeyli

ÂŞIK ÇELEBİ

TÜRKİYE YAZMA ESERLER KURUMU BAŞKANLIĞI YAYINLARI: 199

Tarih ve Toplum Bilimleri Serisi : 34

Kitabın Adı : TETİMMETÜ'Ş-ŞAKÂ'İKİ'N-NU'MÂNİYYE
Âşık Çelebi'nin Şakâ'ik Zeyli

Müellifi : Âşık Çelebi (ö. 979/1572)

Özgün Dili : Arapça

Çeviri : Prof. Dr. Muhammet Hekimoğlu

Editör : Prof. Dr. Derya Örs

Proje Koordinatörü : Dr. Göker İnan

Son Okuma : Osman Baş, Yazma Eser Uzmanı

Arşiv Kayıt : Köprülü Yazma Eser Ktp., Fazıl Ahmed Paşa, Nr. 1098
Süleymaniye Yazma Eser Ktp., Halet Efendi, Nr. 821
Bursa İnebey Yazma Eser Ktp., Orhan Camii, Nr. 999

Kapak Görseli : Millet Yazma Eser Ktp., Ali Emiri Tarih, Nr. 772'de kayıtlı *Meşâirü'ş-Şuarâ*'da yer alan Âşık Çelebi tasviri, vr. 39[b]

Yapım : Yüksel Yücel

Baskı : İmak Ofset Basım Yayın
Akçaburgaz Mah. 137. Sk. No: 12 34522 Esenyurt/İstanbul
Tel: 444 62 18 Sertifika No: 45523

Baskı Yeri ve Yılı : İstanbul 2022

Baskı Miktarı : 1. Baskı, 1500 adet

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Library of Congress A CIP Catalog Record

Âşık Çelebi
Âşık Çelebi'nin Şakâ'ik Zeyli, *Tetimmetü'ş-Şakâ'iki'n-Nu'mâniyye*

1. Tarih, 2. Edebiyat, 3. Biyografi, 4. Şakâ'ik, 5. Âşık Çelebi, 6. Tetimmetü'ş-Şakâ'iki'n-Nu'mâniyye

ISBN: 978-975-17-5205-5

Copyright © Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı. Her hakkı mahfuzdur.
Bütün yayın hakları *Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı*na aittir. Başkanlığın izni olmaksızın tümüyle veya kısmen, hiçbir yolla ve hiçbir ortamda yayımlanamaz ve çoğaltılamaz.

T.C. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı
Süleymaniye Mh. Kanuni Medresesi Sk. No: 5 34116 Fatih / İstanbul
Tel.: +90 (212) 511 36 37
Faks: +90 (212) 511 37 00
info@yek.gov.tr
www.yek.gov.tr

TETİMMETÜ'Ş-ŞAKÂ'İKİ'N-NU'MÂNİYYE

ÂŞIK ÇELEBİ'NİN ŞAKÂ'İK ZEYLİ

(ÇEVİRİ - ELEŞTİRMELİ METİN)

ÂŞIK ÇELEBİ
(ö. 1572)

Çeviri
Muhammet Hekimoğlu

Editör
Derya Örs

TÜRKİYE
YAZMA
ESERLER
KURUMU
BAŞKANLIĞI

TAKDİM

İnsanlık tarihi, akıl ve düşünce sahibi bir varlık olan insanın kurduğu medeniyetleri, medeniyetler arasındaki ilişkileri anlatır. İnsan, zihnî faaliyetlerde bulunma kabiliyetiyle bilim, sanat ve kültür değerleri üretir, ürettiği kültür ve düşünce ile de tarihin akışına yön verir.

Medeniyetler, kültürler, dinler, ideolojiler, etnik ve mezhebî anlayışlar arasındaki ilişkiler kimi zaman çatışma ve ayrışmalara, kimi zaman da uzlaşma ve iş birliklerine zemin hazırlamıştır.

İnsanların, toplumların ve devletlerin gücü, ürettikleri kültür ve medeniyet değerlerinin varlığıyla ölçülmüştür. İnsanoğlu olarak daha aydınlık bir gelecek inşâ edebilmemiz, insanlığın ortak değeri, ortak mirası ve ortak kazanımı olan kültür ve medeniyet değerlerini geliştirebilmemizle mümkündür.

Bizler, Selçuklu'dan Osmanlı'ya ve Cumhuriyet'e kadar büyük devletler kuran bir milletiz. Bu büyük devlet geleneğinin arkasında büyük bir medeniyet ve kültür tasavvuru yatmaktadır.

İlk insandan günümüze kadar gök kubbe altında gelişen her değer, hakikatin farklı bir tezahürü olarak bizim için muteber olmuştur. İslâm ve Türk tarihinden süzülüp gelen kültürel birikim bizim için büyük bir zenginlik kaynağıdır. Bilgiye, hikmete, irfana dayanan medeniyet değerlerimiz tarih boyunca sevgiyi, hoşgörüyü, adaleti, kardeşlik ve dayanışmayı ön planda tutmuştur.

Gelecek nesillere karşı en büyük sorumluluğumuz, insan ve âlem tasavvurumuzun temel bileşenlerini oluşturan bu eşsiz mirasın etkin bir şekilde aktarılmasını sağlamaktır. Bugünkü ve yarınki nesillerimizin gelişimi, geçmişimizden devraldığımız büyük kültür ve medeniyet mirasının daha iyi idrak edilmesine ve sahiplenilmesine bağlıdır.

Felsefeden tababete, astronomiden matematiğe kadar her alanda, Medine'de, Kahire'de, Şam'da, Bağdat'ta, Buhara'da, Semerkant'ta, Horasan'da, Konya'da, Bursa'da, İstanbul'da ve coğrafyamızın her köşesinde üretilen değerler, bugün tüm insanlığın ortak mirası hâline gelmiştir. Bu büyük emanete sahip çıkmak, bu büyük hazineyi gelecek nesillere aktarmak öncelikli sorumluluğumuzdur.

Yirmi birinci yüzyıl dünyasına sunabileceğimiz yeni bir medeniyet projesinin dokusunu örecek değerleri üretebilmemiz, ancak sahip olduğumuz bu hazinelerin ve zengin birikimin işlenmesiyle mümkündür. Bu miras bize, tarihteki en büyük ilim ve düşünce insanlarının geniş bir yelpazede ürettikleri eserleri sunuyor. Çok çeşitli alanlarda ve disiplinlerde medeniyetimizin en zengin ve benzersiz metinlerini ihtiva eden bu eserlerin korunması, tercüme ya da tıpkıbasım yoluyla işlenmesi ve etkin bir şekilde yeniden inşâ edilmesi, Büyük Türkiye Vizyonumuzun önemli bir parçasıdır. Bu doğrultuda yapılacak çalışmalar, hiç şüphesiz tarihe, ecdadımıza, gelecek nesillere ve insanlığa sunacağımız eserleri üretmeye yönelik fikrî çabaların hasılası olacaktır. Her alanda olduğu gibi bilim, düşünce, kültür ve sanat alanlarında da eser ve iş üretmek idealiyle yeniden ele alınmaya, ilgi görmeye, kaynak olmaya başlayan bu hazinelerin ülkemize ve tüm insanlığa hayırlar getirmesini temenni ederim. Aziz milletimiz, bu kutsal emaneti yücelterek muhafaza etmeyi sürdürecektir.

Recep Tayyip Erdoğan
Cumhurbaşkanı

İÇİNDEKİLER

TAKDİM 4
EDİTÖRÜN ÖNSÖZÜ 11
HAZIRLAYANIN ÖNSÖZÜ 13

TETİMMETÜ'Ş-ŞAKÂ'İKİ'N-NU'MÂNİYYE 20
Eminzâde Yahya b. Nûreddin el-Emîn 36
Hoca Kaynı Muhyiddin Mehmed b. Mahmud el-Aydınî 38
Mehmed Şah b. Sinan Çelebi el-Yegânî 40
Muslihuddin Mustafa b. Pîr Ali en-Niksârî 42
Sürûrî Muslihuddin Mustafa b. Şaban 44
Cürcân Muhyiddin Mehmed b. İbrahim 52
Muhyiddin Mehmed b. el-Arabî 54
Dünbekzâde Muhyiddin b. İbrahim 56
Rûşenîzâde Nimetullah 58
Şah Ali Çelebi b. Kasım Bey 60
Şeyh Mehmed Çelebi b. Şeyh Safiyyüddin el-Bursevî 62
Abdülvehhâb Çelebi b. Abdurrahman b. Ali b. Müeyyed b. Pîr Ali b. Siyavuş b. Evran el-Müeyyedî 64
Ahmed Çelebi 70
Kurt Ahmed Çelebi b. Hayreddin el-Muallimü's-Sultânî 78
Abdülbâki Efendi 78
Abdülbâki Çelebi b. Mehmed Şah el-Fenârî 82
Yûsuf Çelebi el-Fenârî 84
Şeyh Abdurrahman b. Şeyh Cemâleddin el-Merzifonî 88
Muhyiddin Mehmed Efendi 90

Mimarzâde Muslihuddin Mustafa b. Mehmed 94
Dârib Muhyiddin 98
Şeyh Abdüllatif Efendi 100
Küçük Tâceddin 102
İmamzâde Muhyiddin 104
Hekim Çelebi 106
Muhzır Kulu Sinâneddin Yûsuf 108
Celâlzâde Sâlih b. Celâleddin 110
Eğri Abdizâde Mehmed Çelebi 114

ON BİRİNCİ TABAKA 118
Ahîzâde Ahaveyn Muhyiddin Mehmed Çelebi el-Konevî 122
Alâeddin Ali Çelebi el-Manavgâdî 124
Ahîzâde Ahmed Çelebi el-Konevî el-Karamânî 124
Tâceddin İbrahim el-Manavgâdî 128
Nişancı Celâlzâde Mustafa Çelebi 130
Çalık Yakub Efendi 132
Muhyiddin Mehmed b. Şeyh Torod 132
Abdülkerimzâde Muhyiddin Mehmed b. Abdülvehhâb b. Abdülkerim 134
Emir Hasan b. Sinan en-Niksârî 136
Karadavudzâde Muslihuddin Mustafa Çelebi 138
Kaysûnîzâde eş- Şeyh Mahmud b. eş-Şeyh Muhammed el-Kosonî el-Mısrî 140
Kutbüddin eş-Şirvânî el-Acemî 144
Lütfi Efendi 146
Kara Abdurrahman, Abdurrahman b. Mustafa 146

Muslihuddin Efendi 150
Mahmud Çelebi b. Mustafa 150
Dülgerzâde Mehmed Efendi 152
Emir Hasan Çelebi'nin Kardeşi Abdullah Efendi 154
Muslihuddin Mustafa Çelebi b. Kadızâde Ahmed Çelebi 158
Abdülfettâh Efendi 160
Emir Şah Kardeşi Muhyiddin Mehmed Seydîzâde 162
Baldırzâde Abdurrahman b. Ali 162
Bostan Çelebi Muslihuddin Mustafa b. Pîr Mehmed 164
Bostan Çelebi el-Aydınî 166
Gazzâlizâde Abdullah b. Abdülkâdir 168
Abdullah b. Mîrcân b. Abdullah 176
Muhyiddin Mehmed Şah b. Hürrem el-Mevlevî es-Sıddîkî 178
Necmî Çelebi, Necmeddin Mehmed el-Acemî el-Bursevî 182
Câfer Çelebi el-İskilibî 204
Benli Mahmud Bedreddin el-Karamanî 206
Fevrî Şemseddin Ahmed b. Abdullah 206
Şemseddin Ahmed b. Mehmed b. Hasan b. Abdüssamed es-Samsûnî 214
Yahya Çelebi Efendi b. Ömer el-Arabî 216
Sultan Muallimi Atâullah b. Ahmed el-Birgivî 226
Manav Seydî b. Halil 230
Leyszâde Pîr Ahmed Çelebi b. Pîr Ahmed 236
Alâeddin Ali b. Kâsım ez-Zeytûnî 238
Ramazanzâde Mehmed Çelebi b. Ramazan el-Merzifonî 238
Kayın Çelebi Mehmed b. Hüsam 238

Bihiştî Şeyh Ramazan b. Abdülmuhsin b. Mustafa el-Vizevî 240
Bedreddin Mahmud el-Esved b. Seydî Kösec el-Ankaravî 240
Harâbî Efendi 242
Sinâneddin Yûsuf b. Pîr Ahmed el-Akhisârî es-Saruhanî 242
Serçe Ali, Alâeddin b. Şeyh Mahmud es-Sinobî 242
Nurullah Çelebi et-Tabîp el-Mağnisavî 244
Şeyhülislâm Ebüssuûd Efendi 244
Pervîz b. Abdullah Efendi 262

YER İSİMLERİ DİZİNİ 267
ŞAHIS İSİMLERİ DİZİNİ 271
ESER İSİMLERİ DİZİNİ 281
EKLER 283

EDİTÖRÜN ÖNSÖZÜ

Osmanlı dönemi Türk bilim, eğitim ve kültür tarihimizin yüz akı eserlerinden birisi de hiç kuşkusuz **Taşköprülüzâde Ahmed Efendi**'nin (901-968/1495-1561) Arapça kaleme aldığı *eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye fî Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniyye* adlı ölümsüz eseridir. Yazılışından itibaren büyük ilgi gören *Şakâ'ik*, Osmanlı Devleti'nin kurulduğu dönemden başlayarak 965/1558 yılına kadar Osmanlı ulema ve meşayihinin hayat hikâyeleriyle menkıbelerini içeren ilk derli toplu tabakât ve hâl tercümesi kitabı olmak sıfatıyla kendi alanında önemli bir çığır açmıştır.

"*Tabaka*" adı verilen on ana bölümden oluşan eserde, **Sultan Osmân Han**'dan başlayarak **Kânûnî Sultan Süleymân Han** zamanına kadar yaşamış olan 371 bilgin ve 150 şeyhin hâl tercümeleri, ölüm tarihleri sırasına göre ele alınmıştır.

Telif edildiği yıldan itibaren çok sayıda nüshası istinsah edilerek Osmanlı bilim dünyasında hızla yayılan *Şakâ'ik*, zaman içinde yapılan çok sayıda çeviri, zeyil ve telhisleriyle birlikte, etkisi neredeyse 20. yüzyıla dek sürecek olan edebî ve ilmî bir hareketin de fitilini ateşlemiştir. Arapça yazılmış olması dolayısıyla, ilgililerin eserden daha fazla yararlanabilmesi amacıyla, daha müellif hayattayken, bizzat kendi izni ve oluruyla çok sayıda Türkçe çevirisi yapılmış, zaman içinde bu çevirilere ek olarak yine çok sayıda Arapça ve Türkçe zeyiller kaleme alınmış, böylece Osmanlı dönemi Türk bilim tarihi için son derece önemli olan bir Şakâ'ik çevirileri ve zeyilleri geleneği ortaya çıkmıştır.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı tarafından, başta *Şakâ'ik*'ın Arapça metninin eleştirel basımı ve Türkçeye çevirisi olmak üzere, diğer önemli çevirileriyle zeyillerinin, "*Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye Çeviri ve Zeyilleri Projesi*" adı altında bir dizi hâlinde yayınlanmasıyla birlikte, Osmanlı dönemi bilim, eğitim, sanat, kültür ve sosyal tarihimizin önemli bir bölümüne ışık tutulmuş olacaktır.

Bu dizide yayınlanması öngörülen eserler, *Şakâ'ik*'ın Arapça metni ve çevirisiyle birlikte, **Mehmed Hâkî el-Belgradî**'nin *Hadâ'iku'r-Reyhân fî Tercemeti Şakâ'iku'n-Nu'mân (Mecma'u'l-Eşrâf)*, **Derviş Ahmed Efendi**'nin *ed-Devhatü'l-İrfâniyye fî Ravzati'l-Ulemâi'l-Osmâniyye*, **İbrâhîm b. Ahmed el-Amasî**'nin *Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye*, **Mecdî Mehmed Efendi**'nin *Hadâ'iku'ş-Şâkâ'ik fî Tercemeti'ş-Şakâ'ik* adlı çevirileriyle, **Âşık Çelebi**'nin *Tetimmetü'ş-Şakâ'iki'n-Nu'mâniyye*, **Ali b. Bâlî**'nin *el-Ikdu'l-Manzûm fî Zikri Efâdılı'r-Rûm*, **Âkifzâde Abdürrahîm Efendi**'nin *Kitâbü'l-Mecmû' fi'l-Meşhûd ve'l-Mesmû'*, **Nev'îzâde Atâyî Efendi**'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik fî Tekmileti'ş-Şakâ'ik*, **Uşşâkîzâde Seyyid İbrâhîm Hasîb**'in *Zeyl-i Şakâ'ik*, **Simkeşzâde Mehmed Şeyhî Efendi**'nin *Vekâyı'-ı Fuzalâ* ve **Fındıklılı İsmet Efendi**'nin *Tekmiletü'ş-Şakâ'ik fî Hakki Ehli'l-Hakâ'ik* adlı zeyillerinden ibârettir.

Adı geçen eserlerden Türkçe olanlar, mevcut yazma nüshaların karşılaştırılmasıyla çeviriyazı olarak, Arapça olanlar ise özgün metinleri ve Türkçe çevirileriyle birlikte yayınlanacaktır.

"*Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye Çeviri ve Zeyilleri Projesi*" kapsamında yayınlanacak olan toplam on iki adet eserin bilim dünyamıza hayırlı olmasını diler, bu ağır ve zorlu iş için gecesini gündüzüne katarak emek veren bilim insanlarını ve bu fevkalade önemli projeyi hayata geçiren Türkiye Yazma Eserler Kurumunun saygıdeğer başkanı Prof. Dr. Muhittin Macit'in şahsında değerli Kurum çalışanlarını tebrik ederim.

Prof. Dr. Derya Örs
Proje Editörü

HAZIRLAYANIN ÖNSÖZÜ

Anadolu âlimlerine dair hiçbir eserin olmadığı, hayatları ve eserlerine dair bir çalışmanın yapılmadığı bir zamanda Taşköprülüzâde Ahmed Efendi (ö. 968/1561) Anadolu'da biyografi geleneğini başlattı. Onun açtığı geleneği devam ettiren yazarların ilki de Âşık Çelebi oldu (ö. 979/1572).

Âşık mahlasıyla bilinen ve bugün Kosova sınırlarındaki Prizren'de doğan Âşık Çelebi'nin tam adı Pîr Mehmed b. Ali b. Zeynelâbidîn b. Mehmed en-Nattâ er-Rızavî el-Hüseynî el-Hâşimî'dir. *Meşâirü'ş-Şuarâ* adlı tezkiresiyle ün yapan müellif, Sürûrî, Taşköprülüzâde, Ebüssuûd ve Muhyiddin Fenârî gibi devrinin ünlü âlimlerinden dersler almıştır. İlim erbabı bir ailede yetişen Âşık Çelebi, dedesi Müeyyedzâde ve babasının sayesinde geniş bir ilim çevresinde kendisini göstermiştir. Kâtiplik, mütevellilik ve kadılık gibi bürokratik görevlerde bulunan müellif, 1566 Sigetvar Seferi dönüşünde II. Selim'e bir gazel ve arzuhal sunmuştur. Sokullu Mehmed Paşa'ya takdim ettiği *Şakâ'ik* zeylinden başka çeviri ve telif eserleri olan Âşık Çelebi şiirle de ilgilenmiş ve bir de divan kaleme almıştır.

Âşık Çelebi hayat hikâyesi yazmanın Râşid Halifelerden beri var olan gelenek olduğunu ve bunun Anadolu için ne kadar önemli olduğunu vurgulayarak başladığı *Tetimmetü'ş-Şakâ'iki'n-Nu'mâniyye* adlı elinizdeki eserinin mukaddimesinde asillerle ve yüksek himmet sahibi emirlerle dolu olan Anadolu diyarının ilim talebesi, müderris ve mutasavvıfların menzili ve gayesi olduğunu söyler. Mertebe ve makam bakımından hem doğu hem de batı için gözde bir yer olması, sadece âlimler için değil aynı zamanda ticaret ve zanaât erbabı için de bir merkez olması hasebiyle ticaret kervanlarının oraya ulaşmak için dizildiğini ifade eder. Ona göre memleketlerindeki ceberut beylerin zulmünden canlarını kurtarmak ve emin bir sığınak bulmak isteyen ilim ve ticaret erbabı için Anadolu daima bir barınak ve korunak olmuştur.

Arap ve Acem diyarlarından göç ederek Anadolu'ya gelmiş ilim ehlinin öldüklerinde maddî olarak yok olmaları gibi sanlarının da silinip gitmesinin doğru olmadığı, onların hayat hikâyelerinin gelecek nesillere ışık tutması gerektiği fikrinin Taşköprülüzâde'yi onların hayat hikâyelerini yazmaya

ittiği tespitini yaparak; onun yaptığı işin bir benzerinin olamayacağını, bu sebeple de onun eserine kendisinin zeyl yapmasının çok cüretkâr bir teşebbüs olduğunu söylemiştir. Taşköprülüzâde'nin yaptığı iş bir inci gerdanlık ve mücevher kolye ise, kendisinin yapacağının sıradan ve eski püskü bir kolye mesabesinde olacağını; Taşköprülüzâde'nin eseriyle yaptığı işin semizle cılız, pahalıyla kelepir, fasihle dilsiz kadar farklı olduğunu dile getirmiştir.

Taşköprülüzâde'nin hayatına kısaca değindikten sonra onun usulünü devam ettirmiş, onun bıraktığı yerden biyografileri yazmaya devam etmiştir. Taşköprülüzâde'nin metninde olmayan bazı ilaveler de yaparak onun başladığı onuncu tabakayı tamamladıktan sonra Sultan II. Selim dönemini on birinci tabaka başlığı altında ele almıştır.

Taşköprülüzâde'nin çağdaşı ve aynı zamanda öğrencisi olan ve onun eserine zeyl yapan ilk kişi olması yönüyle önem arz eden müellif bu eserinde biyografileri tıpkı hocası gibi tahta geçen padişahlara göre ele almasının yanında ölüm tarihlerine göre sıralamış, hocası gibi sade bir dil kullanmıştır. Manav Seydî örneğinde olduğu gibi hayatından bahsettiği kişilerin olumlu veya olumsuz yönlerini zikretmekten geri durmamıştır.

Eserin Tahkikinde Kullanılan Yazma Nüshalar

1. Nüsha: Köprülü Yazma Eser Kütüphanesi, Fazıl Ahmed Paşa Koleksiyonu, No: 1098'de bulunan mecmuanın 200b-248a yaprakları arasında yer almaktadır. Kısaltması "ف"dir. 48 yaprak, 17 satır olup bozuk bir nesih hatla istinsah edilmiştir. Biyografi başları kırmızı, diğer metin ise siyah mürekkeple yazılmıştır. Sade bir nüsha olup süsleme içermemektedir. Hatimeden sonra Köprülü Fazıl Ahmed Paşa'ya ait vakıf mührü vardır. Bu nüshada 42 biyografi bulunmaktadır. Müellifi, telif tarihi ve istinsaha dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Başı:

تبارك الذي نزّل الفرقان وتولى حفظه عن ريب المنون حسبما قال سبحانه وتعالى إنا نحن نزلنا الذكر...

Sonu:

... فرأيت في رؤياي بأن قيل لي سنك ستة وسبعون وخسرت من التصور سنين. رحمه الله تعالى رحمة واسعة. آمين.

2. Nüsha: Konya Bölge Yazma Eser Kütüphanesi, Burdur İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonu, No: 1100'de bulunan mecmuanın 116b-160a sayfaları arasında yer almaktadır. Kısaltması "ر"dır. 44 yaprak, 20 satır olup bozuk bir tâlik hatla istinsah edilmiştir. Biyografi başları kırmızı, metin siyah mürekkeple yazılmıştır. İstinsah bilgileri mevcut olmayan nüshada 42 biyografi mevcuttur.

Başı:

تبارك الذي نزّل الفرقان وتولى حفظه عن ريب المنون حسبما قال الله سبحانه وتعالى إنا نحن نزلنا الذكر...

Sonu:

... فرأيت في رؤياي بأن قيل لي سنك ستة وسبعون وخسرت من التصوير سنتين. رحمه الله تعالى رحمة واسعة. تم.

3. Nüsha: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Fatih Koleksiyonu No: 4412'de bulunan mecmuanın 194b-226b sayfaları arasında yer almaktadır. Kısaltması "ح"dır. 32 yaprak, 21 satır olup kısmen harekeli olarak nesih hatla yazılmıştır. 42 biyografi içermektedir. Sayfalar yaldızla cetvellenmiştir. Ayetler, söz başları ve noktalar kırmızı, metin siyah mürekkeple yazılmıştır. Serlevhasında *Tetimmetü'ş-Şakâ'iki'n-Nu'mâniyye* ibaresi vardır. Eserin bulunduğu mecmuanın zahriyesinde Sultan Mahmud'a ait vakıf kaydı ve mühür yanında tahrif olmuş bir başka mühür ve dört adet temellük kaydı vardır.

Başı:

تبارك الذي نزّل الفرقان وتولى حفظه عن ريب المنون حسبما قال سبحانه وتعالى إنا نحن نزلنا الذكر...

Sonu:

... فرأيت في رؤياي بأن قيل لي سنك ستة وسبعون وحصرت من التصوير سنين. رحمه الله تعالى رحمة واسعة بمزيد إحسانه وأسكنه في فراديس جنانه بمنه وكرمه. آمين.

4. Nüsha: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Halet Efendi Koleksiyonu, No: 821'de bulunan mecmuanın 197b-241b sayfaları arasında yer almaktadır. Kısaltması "ل"dir. 45 yaprak, 19 satır olup nesih hatla yazılmıştır. 46 biyografi içermektedir. Biyografi başları, ayetler, noktalar ve çizgiler kırmızı, metin ise siyah mürekkeple yazılmıştır. Satır aralarında ve derkenarda tashihler vardır. **ف** nüshasındaki biyografilere ek olarak beş biyografi içermesi bu nüshanın *Tetimmetü'ş-Şakâ'ik*'e zeyil olduğu kanatini doğurmuştur.

Başı:

تبارك الذي نزّل الفرقان وتولى حفظه عن ريب المنون حسبما قال سبحانه إنا نحن نزلنا الذكر...

Sonu:

... فرحم الله كلهم ومن يرحم العلماء والأشراف. فالعمر والدولة يفنيان، والجود والسماحة يبقيان. تمت.

5. Nüsha: Bursa İnebey Yazma Eser Kütüphanesi, Orhan Camii Koleksiyonu, No: 999'da bulunan nüshadır. Kısaltması "ب"dir. 47 yaprak, 16 satır olup tâlik hatla istinsah edilmiştir. Serlevhası tezhipli olup sayfalar yaldızla cetvellenmiştir. Söz başları ve noktalar kırmızı, metin siyah mürekkeple yazılmıştır. Derkenarında bulunan 2 biyografi ile beraber 82 biyografi içermektedir. Bu nüsha da Âşık Çelebi'nin zeyline bir zeyil mahiyetindedir.

Başı:

تبارك الذي نزّل الفرقان وتولى حفظه عن ريب المنون حسبما قال سبحانه إنا نحن نزلنا الذكر...

Sonu:

... وكان في قضائه مرضي السيرة ومحمود الطريقة، روّح الله روحه ونوّر ضريحه. تم تذييل الشقايق النعمانية للمولى عاشق چلبي المرحوم.

6. Nüsha: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi, No: 36903'da yer almaktadır. Kısaltması "هـ"dir. 65 yaprak, 17 satır olup nesih hatla istinsah edilmiştir. Söz başları kırmızı, metin ise siyah mürekkeple yazılmıştır. Ferağ kaydına göre yazımı 24 Ramazan 1129/1 Eylül 1717 tarihinde tamamlanmıştır. Bu nüsha da bir önceki nüsha gibi zeylin zeyli durumundadır. Toplam 80 biyografi içermektedir.

Başı:

تبارك الذي نزّل الفرقان وتولّى حفظه عن ريب المنون حسبما قال سبحانه إنا نحن نزلنا الذكر...

Sonu:

... ثم عزل عنها في محرم سنة سبع وثمانين وتسعمائة، ومات ودفن بالمعلا عند خديجة الكبرى.

Ferağ kaydı:

تم ذيل الشقايق للمولى الشهير بعاشق في اليوم الرابع والعشرين من شهر رمضان ... لسنة تسع وعشرين ومائة وألف ... والحمد لله وحده، والصلوة على من لا نبي بعده، وعلى آله الكرام وأصحابه العظام.

Esere Yapılmış Tahkikler

1. Ayn Şems Üniversitesi Edebiyat Fakültesi hocalarından Dr. Abdurrâzık Berekât tarafından yapılan tahkik: *Zeylü'ş-Şakâiki'n-Nu'mâniyye fî Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniyye*, Mısır: Dâru'l-Hidâye, 2007. Dr. Berekât eserin tahkikinde Dâru'l-Kutubi'l-Mısriyye, Târîhu Turkî Tal'at Koleksiyonu, No: 1873; Târîhu Teymûr Koleysiyonu, No: 934 ve Târîh Koleksiyonu, No: 3639'da kayıtlı olan üç nüshanın kullanıldığını söylemektedir.

2. Doç. Dr. Orhan Başaran'ın danışmanlığında Mehmet Öztürk tarafından hazırlanmış olan yüksek lisans tezi: *Âşık Çelebi'nin Zeylü'ş-Şakâiki'n-Nu'mâniyye Adlı Eseri*, Danışman: Doç. Dr. Orhan Başaran, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 2016. Bu çalışmada Taşköprülüzâde ve tabakat yazma geleneğinden söz edildikten sonra Âşık Çelebi'nin hayatı ve ilmi kişiliğinden bahsedilmiştir. Eserin nüshalarının tavsifinden sonra tenkitli metin neşri yapılmıştır. Fazıl Ahmet Paşa nüshasının esas alındığı bu neşirde karşılaştırma Burdur İl Halk Kütüphanesi nüshası ile yapılmıştır.

Eserin Tahkikinde ve Tercümesinde İzlenen Yöntem

Tahkikte Fazıl Ahmed Paşa nüshası (ف) esas alınmış, bu nüshanın son biyografisi olan Kara Abdurrahman'ın biyografisine kadar, Burdur İl Halk Kütüphanesi nüshası (ر) ve Fatih nüshası (ح) başta olmak üzere tüm nüsha farkları gösterilmeye çalışılmıştır. Ancak Âşık Çelebi'nin vefatından sonra yaşamış olan âlimlerin biyografilerini içeren Halet Efendi nüshası (ل), Ankara Ü. İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi nüshası (ه) ile Bursa İnebey nüshası (ب) asıl nüshaya ilave biyografiler içerdiğinden, bu üç nüshanın Âşık Çelbi'nin eserine zeyl oldukları kanaati hâsıl olmuştur. Bu sebeple Fazıl Ahmed Paşa nüshasının bitiminden sonra önce Halet Efendi nüshası (ل), bu nüshanın bitiminden sonra da Ankara Ü. İlahiyat Fakütlesi Kütüphanesi nüshası (ه) esas alınmıştır. Bu nüshalar da kendi içinde karşılaştırılmıştır. Ayrıca Bursa İnebey (ب) nüshasının derkenarında bulunan biyografiler de metin içinde dipnotta verilmiştir.

Metnin oluşturulmasında modern Arap imla kurallarına riayet edilmiştir. Hemzeler gösterilmiş, noktalama işaretleri ise yerli yerinde kullanılmaya çalışılmıştır. Müzekker ve müennes kullanımları müstensihler tarafından tercih edildiği gibi değil, modern imla usullerindeki gibi yazılmış ve bu farklar varyant olarak gösterilmemiştir. Biyografilerdeki övgü ifadeleri dışında doğrudan isimlerdeki farklılıklar varyant olarak gösterilmiştir.

Çeviride ise Türk Dil Kurumu yazım kuralları benimsenmiş, çeviri yazılarda ise *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* ve *Osmanlı Müellifleri* gibi eserlerden yararlanılmıştır. Biyografisi verilen kişi adlarının önlerinde veya sonrasında zikredilen övgü ifadeleri dikkate alınmadan sadece adları kalın, eser adları ise italik karakterle yazılmıştır.

Bu çalışmanın vücut bulmasında rehberliğini esirgemeyen "Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye Çeviri ve Zeyilleri Projesi" editörü Prof. Dr. Derya Örs ve bu projenin başarıyla sürdürülmesinde himayesini esirgemeyen Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanı Prof. Dr. Muhittin Macit'e ve emeği geçen Kurum çalışanlarına teşekkürü bir borç bilirim.

Prof. Dr. Muhammet Hekimoğlu

TETİMMETÜ'Ş-ŞAKÂ'İKİ'N-NU'MÂNİYYE

ÂŞIK ÇELEBİ
Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun

تتمة الشقائق النعمانية

عاشق چلبي
رحمة الله عليه

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla

Hakkı batıldan ayıran Furkan'ı indiren ve o şanı yüce olanın "Şüphesiz Zikr'i biz indirdik ve onun koruyucusu da elbette biziz."[1] ve "Müşrikler hoşlanmasa da dinini bütün dinlere üstün kılmak için elçisini hidayet ve hak din ile gönderen O'dur."[2] ayetlerinde belirttiği üzere *zamanın felaketlerinden*[3] onu korumayı uhdesine alan Allah çok yücedir. Dua edenler dua ettikçe Allah'ın salat ve selamı o elçinin, onun ailesinin ve ashabının üzerine olsun.

O şanı yüce olanın "Kim Allah'tan daha doğru sözlü olabilir?"[4] ve "Allah'ın öteden beri işleyip duran kanunu budur. Allah'ın kanununda asla bir değişiklik bulamazsın."[5] ayetlerinde dile getirdiği Allah'ın kanunu, sağlam dininin kıyamete kadar bekâsı için Kur'ân'ın muhafazasını iktiza ettiği veçhile Allah ilmiyle amel eden âlimleri seçti ve yeryüzü ile üzerindekileri vâris olarak kendisi geri alıncaya kadar -zira Allah vârislerin en hayırlısıdır- âlimleri peygamberlerin vârisleri kıldı. O âlimler de asırdan asra, nesilden nesle, seleften halefe din işlerini yerine getirme görevini ifa ettiler. Mebde ve meâd esaslarını öğretme yolunda ciddiyetle çaba sarf ettiler. Böylece *kendilerinden sonra gelenler için hem selef hem de örnek*[6] oldular. Âlimlerin dereceleri yüksek olduğu için ve onlar müsamahakâr şeriatın ihyasında öncü oldukları için Allah onların adlarını unutulmaktan ve isimlerinin güneşlerini solmaktan muhafaza eyledi. Bu yüzden âlimlerin isimleri, unvanları, ölümleri ve makamları hakkında, dereceleri ve mertebeleri bilinsin diye, nice kayıtlar tutuldu ve nice defterler yazıldı. Tâ ki durup düşünenler için bir ibret ve geçip gidenler için bir işaret olsun ve bu sayede sonradan gelenler, âlimlerin hâllerinin hakikatlerini ve sözlerinin inceliklerini, akıllarının eriştiği noktayı ve nakillerinin götürdüğü yeri idrak etsinler, dirayetlerine inansınlar ve rivayetlerine güvensinler. Böylece onlar beyaz satırlarıyla belâgatin zirvelerine çıkan zekâlar tarafından övüldü ve kara kalemleriyle yaratıcılığın doruklarında gezen kalemler tarafından taltif edildi.

1 el-Hicr 15/9.
2 es-Saff 61/9.
3 et-Tûr 52/30.
4 en-Nisâ 4/122.
5 el-Feth 48/23.
6 ez-Zuhruf 43/56.

بسم الله الرحمن الرحيم

[٢٠٠ب] تبارك الذي نزّل الفرقان وتولى حفظه عن ريب المنون[١] حسبما قال[٢] سبحانه وتعالى ﴿إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ﴾[٣]، ﴿وَارْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ﴾[٤]. صلى الله تعالى عليه وسلم وعلى آله وصحبه ما صلى المصلون.

أما بعد[٥] فلما اقتضت سنة الله تعالى على ما قال سبحانه وتعالى ﴿وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللهِ قِيلًا﴾[٦]، ﴿سُنَّةَ اللهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلُ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللهِ تَبْدِيلًا﴾[٧] حِفظَ القرآن المبين لبقاء الدين المتين إلى يوم الدين اصطفى الله العالِمين من العامِلين وجعلهم ورثة الأنبياء والمرسلين إلى أن يرث الله الأرض ومن عليها، وهو خير الوارثين. فقاموا قرنا بعد قرن، وفرعا إثر[٨] أصل، وخلفا عن[٩] سلف في إقامة أمور الدين، وشمّروا ساق الإجتهاد في تعليم معالم المبدأ والمعاد، وكانوا سلفا ومثلا للآخرين[١٠]. فلِعُلُوّ درجات العلماء، [٢٠١أ] وسَبْقِهم في إحياء الشريعة السمحاء، صان الله ذكرهم عن الخمول، وحفظ شموس أساميهم عن الأفول. فدوّن الدساتير الأساطير، وألّف المهاتر الدفاتر في أساميهم وأعلامهم ووفياتهم ومناصبهم ليحصل العلم بدرجاتهم ومراتبهم، حتى يكون تذكرة للناظرين وتبصرة للسائرين، ليكون الخلف على بصيرة في حقائق أحوالهم ودقائق أقوالهم، ومرتقى عقولهم[١١] وملتقى نقولهم، واعتقاد دراياتهم واعتماد رواياتهم[١٢]. فصار مدائحهم نتائج أفهام الذين كان بيض سطورهم[١٣] قواصي البلاغة، ومنائحهم نتاج[١٤] أقلام الذين أضحت سمر أقلامهم نواصي البراعة.

---

١ سورة الطور، ٣٠
٢ ر: + الله
٣ سورة الحجر، ٩
٤ سورة الصاف، ٩
٥ ف: – أما بعد؛ ر: قال؛ ل، ب، هـ: وبعد
٦ سورة النساء، ١٢٢
٧ سورة الفتح، ٢٣
٨ ر: – اثر
٩ ر: من
١٠ سورة الزخرف، ٥٦
١١ ح: – ومرتقى عقولهم
١٢ ر: – واعتماد رواياتهم
١٣ ل: طروسهم
١٤ ر، ح، ل: نسايج ؛ ب: نتائج

Bu, Râşid Halifelerden ve müçtehit imamlardan ve -memleketlerin göz nuru ve menzillerin göz bebeği olan Anadolu hariç- Arap illeri ve civarındaki, Acem şehirleri ve etrafındaki beldelerde ve yerlerde ve bunların dört bir tarafında o Râşid Halifelere ve müçtehit imamlara uyup onların izini takip eden seçkin âlimlerden gelen daimî bir gelenek ve değişmez bir âdet olmuştur. Anadolu ise asillerle dolu, âlimlerinin çokluğu, faziletlilerinin bolluğu, yeteneklilerinin kabiliyeti, faziletlilerinin işinin ehli olması, ırak yollardan akıllıları kendine çekmesi, uzak diyarlardan insanların oraya yolculuk etmesi, dünyanın en ücra köşelerinden ve çeşitli memleketlerdeki kalelerden nice talebenin oraya teveccüh etmesi ile öğrencilerin menzili, istekli insanların emeli, önemli insanların durağı ve örnek şahsiyetlerin meramı olmuştur. Doğunun ve batının her tarafından kervanlar emellere ve arzulara erişmek için oraya yola koyulmuştur. Anadolu, doğusundan batısına kadar diğer beldelerden mertebe ve makam bakımından üstün olmuştur.

Arap ve Acem âlimlerinin gaye ve hedefi Anadolu diyarıydı çünkü orada canlarını ve kellelerini Acemlerin zulmünden koruyorlardı. Bazen de Arap gruplar oraya edebiyat ve sanat öğrenmek için geliyordu. Ancak bu âlimlerden biri ölüp hayat güneşi battığı vakit, cismi gibi ismi de yok oluyor ve unutulmaya maruz kalıyordu. Birisi için emrihak vâki olduğunda aynı gün unutuluveriyor, adları da herhangi bir kâğıt üzerinde kayıtlı olmuyordu: "İnsanın üzerinden, henüz kendisinin anılan bir şey olmadığı uzun bir süre geçmedi mi?"[1] Bu durum devrinin biriciği, asrının benzersizi, benzerlerinden hiçbirinin karşı duramayacağı dâhi, çağdaşlarından hiçbirine benzemeyen zeki, efendi, fazilet sahibi, millet ve dinin güneşi, Taşköprülüzâde diye meşhur olan üstadım Ahmed Çelebi b. Mustafa'ya -Allah akıbetini hayreylesin- Allah'ın bu büyük nimeti ve bol ihsanı lütfetmesine kadar böyle devam etti.

Üstad İstanbul kadılığına atandığında gözleri bozulmuş ve kaderde yazılı olanın gerçekleşmesi kaçınılmaz olmuştu. Zira "Kaza geldiğinde göz kör olur." Körlük musallat olup kalemin yerini baston alınca ve hastalık onu yerinden kalkamaz hâle getirip inziva yayının onu bir kenara fırlatması onu her şeyden uzaklaştırınca o da âlimler hakkında gelmiş geçmiş bütün hayır sözleri aktarmaya başladı.

1 el-İnsan 76/1.

وكان هذا سُنّة مستمرة وعادة مستقرة من لدن الخلفاء الراشدين والأئمة المجتهدين، ومن تلَى تلوهم وحذَى حذوهم من العلماء الأعلام في الأقطار والأصقاع والبلدان والبقاع من أمصار العرب وشاماته ومدن العجم تتماته. خلا ملك الروم الذي هو قرة عين الممالك وسرة بين المسالك. فإن الروم بين القروم مع كثرة علمائه، ووفرة فضلائه، وقابلية قوابله، وأهلية فواضله، وشد الحزام إليه من كل فجّ عميق، ورحلة الرجال من كل[1] بلد سحيق، [٢٠١ب] وتوجه الطلبة إليه من أقطار الأرض وأقاصيها، وحصون البلاد وصياصيها، وكان رحلة للطالبين ومُنية للراغبين ومنتهى الرجال ومقتضى الأمثال. إليه يشد الركائب من أصقاع المشارق والمغارب لحصول المآرب والرغائب، تفوّق على البلاد مشارِقِها ومغارِبها[2] بمراتبها ومناصبها.

فكان المراد والرَّوْم[3] لعلماء العرب والعجم مُلك الروم يتحصنون به تارة من ظلم الأعاجم لتخليص المُهَج والجماجم، وتارة يتوجه إليه عصابة العرب لتحصيل الأدب والأرب. فأما من مات منهم وأشرق لشمس حياته الأفول يضمحلّ اسمه كرسمه، ويعارضه الذهول. من يحتم منهم حتما مقضيا يكون من يومه نسيا منسيا، لا يكون أعلامهم في الأوراق مسطورا ﴿هل أتى على الأنسان حين من الدهر لم يكن شيئا مذكورا﴾[4]، إلى[5] أن مَنَّ الله سبحانه وتعالى بهذه النعمة الجليلة والحسنة الجزيلة على أوحد دهره ونسيج عصره، عبقري لا يداني من ينحيه، وألمعي[6] لا يضاهي من يحتديه المولى الفاضل أستاذي شمس الملة والدين أحمد چلبى ابن مصطفى الشهير بطاش كوپرى زاده، أحسن الله تعالى معاده.

فإنه لما تقلّد قضاء قسطنطينية [٢٠٢أ] أضرّت عيناه، وكان حقا ما ورد في الأثر «إذا جاء القضاء عمي البصر.» وبعد ما اعتراه العمى واتخذ مكان القلم عصا، وزمانة الزمان أقعده، ورماية قَسِيّ الانزواء أبعده، فابتدأ من حديثهم بكل خير[7] خبر فيما مضى وغبر،

---

١ ر: – كل
٢ ر: – لحصول ... مغاربها
٣ ر، ح، ل: المروم
٤ سورة الإنسان، ١
٥ ر: – إلى
٦ ر: منجبته ألقى
٧ ر: ح: خبر

Bu, düşünen, eğitim gören, tefekkür eden, şüphe içinde olan ve derinlemesine araştıran kişiler için ders olacaktı. Anadolu'da yetişmiş olan, ayrıca Araplardan ve diğer milletlerden oraya hicret etmiş olan seçkin âlimler hakkında bir kitap telif etti. Hayat hikâyelerini çok güzel ortaya koyup belâgat ve yaratıcılıkla bu alanda ilk kişi oldu.

Böylece bu memleketlerin âlimlerinin hikâyelerini yazan ilk kişi oldu. Öyle ki onun bir ikincisi hatta ona yaklaşan bir kişi neredeyse yoktur. Adeta bütün terekeyi almış, sonrakilere bir şey bırakmamıştır. Bu yüce ve kıymetli şahsiyetlere dair bilgileri kitabına alırken 'bırakmak ya da iyisini ayırmak' kararı aşamasında iyisini ayırmayı seçmiştir. Bizzat gördüğü veya işittiği kişilerin hayatları hakkındaki bilgileri en güzel şekilde toplamış ve çok güzel biçimde sıralamıştır. Onun bu tertibi karşısında inci gerdanlıklar bozuk bir dizgi, altın kolyeler sahte kalır.

Merhum Taşköprülüzâde öldüğünde geçmişlerin ruhları Sidretü'l-Müntehâ'nın dallarının altında, onun ruhuna "Gözün aydın ve ne mutlu sana!" dedi ve geride kalanların da dillerinden şu ifadeler döküldü:

Tarih yazmaya hep düşkün oldun
Tâ ki senin tarihe geçtiğini görünceye kadar

Ben de ömrüm oldukça âlimlerin hayat hikâyelerine ilaveler yapmak istedim. Lakin hâmisi olmayan birisinin bu minval üzere bu işi yapması gerçekten çok zordur. Cılız ile semiz, kelepir ile pahalı, ahraz ile beliğ hatip, uydurma söz ile doğru söz bir olur mu? Bu cüretkârlığım çok iğrenç, çirkin, rezil ve feci bir şey! Çünkü müktesebatımın yetersizliğini ve bu sanattaki tecrübesizliğimi düşününce, bu iş Zerkâ'dan[1] daha tuhaf ve Ankâ kuşundan daha şaşırtıcı görünüyor.

1 Zerkâ el-Yemâme, Arap edebiyatında efsanevî bir karakterdir. Yemâme bölgesindeki Cedis kabilesinden mavi gözlü bir kadın olarak tasvir edilir. Olayları önceden bildiğine inanılır.

فكان عبرة لمن اعتبر[١] على من تدرَّب وتدبّر وتحيّر وتبحّر. ألّف كتابا في أعلام الأعلام الذين نشؤوا فيه وهاجروا[٢] إليه من علماء[٣] العرب[٤] الأعراب[٥] والأعاجم، وأتى في ترجمتهم بأحسن التراجم، وحاز فصاب[٦] السبق في مضمار الصناعة بالبلاغة والبراعة.

فكان أول بانٍ في تواريخ علماء هذه البلدان، بحيث لا يكاد أن[٧] يوجد له ثانٍ بل دانٍ، وأحرز[٨] بقيةَ تركةٍ[٩] كم ترك الأولُ للآخر[١٠]، وعمل بالتنقية[١١] في ترديد 'بقوا أو نقوا' في تناول كؤوس تلك المعالي والمآثر، وجمع تراجمهم أحسن الجمع مما[١٢] شاهده برأي العين وما ناوله بالسمع، فجاء منتظما بأحسن النظم، بحيث إن فرائد الجمان عند ترتيبه تركيب تعقيدي، وقلائد العقيان جنب تركيبه ترتيب[١٣] تقليديّ.

فلما توفي المرحوم وقالت أرواح الأسلاف لروحه في زلف أغصان سدرة المنتهى: «زلفى لك[١٤] وطوبى» وتلت ألسنة الأخلاف بيت: [٢٠٢ب]

ما زلت تلهج في التاريخ تكتبه حتى رأيناك في التاريخ مكتوبا

أردت أن أذيّل ما يقع من تواريخ العلماء مدة عمري، فإنه أمر لعمري كيف ينسج على ذلك المنوال من ليس له من وال[١٥]؟ شتّان بين الغث والسمين والكاسد والثمين، وبُعدًا بين أبكم وفصيح مسلاق، وكلام الإختلاق وكلام الإنطباق. وهذا الإقدام مني أشنع وأبشع أفضح وأفجع! لأنه أعجب من الزرقاء، وأغرب من العنقاء مع قصور البضاعة وقصر الباعة في الصناعة.

---

١ ر: – فكان ... اعتبر
٢ ر: حاجز
٣ ل: ملاء
٤ ل: – العرب
٥ ح، ر: – الأعراب
٦ ب، ر: قصبات؛ ح: فحاز
٧ ف: – ان
٨ ر: احرف
٩ ف، ح: تركه
١٠ ف: والآخر؛ ح، ر: الآخر
١١ ف، ر: الثنية
١٢ ر: – مما
١٣ ح: تركيب؛ ل: – ترنيب
١٤ ر، ح: – لك
١٥ ف: منوال

Gelgelelim mum güneşin, koklamak dokunmanın, bugün dünün yerini alır. Benim de gönlüm yolunu şaşırdı. Arzular yuvalarından uçtu. Nihayet karnıma ağrılar girdi, gözlerim uykusuz kaldı. Öyle ki beni küçük düşüren dertlerim dağlara yüklenseydi dağlar yerle yeksan olup yıkılırlardı, hatta alçaklara ve rezillere önem vermek, düşüklere ve sefillere kıymet vermek, bir oraya bir buraya yolculuk etmek ve malsız mülksüz kalmak gibi dertlerden parçalanıp dağılırlardı. Sözüm ehemmiyetsiz, aklım yetersiz oldu:

Kaderin rüzgârını izle nereye döndürüyorsa oraya dön
Selma'ya teslim ol ve nereye giderse oraya yürü

Ancak ben âlimlere bir hizmette bulunmak istedim. Allah onların ölülerinin kerametlerinden, yaşayanlarının ise bereketinden bizi nasipdâr eylesin. Niyetlendiğim bu işte kim karalama ve çarpıtma görürse elbisesiyle üzerini örtüp hoşgörü yağmurunu üzerine boca etsin. Çünkü bulanık söz atılır, duru olanı ise alınır. Kıskançlık sebebiyle birisinin övgüsünde bir eksiklik görürse şairin şu sözüyle beni özür dilemeye mecbur etsin:

Ben bütün hayırları övmez
Ve alçak rezilleri de yermezsem

Sen hayır ve şer olanı nasıl bileceksin?
Allah bana bu kulakları ve ağzı boşuna mı verdi?

Bu kitabı, insanların elinden tutan, cömertçe ihsanlarda bulunan, her mecliste "Onun işleri sadece iyilik, sözleri ise doğrudan başka bir şey değildir" şiirinin fehvasınca tanınan, kayserler kayseri ve kisralar kisrası sultanın mualliminin parmağı için hatırlatıcı bir işaret olarak hazırladım. O ki, yüce saltanat sadece onun kapısında eğilmeyi kabul etti. Bu yüzden en üstün gayret onun nezdinde ortaya kondu. Saadet arayanlar gündüzün geceden sıyrılışı gibi ona geldi. Yokluk ve aşağılanmanın yerine varlık ve ikram ne güzel oldu. O aşağılanmayı kaldırdı, ihsanı getirdi. O, cesaret ve adalette diğer milletlerin sultanlarının hiçbirinin boy ölçüşemeyeceği sultandır. Arap, Acem, Türk ve Deylem'in sultanıdır.

لكن الشمع يكون بدلا من الشمس والشمّ من اللمس، واليوم من الأمس. فحار قلبي بعد ما حار، وطار من أوكارٍ الأوطارُ، فأصبحت[١] بأكباد مقروحة[٢] وأجفان مجروحة[٣]، بحيث لو وضعت أحزاني التي أخزاني على الراسيات لدكت و تضعضعت[٤] بل انقطعت وانصدعت من تقديم الأنذال[٥] والأراذل، وترجيح الأداني والأسافل، وشدّ الرحال من بلد إلى بلد، وعدم بقاء سبد ولبد، وكان هدير قالي وصغير بالي. بيت:

اتبع رياح القضا ودر حيث دارت وسلّم لسلمى وسر أين سارت

لكن أقدمت خدمة للعلماء، روّحنا الله تعالى من كرامات [٢٠٣ظ] موتاهم، وأفاضنا من عطيّات أحياهم، من يطلع على ما أنويه من التشويه والتمويه، فليسدل عليه ثوبه، وليسْبل غيثَ صفحه صوبه[٦]. لأن من الكلام ما كدر ينبذ، وما صفا يؤخذ. وإن وجد الغيرة من العثرة[٧] في حق بعضهم من التقصير في المدح فليفرضني معتذرا بقول القائل. شعر[٨]:

إذا أنا لم أمدح على الخير كلّه و[٩]لم أشتم العرض[١٠] اللئيم المذمّما
فمما[١١] عرفت الخير والشر كلّه ويُبقي لي[١٢] اللهُ المسامعَ والفَما

ثم جعلته رتيمة رسمية لإصبع آخذِ الأيدي باذل الأيادي، ينادي المنادي في كل نادي بمفهوم شعر[١٣] «وما أفعاله إلا ثوابا وما أقواله إلا صوابا»، معلمِ السلطان قاصر القياصرة كاسر الأكاسرة، أنفت السلطنة العالية الانخضاع إلي غير بابه، فلذا وُضِعتْ هامةُ همةٍ[١٤] عند جنابه[١٥]. تأهّب وفود السعود إليه كما انسلخ النهار من الليل، وكان الحضور والنيل نعم البدل من الثبور والوَيل، أزاح العذلَ، أتاح البذلَ، وهو السلطان الذي لا يدانيه في البسالة والعدالة أحد من ملوك الأمم، سلطان العرب والعجم والترك والديلم،

١ ل، ح، ب، هـ: فأضحيت
٢ ر، ح: مجروحة
٣ ح، ر: مقروحة
٤ ف، ح: تضعفت
٥ ر، ل، ب، هـ: الانزال
٦ ر: صفحة صيرة
٧ ف: العشرة
٨ ر: – شعر؛ ب: بيت
٩ ف، ر: + ويبقى
١٠ ف: على العرض؛ ح: – العرض
١١ ر: فما
١٢ ل: الى
١٣ ر: – شعر؛ ح، ب، هـ، ل: بيت
١٤ ف: همها؛ ح، ل، ب، هـ: همته
١٥ ب: جناية

Her daim şeriat kandilini yükseklerde tutan, ona karşı durup itiraz edenle mücadele edip engel olandır. Bu yüzden de onunla mücadele etmeye kalkan sonunda itaate mecbur kalır. Gerçeklerin üzerinden yalan perdesi kalktı. Hayaldi, gözle görülür oldu. Saltanatı düzlüğe çıkardı ve temellerini sağlamlaştırdı. Siyaseti en güzel şekilde yaptı. Onunla hayrın sancağı yükseldi. Sıkıntı sancakları devrildi. Kılıcının kını müşriklerin boynu, ordusunun mızrağı isyankârların sonudur. Devletlerin değişmesiyle sonrakiler öncekilerin yerini alsa bile onun ne bir benzerini ne de yerini alabilecek birini bulmak mümkündür.

Allah'ım, nimetinin devamı için yalvaran avuçları senin eşsiz lütfuna ve sonsuz keremine açtık. Hastalığımıza senden başka tabip, duamızı senden başka kabul edecek bulamayız. Şeriatın şerefi ve azameti her zaman onunla artacak. Hanif dinin keramet ve izzeti daima onunla çoğalacak. O ne kadar uzun yaşarsa hilafet o kadar var olacak. Onun bekâsı ne kadar uzun olursa saltanat da o kadar uzun sürecek:

Âmîn, âmîn, bir tek âmînle yetinemem
Ona binlerce âmîn eklerim

O isim ve unvanlar içinde en yüce isimle adlandırılan zâtın ismini alan şerefli vezir [Sokullu] Mehmed Paşa'dır -Allah dünyasında ve ahiretinde her şeyini kolay kılsın-:

Sarsılan saltanat binasını o inşa etti
Halkın kopan bağlarını o tamir etti

Karanlığa gömülmüş yeryüzü bahçelerini o aydınlık etti
Parlak insaf ve adalet ışığıyla

Kalem ve kâğıt için kurulan meclisler harap olmuşken ilim ve öğretim binalarını ihya etmeye son derece gayret ve özen gösteren himmet sahibi lider de odur. Fazilet nehirlerinin kıyılarının *çökmeye yüz tutmuş bir yarın kenarında*[1] olduğunu ve etrafında gece-gündüz bağıran, çağıran, ağlayan nice insanlar bulunduğunu gördükten sonra,

1 et-Tevbe 9/109.

لم يزل لمنار الشريعة رافعا، [٢٠٣ب] ولمن نابذها وعاندها قارعا ورادعا، فلذا أتته مطاوعا من كان له مصارعا، ارتفع عن العين المَين، ووصل من الأين إلى العين، بأنه مهّد السلطنة، وأحسن أساسها، وأحسن سياسة ساسها، به ارتفع لواء الآلاء، وانتكس أعلام اللأواء، قرابُ سيفِه رقاب المشركين، وحَرْبةُ[١] حزبِه خراب المتمردين، تلتحق[٢] الأخريات بالأُوَل[٣]، بتحول[٤] الدول، ولكن لم يوجد له مثل ولا بدل.

اللهم بسّطْنَا أكف الضراعة إلى طريف فضلك، وتليد[٥] كرمك[٦] في إبقاء نعمتك[٧]، ولم نجد سواك لدائنا طبيبا، ولا لندائنا مجيبا. فلا زال يزداد به الشرع شرفا وعظما، وما برح يزداد به الدين الحنيف كرامة وعزا، وما فتئ أمر الخلافة متمتعا بطول بقائه، وما انفك سرير السلطنة متمتعا بطول بقائه، شعر:

آمين آمين لا أرضى بواحدة حتى أضيف إليها ألف آمينا

وهو الوزير الكبير[٨] ذو الخطب الخطير سمي من سمي بالاسم الأسمى بين الأعلام والأسماء محمد پاشا، يسّر الله له ما يسّره معادا[٩] ومعاشا[١٠]، نظم[١١]:

أنشأ بناء الملك بعد إعوجاجه وأحيى زمام الخلق بعد التمزق
أضاء رياض الأرض[١٢] في ظلة الدجى بنور من الإنصاف[١٣] والعدل مشرق[١٤]

وهو الإمام الهمام[١٥] الذي اعتنى واهتم أشد الإهتمام إلى إحياء مباني العلوم[١٦] والدروس بعد دروس معاقد الأقلام[١٧] والطروس، وبعد ما رأى شفير أنهار الفضل على شفا جرف هار[١٨] حوله كم نادٍ[١٩] وصارخٍ وباكٍ بالليل والنهار،

١ ح: حزبة؛ ر: حزمة؛ ل، ب، هـ: خرقة
٢ ب، ر، هـ ، ل: يلتحق؛ ف، ح: يلحق
٣ ل: والاول؛ ر: الاول
٤ ف: تتحول؛ ر، ل: يتحول
٥ ف: نلتذ؛ ر: تلهد؛ هـ: تميد
٦ ف: بكرمك
٧ ر، ب، هـ ، ل: نعمك
٨ ب، هـ: – الكبير
٩ هـ: + معادا
١٠ هـ: معاشرا
١١ ل: – نظم
١٢ ب، هـ: – الارض
١٣ ل: – من الانصاف
١٤ ف، ر، ح: – وهو الوزير ... مشرق
١٥ ل، ب، هـ: – وهو الامام الهمام
١٦ ب، ل: العلم
١٧ ح: الأعلام
١٨ سورة التوبة، ١٠٩
١٩ ر، ح، ل، ب، هـ: نارب

İslâm milletinin adeta aşk coşkusuyla kendinden geçmiş bir şekilde ne yapacağını bilmez bir durumda olduğunu fark etti de maymunlar aslan kesilmiş, asiler baş olmuşken, azmi elden bırakmadan ve zafiyet göstermeden onlara yüce ahlakı ve ilahî fıtratı getirdi. Onları kıvançla buluşturdu ve yücelikle karşılaştırdı. Böylece kalplerindeki derdi ve tasayı kaldırarak gönüllerini fethetti. Nice gam ve kederi kovup uzaklaştırdı. Nice kaygıları dağıtıp yok etti. Nice hasta kalpleri güzel ahlakla tedavi etti. Ne ona benzemeye çalışan ona yaklaşabilir ne de ona yaklaşmak isteyen onun dengi olabilir. Allah'ın ona bahşettiği engin nimetler ve ona verdiği büyük lütuflar sayesinde büyük bir kurtuluşa ermiş ve büyük bir kazanç sağlamıştır. Akdi bozulmaz ve kılıcı kırılmaz. Sözünün eridir ve vaadini yerine getirir. Şerefin zirvesinde kanatsız uçar. Kim onun himayesinin altına girerse ve onun ihsanına erişirse bütün emellerine ulaşır, hayallerini gerçekleştirir. Böylece onun övülesi yanlarını dillendirip övgüsüyle ona teşekkür ederler ve "Hak yerini buldu ve hakkın kılıcı kınından çıktı." derler.

Ey İslâm ümmeti, müjdeler olsun bize
Asla yıkılmayacak büyük bir inayete mazhar olduk

Ben ise ancak çekenlerin bilebileceği ve sadece bizzat görenin tarif edebileceği bir derde düşmüştüm.

Aşkı ancak çeken
Sevdayı da ona düçar olan bilir

Geceler boyu yıldırım ve şimşeğin parlaklığına alışmış olan biri peşisıra gelen baht güneşinin parlak doğuşunu nasıl fark edebilir? Kulu olma nimetini ilan ve itiraf ediyorum. Allah şahittir ve *doğru yolu göstermek Allah'a aittir*.[1] Onun kapısına sığınıyorum. O ne güzel sığınak ve merama erişmenin ne güzel anahtarıdır. "Lütfunun işareti olsun diye, bana kerem kaftanını giydir, kapından ve hareminden geri çevirme." diyorum ve yalvarıyorum "Ey yücelik sahibi! Üzerimdeki talihsizliği kaldır." Allah onun engin gölgesinin genişliğiyle bize lütufta bulunsun.

1 en-Nahl 16/91.

وتلقى عصابة ملة المسلمين[١] بنشوة الهيمان سكارى، وفي تياه التيه حيارى، [٢٠٤أ] فوافاهم[٢] بالخلق القدسي والخلق القدُّوسي بعد ما استأسدت القردة واستسادت المردة، غير فاتر العزم وتارك الحزم، ولاقاهم بمفاخر، وتلقّاهم بمآثر، فأخذهم بنياط[٣] قلوبهم بكشف غمومهم وكروبهم. فكم من غموم أبادها وشرّدها، وكم من همومٍ مزّقها وبدّدها، وداوى القلوب المراضى بالأخلاق المراضي، ليس يدانيه من يضاهيه ولا يضاهيه من يدانيه، وفاز بالفوز العظيم، وحاز بالحوز الجسيم على ما أنعمه الله تعالى من نعمائه النعم العميم، وأولاه من أولى الآلاء الجسيم، عقدُهُ لا يُحلّ، ومُهَنَّدُهُ لا يُفَلُّ، موفٍ بعهده، منجز بوعده، يطير في أوج المعالي بلا جناح. من يتخذ من همّته الجناح ومن فاز بفوز إحسانه فاز مناه، وحاز ما يتمنّاه، فأصبحوا بمحامده ذاكرين ، وبمدائحه شاكرين، وقالوا: «مرّ[٤] الحق في نصابه وتجرد صارمه عن قِرابه.» بيت[٥]:

بشرى لنا معشر الإسلام إن لنا من العناية ركنا غير منهدم

وأما أنا فقد ابتليت ببلية لا يعرفها إلا من كابدها ولا يصفها إلا من شاهدها، بيت:

لا يعرف العشق إلا من يكابده ولا الصبابة إلا من يعانيها

فمن يتعهّد[٦] في طول[٧] الليالي[٨] ملالة البريق والوميض كيف يَتَرَاءَى [٢٠٤ب] تَتْرَى طلوع[٩] شمس[١٠] دولته البيض؟ أبوح وأبوء بنعمة عبوديته، والله الكفيل، وعلى الله قصد السبيل[١١]، وألوذ إلى بابه، فهو نعم الملاذ، ومفتاح حصول الملاذ. وأقول: «رَدِّني برداء الكرم، ولا تَردّني من الدار والحرم، لتكون أيها العلامة للطفك علامة.» وأفوه: «ألا[١٢] يا صاحب العلاء مه نحوسة[١٣] طالعي إليّ مه[١٤].»[١٥] فمنّ الله علينا بسبوغ ظله الوارف،

١ ر، ح، ل: المسلمة
٢ ف، ح: نباط
٣ ر، ح، ل: المسلمة
٤ ب، هـ: اقر؛ ح: سر؛ ر: من؛ ل: قر
٥ ب، هـ: شعر
٦ ح: يعاهد
٧ ر، ح، ب، هـ ، ل: طوال
٨ ر: ليالي ؛ ل، ب، هـ: ليال
٩ ل: بطلوع
١٠ هـ: – شمس
١١ سورة النحل، ٩
١٢ ر: – الا
١٣ ح: نحو؛ ر: يحوسه
١٤ ر: ـ مه
١٥ ل، ب، هـ: – لتكون ... إلى مه

Allah, Muhammed'in hürmetine onun himayesiyle önümüzdeki engelleri bertaraf etsin -ona, ailesine, ashabına, Haşimî soyuna ve Kureyşî aşiretine selam olsun. Allah tek yardım dilenecek makamdır. Yardım ondan istenir, başarı ondandır, işlerin havalesi onadır ve ona tevekkül edilir.

Üstad kitabını Fikarî diye bilinen eş-Şerîf el-Mehdî eş-Şîrazî Efendi ile tamamladı. Daha sonra kanlı basur hastalığına yakalandı. Ölüm anı gelip evlatları ve yakınları artık öleceğine kanaat getirdiklerinde geçmişte ona hizmette ettikleri kusurlardan dolayı hakkını helal etmesini istediler. O da aşağıdaki vasiyeti yazdırdı. Onu da kardeşinin oğlu Seydî Çelebi kaleme aldı. Vasiyetinin sureti şöyledir:

> "Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla. Hamd âlemlerin rabbi olan Allah'a, salat ve selam nebisi Muhammed'e, ailesine, arkadaşlarına, müçtehit âlimlere, tefsir ve hadis meşâyihine, ilmiyle amel eden âlimlere, zâhit meşâyihe ve sabreden dervişlerin üzerine olsun. Mahşer ve hesap gününe kadar hepsine selam olsun. Allahım seni ve meleklerini şahit tutuyorum ki, ben Müslüman olarak yaşadım. Dinde ve İslâm'da bidatten sana sığınıyorum. Senin huzuruna da Müslüman olarak çıkmayı ümit ediyorum. Evladım ve akrabam, bana karşı görevlerinde yaptıkları bazı kusurlar dolayısıyla kendilerine hakkımı helal etmemi rica ettiler. Ben de bundan sonra bana karşı görevlerini yapmaları şartıyla onlara hakkımı helal ediyorum. Salat ve selam Muhammed'e, ailesine ve arkadaşlarına olsun."

Vasiyetin yazımı bittikten çok kısa bir süre sonra merhum, güneşi 29 Receb 968/15 Nisan 1561 Pazartesi sabahına doğan gecenin alacakaranlığında vefat etti. Hayat hikâyelerini anlatırken merhumun izini ve usulünü takip ettim. Böylece meramıma başladım. Yardımı Allah'tan istiyorum. Zira o hayır ve bereketin kaynağıdır.

وصرف بحمايته عن ساحة أحوالي جميع الصوارف بحرمة محمد عليه التحية وعلى آله وصحبه وعترته الهاشمية وعشيرته القرشية، والله المستعان، وبه ومنه وإليه وعليه الإعانة والتوفيق والتفويض والتكلان.

وأما الأستاذ فختم كتابه بترجمة المولى الشريف المهدي الشيرازي المشهور بفكاري، ثم مرض بالباسور الدموية. فلما جائته سكرة الموت وتيقن أولاده وأقرباؤه بموته، تضرّعوا إليه أن يجعلهم في حل من تقصير الخدمة فيما سلف، فأملى هذه الوصية، وكتبها ابن أخيه[1] المولى سيدي چلبى، وهي هذه:

> ”بسم الله الرحمن الرحيم. الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على نبيه[2] محمد وآله وصحبه أجمعين وعلى العلماء المجتهدين وعلى المشايخ المفسرين وعلى المشايخ المحدثين وعلى العالمين [٢٠٥أ] العاملين وعلى المشايخ الزاهدين وعلى الفقراء الصابرين. وسلّم عليهم سلاما إلى يوم الحشر والدين. ثم إني أشهدك وأشهد ملائكتك بأني عشت على ملة الإسلام، وأعيذ[3] عن البُدعة في الدين والإسلام، وأرجوا أن ألقاك[4] على ملة الإسلام. ثم إن أولادي وأقربائي التمسوا مني أن أجعلهم في حلّ في بعض ما عملوا من الإسائة فيما وجب عليهم من رعاية حقي، فإني أجعلهم في حل إن عملوا في رعاية حقي[5] عليهم فيما بعد ذلك من رعاية الحق. والصلاة والسلام على محمد وآله وصحبه، انتهى.“

فلما تم كتابة[6] الوصية ما برح سُوَيعَةً إلاّ ماتَ المرحوم، وذلك في وقت التغليس من ليلة يسفر صباحها من يوم الإثنين التاسع والعشرين من شهر رجب سنة ثمان وستين وتسعمائة، وأنا العبد في التراجم اقتديت إثره، واقتفيت أثره، وشرعت في المقصود، وبالله أستعين، إنه مفيض الخير والجود.

---

١ ل: اختها
٢ ل: نبيك
٣ ف: – أعيذ
٤ ف: أن الناس
٥ ف، ح: – فإني أجعلهم في حل إن عملوا في رعاية حقي؛ ر: – في حل إن عملوا في رعاية حقي
٦ ف، ر، ح: كتاب

Eminzâde Yahya b. Nûreddin el-Emîn

Babası merhum Sultan Bayezid devrinde, İstanbul'daki hâssa ihracatı emini idi. Eminzâde, devrinin âlimlerinden ilim tahsil ettikten sonra Şeyhülislâm Ali Çelebi el-Cemâlî şeyhülislâm iken ve Sultan Bayezid Medresesi'nde müderrisken onun muîdi oldu. Onun kızıyla da evlendi.

Daha sonra sırasıyla; Bursa Kasım Paşa Medresesi'nde yirmi beş, İstanbul İbrahim Paşa Medresesi'nde otuz, Bursa Yıldırım Han Medresesi'nde kırk, Çorlu Medresesi'nde elli, Edirne Dârülhadisi'nde, Semân Medreselerinden birinde ve Murâdiye Medresesi'nde yetmiş akçe maaşla görev yaptı. Ardından ikinci kez altmış akçeyle Semân Medreselerinden birinde görev verildi. Bağdat kadılığına getirildikten sonra azledildi ve emekli maaşı olarak seksen akçe bağlandı. Ardından İstanbul'da sultanın yaptırdığı yeni Dârülhadis'te yüz akçe maaşla müderris oldu. Bir takım suçlamalarla bu görevinden alındıktan kısa bir süre sonra, 968/1560 senesi Muharrem ayında, gam ve kederinden vefat etti.

Merhum köseydi ve ilme tutkun âlimlerdendi. Tefsir ve hadis ilmine tam bir vukûfiyeti vardı. Muhâdarât, muhâverât ve tarih ilimlerinde oldukça tecrübeliydi. Katıldığı sohbet meclisleri nadir ve yarayışlı bilgi bakımından oldukça faydalıydı. Kıyafet ve sarığıyla kendine özgü giyimi vardı. Ancak oğlanlara düşkünlük ve onlarla oturup kalkmakla suçlanıyordu. Öyle ki, ileri gelenlerden birinin "Cins hemcinsine meyleder." sözüyle onun köseliğine ve oğlanlara düşkünlüğüne işaret ettiğini işitmiştim. Bir gözü kör olan birinin kazaskerlikten azline dair tarih düştüğü şu beyti gibi birtakım şiirleri vardır:

Yalancı kör kapı dışarı edildi
Yemin edip duran aşağılık[1] İblis gibidir o

Onun azli bir haberdir ki tarihi
"Âlemlerin ilahı Allah'a şükredin"dir

1 el-Kalem 68/10.

فمنهم المولى يحيى ابن نور الدين الأمين المعروف بأمين زاده

كان أبوه أمين الإخراجات الخاصة السلطانية الخاقانية بقسطنطينية في عهد المرحوم السلطان بايزيد،[١] وأما المولى المزبور حصل العلوم من علماء عصره حتى كان[٢] معيدا للمفتي علي چلبى الجمالي بمدرسة السلطان بايزيد حال كونه [٢٠٥ب] مفتيا ومدرسا بالمدرسة المزبورة. وتزوج بابنته، ثم تولى مدرسة قاسم پاشا ببروسه المحروسة بخمسة وعشرين ثم مدرسة إبراهيم پاشا بقسطنطينية بثلثين[٣] ثم بمدرسة يلدرم خان ببروسه بأربعين ثم مدرسة چورلى بخمسين ثم مدرسة دار الحديث[٤]، ثم تولى إحدى المدارس الثمان ثم مدرسة المرادية بسبعين درهما، ثم أُعطي له إحدى المدارس الثمان ثانيا بستين، ثم تولى قضاء بغداد، ثم عزل وعين له وظيفة التقاعد ثمانون درهما، ثم صار مدرس[٥] دار الحديث الجديدة السلطانية بقسطنطينية بمائة درهم، ثم عزل عنه لبعض التهمة، فمات غما وكمدا بعد مدة[٦] قليلة في شهر محرم لسنة ثمان وستين وتسعمائة.

وكان المولى المرحوم كوسجا من العلماء الحلس، له مشاركة تامة في علم التفسير والحديث، وله تدرّب كامل في فن المحاضرات والمحاورات والتواريخ، يستفاد من مجلسه النوادر والفوائد. وكان له زي خاص في الملابس والعمائم. وكان متهما بمحبة المردان ومجالستهم، حتى سمعتُ من بعض الأفاضل يشير إلى كوسجيته ومحبته المردان بقوله «الجنس إلى الجنس يميل.» وله بعض أشعار مثل تاريخه لعزله بعض الأعور[٧] من القضاء العسكري، تاريخه بيت[٨]: [٢٠٦أ]

رد مدحورا كذوب أعور — وهو كالإبليس حلاّف مهين[٩]
عزله خبر[١٠] أتي تاريخه — فاشكروا الله إله العالمين

١ ح: + خان
٢ ح: صار
٣ ف: بثمانين
٤ ب: + بادرنه
٥ ح: مدرسا بمدرسة
٦ ل: مديدة
٧ ح: العور
٨ ح: شعر
٩ سورة القلم، ١٠
١٠ ب: – خير؛ ر: بمنزلة خير

Merhumun bizzat ağzından şunları dinledim: "Edirne Dârülhadis Medresesi'nde müderris iken o sırada Edirne'de bulunan Kadı Kutbüddinzâde Mehmed Çelebi'ye aramızda geçen bir olay sebebiyle kalbim kırıktı. Sultan o tarihlerde bir gazaya çıkmış ve Anadolu'da yaygın âdet olduğu üzere En'âm okunmasını emretmişti. Edirne müderrislerine de elli bin akçe bağışlamış, mezkûr kadı ise bu bahşişin dağıtılması görevini üstlenmişti. Muayyen bir paylaşım takdir etmiş ve takdirinin bir suretini müderrislere yollayarak bu paylaşımı kabul edip etmediklerini sormuştu. Müderrislerin hepsi bu taksime razı olduklarını bildirmişti. O sırada Edirne Sultan Bayezid Medresesi müderrisi Mehmed Bey 'Emir senin emrindir Efendim. İstediğin gibi hükmet.' beytini yazıp göndermişti. Çifte Medreselerin birinde müderris olan Hidayetullah Çelebi el-Acemî rıza ve hoşnutluğunu ifade etmek için Farsça bir beyit yazmıştı. Çifte Medreselerin diğerinde müderris olan Fahreddin Efendi de bir süre ölçüp tartıp, düşünüp taşındıktan sonra Türkçe şu iki kelimeyi yazıp göndermişti: 'Müvecceh kısmet olunmuş.' Kadı'nın gönderdiği suret elime ulaştığında şu meşhur beyti örnek vererek Kadı'nın yaptığı taksime itiraz ettim:

Cebbar olan Allah'ın taksimine razı olduk
İlim bize, mal ise düşmana düştü"

Sözün özü, çağdaşları arasında örnek, ilim ve irfanıyla meşhur birisiydi. Allah rahmet eylesin ve ona mükâfatını eksiksiz versin.

Hoca Kaynı Muhyiddin Mehmed b. Mahmud el-Aydınî

Babası memleketin ileri gelen kadılarındandı. Devrinin önemli âlimlerinden ilim tahsil ettikten sonra Küçük Bedreddin diye meşhur olan âlimin mülâzımı oldu. Sultan muallimi olan Hayreddin Efendi, kız kardeşi ile evlenince ona nispetle "Hoca Kaynı" namıyla tanınır oldu. Daha sonra sırasıyla Bursa Çendik Medresesi'nde yirmi akçe

وسمعت من المرحوم المرقوم مشافهة أنه قال: «لما كنت مدرس مدرسة دار الحديث بادرنه وكنت منخرق القلب من المولى محمد چلبى بن قطب الدين القاضي إذ ذاك بادرنه لبعض أمر جرى بيننا، فتوجه السلطان سليمان إلى بعض غزواته، وأمر قراءة الأنعام كما هو الدأب[1] المعلوم في الروم، وأنعم[2] خمسين ألف درهما للمدرسين بادرنه، فتولى القاضي المزبور توزيعه، واختار تقسيما معيّنا، وكتب صورته وأرسلها إلى المدرسين بأنهم هل يرضون بذلك التقسيم أم لا؟ فكتب كلهم تحت التوزيع رضاهم، فكتب المولى محمد بك[3] المدرس بمدرسة السلطان بايزيد خان بادرنه حالئذ.[4] مصرع لمحمد بك: الأمر أمرك يا مولاي فاحتكم. وكتب المولى هداية الله چلبي العجمي المدرس وقتئذ بإحدى المدرستين المتجاورتين بيتا فارسيا مشعرا بالرضا واللاستحسان، وكتب المولى فخر الدين المدرس بالمدرسة الأخرى من هاتين المدرستين، بعد ما خرج ودخل وتفكّر وتأمّل هذين اللفظين التركيين 'موجَّه قسمت اولنمش.' فلما صار الورق إليّ [٢٠٦ب] كتبتُ متمثلا بهذا البيت المشهور متعرضا للقاضي المزبور، شعر:

رضينا قسمة الجبّار فينا لنا علمٌ وللأعداء مال»

وبالجملة كان من أماثل الأقران، معروفا بالعلم والعرفان. رحمه الله تعالى وجزاه بالجزاء الأوفى.[5]

ومنهم المولى العالم[6] محيي الدين محمد بن محمود الآيديني المعروف بخواجه قايني

كان أبوه من كبار قضاة البلاد، وهو حصل العلوم من أفاضل عصره، وصار ملازما من[7] المولى الشهير بكوچك بدر الدين. فلما تزوج أخته المولى خير الدين معلم السلطان اشتهر بالإنتساب إليه، وصار مدرسا بمدرسة چنديك ببروسه بعشرين درهما،

---

١ ح، ل، ب: + الدأب
٢ ح، ل: + الداب
٣ ف، ح، ل، ب، هـ: بيك
٤ ف، ح: حالئذ؛ ب: هكذا؛ ر، ل: – حالئذ
٥ ح: + في الجنان
٦ هـ: – العالم
٧ ل، ب: + اعاد

ve Silivri Medresesi'nde yirmi beş akçe maaşla müderris oldu. Bir süre sonra maaşı otuz akçeye yükseldi. İstanbul Efdalzâde Medresesi'nde kırk akçe maaşla müderris olduktan bir süre sonra Edirne Halebiye Medresesi'nde elli akçeyle, ardından Edirne'deki Çifte Medreselerden birinde, sonra Semân Medreselerinden birinde müderris olarak görev aldı.

954/1547-48 senesinde Halep kadılığına atandı. Daha sonra görevden alınıp Mekke Kadısı oldu. Oradan da azledildi ve doksan akçe maaş bağlandı. Tekrar Mekke kadılığına atandıktan bir süre sonra azledilince İstanbul'a dönmek üzere yola çıktı. İstanbul yolu üzerindeki Üsküdar'a vardı ve bir ay kadar orada kaldı. Ancak ölüm onu orada yakaladı. 968/1561 senesi Kurban Bayramı'nın üçüncü günü vefat etti.

Merhum ahlaklı, düzgün karakterli ve iyi geçimli biriydi. Sohbetinde bıktırıcı ve usandırıcı değildi. Kimse ondan rahatsız olmazdı.

Mehmed Şah b. Sinan Çelebi el-Yegânî

Babasının himayesinde ve terbiyesinde ilim talebesi olarak büyüdü. Babası onu yetiştirip tedavüldeki kitapları okuttu. Hasan Çelebi b. et-Tabbâh, Kara Davud ve asrımızın müftüsü Ebüssuûd Efendi gibi müderrislerden ilim tahsil etti. Sultan Süleyman Han'ın muallimi Hayreddin Efendi'nin hizmetine kadar yükseldi ve mülâzımı oldu. Daha sonra yirmi beş akçeyle Bursa Molla Yegân Medresesi'nde, Yenişehir kasabasındaki Süleyman Paşa Medresesi'nde, İstanbul İbrahim Paşa Medresesi'nde ve Çorlu Medresesi'nde müderris olarak görevlendirildi. Ardından İznik Orhaniye Medresesi'nde elli akçe maaşla müderris oldu. Burada müderrislik yaparken 969/1561 senesi Rebîülâhir ayında vefat etti. Öldüğünde elli yaşın üzerindeydi.

Mükemmel bir hafızaya, eşsiz bir yeteneğe ve hemen her ilim dalında vukûfiyete sahipti. Ne yazık ki humma ve benzeri amansız hastalıklar musallat olunca beden sağlığına özen göstermekten ilme zaman bulamamıştı. Ne yazık ki, hayallerine erişemeden ölümün pençesine düştü.

ثم بمدرسة سلوري بخمسة وعشرين درهما، ثم صار وظيفته بثلثين ثم صار مدرسا[1] بمدرسة أفضلية بقسطنطينية بأربعين درهما. ثم تولى بالمدرسة الحلبية بادرنه بخمسين درهما، ثم بإحدى المدرستين المتجاورتين بادرنه، ثم صار مدرسا بإحدى المدارس الثمان.

ثم تقلد قضاء حلب في سنة أربع وخمسين وتسعمائة، ثم عزل ثم صار قاضيا بمكة، ثم عزل وعين له تسعون درهما، ثم أعيد ثانيا بقضاء مكة، ثم عزل فتوجه آيبا إلى قسطنطينية. فلما وصل إلى اسكودار معبر قسطنطينية فمكث فيه مقدار شهر، أدركته[2] منيته. [٢٠٧ا] فمات رحمة الله عليه اليوم الثالث من عيد النحر سنة ثمان وستين وتسعمائة.

كان المرحوم خلوقا سليم النفس حسن المعاشرة، ليس في صحبته كلال وملال، لا يتأذى منه أحد.

ومنهم مولانا محمد شاه ابن سنان چلبي اليكاني

نشأ في حجر أبيه وتربيته طالبا للعلم، وربّاه أبوه وأقرأه الكتب المتداولة، وحصّل هو العلم[3] من المدرسين مثل المولى حسن چلبى ابن الطباخ والمولى قره داوُد ومولى الموالي أبي السعود أفندي مفتي عصرنا. وارتقى إلى خدمة المولى خير الدين معلم السلطان سليمان خان. وصار ملازما، وتولى مدرسة مولانا يكان ببروسه بخمسة وعشرين ثم مدرسة سليمان پاشا في قصبة يكى شهر ثم صار مدرسا بمدرسة إبراهيم پاشا بقسطنطينية ثم مدرسة چورلي، ثم صار مدرسا بمدرسة اورخانية ازنيق بخمسين درهما. ومات مدرسا بها في ربيع الأخر سنة تسع وستين وتسعمائة، وأناف عمره على خمسين.

وكان له جودة ذهن ونقاء قريحة ومشاركة في العلوم، ولكن اعتراه الأمراض الحادة المتضادة كالقُلاع وغيره، وأشغله تدبير البدن عن الاشتغال بالعلم حتى بلغ منيّته قبل بلوغ أمنيته.

١ ف، ر، ل، ب، هـ: – صار مدرسا
٢ ف، ر: + مقدار
٣ ح، ل، ب: العلوم

Muslihuddin Mustafa b. Pîr Ali en-Niksârî

Merhum Niksar kasabasındandır. Ergenlik yaşına geldiğinde ilim tahsil etti ve temel eğitimini tamamladı. Şehir şehir gezip müderrisleri dolaştı ve hepsinden istifade etti. Muhyiddin Fenârî Efendi ve devrindeki diğer âlimlerin hizmetinde bulundu. Mahmud Paşa Medresesi müderrisi iken hizmetine girdiği Mehmed Paşa Edirne'deki Çifte Medreselerin birine geçince orada muîdi oldu. Mehmed Paşa nişancı olduğunda ise mülâzım oldu. Daha sonra yirmi akçe maaşla Gelibolu Sarıca Paşa Medresesi'nde görevlendirildi. Yirmi beş akçe maaşla Vardar Yenicesi kasabasındaki Evrenosoğlu Ahmed Bey Medresesi'ne atandı. Ardından otuz akçe karşılığında Edirne Taşlık Medresesi müderrisi oldu. Azledilince hacca gitti ve mülâzımlığa devam etti. Daha sonra kırk akçe maaşla İstanbul'daki Pîrî Ali Paşa Medresesi'ne, ardından elli akçe maaşla Çorlu Medresesi'ne atandı. Sonrasında ise Manisa Medresesi'nde müderris oldu. Daha sonra Bağdat kadısı oldu ve beytülmalden kendisine bin beş yüz dinar tahsis edildi. Uzun süre orada hem kadı hem Bağdat müftüsü hem de Mercaniye Medresesi müderrisi olarak kaldı. Bağdat'ta mevâlîden olan ilk kadıdır. Bu görevleri sırasında çok büyük servet ve mal edindi.

Altı yıl sonra azledildi. Sonra Bursa Murâdiye Medresesi'nde seksen akçe maaşla müderris oldu. Ancak henüz Bursa'ya varmadan Halep kadılığı görevine getirildi. Orada iki ay bile kalamadan Bursa kadılığına atandı. Sonra azledildi ve kendisine seksen akçe maaş bağlandı. Bir süre sonra seksen akçe karşılığında Ayasofya Medresesi'nde görevlendirildi. 958/1551 senesinde Edirne kadısı, sonra İstanbul kadısı oldu. 963/1555-56 senesinde azledildi ve kendisine yüz akçe maaş bağlandı. Daha sonra yüz akçe karşılığında İstanbul'da Sultan Süleyman Han'ın yaptırdığı yeni Dârülhadis Medresesi'nde görevlendirildi. Bir süre sonra maaşı otuz akçe artırılarak yüz otuz akçeye ulaştı. 29 Rebîülevvel 969/7 Aralık 1561 Cumartesi günü vefat etti.

ومنهم العام العامل [٢٠٧ب] الفاضل الكامل المولى مصلح الدين مصطفى بن[١] پير علي النكساري

كان المرحوم من قصبة نكسار، طلب العلم بعد بلوغه سنّ البلوغ، وارتقى رتبة الاستعداد، وسار البلاد، ودار المدرسين، واستفاد واشتغل في خدمة المولى محيي الدين الفناري وأقرانه في أوانه، ووصل إلى خدمة المولى محمد پاشا حال كونه مدرسا في مدرسة محمود پاشا، وصار معيدا له في مدرسة إحدى المدرستين المتجاورتين بادرنه. ولما كان المولى المزبور موقع الدست السلطاني صار هو ملازما منه، ثم تقلد بمدرسة صاروجه پاشا[٢] بكليبولي بعشرين درهما، ثم تولى مدرسة أحمد بك الاورنوسي بقصبة واردار يكيجه سي بخمسة وعشرين، ثم صار مدرس المدرسة الحجرية بادرنه بثلثين درهما، ثم عزل وحج وتمادى مدة ملازمته، ثم تقلد مدرسة پيرى علي پاشا بأربعين بقسطنطينية ثم مدرسة چورلي بخمسين، ثم صار مدرسا[٣] بمدرسة مغنيسا. ثم صار قاضيا ببغداد، عُيّن له ألف دينار وخمسمائة دينار من بيت المال، واستقر قاضيا بها ومفتيا بديار بغداد ومدرسا بمدرسة مرجانية، وهو أول قاضٍ من الموالي ببغداد. فحصل ثروة عظيمة [٢٠٨أ] ومالا كثيرا.

ثم عزل بعد ست سنين، ثم صار مدرسا بالمدرسة المرادية ببروسه بثمانين درهما، فقبل ما وصل إلى بروسه قلد له قضاء حلب، فلم يمكث فيه شهرين حتى أعطي له قضاء بروسه، ثم عزل وعين له ثمانون درهما[٤]، ثم أعطي له مدرسة آياصوفيه بثمانين درهما، ثم صار قاضيا بادرنه في سنة ثمان وخمسين وتسعمائة، ثم صار قاضيا بقسطنطينية، ثم عزل في سنة ثلث وستين وتسعمائة، وعين له مائة درهم. ثم تقلد مدرسة دار الحديث الجديدة لسلطان سليمان خان بقسطنطينية بمائة درهم، ثم ازداد ثلثين درهما، فصار وظيفته مائة وثلثون درهما. فمات رحمة الله عليه يوم السبت تاسع عشرين ربيع الأول لسنة تسع وستين وتسعمائة.

---

١ ب: – مصطفى بن
٢ ف: – پاشا
٣ ح: – صار مدرسا
٤ ر، ح، ل، ب: + درهما

Merhum, ilmi ve sâlih kişiliği ile bilinirdi. Görünüşü heybetli, giyim kuşamı sade, alçak gönüllü, makam ihtişamı ve mevki şatafatından uzaktı. Özlü ve ibretli konuşurdu. Kadılığı yaklaşık yirmi sene sürdü. Serveti ve zenginliğiyle bilinirdi. Öldükten sonra ne ondan bir ize rastlandı ne de onu gören oldu. Sanki yer yarılıp içine girdi. Bir su buharı gibi havaya uçtu. Ne bir telifi ne de bir tasnifi görüldü. Yaşı doksanı geçmişti. Allah rahmet eylesin ve sâlih âlimlerle haşreylesin.

Sürûrî Muslihuddin Mustafa b. Şaban

Gelibolu'da doğdu. Büyük tüccarlardan olan babası oğlunun ilim tahsil etmesi konusunda oldukça istekliydi. Oğlunun eğitimi için çok miktarda para harcadı. *Kâfiye*'yi ezberlediğinde hem ona hem de hocasına bin akçe bağışladı. Hocazâde'nin hayat hikâyesinde anlatıldığı gibi Hocazâde'nin babasını, oğlunun ilim tahsili konusunda cimri davrandığı için ayıplıyordu.

Sürûrî ilim tahsili yolunda yetişti. Şiir de yazdı ve Acem ve Anadolu şairlerinin âdetine binaen kendine lakap seçerek "Sürûrî" lakabını aldı. Lakabı adının önüne geçti ve lakabıyla meşhur oldu.

Nihanî, Kudûrî, Taşköprülüzâde ve Abdülvâsi Çelebi gibi devrin müderrislerini dolaştı. Bu yolculuğu Muhyiddin Fenârî'nin hizmetinde son buldu. Molla Muhyiddin Fenârî, İstanbul kadısı olunca onu nâibi yaptı. Böylece Fenârî'ye nâib olan ilk talebesi oldu. Anadolu kazaskerliği görevine gelince de onu tezkireci yaptı. Fakat Fenârî'nin kazaskerlikteki rakibi Abdülvâsi Çelebi'ye bir sırrını ifşa etmesi yüzünden araları bozulup hocası Fenârî tarafından kovulunca ilim yolunu terk etti

كان المولى المرحوم معروفا بالعلم والصلاح، وكان مهيب المنظر متقشف اللباس متخشع الأخلاق متنزها عن أبهة المنصب وحشمة الجاه، يتكلم بالنوادر والأمثال. وكان مدة قضائه قريبا من عشرين سنة، وهو من العلماء المعروفين بالثروة[١] واليسار. وبعد موته لم يظهر له أثر، ولم يره ديّارٌ، فكأنما ابتلعه الأرض، وانقلب إلى الهواء كحباب الماء،[٢] ولم ير له تأليف ولا تصنيف. [٢٠٨ب] وعمره أناف على تسعين ، رحمه الله وحشر مع العلماء الصالحين.

ومنهم العالم العامل مولانا مصلح الدين[٣] مصطفى بن[٤] شعبان المعروف بالسروري

مولده بلدة كليبولي، وكان أبوه من كبار[٥] التجار حريصا على تعليم ابنه المزبور، وأنفق على تعليم ابنه المزبور مبلغا كثيرا حتى لما أتم حفظ الكافية وَهَبَ له ألف درهم ولمعلمه ألف درهم آخر. وكان يعيب تقصير أبي المولى[٦] خواجه زاده في انفاق ابنه حسبما مرّ في ترجمته آنفا.

ونشأ مولانا السروري المزبور في طلب العلم، وقال الشعر وتلقب بالسروري[٧] كما هو دأب شعراء العجم والروم، وغلب لقبه على اسمه، واشتهر به.

ودار المدرسين في عصره مثل المولى نهاني ومولانا قدوري افندي والمولى طاش كوپري زاده والمولى عبد الواسع چلبي، وانتهت حركته إلى خدمة المولى محيي الدين الفناري. فلما صار هو قاضيا بقسطنطينية استنابه، وهو أول نائب بها من تلامذة المولى، [٨]لما كان قاضيا بالعسكر باناطولى[٩] وجعله مذكرا لعروض القضايا. ثم وقع الوحشة بينهما لإفشاء بعض أسراره إلى المولى عبد الواسع چلبي قرينه في القضاء العسكري، فرده وهو ترك طريق العلم

١ ر: – بالثروة
٢ ح: – كحباب الماء
٣ هـ : + بن الحاج
٤ ب: + الحاج؛ هـ: – بن الحاج
٥ ح: – كبار
٦ ف: الموالي
٧ ر: – المزبور ... بالسروري
٨ ح: + ثم
٩ ح، ب: + باناطولي

ve Şeyh Emir Buhârî Zâviyesi'nde tasavvuf yoluna girdi. O tarihte zâviyenin şeyhi olan Mahmud Çelebi'ye intisap ettiyse de orada kalamayıp hacca gitti. Hac dönüşü hocası onu affetti ve hocasının mülâzımı oldu. Gelibolu Sarıca Paşa Medresesi'nde yirmi akçeyle görevlendirildi. İstanbul Pîrî Paşa Zâviyesi şeyhi Şeyh Cemâleddin vefat edince henüz hayatta olan Pîrî Paşa, bu zâviyeyi medreseye dönüştürüp Sürûrî'yi yirmi beş akçe maaşla bu medreseye müderris yaptı. Böylece bu medresenin ilk müderrisi oldu. Maaşı önce otuz ardından da kırk akçe oldu. Daha sonra görevden azledildi. Vezir Kasım Paşa, Haliç'in İstanbul'a bakan öte yakasında medresesini inşa edince onu Medresesi'ne müderris olarak seçti. Maaşını da elli akçe olarak takdir etti. Oranın da ilk müderrisi o oldu.

Sürûrî, hocası Muhyiddin Fenârî'ye son derece bağlı, bütün kalbiyle ona meftundu. Bütün işlerinin sorumluluğunu üstlenmişti. Gelirleri, giderleri, hizmet ve haremine dair tüm işleri tek başına yürütüyordu. Sözün özü, onun makamının ve itibarının ortağı olmuş hatta işlerde başına buyruk hâle gelmişti. Saygınlık ve kudret bakımından da zirveye ulaşmıştı. Herkese sözü geçerdi. Akranları hatta ondan büyükler bile önemli işleri ve ihtiyaçları için ona gelirlerdi. Hocası Muhyiddin Fenârî azledilince medreseyi terk edip görevden el çekti ve yalnızlığa gömüldü. Emir Buhârî Zâviyesi'nde inzivaya çekildi. Elinde avucunda ne varsa satıp medresesinin yakınında bir bahçe satın aldı. Oraya bir ev, bir mescit ve minare inşa etti. Hocasıyla araları ikinci kez bozulunca hacca gitti. Hac dönüşünde ise hocasıyla arası tekrar düzeldi ve eskisi gibi oldu. Hatta ölüm onları ayırıncaya kadar eskisinden daha iyi ve mükemmel hâle geldi. Onu vasîsi yapan hocası kucağında vefat etti ve onu kabrine o koydu. Ölümünden sonra bütün işlerini de o yürüttü.

Kasım Paşa, Mora sancakbeyi olduğu sırada medreseden feragatini öğrenince Sürûrî Çelebi'ye bir mektup yazdı ve mektupta "Yaptırdığım medresenin müderrisliğine seni şart koşmuştum. Bu şartı kabul ediyorsan ne âlâ. Aksi hâlde orayı yıkarım ve mahşer günü vebali senin olur." dedi. Bu mektubu ben bizzat görmüştüm. Kâtibi inşâ sanatında oldukça beliğ ve becerikliydi. Hatta kâtip şu ayetle mektubunu süslemişti:

وصار هو صوفيا في زاوية الشيخ الأمير البيخاري، [٢٠٩أ] واستناب هو من شيخها وقتئذ محمود چلبي، ولم يثبت وسافر فحج، فبعد إيابه من الحج رضي منه أستاذه، وصار ملازما. ثم تقلد مدرسة صاروجه پاشا بكليبولي بعشرين، ثم لما مات الشيخ[١] جمال الدين[٢] شيخ زاوية بيري پاشا بقسطنطينية، وكان پيري پاشا في الحيوة، وجعل الزاوية المزبورة مدرسة فقلدها المولى المزبور بخمسة وعشرين، وهو أول مدرس بالمدرسة المزبورة، ثم صار وظيفته ثلثين ثم أربعين، ثم عزل. ثم لما بنى قاسم پاشا الوزير مدرسته وراء خليج البحر تجاه قسطنطينية اختار الوزير المزبور المولى المرقوم لمدرسته، وجعل وظيفته خمسين درهما، وهو أول مدرس بها أيضا.

وكان المولى المزبور متصلا بأستاذه المولى محيي الدين الفناري المرقوم شدة الاتصال، كأن أخذ بمجامع قلبه، فقام بأعباء جميع أموره. ولا يشاركه أحد في أحواله من وارداته وإخراجاته ومهمات خدمه وحرمه. وبالجملة كان سهيمه وشريكه في جاهه وجلاله بل استبدّ في الأمر، وبلغ إلى غاية السؤدد والقدرة، وكان نافذ الكلمة جدا حتى كان أقرانه بل من فوقه يترددون إليه في مهماتهم وحوائجهم. ثم لما عزل أستاذه المولى محيي الدين الفناري ترك المدرسة [٢٠٩ب] وانقطع عن المنصب، واختار العزلة، وانزوى في زاوية الأمير البخاري، فباع جميع أسبابه، واشترى حديقة بقرب من مدرسته، فبنى دارا[٣] ومسجدا ومنارا، ووقع الوحشة ثانيا بينه وبين أستاذه المولى المومى إليه وسافر إلى الحج، فبعد قفوله من الحج زال الوحشة بينهما، وحلّ المحل الأول بل الأتم والأكمل إلى أن فرق الموت بينهما، وجعله وصيا، ومات في حجره وهو أنزله في قبره، وتولى بعد الموت جميع أموره.

فلما سمع قاسم پاشا فراغته عن المدرسة، وكان إذ ذاك أميرا بلواء موره، أرسل مكتوبا إلى سروري چلبي متضمنا بأني شرطت لك دراسة المدرسة التي بنيت، فإن قبلتها فبها وإلا أهدمها والمآخذة عليك يوم الحشر. وإني رأيت المكتوب المذكور كان كاتبه بليغا ماهرا في صناعة الإنشاء، حتى سبك الكاتب في درجه[٤] قول الله تعالى:

١ ح، ل، ب: – الشيخ
٢ ح: + خليفة
٣ ح، ل، ب:+ دارا
٤ ف، ح، ر، هـ: درجة

"Onlar ne ticaretin ne de alışverişin Allah'ı anmaktan alıkoyabildiği adamlardır."[1] Din ve dünyanın selametini sağlayan ilimle meşgul olmak nasıl olur da Allah'ı anmaktan ve ona kulluktan alıkoyabilir?

Mektup kendisine ulaştığında Sürûrî medreseye dönmeyi kabul etti ve öğreticilik hizmetine başladı. Ancak sarık ve kıyafet bakımından giyim kuşamını değiştirerek sûfî kıyafetine büründü. Her gün ikindi namazından sonra Kasım Paşa Camisi'nde Mevlânâ Celâleddin Rûmî'nin *Mesnevî*'sini tercüme etti. Aynı zamanda müderrisliğe ve ilim öğretmeye devam etti. Bir süre sonra Süleyman Han'ın oğlu merhum Şehzade Mustafa'nın muallimliğine, bizzat merhum Şehzade Mustafa'nın talebi üzerine tayin edildi. Bu görevi büyük bir memnuniyetle kabul etti. Kabul etmeseydi belki kendisi için daha hayırlı olurdu. Gerçi hayır Allah'ın takdirindedir. Olan ise Allah'ın kaçınılmaz takdiridir. Mustafa'nın hizmetine girdi ve eski görkem ve ihtişamına tekrar kavuştu. Mustafa ona güzel bir vazife verdi ve onun nezdinde kıymetli bir konum elde etti. Mustafa onun sözünü dinler, başkalarınınkine itibar etmezdi. Onun dediğinden başkası olmazdı. Şehzade Mustafa öldürülünceye kadar onun görüşü benimsenmeden dağılmış hiçbir istişare olmamıştı. [Şehzade öldürüldükten sonra] ne yapacağını şaşırdı, öldürülme endişesi içine düştü, kötü söz işitti. Yüksek bir mertebedeyken çoğunlukla geçim sıkıntısı çeker bir hâle düştü. Geçimini ise yazdıklarını satarak temin edebiliyordu. Hatta bazen aç kalsa da etrafındakiler aç mı tok mu olduğunu bilemiyordu.

Ömrü inziva ve yalnızlık içinde geçti. Pek çok dostu onu reddetti. Akrabaları hatta kardeşinin oğlu bile onu terk etti. Ancak Allah herkesin rızkının kefilidir. Ne vezirler ne de âyandan kimse Sultan [Süleyman]'ın yanında onun adından söz etmeye cesaret edebildi. Bu yüzden ne bir maaş ne de bir görev alabildi. Epeyce bir zaman tamamen unutulmuş olarak geçti. Tüm bu büyük sıkıntı ızdırap, zahmet ve yokluğa rağmen mescidinin kapısını sürekli açık tutup hizmetini yerine getirdi. Bu âlicenaplığı herkesi hayret içinde bıraktı.

1 en-Nûr 24/37.

﴿رِجَالٌ لَا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللهِ﴾[١] فكيف يشغل[٢] عن ذكر الله وعبادته اشتغال العلم الذي به صلاح الدين والدنيا.

فبعد وصول المكتوب المزبور إليه قَبِلَ المدرسة، وقام بخدمة التدريس، ولكن غيّر زيّه بزيّ الصوفية في العمامة وسائر اللباس. ونقل كتاب المثنوي الفارسي لمولانا جلال الدين الرومي كل يوم بعد صلاة العصر في [٢١٠أ] جامع المرحوم قاسم پاشا، وداوم بالتدريس والإفادة، ثم عُيّن معلما للمرحوم السلطان مصطفى بن سلطان سليمان خان بطلب سلطان مصطفى المرحوم، فقبله بالحب والكرامة، فلولم يقبل لكان خيرا له، فالخير ما اختاره الله تعالى، فالكائن لا محالة ما قدّر الله تعالى، فوصل إلى خدمته، وعاد إلى حشمته وأبهته[٣]، ورسم له رسما جميلا، وحلّ عنده محلا عظيما، حتى كان كلامه يصغى وكلام الغير يلغي لا ينفذ أمرا إلا به، ولا ينفصل مشورة إلا برأيه إلى أن قتل السلطان مصطفى، وهو بقي[٤] فوق[٥] بُحيرة الحيرة طفا[٦]، قاسى مخافة القتل، وسمع[٧] كريه[٨] المقال، ونزل من المحل الأرفع إلى الحالة التي كان يضطرّ كثيرا ما[٩] إلى الكفاف وكان يكتب فيباع، وربّما يعتريه بعض الأوجاع، ولا يدري أحد هل هو شبعٌ أو جاعٍ.

مضى عمره بالانزواء والانقطاع، رفضه أكثر صديقه، وترك أقربائه بل ابن شقيقه، ولكن ضمن الله[١٠] رزق كل أحد، لم يقدر الوزراء والأعيان لذكره عند السلطان، ولم يعين له شيء من الوظائف والمراسم، وترك نسيا منسيّا برهة من الزمان، ومع جميع ذلك من عظيم الكآبة والبؤس [٢١٠ب] ومقاساة الشدة والفقر، فتح باب مسجده وأدى وظيفة خدمته، وتعجب الكل من علو همته.

---

١ سورة النور، ٣٧
٢ ف، ر: يشتغل
٣ ح: – أبهته
٤ ف: يقر؛ ح: بقرب
٥ ر،هـ: – فوق
٦ ف، ح: طفى؛ ر، ب، هـ: ظفى
٧ ب، هـ : يسمع
٨ ح: كربة؛ ف: كرير
٩ ر، ح: – ما
١٠ ح: – الله

Görevden azledildiği vakit reisler ve bazı askerler onun keramet sahibi olduğuna ve keşif kapılarının onun için açılmış olduğuna inanıyordu. Gemiciler Nuh Peygamberin (as) ruhu için adadıkları adaklarını ona gönderiyorlardı. 7 Cemâziyelevvel 969/13 Ocak 1562 tarihinde koleradan öldü ve camisinin yanına defnedildi. Cenaze törenine sayılamayacak kadar çok insan katıldı. Unutulmayacak bir gün olmuştu. Merhum yıllar önce kendi mezarını bizzat kazmış, yıkanıp kefenlenmesi için de iki bin akçe ayırmıştı. On yıldan beri de her yıl ayırdığı bu paranın zekâtını ödüyordu. Ölümünün ardından insanlar cenazesine ve mezarına çok hürmet gösterdiler ve naaşını humma ve benzeri hastalıklar için şifa saydılar.

Merhum elinde avucunda ne varsa verecek kadar cömert biriydi. Geceleri az uyur, gündüzleri ise kendini yazmaya ve eser telif etmeye verirdi. İncelemeye başlar başlamaz aklına her geleni yazma alışkanlığı vardı. Yazdıklarına ikinci sefer bakmaz, tekrar dönüp göz atmazdı. Şiirlerinin çoğu kıymetsiz, nesri zayıftı. Hocam olsa da *gerçekten başkasını söylememek benim üzerime borçtur*.[1] Hak uyulmaya en layık olan şeydir. Eserleri şunlardır: "Beni Kur'ân'ın kâşifi kılan ve hak ile batıl arasını ayıran kadı yapan Allah'a hamdolsun." sözüyle başlayan *el-Havâşi'l-Kübrâ alâ Tefsîri'l-Kâzî*, başka küçük haşiyeler, yarısına kadar yaptığı *Buhârî* şerhi, *Hâşiye ale't-Telvîh*, *Hâşiye ale'l-Hidâye*, *Îsâgûcî fi'l-Mizân* metninin şerhi, *Şerhu'l-Misbâh*, *Şerhu'l-Merâh*, Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sinin Farsça şerhi, *Şerhu'l-Mûcez fi't-Tıb*, Sâdî Şirâzî'nin *Gülistân* eserinin şerhi, yine Sâdî Şirâzî'nin *Bostân* eserinin şerhi, yıldızlar hakkında bir kitap, muhâdarât hakkında *Ravzu'r-Rayâhîn* adlı kitap, şiir, aruz ve kâfiye hakkında *Bahru'l-Ma'ârif* isimli bir kitap, Fettâhî diye tanınan usta şaire ait *Şebistân-ı Hayâl* isimli risâlenin şerhi, Molla Câmî'nin muamma risalesinin şerhi, Emir Hüseyin en-Nîsâbûrî'nin muamma risalesinin şerhi, Ali Ker diye tanınan şairin muammâ risalesinin şerhi ve *Şerh-i Dîvân-ı Hâfız*. Ezcümle bütün eserlerinin sayısı otuz altıya, yaşı da yetmiş ikiye ulaşmıştı.

1 el-A'raf 7/105.

وفي زمان عزله اعتقده الرؤساء وبعض الأجناد بالكرامة، وفتح له باب الفتوح، وأرسل إليه الملاحون نذورهم التي[١] كانوا نذروها لروح نوح النبي عليه السلام، حتى مات بمرض الهيضة في سابع شهر جمادى الأولى لسنة تسع وستين وتسعمائة، ودفن بقرب مسجده وحضر الخلق مما لا يحصى بجنازته، وكان يوما مشهودا، وكان المرحوم حفر قبره منذ سنين، وأحضر ألفي درهم لتجهيزه، وكان يؤدي زكاة[٢] ذلك المال في كل حول منذ عشرة سنة، وبعد وفاته تبرك الناس بتربته[٣] وتداووا بها للحمايات وغيرها.

وكان رحمه الله سخيا يبذل كل ما يقدر عليه، وكان قليل النوم في الليل، واليوم مكبا على التحرير والتصنيف، لكن كان دأبه أن يكتب كلما يخطر البال في أوليات المطالعة، وكان لاينظر إليه مرتين، ولم يرجع البصر كرتين. وأكثر شعره نازل، ونثره سافل، وإن كان أستاذي حقيق على أن لا أقول إلا الحق[٤]، والحق أحق أن يتبع. ومن تآليفه الحواشي الكبرى على تفسير القاضي، وأولها «الحمد لله الذي جعلنى كشاف القرآن وصيرني قاضيا [٢١١ا] بين الحق والبطلان»، وحواشي صغرى أخرى، وشرح البخاري قريبا إلى النصف، وحاشية على التلويح، وحاشية على الهداية، وشرح لمتن إيساغوجي في الميزان، وشرح المصباح، وشرح المراح، وشرح المثنوي المولوي في الفارسية، وشرح الموجز في الطب، وشرح كتاب كلستان للشيخ سعدي، وشرح البستان للشيخ المزبور، وكتاب في النجوم، وكتاب مسمى بروض الرياحين في المحاضرات، وكتاب يسمى ببحر المعارف في الشعر والعروض والقافية، وشرح الرسالة المعروفة بشبستان خيال للشاعر الماهر المعروف بالفتاحي، وشرح رسالة المعمّى للجامي، وشرح رسالة المعمّى للأمير حسين النيسابوري، وشرح آخر لرسالة المعمّى للشاعر المعروف بعلي كر، وشرح لديوان الحافظ. وبالجملة جملةُ مؤلفاتِه ترتقي إلى ستة وثلثين، وعدد سن[٥] عمره يبلغ إلى اثني وسبعين[٦].

١ ح: النذور الذي
٢ ر: ذكره
٣ ب: بجنازته، + وحمل نعشه
٤ سورة الأعراف، ١٠٥
٥ ف، ح: سنين؛ ل: سني
٦ ب: + رحمة الله عليه وآله

Cürcân Muhyiddin Mehmed b. İbrahim

Kocaeli vilayetinin kasabası olan Akyazı'dandı. Taşköprülüzâde, Sinan Çelebi el-Yegânî, Dâye Çelebi, Seydî Çelebi gibi devrinin âlimlerinden dersler aldı. Tahsil hayatı Sultan Süleyman'ın hocası Hoca Hayreddin'in hizmetinde son buldu ve onun mülâzımı oldu. Sonrasında Bursa Kazzaziye Medresesi'nde yirmi beş akçe karşılığında müderris oldu. Ardından Alaşehir Medresesi'nde otuz akçeyle, Filibe Medresesi'nde kırk akçeyle, Ali Paşa Medresesi'nde kırk akçeyle, Gebze Medresesi'nde elli akçeyle, Ebû Eyyûb el-Ensârî Medresesi'nde ve Semân Medreselerinin birinde müderrislik yaptı.

954/1547-48 senesinde yetmiş akçe maaşla Amasya'da müftü oldu. Sultan Süleyman Nahcıvan seferinden dönerken Amasya'da konakladığında maaşı artırılarak seksen akçeye çıktı. Amasya'da müderrislik ve müftülük yapmaya devam etti. Şehzade Bayezid Amasya'da babasının emrinden çıkıp babası tarafından öldürülmek istendiğinde Konya'da savaştığı kardeşi Sultan Selim Han'a yenik düştü ve Amasya'ya geri döndü, hatta kaçtı. Âlimler asiliğine hükmedip öldürülmesinin ve ona karşı savaş açılmasının helal olduğu fetvasını vermişlerdi. Bu durumdan korkan Şehzade Bayezid tövbe edip pişman olduğunu ve Allah'ın emrine uyacağını ilan etti. Cürcan Efendi ile Şeyh Hayreddin el-Îcadî Efendi'yi yanına getirtti. Şeyhin huzurunda tövbe etti. Onları tövbesine şahit tutup, tövbesine şahitlik etmeleri için Sultan'a gönderdi. Onların huzurunda el basarak yemin ettiği Mushaf-ı Şerif'i de onlarla göndererek Sultan'dan affını istedi. Elçilik görevlerini yerine getirmek üzere İstanbul'a doğru yola çıktıklarında Şehzade Bayezid tekrar isyan çıkardı. İkinci kez asker toplayarak Acem diyarına yöneldi. Gönderdiği elçiler henüz varmadan pişmanlık duyduğu konusundaki yalanı ve yaptığı hile haberi İstanbul'a ulaşmıştı. Çöldeki serap gibi yanıltıcı bir tuzak olan bu elçiliği kabul ettikleri için Sultan onlara karşı çok öfkelendi ve onları hoş karşılamadı. İstanbul yakınlarında bir evde yaklaşık bir ay hapsettikten sonra serbest bıraktı. Müftülük görevinden azlettiği Cürcan Efendi'ye emekli maaşı olarak yetmiş akçe bağladı. Çok geçmeden 6 Cemâziyelâhir 969/11 Şubat 1562'da vefat etti.

ومنهم[١] المولى محيي الدين[٢] محمد بن إبراهيم المعروف بجرجان[٣]

وكان[٤] المولى المرحوم من قصبة آق يازي من ولاية قوجه ايلي، حصّل العلوم من موالي عصره مثل مولانا الشهير بطاش كوپري زاده وسنان چلبي اليكاني والمولى المعروف بداية چلبي[٥] والمولى المعروف سيدي چلبي، وانتهت[٦] حركته في خدمة [٢١١ب] المولى خواجه خير الدين معلم السلطان سليمان[٧]، وصار ملازما منه، وصار مدرسا بمدرسة قزّازية ببروسه بخمسة وعشرين درهما، ثم صار مدرسا بمدرسة آلا شهر بثلثين، ثم صار مدرسا بمدرسة فلبه بأربعين، ثم صار مدرسا بمدرسة علي پاشا بأربعين، ثم بمدرسة ككويزه بخمسين، ثم بمدرسة أبي أيوب الأنصاري، ثم بإحدى الثمان.

ثم صار مفتيا باماسيه بسبعين سنة أربع وخمسين وتسعمائة. ثم لما نزل السلطان سليمان باماسيه بعد قفوله من سفر نخجوان ازداد وظيفته وصار ثمانين درهما، واستقر باماسيه بالتدريس والإفتاء، ثم لما خرج الأمير بايزيد باماسيه من طاعة أبيه وأراد القتل[٨]، وحارب مع أخيه السلطان سليم خان بقونيه، وانهزم وكرّ[٩] راجعا بل فرّ باماسيه، وأفتى العلماء ببغيه وحلّ قتله وقتاله، وخاف الأمير بايزيد خان وأظهر التوبة والندامة والإيفاء[١٠] إلى أمر الله تعالى. أحضر مولانا جرجان المزبور ومولانا الشيخ خير الدين الايجادي، وتاب من الشيخ المزبور، وأشهدهما على توبته، وأرسلهما إلى السلطان للشهادة لتوبته، وطلب العفو وأرسل معهما المصحف الشريف الذي حلف عليه عندهما. [٢١٢أ] فلما توجها لأداء الرسالة إلى قسطنطينية أصرّ الأمير بايزيد على بغيه، وتعسكر ثانيا و توجه إلى بلاد العجم، فقبل وصول الرسولين وصل خبر كذبه وحيلته، واشمأز خاطر السلطان منهما لقبولهما الرسالة التي هي محض خديعة كسراب بقيعة وكره مجيئهما فحبسهما ببيت واحد بقسطنطينية نحو شهر واحد، ثم أطلقهما، وعزله عن الإفتاء، ثم عُيّن له سبعون درهما على وجه التقاعد، ولم يمكث قليلا حتى مات في اليوم السادس من أخير الجمادين لسنة تسع وستين وتسعمائة.

---

١ هـ: + العالم العامل
٢ ب: - محيي الدين
٣ ر، ب، هـ : بجرجاني
٤ ف، ر: ـ وكان
٥ ف، ر: - والمولى المعروف بدايه چلبي
٦ في الاصل: وانتهى
٧ ح: + خان
٨ ل: الفتك؛ ر: العقل
٩ ر: وكبر
١٠ ل، هـ: ابقاء؛ ب: ايقاء

Merhum uzun boylu, düzgün yapılı, doğru sözlü, iyi niyetli, dostluğu güvenilir, yapmacılıktan uzak ve oldukça mütevazıydı. Giyim kuşamını umursamazdı. Sözleri alışılmış usullerin dışında, yapmacık ve zorlamadan uzaktı. Hiç kimseye kötü niyet beslemez, kimsenin gıybetini yapmazdı. Kardeşlerinin durumlarını araştırır, kim olursa olsun isteyen herkesin ihtiyaçlarını karşılamaya özen gösterirdi. Her daim mahzun ve kederliydi. Hep ahiretini ve Allah'ın rahmet ve mağfiretini gözetirdi. Allah rahmetiyle onu kuşatsın ve mağfiret etsin.

Muhyiddin Mehmed b. el-Arabî

Babası Vaiz Arap, kendisi Arapzâde diye bilinir. Terceme-i hâlinde geçtiği üzere babası hadis âlimi olup Antakyalıdır. Hatta Şeyh Cemal Halîfe onunla ilgili bir risale yazmış ve bildiklerini söylemiştir. Merhum Samsûnîzâde ve İshak Çelebi gibi devrin âlimlerinden ilim tahsil etti. Tahsil çabası Sultan Süleyman'ın hocası Hoca Hayreddin Efendi'nin hizmetinde son buldu ve onun mülâzımı oldu. Çekmece Medresesi'nde yirmi beş akçeyle müderrisliğe atandıktan bir süre sonra bu medresedeki maaşı otuz akçe oldu. Daha sonra Kaplıca Medresesi'ne kırk akçe ve Mahmud Paşa Medresesi'ne elli akçe maaşla müderris oldu. Atandığı haberi gelmeden Üsküdar Sultaniye Medresesi'ne verildi. Sonra Semân Medreselerinden birine atandı.

Âlimlerin sultanı ve asrımızın müftüsü hakkında daha önce benzeri görülmemiş bir saygısızlığı sebebiyle Dîvân-ı Hümâyûn'daki görevinden azledilip Dîvân'da tekdir edildi ve sürgün edildi. Senelerce Bursa'da mazul yaşadı. Daha sonra tekrar Semân Medreselerinden birinde görevlendirildi. Ardından İstanbul'da sultanın yaptırdığı yeni medreselerden birinde görev verildi.

Mısır'a kadı olunca gemi ile soğuk bir kış gününde zemheri ortasında yola çıktı. Herkes gemiye binip deniz yoluyla seyahat etmemesi konusunda onu uyardıysa da vazgeçmeyip yola devam etti. Ancak takdirin önüne geçilemezdi.

وكان رحمه الله رجلا طوالا، سليم البطن، صحيح الكلام، صافي الصدد، مأمون الصحبة، مطروح التكليف، كثير التواضع، لا يبالي في لباسه وكلامه، متنزها عن مقتضيات عرف الطريق والجعل وتكلف، لا يضمر لأحد سوء، ولا يغتاب أحدا، وكان يتفقد أحوال الإخوان ويهتم بقضاء حوائج مَنْ يلوذ إليه كائنا من كان. وكان منكسر القلب ومهموم البال. ولعمري هو نافع لآخرته[1] والنيل لرحمة ربه ومغفرته، فالله تعالى يرحمه رحمة واسعة ورحمة في سعة.

ومنهم المولى محيي الدين محمد[2] العربي[3]

المعروف أبوه واعظ عرب والشهير نفسه بعرب زاده، وكان أبوه على ما مرّ[4] في ترجمته [٢١٢ب] رجلا محدثا انطاكيا، حتى كتب الشيخ جمال خليفة رسالة في حقه وقال ما قال. حصّل المولى المرحوم العلوم من أفاضل عصره نحو ابن الساميسوني واسحاق چلبي، وانتهت حركته في خدمة المولى المرحوم خواجه خير الدين معلم السلطان سليمان، وصار وملازما منه، وتقلد مدرسة چكمجه بخمسة وعشرين درهما، ثم صار وظيفته في المدرسة المزبورة ثلثين، ثم تقلد مدرسة قابلوجه بأربعين، ثم مدرسة محمود پاشا بخمسين، ثم قبل وصول خبره أعطي له مدرسة سلطانية اسكدار ثم إحدى المدارس الثمان.

ثم صدر منه بادرة نادرة تشعر نوع الإزدراء في حق توقير[5] سلطان العلماء مفتي عصرنا، فعزل وعزر في الديوان العالي، ونفي من البلد، وبقي معزولا ببروسه المحروسة مدة سنين، ثم تقلد ثانيا إحدى المدارس الثمان، وثم أعطي له إحدى المدارس الجديدة السلطانية بقسطنطينية.

ثم صار قاضيا بمصر، وركب السفينة، وسافر من البحر في شدة الشتاء ووسط الزمهرير، فمنعه الجميع من ركوب السفينة وسفر البحر فلم يمتنع، فالمقدر لا محالة كائن[6]،

١ ب، هـ : الآخرة؛ ر: لاحرمة
٢ ح، ل، ر : + بن محمد
٣ ر : + المغربي
٤ ف، ح: ماهراً
٥ ف: توفير
٦ ح: كائن لا محالة

İskenderiye Limanı'na yaklaştıkları bir anda şiddetli bir rüzgâr çıktı. Deniz kabarıp dalgalar coştu ve bu dalgalar onu gemiden reislik diye tabir edilen filikayla birlikte denize fırlattı. Yanındaki on yedi adamla birlikte 18 Cemâziyelâhir 969/23 Şubat 1562 senesinde boğuldu.

Merhum haşin karakterli, sağlam itikatlı olup şan ve asaletine olan düşkünlüğü sebebiyle kendi kararlarıyla hareket eden bir adamdı. Dünya debdebesinden yüz çevirmiş sâlih biriydi. Dua ve sair vakitlerde okunan ve elden ele dolaşan evradı vardır. Yüce Allah rahmet eylesin.

Dünbekzâde Muhyiddin b. İbrahim

Karesi vilayetindendir. Devrin âlimlerinden dersler aldı ve merhum Kemalpaşazâde'nin hizmetine kadar yükseldi. Edirne Sultan Bayezid Han Medresesi'nde ve Kemalpaşazâde şeyhülislâm olduktan sonra İstanbul'da Sultan Bayezid Han Medresesi'nde ona muîdlik yaptı. Mülâzım olunca da sırasıyla yirmi akçeyle Hasköy Medresesi, yirmi beş akçeyle Dimetoka Medresesi ve otuz akçeyle Edirne Taşlık Medresesi ona verildi.

Daha sonra Rumeli, Anadolu ve Arap vilayetlerinde kadılık görevi yaptı. Kadılığı süresinde hoşnut olunacak işler yaptı. İki sefer de hacca gitti. İkinci hac seyahatinden sonra kendi isteğiyle kadılık görevinden ayrılınca emekli maaşı olarak yirmi beş akçe bağlandı. Emekli olduktan sonra insanlardan uzaklaşıp kendini Allah'a ibadete verdi. Bütün vaktini ibadetle geçirip kendini ölüme hazırladı. Vakti geçmeden tövbe etmekle meşgul oldu. 14 Recep 969/20 Mart 1562 tarihinde de vefat etti. Geride arazi, ev, dinar, makam, mal, akçe ve akar namına hiçbir şey bırakmadı. Merhum her daim suskun, güzel ahlaklı, doğru kişilikli, huşu ve tevazu ve edep sahibiydi. Allah rahmet eylesin ve ona sonsuz mükâfat versin.

فلما قرب إلى معبر اسكندرية اشتدت الريح واضطر البحر وهاجت الأمواج، فرماه[١] موج البحر[٢] من السفينة[٣] على فوق الفلك مع الأريكة المعبّر عنها [٢١٣أ] برئيسلك، فكان من المغرقين مع سبعة عشر رجلا في ثامن عشر جمادى الآخرة لسنة تسع وستين وتسعمائة.

كان المرحوم المرقوم فظا غليظا، قوي الإعتقاد لنبالة[٤] شانه وأصالة رأيه يعمل برأي نفسه. وكان صالحا معرضا عن زخارف الدنيا. وله أوراد وأدعية وختمات متداركة في خلال الصلوات وسائر الأوقات، رحمه الله تعالى.

ومنهم العالم العامل[٥] محيي الدين[٦] بن[٧] إبراهيم المعروف بدنبك[٨] زاده

كان رحمه الله من ولاية قراصي ايلي[٩]، حصّل العلوم من موالي عصره، وارتقى إلى خدمة المرحوم كمال پاشا زاده، صار معيدا له في مدرسة السلطان بايزيد خان بادرنه وفي مدرسة السلطان بايزيد خان بقسطنطينية بعد كونه مفتيا، فلما صار ملازما أُعطي له مدرسة خاص كوي بعشرين ثم مدرسة ديمه توقه بخمسة وعشرين درهما ثم مدرسة الحجرية بادرنه بثلثين.

ثم استقضِيَ في عدة من مناصب القضاء في ولاية روم ايلي واناطولي وولاية العرب، وكان مشكور المساعي في القضاء جدا. وحج مرتين، فبعد حجته الثانية فرغ عن منصب القضاء طوعا، وعين له خمسة عشرين درهما [٢١٣ب] على طريقة التقاعد. وتبتل[١٠] إلى الله تعالى، وانقطع عما سواه، ووزّع أوقاته إلى ضروب الطاعات، وتهيأ إلى الموت، واشتغل بالتوبة قبل الفوت[١١]. فمات يوم الرابع عشر من رجب لسنة[١٢] تسع وستين وتسعمائة، ولم يَخلِف[١٣] ضيعة ولا مالا[١٤] ولا درهما[١٥] ولا دينارا[١٦] ولا عقارا. وكان رحمه الله كثير الصمت حسن الأخلاق سليم النفس متخشعا متواضعا متأدبا، رحمه الله تعالى وجزاه بالجزاء الأوفى.

---

١ ب، ح: فأرماه
٢ ح، ل، ب: -البحر
٣ ح: + من؛ ل: - السفينة
٤ ب، هـ: لنباهة
٥ ف : + والفاضل الكامل؛ ل: ـ العامل
٦ ح، ر : + بن محمد
٧ ر: - بن؛ ل: محمد بن
٨ ل: بدونبك
٩ ب: + من بلدة ايازمند
١٠ ر: يعبد
١١ ر: الموت
١٢ ح: سنة
١٣ ر، ل، ب، هـ: يتخلف
١٤ ر، ح، ل، ب، هـ: دارا
١٥ ب: - ولا درهما
١٦ هـ: ولا دينارا؛ ل، هـ : + ولا اسبابا؛ ب: + ولا منصبا

Rûşenîzâde Nimetullah

Merhum ileri gelen kadılardan birinin oğluydu. Babası öldüğünde ona büyük bir mal varlığı bıraktı. Kısa bir süre de olsa bu malı zevkleri uğrunda harcayıp bolluk içinde yaşadıktan sonra mahut ilim yoluna girdi. Devrinin önemli isimlerini dolaştı. Nihayet merhum Abdülvâsi Çelebi'nin hizmetine girdi ve onun mülâzımı oldu. Daha sonra sırasıyla yirmi akçe maaşla Bursa Bayezid Paşa Medresesi, yirmi beş akçeyle Alaşehir Medresesi, otuz akçeyle Bursa Veliyyüddinzâde Ahmed Paşa Medresesi, kırk akçeyle Yıldırım Han Medresesi, elli akçeyle Trabzon Medresesi, yine elli akçeyle Murâdiye Medresesi'nde görevlendirildi. Maaşı altmış akçeye yükseltilip Bursa evkaf müfettişliğine getirildi. Ardından önce Bağdat sonra da Halep kadılığı görevlerine getirildi. Kadılıktan azledilip seksen akçe maaşla Bursa Murâdiye Medresesi'nde görevlendirildikten sonra da emekli maaşı olarak seksen akçe bağlandı. Ardından seksen akçe maaşla Sultan Selim Han Medresesi'nde görev verildi. Bu görevin ardından da azledilip aynı maaş bağlandı.

Medine -oranın sâkinine salat ve selam olsun- kadılığı görevine getirildikten kısa bir süre sonra 969/1561-62 senesinde vefat etti. Mübarek beldede vefat etmiş olması kuşkusuz kendisi için hayırlı olmuştur. Akıbetinin güzel ve tövbesinin kabul olduğuna bir işarettir.

Merhum ince ruhlu, zarif karakterli, güleç yüzlü ve düzgün görünümlüydü. Sözleri nükteli, alışılmadık ve nadir ifadelerle doluydu. Bu hususta da azami gayret gösterirdi. Merhum, dostlarıyla yarenlik etmeyi ve sohbeti severdi. İlim ve irfanda yüksek bir mertebeye erişmişti. Allah rahmet eylesin.

ومنهم العالم الفاضل مولانا[١] نعمة الله[٢] بن[٣] روشني[٤]

كان المرحوم المرقوم من أولاد أكابر القضاة، مات أبوه وترك له مالا جمة، فأفناه بمستلذات نفسه في مدة قليلة، ونشأ في أرغد عيش، وانسلك الطريق المعهود في العلم، ودار موالي عصره، وانتهت حركته في خدمة المرحوم عبد الواسع چلبي، فصار ملازما منه، وتقلد مدرسة بايزيد پاشا[٥] بعشرين درهما، ثم كان مدرسا بمدرسة آلا شهر بخمسة وعشرين ثم بمدرسة أحمد پاشا ابن ولي الدين ببروسه بثلثين ثم مدرسة يلدرم خان بأربعين ثم بمدرسة درابزين بخمسة ثم بالمدرسة المرادية بخمسين، ثم صار وظيفته ستين درهما. وتولّى تفتيش أوقاف بروسه، ثم تقلد قضاء بغداد ثم قضاء حلب، ثم عزل عنه وأعطي [٢١٤أ] له مدرسة مرادية[٦] ببروسه بثمانين درهما، ثم عُيّن له ثمانون درهما وظيفة التقاعد، ثم أعطي له مدرسة السلطان سليم خان بثمانين درهما، ثم عزل وعين له وظيفة السابقة.

ثم استقضي بالمدينة النبوية على ساكنها الصلاة والسلام، فلم يمكث قليلا حتى مات[٧] سنة تسع وستين وتسعمائة، ولعمري أن موته بالبقعة المباركة المزبورة نافع له ودليل بحسن العاقبة ولقبول توبته.

وكان المولى المرحوم خفيف الروح وظريف الطبع علي الشأن بشاش الوجه بهيّ الشكل، لائح كلامه عن نكتة وغريبة ولطيف نادرة، يبذل كل ما يقدر عليه. وكان المرحوم يحب صحبة الإخوان ومجالسة الخلان، وكان في طرف عال من العلم والعرفان، رحمه الله.

---

١ ف، ح، ر، ب: – مولانا
٢ ب: + ابن علي
٣ ف: – بن
٤ ح: روشن؛ ف: المعروف بروشني
٥ ح، ل، ب: + ببروسه
٦ ف: زاوية
٧ ب: + في

Şah Ali Çelebi b. Kasım Bey

(Allah'ın Sağlam İpine Sarılan ve Peygamberlerin Efendisinin Sünnetine Yapışan)

Babası, Sultan Mehmed Han'ın sarayındaki içoğlanlardandı. Baba Nakkaş adıyla meşhur Nakkaş Muhammed, Acem diyarından Anadolu'ya gelince merhum Sultan Mehmed çok sayıda içoğlanı nakkaşlık sanatını öğrenmeleri için onun yanına verdi. Şeyh Şah Ali Çelebi'nin babası Kasım Bey de bunlar arasındaydı. Nakkaşlığı onun yanında öğrendi. İbadet, zühd ve seyrüsülûk konusunda yüksek bir mertebe sahibi olan ve Acem diyarının ileri gelen meşâhiyine müritlik yapmış olan Baba Nakkaş'tan nefsini kemale erdirmek ve ahlakını güzelleştirmek gibi manevi faziletler de edindi. Seyrüsülûkün ve takvanın tadını alan Kasım Bey yüksek mevki ve makamdan yüz çevirip Bolayır İmareti gibi sultan vakıflarının mütevelliliğini tercih etti.

Oğlu Şah Ali Çelebi babasının himayesi ve terbiyesi altında yetişti. İbadet ve itaate yöneldi, makam ve mevkiyi reddetti. Kendisini Allah'a ibadete adayan bir genç oldu. Genç yaşında Mevlânâ Şücâüddin, Mevlânâ Nûreddin ve Müeyyedzâde gibi devrin önemli âlimlerinden ilim tahsil etti. Zühd ve tasavvuf ehlinin sohbetlerine devam etti. Onlara hizmet ederek nefsini kemale erdirdi ve ahlakını güzelleştirdi. Şeyh Vefa, Emir Buhârî, Şeyh Mahmud Çelebi Nakşibendî, Şeyh Cemal Halîfe Halvetî ve Şeyh Sünbül Sinan gibi devrinin şeyhlerinden pek çoğunun sohbetlerinde bulundu. Nakşibendî yolu ise diğerlerinden daha çok yürüdüğü yol oldu. Gündelik olarak aldığı on beş akçe maaşla yetinir başka da bir şey istemezdi. Zâviyede meşihat görevini kabul etmedi. Tasavvuf ehlinden müridlerle arkadaşlık etmedi.

منهم العالم الكامل والمرشد الفاضل[١] المتمسّك بحبل الله تعالى المتين والمُسْتَوْثِقُ بسنة سيد المرسلين شاه علي چلبي ابن المرحوم قاسم بك[٢]

كان أبوه من الغلمان الداخلين[٣] بقصر المرحوم السلطان محمد خان، فلما جاء محمد[٤] النقاش الشهير ببابا نقاش من ديار العجم إلى ولاية الروم، وأعطاه السلطان محمد المرحوم عدة غلمان يتعملون منه صنعة النقش، وكان قاسم بك أبو الشيخ شاه[٥] چلبي المزبور من جملتهم، [٢١٤ظ] واستكمل الصنعة المزبورة منه، وحصّل منه الفضائل المعنوية من تكميل النفس، وتهذيب الأخلاق لكون بابا المزبور على طرفٍ[٦] عالٍ[٧] من النسك والزهد[٨]، ومسترشدا من أكابر مشايخ[٩] العجم[١٠] في ولايتهم. فلما ذاق قاسم بك لذة السلوك والتقوى أعرض عن منصب الحشمة والجاه، واختار طريق التولية على أوقاف السلاطين كعمارة بولاير وأمثالها.

ونشأ ابنه المزبور شاه علي چلبى في حجر أبيه وتربيته، ووفق[١١] للطاعات[١٢] والعبادات، وأعرض عن المنصب والجاه، وصار شابا نشأ في طاعة الله، وحصّل العلوم في شبابه من موالي عصره كمولانا شجاع الدين ومولانا نور الدين و[١٣]مؤيد زاده، ولازم صحبة أرباب[١٤] النسك والسلوك، واستكمله وهذب أخلاقه في خدمتهم، وصاحب مع أكثر مشايخ عصره مثل الشيخ وفاء والأمير البخاري[١٥] والشيخ محمود چلبى النقشبندي والشيخ جمال خليفة الخلوتي والشيخ سنبل سنان وأمثالهم، وكان تقليده[١٦] بالطريق النقشبندي أكثر مما عداه، وقنع بوظيفة خمسة عشر درهما مياومة، ولم يطلب شيئا آخر، ولم يقبل مشيخة الزوايا، ولم يصحب أصحاب الإرادة من الفقراء.

---

١ ح : + الكامل
٢ هـ : بيك
٣ ل، ب: الداخلية، ر: الداخلة
٤ ح: – محمد
٥ ل، ب: + علي
٦ ب: طريق؛ هـ: طرق
٧ ر: العالي
٨ ف، ح، ر، ل: – والسير
٩ ف: – مشايخ
١٠ ح: – ومسترشدا من أكابر مشايخ العجم؛ + ومسترشد من ولاية العجم مشايخ
١١ ف، ر: قوة؛ ب، هـ: وقف
١٢ ف، ر: الطاعات
١٣ ح: ومولانا
١٤ ف، ر: + الشيخ وفاء والأمير البخاري
١٥ ف، ر: – الشيخ وفاء والأمير البخاري
١٦ ف،ح، ر: تقليدهم

Altmış beş yıllık ömrünü mahallesindeki mescitte ve Ayasofya Camisi'nde şer'î ilimleri öğreterek geçirdi. İlimden kalan zamanını ise sadece ibadet ve zühdle geçirirdi. Kırk yılı aşkın bir süre sabah namazını Ayasofya Camisi'nde birinci safta kıldı. 946/1539 senesinde hacca gitti.

Dilindeki tutukluk yüzünden sultan veya vezirler ne vakit onunla sohbet etmek isteseler onlardan uzak durur ve onlarla sohbetten kaçınırdı. Yaşının ilerlemesi, hafızasının ve bedeninin zayıflaması sebebiyle kitap incelemeyi ve öğretmeyi bırakınca o enfes kitaplarını Ayasofya Camisi'nde muhafaza edilmek şartıyla ilim dünyasına vakfetti.

Uzun boylu, nahif, hafif eğik, seyrek sakallı, ince ruhlu, giyim ve sair hâllerinde takva kisvesinde ve hidayet ehlinin yolunda bir şeyhti. Anadolu'daki şeyhlerin ileri gelenlerinden olup açık keramet ve yüksek makam sahibiydi. Allah'a yakınlık mertebesinde, Allah'la ünsiyet derecesinde, marifet ve irfan basamaklarında önde gelen biriydi. İşlerinde hikmetle tasarrufta bulunur, olağanüstü hâller izhar ederken fazl u kerem gösterirdi. Tasavvufun direklerinden ve temel sütunlarından biriydi. İmamların büyüklerinden ve tasavvuf erkânını ilim, hâl, kemâl, ibadet ve zühd bakımından bilenlerin önde gelenlerinden biriydi. Sanırım doksan yaşına yaklaşmıştı. Allah onun bereketi ve himmetinden bizi ve tüm inananları nasipdar eylesin. Âmîn.

Şeyh Mehmed Çelebi b. Şeyh Safiyyüddin el-Bursevî

Babası Zeyniyye tarikatının şeyhlerindendi. Asrının âlimlerinden dersler aldı. Muhyiddin Fenârî gibi devrin önde gelen âlimlerinin hizmetinde bulundu. İlim yolundan ayrılıp tasavvuf yoluna girdi ve Muallimzâde diye bilinen meşhur şeyh ile tarikatının şeyhlerinden Seyyid Ali'nin hizmetinde bulundu. Şeyh Seyyid Ali vefat edince onun irşad postuna oturdu.

وأفنى عمره إلى خمسة وستين في إفادة العلوم الشرعية في مسجد محلته، أو في جامع [٢١٥أ] ايا صوفيا، ثم خصر أوقاته بالعبادة والزهادة فحسب، لازم تكبيرة الإفتتاح بصلاة الصبح في الصف الأول بجامع اياصوفيا أكثر من أربعين سنة. وحج في سنة ست وأربعين وتسعمائة.

وكان بلسانه مسكة ورثّة، وكلما رغب السلطان والوزراء بصحبته وهو أعرض عنهم، واجتنب منهم، ولما فرغ بموجب كبر السن وضعف الدماغ ووهن الأعضاء عن مطالعة كتبه والمدارسة وقف كتبه النفيسة لعامة أهل العلم، وشرط أن يحفظ بجامع اياصوفيه.

وكان شيخا طوالا نحيفا منحنيا، خفيف اللحية، خفيف الروح، على زيّ التقوى، وطريقة أهل الهدى في الملابسة غيرها، وهو من أجلّ المشايخ في الروم، صاحب الكرامة الظاهرة والمقامات الفاخرة، وله التقدّم في مراتب القرب، والتصدّر في مواطن الأنس، والترقّي في معارج المعارف، والتلقّي على مراقي العوارف، له الباع الطويل في التصرفات، واليد البيضاء في إظهار الخوارق للعادات، وهو أحد أركان التصوف وصدور أوتادها، وأكابر أئمتها وأعيان العلماء بها علما وحالا وكمالا وعبادة وزهادة. ناهز عمره فيما أظنه إلى التسعين، نفعنا الله تعالى ببركة همته وسائر المؤمنين،آمين.[١]

ومنهم الشيخ محمد چلبى [٢١٥ب] ابن[٢] الشيخ صفي الدين البروسوي

كان أبوه من مشايخ الطريقة الزينية، وهو حصّل العلم من العلماء في عصره،[٣] وارتقى إلى خدمة العلماء الأعلام[٤] نحو[٥] محيي الدين الفناري وأمثاله، وفرغ من الطريقة وسلك مسلك الصوفية، ولازم خدمة الشيخ المشهور[٦] بمعلّم زاده والشيخ السيد علي من مشايخ طريقتهم. ثم[٧] لما توفي[٨] السيد علي، جلس على سجادة الإرشاد،

١ ح، ب: – آمين
٢ ب: – بن
٣ ح: علماء عصره
٤ ف، ر، ح: الاسلام
٥ ر: – نحو
٦ ف، ر: – المشهور بـ ؛ ح: المعروف
٧ ر: – ثم
٨ ل، ب: + الشيخ

Tarikat mensupları da tam bir teslimiyetle ona itaat ettiler. Merhum, güzel yaratılışlı ve ahlaklı, sükûnet ve vakar sahibi olup zamanımızda mürşidlere yapılan tahsisâtlardan uzak dururdu. Daima ibadet üzere, iyi geçimli, her zaman suskun, yumuşak başlı, huşu ehli, edepli, mütevazı ve mürşitliğe layık biriydi. Zeyniyye tarikatının ileri gelen şeyhlerinden biri, tasavvuf yolunun irfan sahibi âlimlerindendi. Yüksek mertebe ve seçkin makam sahibiydi. Ayakları sağlam yere basan, ziyadesiyle şerefli, eli açık, üstün ahlak ve temiz soy bakımından fazilet sahibi biriydi. Öldüğünde yaşı altmışı geçmişti. Kıymetli ecdâdının Bursa'daki kabristanına defnedildi. Allah hepsine rahmet etsin. O, duaları kabul edendir.

Abdülvehhâb Çelebi b. Abdurrahman b. Ali b. Müeyyed b. Pîr Ali b. Siyavuş b. Evran el-Müeyyedî

Müeyyedzâdeler soy, asalet, cömertlik, itibar ve izzet bakımından Anadolu'nun ileri gelen ailelerindendir. Müeyyedzâde Abdurrahman b. Ali, Sultan Bayezid ve Sultan Selim devirlerinde kazaskerdi. O Müeyyedzâdeler soyunun gözbebeği ve Müeyyedzâdeler aşiretinin süsüydü. Onun sayesinde değerleri yükselip, tencereleri kaynadı. Bu sayede ileri gelenler de karşısında boyun eğer hâle geldi. Seçkin âlim Taşköprülüzâde'nin kaleminin diliyle anlattığı hayat hikâyesinde söylediği gibi, maksadına eriştikten sonra vefat etti. Geride beş erkek, üç de kız çocuğu bıraktı.

Oğullarının en büyüğü Abdülfettâh Çelebi'dir. Maaşı otuz beş akçe olup meşhur Zeyrekzâde'nin öğrencilerindendi. Yirmi beş yaşındayken babasından bir sene sonra vefat etti. İkinci oğlu Mahmud Çelebi Efendi'dir. Onun maaşı da otuz akçeydi. O da kız kardeşinin eşi Muhyiddin Çelebi Fenârî'nin öğrencilerinden olup, kardeşinden kırk gün sonra vefat etti.

وخضع له الأصحاب بالطاعة والانقياد. وكان رحمه الله تعالى حَسَنَ الخَلْقِ والخُلُقِ، ذا سكينة ووقار، ومعرِضا[1] عن تعينات المرشدين في زماننا، ملازما على الطاعة وحسن المعاشرة، دائم الصمت، صاحب الخضوع والخشوع، متأدبا متواضعا حقيقا بالإرشاد. وهو أحد أعيان مشايخ الزينية، والعلماء العارفين في الطريقة الصوفية، صاحب المعارج العلية، والمقامات السنية. له القدم الراسخ، والكعب الشامخ، والباع الطويل، واليد البيضاء في شرائف الأخلاق، ولطائف[2] الأعراق. جاوز عمره حدود الستين، [3]ودفن بتُربة آبائه وأجداده الماجدين ببروسه المحروسة[4]، رحمهم الله، إنه ولي إجابة الدعاء.

ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى عبد الوهّاب چلبى ابن المولى عبد الرحمن ابن علي بن مؤيد بن پير[5] علي بن سياوش [٢١٦أ] بن أوران المؤيدي

اعلم أن الطائفة المؤيدية من أكرم البيوت في الروم حسبا ونسبا وفصاحة و سماحة وجلالة وعزازة. وأما المولى عبد الرحمن بن علي بن مؤيد الذي[6] كان قاضيا بالعسكر في زمن السلطان بايزيد والسلطان سليم، هو عَينُ أعيانِ العِتْرة المؤيدية وزَينُ أيوان العشيرة المؤيدية، به علا قدرهم وغلا قِدرهم[7]، وبه ارتفع ذكرهم الخامل، وخضع لديهم الأفاضل. وبعد ما انتهت أمنيته أدركته منيته، على ما بين في ترجمته بلسان قلم المولى النحرير الشهير بطاش كوپري زاده، وخلف من صلبه خمسة بنين وثلث بنات.

أما الأبناء فأكبرهم عبد الفتاح چلبى[8] وكان وظيفته خمسة وثلثين[9] درهما[10] وكان من طلبة المولى المشهور بزيرك زاده، مات بعد أبيه[11] بسنة وهو ابن خمسة وعشرين سنة. والثاني من أبنائه المولى محمود چلبى، وكان وظيفته ثلثين درهما، مات بعد أخيه بأربعين يوما حال كونه من طلبة زوج أخته المولى محيي الدين[12] الفناري،

١ ف، ح، ل، ب: المعرض؛ ر: المعتر ض
٢ ف، ر: والجانب؛ ل، ب، هـ: اطايب
٣ ل، ب: + ومات
٤ ل، ب: + المحروسة
٥ ل: – پير
٦ ف، ح، ر: الدين
٧ ح، ر: – وغلا قِدرهم
٨ ف، ح، ر، ل: . چلبي
٩ ر: خمسون
١٠ ر: – درهما
١١ ف: ابنه
١٢ ل، ب: + چلبي

Öldüğü sırada kardeşi Semân Medreselerinden birinde müderrislik yapmakta olup yaşı yirmi ikiydi. Üçüncü oğlu Abdürrezzâk Çelebi'dir. Onun maaşı yirmi akçeydi. İlim tahsilini tamamlayıp sultan muallimi Hoca Hayreddin Efendi'nin mülâzımı oldu. Altı sene kız kardeşinin eşi Kazasker Muhyiddin Çelebi Fenârî'nin hizmetinde bulundu. Ancak eniştesi ona ne acıdı ne merhamet etti ne de bir medrese verdi -Allah onun iyiliğini vermesin-. Üzgün, kederli, tamahkâr, gamlı, bedbaht ve mahrum bir hâlde 936/1529-30 senesinde, yirmi sekiz yaşında vefat etti. Hepsinin en küçüğü ise Abdüsselâm Efendi olup maaşı on akçeydi. 941/1534-35 senesinde, Ayasofya Medresesi müderrisi Küçük Bedreddin'in hizmetinde bulunduğu sırada yirmi yedi yaşında vefat etti.

Merhum Abdülvehhâb Çelebi, Abdurrahman Çelebi'nin beş oğlundan dördüncüsü olup Abdürrezzâk Çelebi'den küçük Abdüsselâm Efendi'den büyüktür. İlim yolunda yetişti ve Süleyman Halîfe er-Rûmî, Abdüllatif Çelebi, Pîr Mehmed Paşa el-Cemâlî'nin oğlu merhum Mehmed Çelebi ve asrımızın müftüsü hocaların hocası Ebüssuûd Efendi gibi devrinin âlimlerinden dersler aldı. İlim yolculuğunu büyük üstad merhum Kemalpaşazâde'nin yanında tamamladı. Kemalpaşazâde ona Hocazâde Efendi'nin *et-Tehâfüt* adlı eserini okuttu ve şeyhülislâm iken ve İstanbul'da Sultan Bayezid Han Medresesi'nde müderris iken onu medresenin muîdi yaptı. Vezir İbrahim Paşa'nın huzurunda "O benim ve Müeyyedzâde'nin oğludur. Size ve bana düşen onu himaye etmektir." şeklinde pek çok defa ondan bahsedip, mülâzım olmadan evvel İbrahim Paşa'dan Mahmud Paşa Medresesi'ni kırk akçe maaş karşılığı ona vermesini talep etti. Bu medrese o tarihlerde, Mâlûl Emir diye bilinen müderrisi Bursa'daki Sultaniye Medresesi'ne nakledildiği için boştu. İbrahim Paşa bu konuyu merhum Muhyiddin Çelebi'ye emretti. Ancak Muhyiddin Efendi içindeki hasedinden ve o güne kadar medreseleri kırk akçe maaşla Fenârîzâdelere vermesinden ötürü Kemalpaşazâde'ye beslediği düşmanlığı sebebi ile bu emirden son derece rahatsız oldu. Bir plan yaparak İbrahim Paşa'ya "Bana sorarsanız Mahmud Paşa Medresesi'ni, hâlen otuz akçe maaşla İbrahim Paşa Medresesi'nde görevli olan kulunuz Pervîz Efendi'ye kırk akçeyle,

وهو إذ ذاك مدرس إحدى المدارس الثمان، وعمره عند موته اثني وعشرين سنة. وثالثهم المولى المرحوم عبد الرزاق چلبى، كان وظيفته عشرين درهما، وهو أكمل طريقه. وصار ملازما من [٢١٦ب] المولى خواجه خير الدين المعلم السلطاني، ولازم باب زوج أخته المولى محيي الدين چلبى الفناري القاضي بالعسكر في ذلك الوقت ست سنين، فلم يرحمه ولم يرفقه ولم يعطه مدرسة، فلا يجزاه الله خيرا، فمات حزينا كئيبا حريصا مغموما مهموما محروما في سنة ست وثلثين وتسعمائة، وعمره ثمانية وعشرون سنة. وأصغر الكل المولى عبد السلام، كان وظيفته عشرة دراهم، وهو مات سنة إحدى وأربعين وتسعمائة مستعدا في خدمة المولى الشهير بكوچك بدر الدين المدرس إذ ذاك بمدرسة اياصوفيه، وعمره سبعة وعشرون سنة.

والمولى المرحوم عبد الوهاب چلبى كان ابنه الرابع من الخمسة أصغر من المولى عبد الرزاق، وأكبر من المولى عبد السلام، نشأ في طلب العلم، ودار في خدمة الموالي في عصره مثل المولى سليمان خليفة الرومي والمولى عبد اللطيف چلبى والمولى المرحوم محمد چلبي ابن پير محمد پاشا الجمالي، ومفتي عصرنا مولى الموالي، حتى انتهت حركته في خدمة استاذ أعالي المولى المرحوم كمال پاشا زاده، وهو أقرأه التهافت للمولى خواجه زاده، وصيره معيد مدرسته حال كونه مفتيا ومدرسا بمدرسة السلطان بايزيد خان بقسطنطينية، وذكره مرارا عند الوزير إبراهيم [٢١٧أ] پاشا بأنه «هو ابني وابنٌ للمؤيد زاده يجب رعايته عليكم وعليّ»، وطلب له منه مدرسة محمود پاشا بأربعين درهما قبل أن يصير ملازما، وكانت المدرسة المذكورة إذ ذك شاغر بنقل مدرسة المولى الشهير بمعلول أمير إلى المدرسة السلطانية ببروسا. فأمر إبراهيم پاشا بذلك للمولى المرحوم محيي الدين چلبي، فاشمأز قلب المولى محيي الدين چلبي المرحوم[1] حسدا من عند نفسه وعداوة لكمال پاشا زاده لكون إعطاء المدارس بأربعين مخصوصا بأولاد الفناري إلى هذا الوقت، واحتال عند الوزير إبراهيم پاشا وقال: «أنا أرى أن أعرض مدرسة محمود پاشا[2] بأربعين لعبدكم[3] پرويز الذي هو مدرس الآن بمدرسة إبراهيم پاشا بثلثين،

١ ل، ب: + من ذلك الأمر
٢ ب: + المزبور
٣ ل، ب: + المولى؛ ر: اميركم

İbrahim Paşa Medresesi'ni de otuz akçe maaşla Abdülvehhâb Çelebi'ye vermek istiyorum." dedi. İbrahim Paşa da bu önerisini kabul etti ve kazaskere onaylattı. Ancak çok geçmeden Muhyiddin Efendi vefat etti. Kısa bir süre sonra Abdülvehhâb Çelebi Efendi kırk akçe maaşla Davud Paşa Medresesi'nde müderris oldu. Daha sonra Edirne Halebiye Medresesi elli akçeyle ona verildi.

Vezir Ayas Paşa'nın husumeti yüzünden Muhyiddin Fenârî Efendi kazaskerlikten azledilince, Muhyiddin Fenârî Efendi'nin kardeşi Pîr Mehmed Çelebi, kız kardeşinin oğlu Hasan Çelebi Fenârî gibi taraftarları ile birlikte Abdülvehhâb Çelebi Efendi de azledildi. Abdülvehhâb Çelebi Efendi azledildikten sonra Muhyiddin Fenârî Efendi ile birlikte hacca gitti. Muhyiddin Efendi seyahatini bir yıldan fazla tutsa da o hac ibadetini tamamladıktan sonra Anadolu'ya geri döndü. Hac dönüşü elli akçe maaşla İznik Medresesi ona verildi. Sekiz sene orada kaldıktan sonra Edirne Dârülhadis Medresesi kendisine verildi. Semân Medreselerinden birinde müderris oluncaya kadar üç sene bu görevde kaldı. Ardından Bursa Murâdiye Medresesi'nde altmış akçe maaşla müderris oldu. Bir süre sonra da maaşı artarak yetmiş akçe oldu. 2 Rebîülevvel 970/30 Ekim 1562 gecesi aniden vefat etti.

Merhum keskin bir zekâya, üstün bir yeteneğe ve mükemmel bir karaktere sahipti. Yaşıtlarından aşağı değildi. Akranlarından onun seviyesine yaklaşan kimse onu geçemedi. Zaman akıp gitse de devran onun muradı dışında döndü. Hiç kimse ona destek olmadı. Benzerleri ve çağdaşları şöyle dursun onun derecesine asla ulaşamayacak kimseler bile ondan öne geçirildi. Birkaç kazasker geldi geçti. Ancak denklerinin kıskançlığı ve düşmanlarının tezviratı sabrını tüketti -ki bunlar kalp için hastalık sebebidir- o da makamdan, mevkiden, istediğini almaktan ve emeline ulaşmaktan ümidini kesti. Kendisine fayda verecek şeyleri ihmal eder oldu. Sözün özü, talihin yardım etmediği kimselerdendi. Olaylar karşısında kendisini savunacak kimsesi de yoktu.

وأن أعرض مدرسة إبراهيم پاشا بثلثين[٣] لعبد الوهاب چلبي.» فاستصوب إبراهيم پاشا رأيه وأمضاه القاضي بالعسكر، فلم يمكث حتى مات رحمة الله عليه. وبعد مدة[٤] قليلة صار المولى عبد الوهاب چلبي مدرسا بمدرسة داود پاشا بأربعين درهما، ثم أعطي له المدرسة الحلبية بادرنه بخمسين درهما.

فلما عزل المولى محيي الدين الفناري عن القضاء العسكري عزل المولى عبد الوهاب چلبي مع من عزل من شيعته وعشيرته بعداوة الوزير أياس پاشا كالمولى پير محمد چلبي أخي المولى محيي الدين المرقوم والمولى حسن چلبي الفناري ابن أخته. فبعد ما عزل المولى عبد [٢١٧ب] الوهّاب چلبى حج مع المولى محيي الدين الفناري، فجاور المولى محيي الدين سنة وهو آب[٥] إلى الروم بعد قضاء حجه وأداء نسكه أعطي له مدرسة ازنيق بخمسين درهما، ومكث بها ثمانية سنين، ثم أعطي له مدرسة دار الحديث بادرنه، ومكث ثلاث سنين[٦] حتى صار مدرسا بإحدى المدارس الثمان، ثم صار مدرسا بالمدرسة المرادية ببروسه بستين، ثم ازدادت وظيفته وصارت سبعين درهما. فمات رحمه الله فجأة في ليلة اليوم الثاني من شهر ربيع الأول لسنة سبعين وتسعمائة.

وكان المرحوم المرقوم ذا ذكاء مفرط[٧]، وقريحة منقَّحة، وجُودَةِ طبعٍ جدًا، ليس بدونٍ[٨] من أقرانه، وما[٩] كان مغلوبا لمن[١٠] يدانيه من أبناء زمانه، فلما جار[١١] الدور جار، وحار[١٢] الحور بدون مراده، وما أعانه أحد وأجار[١٣]، وتقدم عليه من لا يضاهيه رتبة جدا، فضلا عن[١٤] المماثل والمعاصر، ومضى عليه زمانُ عدةٍ من قضاة العسكر، سلب صبرَه غيرةُ الأكفاء، وشماتةُ الأعداء، وهما للقلوب أعداء الداء، آيس من الجاه والرتبة وحصول المسؤول وبلوغ الأمنية، وكان يهمل فيما يعينه، وبالجملة كان ممن لا يُسَاعده الطالع، ولم يجد من يدافع منه للوقائع[١٥].

١ ف: – وأن أعرض مدرسة إبراهيم پاشا بثلثين
٢ ل، ب: مديدة
٣ ر: باب
٤ ر، ب: + ثم أعطي ... ثلاث سنين
٥ ر، ب، هـ: مفرد
٦ ب، هـ: يدا بدونه
٧ ف، ر: – ما
٨ ب، هـ: ممن
٩ ر: جاز
١٠ ب، هـ: دار
١١ ف: – وأجار، ح: وأحاز، هـ: وأجاز
١٢ ف، ح، ر: من
١٣ ل، ب، هـ: الوقائع

Merhum, yumuşak mizaçlı, hoş sohbet ve tatlı dilliydi. Dost meclislerini ve hoş sohbeti severdi. Konağı dostlarının buluşma yeriydi. Sohbeti ise sıkıntıları giderirdi. Gönlü mahzun ve kalbi kırık olarak vefat etti. Umulur ki kıyamet günü karşılığını alır. Rabbimiz her şeyi gözetendir. Geride sadece bir kız çocuğu kalmıştı. Onunla birlikte Müeyyedzâde Abdurrahman Efendi'nin soyu sona erdi ve böylelikle sofra onunla birlikte ortadan kalkmış oldu. Allah amcaoğluna aylar ve yıllar sürecek ömür versin. Allah âmîn diyen kula da rahmet etsin.

Ahmed Çelebi

Şeyhülislâm, inananların önderi, Müslümanların müftüsü ve efendimiz Ebüssuûd'un -Allah Anadolu'yu onsuz bırakmasın, Muhammed ve ordusu hürmetine İslâm'ı ve Müslümanları onun saadeti ve izzetiyle nimetlendirsin- oğlu Ahmed Çelebi 943/1536-37 senesinde doğdu. Babasının terbiyesinde ve himayesinde yetişti. Bolluk içinde bir hayat sürdü. Yüce bir devletin evinde büyüdü. Babasının sahip olduğu imkânlar önüne serilmişti. Konuşmaya ve dile gelmeye başladığı günden beri ibret alabilenler için bir ibret vesikası olmuştu. Gören herkes Allah'ın onu ilim için yarattığına kâni olurdu:

Beşikte, dedesinin saadetinden söz eder
Parlak bir delil gibi asaletin eseri olan

Hilalin olgunlaştığını gördüğünde
Bedir olduğunu anlarsın parlaklaklığından

Sonunda müşahhas bir akıl ve mücessem bir zekâ oldu. İlim ehlinin umumu bu şerefli oğulun "Çocuk babasının sırrıdır." sözünün ispatı olduğu hususunda ittifak etti. Kur'ân'ı hatmettikten sonra muhtasar eserleri okumaya başladı. Beliğ kasideler ve ilmî risaleler ezberleyip her bir kitabı dikkatle ve anlayarak okudu. Önemli metinleri takdire şayan bir biçimde ezberlerdi. Her gün gündüzleri babasının parlak öğrencilerinden ve ileri gelenlerden olan hocasına gelenek üzere okunan eserleri okurdu.

وكان المرحوم ناعم المزاج حلو المكافحة والمحاضرة، يحب المجالسة والمعاشرة، منزله مجمع الإخوان وصحبته دافع الأحزان[1]. مات حزين القلب منكسر الفؤاد، ولعله ينفعه يوم المعاد، إن ربنا لبالمرصاد. ولم يَعقب [٢١٨أ] سوى بنت واحدة، به انقرض الأولاد الصلبية للمولى عبد الرحمن المؤيدي، وارتفعت من بين أيديهم المائدة. والله تعالى يعمر ابن عمه شهورا وسنينا، ويرحم الله عبدا قال آمين.

ومنهم العالم الفاضل والشاب الكامل أوحد العلماء والفضلاء مولانا أحمد چلبي

ابن سيدنا ومولانا شيخ الإسلام وإمام المؤمنين ومفتي المسلمين المولى أبي السعود، لا أخلى الله تعالى ديار الروم من وجوده، ومتّع الإسلام والمسلمين بسعوده وصعوده بحرمة محمد وجنوده. ومولد المولى أحمد چلبى[2] في سنة ثلث وأربعين وتسعمائة. نشأ في تربية أبيه المومى إليه وحجره، وعاش في أرغد عيش، ورَبِي في بيت دولة عالية، وقطوفُ آثار[3] أبيه عليه[4] دانيةٌ. وإنه منذ قدر التكلّمِ ونُطقٍ وكان عبرة لمن اعتبر، ووثق كل من رآه بأن الله تعالى للعلم[5] خلقه[6]. شعر[7]:

في المهد ينطق عن سعادة جده ... أثر النجابة بساطع البرهان
إن الهلال إذا رأيتَ نموّه ... أيْقَنْتَ بدرًا منه في اللمعان

فأصبح عقلا محسوسا وذكاء مصورا. فاتفق[8] العامة من أهالي العلم وذويه، بأن ذلك النجل النبيه يكون مصداق «الولد سر أبيه». فلما ختم القرآن ابتدأ قرائة علم المختصرات، وحفظ القصائد [٢١٨ب] البليغة والرسائل العجيبة[9]، وقرأ كل كتاب بقراءة إذعان واتقان، وحفظ المتون المفيدة بحفظٍ راجحٍ من العيان، كان يقرأ بالنهار[10] كل يوم على معلمه من أفاضل تلامذة أبيه وطائفة الراتبة[11] المتداولة،

---

١ ر: الاحوان
٢ ب: + في شهر قسطنطينية
٣ ف، ح، ر: اثارهم؛ ل، ب: انظارهم؛ هـ: انظار
٤ ر: ـ عليه
٥ هـ: – للعلم
٦ في الاصل: خلق
٧ ل: نظم
٨ ح: + أهل
٩ ل، ب: + من العلوم
١٠ ح، ب: – بالنهار؛ ر: بنهار
١١ ر، ح: المرتبة؛ ل، ب: + من الكتب المرتبة

Geceleri de babasının yanında kalır, gece boyu ondan çokça bilinen ve dilden dile dolaşan enfes beyitler, nadir bilgiler ve zarif nükteler öğrenirdi. On yaşına geldiğinde yaşı elli-altmışa gelmiş olan kimselerin çoğunu zorlar hâle gelmişti. Araştırmacılık bakımından geniş bir kabiliyete sahip olmasının yanında kalbi güçlü, cesur yürekli, akıcı dilliydi. Yanında hiç kimse konuşamaz oldu. Nice uzun sakallı kimseler ona boyun bükmüş, ilim abideleri onun önünde birer birer devrilmişti. Nice ilimde makam ve mevki sahibi kimseler önünde diz çökmüş ve ona "Allah senden razı olsun. Sen Kisâî ve Sîbeveyhi'den daha bilgilisin." demiştir.

Derken devran yapacağını yaptı. Zaten hangi nimet feleğin sillesinden kurtulmuş ve göze gelmemiş ki? Bulutlar arasından parlayan güneş ne kadar da güzeldi! Ne yazık ki gözleri bozuldu. Âlimler "Sen âlimlerin gözdesisin. Allah'ın gözleri senin üzerindedir." deseler de iki sene geçti, bu süre zarfında ilimle meşgul olamadı. Sadece ezberden yararlanabildi. Böylece ilme'l-yakîn mertebesinden ayne'l-yakîn mertebesine yükseldi. Gözlerinin sıhhati konusunda göz erbabı ümitsizliğe düştü ve ona nazar değdiğini söylediler. Ancak Allah onu bu hastalığın pençesinden kurtardı ve zafiyetini giderdi: "Allah nurunu tamamlamaktan asla vazgeçmez."[1] Bunun üzerine ilim öğrenme arzusu iyice arttı ve ilim yolunda çok emek sarf etti. Bütün yeteneğini ilim tahsiline hasretti. Babasından ve hem İstanbul kadısı olduğu sırada hem de emekliliğinden sonra meşhur âlim Taşköprülüzâde'den ders okudu. Soy yıldızının saadet burçlarında parlayışı ve yükselişiyle Allah, babası Ebüssuûd'un gözünü aydın etti. İlminin ve faziletinin artmasından son derece mutlu oldu ve onu medresesinde muîd görevine getirdi. O sıralar büyük vezir, Sultan Süleyman Efendimizin damadı, cesaret ve heyecan bakımından asrının önde gelen vezirlerinden Rüstem Paşa, vezirlik makamından azledilmiş, Üsküdar'da emekli olarak yaşıyordu. Hoş meşreb, ilme hürmetkâr ve sıkıntılara karşı ilim adamlarının hâmisiydi. Ahmed Çelebi'nin ününü işitince hemen himayesine aldı. Himayesi samimiyet esası üzerine kuruluydu. Onu evladı gibi kabul etti. Onun eşsiz, saygıdeğer ve kıymetli olduğu kanatindeydi. Şu ayeti okudu:

1 et-Tevbe 9/32.

ويبيت كل ليلة عند أبيه، ويتعلم منه طول ليلته نفائس الأبيات ونوادر الفوائد ولطائف النكات مناولة ومزاولة. فلما ارتقى عمره إلى عشر سنين أرغم أنوف كثير ممن بلغ عمره إلى خمسين وستين، وأصبح قوي القلب، وجريء الجنان، وطليق اللسان، في طرف عال من البحث وسعته، ولم يقدر أحد للمباحثة معه، فكم من صاحب لحية كبيرة خضع لديه، وتضعضع أركانُ مبلغ علمه بين يديه، وكم من فاضل فائق جلس أمامه جاثيا على ركبتيه وقال: «رضي الله عنك أنت أعلم من الكسائي وسيبويه.»

فجار الجور[١] وأي نعيم لا يكدره الدهر، وأصابه العين؟ نعم الشمس لائح من الغيم والغين! فأرمدت عيناه، وقال العلماء: «أنت عين العلماء، عليك عين الله.» وامتد مدة سنتين[٢] ولم يقدر في تلك المدة على المطالعة، ولكن استفاد عن ظهر الغيب، فارتقى من العلم إلى العين، فاستيأس من سلامة عينه أربابُ البصر فكتبوا فيه نظر[٣]، فأفاقه[٤] الله من عرض ذلك المرض، وأزاح فتوره، ﴿ويَأْبَى اللهُ إِلَّا أَنْ يُتِمَّ نُورَهُ﴾.[٥] [٢١٩ا] واشتد طلبه، وزاد في الطلب تعبه، وانحصر في العلم إربه فقرأ على أبيه وعلى المولى الشهير بطاش كوپري زاده حال كونه قاضيا[٦] بقسطنطينية، وبعد[٧] تقاعده[٨]. وأقر الله عين أبيه وهو أبو السعود بسعود نجم نجله في بروج السعادة وتصاعده، وسُرّ بوفور علمه وفضيلته وصيّره معيدا لدرسه، وكان ذلك الوقت الوزير الكبير ختن مولانا السلطان سليمان رستم پاشا الذي فاق وزراء الآفاق في عصره نجدة وجأشا، معزولا من الوزارة ومتقاعدا في اسكدار، ومشربه العذب خالص في تعظيم العلم ورعاية العلماء عن الاكدار. فسمع فضل المولى المزبور، وتبنّاه، وأساس رعايته على دعائم الخلوص، أبتناه ورآه أوحدا أحمدا أمجدا، فقرأ

١ ح، ل، ب: فحار الحور
٢ ف: سنين
٣ ب، هـ: ما نظر
٤ ف،ح: فأقامه
٥ سورة التوبة، ٣٢
٦ ح: + بمدينة
٧ ح: – وبعد
٨ ح: + مدة

"Belki bize bir faydası dokunur ya da onu evlat ediniriz."[1] Ona maddi değeri iki bin dinara ulaşan çok nefis kitaplar hediye etti ve ona hiçbir devirde işitilmemiş bir himaye gösterdi. Bunun akabinde ise Sultan "Bana ailemden birini vezir (yardımcı) yap. Kardeşim Harun'u. Onunla gücümü artır."[2] ayetinin fehvasınca hareket etti. Böylece Rüstem Paşa eski görevine geri döndü. Diğer vezirlerden uzak durarak hemen vezirlik görevine başladı. İstanbul'daki medresesini elli akçe maaşla Ahmed Çelebi'ye verdi. Bir edip bu olayın tarihinin "Fazl-ı Ahmed [963]" olduğunu söyledi ki bu tarihi düşüren kişi fazileti herkesçe kabul edilen Müslim Çelebi idi. Şimdi konumuza dönelim. Sadede gelmek daha iyi olur. Sonra İstanbul'daki Süleymaniye Medresesi ona verildi. Ardından Semân Medreselerinden birine tayin edildi. Ondan sonra da altmış akçeyle Şehzade Sultan Mehmed Medresesi ona verildi. Kısa bir süre sonra öldü ve emelleri söndü. O sırada yaşı yirmi altıydı. Ebû Eyyûb el-Ensârî kasabasındaki mektebin haziresine defnedildi. Bu güzel yüzü kabir nasıl örter, hayret! Toprak böylesi tatlı bir dili nasıl susturur, bu ne garabet!

Merhum, nüktedan, güzel çehreli, tatlı dilli, güler yüzlü, neşeli, her daim mütebessim, nadide tenli, güzel ahlaklı, hoş sohbet, yapmacıklıktan uzak bir gençti. Meclisi, işinde her zaman akranlarının en iyisi olmuş kimselerin buluşma yeri ve yoldaşlarının en üstünlerinin toplandığı yerdi. Çok cömert ve eli açıktı. Kendisine sığınanları gözetir, hatta düşmanlık edenlere bile iyilik yapardı. Nice övgüye layık hasletleri ve takdire şayan davranışları vardı. İlimde oldukça derin, üslubu ise kolaylaştırıcıydı. Pek çok defa onu gördüm ve meclisinde bulundum. Kur'ân'dan bir aşrı tek sefer dinlemeyle ezber ettiğini gördüm. Aynı şekilde altı, yedi hatta on beyti de tek seferde ezberlediğine şahit oldum. Mesela hiç düşünmeden, doğaçlama olarak sâd kâfiyeli benzeri görülmemiş harika bir şiir yazabilir, bu şiirini örneğin ayn kâfiyesine dönüştürmesi istendiğinde olabilecek en kısa sürede bahrini, ilk muzarisini ve anlamını değiştirmeden bu dönüşümü yapabilirdi. Sohbet meclisinde hangi ilme dair bir mesele gündeme getirilse öncesini ve sonrasını söyleyecek şekilde çok sayıda kitaptan bir veya birkaç sayfa bilgi verirdi. Tarih, nâdirât ve muhâdarât konularında oldukça derinlik sahibiydi. Çok güzel şiirleri ve beliğ münşeâtı vardır. Sözün özü, Allah'ın ayetlerinden ve yarattığı güzelliklerden biriydi:

1 el-Kasas 28/9.
2 Tâhâ 20/ 29-31.

﴿عَسَى أَنْ يَنْفَعَنَا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا﴾،[1] ووهب له نفائس الكتب التي يساوي قيمتها ألفا دينار، ورعاه رعاية لم تسمع في دور من الأدوار، فتلوا ذلك، وتلى السلطان ﴿وَاجْعَلْ لِي وَزِيرًا مِنْ أَهْلِي هَارُونَ أَخِي اشْدُدْ بِهِ أَزْرِي﴾،[2] وعاد إلى منصبه الأول، وباشر الوزارة مباشرة عارية عن الوزراء، أعطاه مدرسته الواقعة بقسطنطينية المحمية[3] بخمسين درهما. وقال بعض الأدباء في تاريخه «فضل أحمد»، والمؤرخ المولى مسلم چلبى الذي هو في الفضل مسُلّم كل [٢١٩ب] أحد. فلنرجع إلى المقصود، والعود أحمد إلى الصدد، ثم أعطي له المدرسة السلطانية بقسطنطينية، ثم نقل بإحدى المدارس الثمان، ثم أعطي له مدرسة شهزاده سلطان محمد[4] بستين درهما. وبعد مدة قليلة أدركته منيته وضاعت أمنيته، وعمره إذ ذاك ست وعشرون سنة، ودفن في حظيرة مكتبه الواقع بقصبة أبي أيوب الأنصاري. فيا عجبا كيف يُوَاري القبر هذا الوجه الصبيح! فيا أسفا كيف أخرس الأرض ذاك اللسان الفصيح!

وكان المولى المرحوم شابا مليحا صبيحا فصيحا، بشاش الوجه[5]، ضحوك البشرة[6]، حسن الخلق، حلوّ المحاضرة، مطروح التكلف. مجلسه مجمع كل من فاق على أقرانه في صنيعه، ومنبع جميع من غلب على أهل طريقته، ذا كرم مفرط، وبذل وافر، يراعي كل من رآه، بل يُواسي من عاداه. فيا له من خصال حميدة وفعال جديرة. وله في العلم اليد البيضاء، وطريقة سمحاء، ولقد شاهدته مرارا، وجالسته كرارا، ورأيت أنه حفظ عشرا من القرآن العظيم بسماعه مرة، وكذا حفظ ستة أبيات وسبعة إلى عشرة أبيات بسماع واحد. وكان ينظم شعرا جيدا بديهة بلا رَوِيَّةٍ مثلا في قافية الصاد، ثم قيل له بدِّلْ قافيَتَه إلى العين مثلا، فعدله في أسرع وقت وأدنى لمحة بلا تغيير البحر [٢٢٠أ] والمضارع الأول ولا تبديل المعنى، وإذا ذكر في مجلسه مسئلة من أي فنّ كان يقرأ من الكتب العديدة سياق تلك المسئلة وسباقها ورقة أو ورقتين. وكان له شمول تام في التواريخ والنوادر والمحاضرات، وله أشعار لطيفة ومنشآت بليغة، وبالجملة كان آية من أياته، وصنعا في مبدعاته. بيت:

---

١ سورة القصص، ٩
٢ سورة طه، ٢٩-٣١
٣ ر: - المحمية
٤ ح: - سلطان محمد
٥ ل، ب، هـ : البشرة
٦ ل، ب، هـ: الوجه

Heyhat, bu vaktin bir benzeri asla gelmez
Zaman bir benzeri konusunda gerçekten cimridir

İlginç tesadüflerden biri de şudur ki, Rumeli'deki Rusçuk adlı kasabaya Allah'ın bana bir imtihanı olan kadılık görevi için gideceğim zaman onunla vedalaşırken konu ölülere, ölüme ve can çekişmeye geldi. Ben de ölümüne ve can çekişmesine tanıklık ettiğim annemin amcası Şeyh Abdürrahim Müeyyedzâde ve halamın eşi merhum Muhyiddin Fenârî gibi kişilerden bahsettim. Bunları duyunca hıçkırarak ağladı ve Peygamber aleyhisselâmın hadisini hatırlattı: "Sâlihlerin anıldığı yere rahmet iner." Veda ederken de arkamdan dedi ki:

Gittiğiniz yerde selamet yoldaşınız olsun
Ve her yönden geleceklere karşı Rahman sizi gözetsin

Ardından bana seslendi ve yüksek sesle Farsça şu iki beyti okudu:

Âh şu felek dolabının elinden ki her gün
Bir gönül aydınlatan güzeli kuyuya atar

Can bağında otlayan bir ceylanı
Yırtıcı bir kurdun pençesine atar

Bu sözlerinden çok etkilendim ve kendimi kötü hissettim. Kendi kendime bu seyahatte ölüm haberini alırım dedim. Beyitleri ve şairinin kim olduğunu sorduğumda beyitlerin Molla Câmî'nin *Yûsuf u Züleyhâ* hikâyesinde geçtiğini söyledi. O gün bedestene gitmiştim. Molla Câmî'nin bu kitabını orada mezatta gördüm ve yüz akçeye satın aldım. Bu iki beyti de hemen ezberledim. Yola çıktığımda çok geçmemişti ki vefat haberini aldım. Keşke ondan önce ben ölseydim. Allah gençliğine rahmet etsin ve onu yüce makamına kabul etsin. O kendisine dua edene karşılık verir ve ona sığınanı işitir. Yüce Allah'tan başka güç ve kudret sahibi yoktur.

فهيهات لا يأتي الزمان بمثله إنّ الزمان بمثله لبخيل

ومن عجيب الإتفاق أنه لما استودعتُه حين ترحلتُ إلى القضاء الذي ابتلاني به الله تعالى بالقصبة المعروفة بروسجق في روم ايلي، اتفق الكلام من الموتى[1] والموت وسكرته، فحكيت من حضرت[2] في موته واحتضاره مثل المولى الشيخ عبد الرحيم المؤيدي عمّ والدتي والمولى المرحوم محيي الدين الفناري زوج خالتي وغيرهما، فسمع وبكا بكاءً شديدا وتمثل بقول النبي عليه السلام «عند ذكر الصلحاء تنزل الرحمة.» فلما ودعته قرأ خلفي:

وحيث اتجهتم ساعدتكم سلامة ويرعيكم الرحمن من كل جانب

ثم خاطبني وناداني بأعلا صوته منشدا هذين البيتين الفارسيين[3]:

فغان زين چرخ دولابى كه هر روز به چاهى افكند ماهى دل افروز
غزالى در رياض جان چرنده نهد در پنچه كرك درنده

[٢٢٠ب] فتأثرتُ به وتطيرت، وقلت في نفسي نُعِيتُ[4] بموتي في سفري هذا، وسئلته من البيتين وقائلهما، فقال هذان البيتان من قصة يوسف عليه السلام وزليخا للشاعر المولى الجامي، واتفق أني قدمت البزازية في ذلك اليوم، ووجدت الكتاب المزبور في المزاد فاشتريته بمائة درهم، فحفظت البيتين، فلما سافرت لم يمكث قليلا حتى سمعت خبر وفاته، فيا ليتني متّ قبل مماته، فنسأل الله تعالى أن يرحم شبابه، وعوض عنه لقائه، إنه مجيب من دعاه وسميع لمن ناجاه، ولا حول ولا قوة إلا بالله العظيم.

١ ف، ح، ر: المولى
٢ ف، ح: فحكى من حضر
٣ ر: + مثنوي؛ ح: نظم مثنوي
٤ هـ: لقيته؛ ح: مغيت؛ ف، ر: معيت

Kurt Ahmed Çelebi b. Hayreddin el-Muallimü's-Sultânî

Babasının himayesinde ve terbiyesinde yetişti. Temel eğitimini tamamlamazdan evvel merhum babasının örnek öğrencilerinden Arapzâde diye bilinen merhum Mehmed b. Mehmed'in, o sırada Semân Medreselerinden birinde müderris olan Celâlzâde diye meşhur Sâlih Çelebi'nin ve Semân Medreselerinden birinde müderris olan Bostan Çelebi'nin öğrencisi oldu. Sonra babası vefat etti ve ondan çok miktarda mal ve değerli kitap miras kaldı. Semân Medreselerinden birinde müderris olan Abdülbâki Çelebi el-Arabî'den ders aldıktan sonra da kız kardeşinin kocası İstanbul kadısı Hasan Çelebi'den ders aldı. Bu yolculuğu şeyhülislâmlıktan emekli olduktan sonra Semân Medreselerinden birinde yüz akçeyle müderrislik yapmakta olan ve Çivizâde diye bilinen Şeyh Mehmed'in hizmetine girmekle son buldu ve onun muîdi oldu. Çivizâde ikinci sefer Rumeli vilayetinde kazaskerlik görevine atanınca mülâzımı oldu. Hacca gitti. Hac dönüşü Halep'te Elkas Mirza seferinden dönen Sultan'ın kafilesine rastladı. Sultan elli akçeyle İznik Süleymaniye Medresesi'ni ona verdi. Daha sonra Semân Medreselerinden birini verdi ve aynı yerde maaşı altmış akçe oldu. Süleymaniye Medreselerinden birine altmış akçeyle nakloldukan sonra da Dımaşk kadılığı görevine geldi. İki sene sonra vefat etti. Allah rahmet eylesin.

Merhum güzel çehreli, güzel ahlaklı, yumuşak huylu ve mütevazı kişilikliydi. Birçok ilim dalında mahirdi. Onun ölümüyle sultan muallimi Hoca Hayreddin Efendi'nin kız çocukları dışında çocuğu kalmadı. Öldüğünde sanırım kırk iki yaşındaydı.

Abdülbâki Efendi

Üstad Taşköprülüzâde'nin kitabında hayat hikâyesi geçen merhum Alâeddin Ali el-Arabî'nin oğludur. Babası öldüğünde henüz altı yaşındaydı. Bâbek Çelebi diye bilinen ağabeyi merhum Abdurrahim Efendi'nin himayesinde yetişti. Ağabeyi onu büyüttü, yetiştirdi ve ilim öğretti.

ومنهم المولى الفاضل[١] قورد أحمد چلبي[٢] ابن المرحوم[٣] خير الدين المعلم السلطاني[٤]

نشأ المرحوم في حجر أبيه وكنف تربيته، وتلمذ قبل الإستعداد من أماثل تلامذة أبيه مثل المولى المرحوم محمد بن محمد الشهير بعرب زاده ومن المولى صالح چلبى الشهير بجلال زاده، وهو مدرس إذ ذاك بإحدى المدارس الثمان، ومن المولى الشهير بسنان چلبى حال كونه مدرسا بإحدى المدارس الثمان، ثم توفي أبوه، وورث منه أموالا جمة وكتبا نفيسة، فقرأ على المولى عبد الباقي چلبى العربي مدرسا بإحدى الثمانية. ثم ارتبط لزوج أخته المولى حسن چلبى القاضي بقسطنطينية، ثم انتهت حركته بخدمة المولى المرحوم شيخ محمد المعروف بچوي [٢٢١أ] زاده بعد تقاعده عن الفتوى وأيام تدريسه بإحدى الثمانية بمائة درهم، وصار معيدا له. فلما استقضي المولى المرحوم ثانيا بالقضاء العسكري في ولاية روم ايلي صار ملازما منه، وحجّ، وعند إيابه من الحج صادف الركب السلطاني في مشي حلب بعد المراجعة عن سفر ألقاص أميرزا، فأعطى له سليمانية ازنيق بخمسين درهما، ثم أعطى له مدرسة إحدى الثمانية، ثم صار وظيفته ستين درهما في مكانه، ثم نقل بإحدى المدارس السلطاني سليمانية بستين درهما. ثم تقلد قضاء دمشق، وتوفي بعد سنتين، رحمه الله.

وكان المولى[٥] المرحوم حسن الوجه حسن الخلق لين الجانب متواضع الأخلاق، وله مشاركة في بعض العلوم، وبموته انقرض أولاد المرحوم خواجه خير الدين المعلم السلطاني غير البنات، وكان عمره فيما أظنه اثنى وأربعين سنة.

ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل والنحرير ذو الفضائل[٦] المولى عبد الباقي

ابن المولى[٧] المرحوم علاء الدين[٨] علي العربي[٩] السابق ترجمة أبيه المرحوم في تراجم الأستاذ. لما مات أبوه المرحوم بقي هو ابن ست سنين، فنشأ حجر أخيه الكبير المرحوم المولى عبد الرحيم المعروف ببيك چلبي، [٢٢١ب] هو ربّاه وعلّمه وأقرأه،

---

١ ب: ـ ومنهم المولى الفاضل؛ هـ : – الفاضل
٢ ف، ح، ر، ل: – چلبي
٣ هـ : المولى
٤ ب، هـ : – المعلم السلطاني؛ + بن حضر بن اوحد
٥ ح: – المولى
٦ ر: – والنحرير ذو الفضائل؛ ب، هـ: ـ العالم العامل والفاضل الكامل والنحرير ذو الفضائل
٧ هـ : – المولى
٨ ح: – علاء الدين
٩ هـ : – العربي

O da ilim serüvenini tamamlayıp merhum Şeyhülislâm Ali Çelebi el-Cemâlî Efendi'nin mülâzımı oluncaya kadar ilim tahsiliyle meşgul oldu. Önce yirmi beş akçeyle Kütahya Karagöz Paşa Medresesi'ne atandı. Ardından otuz akçeyle İnegöl Medresesi, kırk akçeyle Kaplıca Medresesi, elli akçeyle Mahmud Paşa Medresesi, Edirne Çifte Medreselerden biri, Semân Medreselerinden biri, altmış akçeyle Edirne Sultan Bayezid Medresesi'nde müderrislik yaptı.

Daha sonra, önce Halep ardından da Mekke kadılığına getirildikten sonra azledildi ve emekli maaşı olarak doksan akçe maaş bağlandı. Bir süre sonra Bursa kadısı olduktan sonra Mısır kadılığına getirildi. Bu görevden de azledilince önceki emekli maaşının aynısı bağlandı. Ancak ikinci sefer Mekke kadılığına getirildikten bir süre sonra tekrar azledildi. Memleketi İstanbul'a döndükten kısa bir süre sonra ölüm karşısına çıktı ve 971/1564 senesi Cemâziyelâhir ayında veba yüzünden vefat etti.

Merhum hemen bütün ilimlerde kabiliyetliydi. Pek çok ilim ve sanat dalıyla meşgul olup ilim öğretmeyle özel olarak ilgiliydi. Başarılı öğrencileri bir araya toplamaya, onların heveslerini artırarak gönüllerini hoş etmeye önem verirdi. Resmî teamüllerin gereklerini yerine getirmeye özen gösterirdi. Makam ve mevkiyi önemser, onun gerektirdiği harcamadan ve "Her devrin bir devleti ve devlet adamları vardır." sözünün gerektirdiği hâllerde devlet adamlarıyla bir arada bulunmaktan geri durmazdı.

Yumuşak görünümlü, hoş sohbetli, güzel münasebetli, güler yüzlü ve ilişkilerinde yapmacıklıktan uzaktı. Çok büyük bir servet edindi ve yüklü bir mala sahip oldu. Ancak çarçur ettiği tüm servetini kaybetti. İbret almak isteyen için gerçek bir ibret hikâyesidir. Geride çok sayıda kitap bıraktıysa da zamanla onlar da kaybolup gittiler. Ardından ne bir evlat ne de aklı başında bir mirasçı bıraktı. Sadece aklî dengesi bozuk bir yeğeni vardı. Allah sonumuzu hayırlı eylesin. Vasî ve nâzırın görüşüne binaen malının üçte birini hayır işlerine ayırdı. Öldüğünde yaşı yaklaşık yetmiş altıydı.

Şairin ta'miye yoluyla babasının vefatına aşağıdaki Türkçe şiirle düşürdüğü tarihe göre merhum babası 901 senesinde öldü ki o sene içinde Kastallânî [Kestelli], Molla [Alâeddin] Fenârî ve Molla Arap vefat etti:

فتعلم واشتغل حتى أكمل الطريق إلى أن صار ملازما من المولى المرحوم علي چلبي الجمالي المفتي، وتقلد مدرسة قره كوز پاشا بكوتاهيه بخمسة وعشرين درهما، ثم تقلد بمدرسة إينه كول بثلثين درهما ثم بمدرسة قاپلوجه بأربعين درهما ثم بمدرسة محمود پاشا بخمسين درهما ثم إحدى المدرستين المتجاورتين بادرنه ثم إحدى المدارس الثمان ثم مدرسة السلطان بايزيد بادرنه بستين درهما.

ثم تقلد[1] قضاء حلب ثم قضاء مكة، ثم عزل وعين له تسعون درهما وظيفة التقاعد، ثم قلد قضاء بروسه، ثم نقل إلى قضاء مصر، ثم عزل عنه وعين له وظيفته السابق، ثم تولى قضاء مكة مرة ثانية، ثم عزل عنه. فلما رجع إلى وطنه الأصلي بقسطنطينية أدركته منيته، فمات بالطاعون بعد مدة قليلة من شهر جمادى الآخرة سنة إحدى وسبعين وتسعمائة.

وكان المرحوم المرقوم بارعا في العلوم الكلية، له مشاركة تامة في أكثر العلوم و الفنون مشتغل بالإفادة، ومهتم بجمع أماثل الطلبة وتطييب قلوبهم بمزيد الرغبة، ومعتبر في رعاية مقتضيات العرفيات الرسمية، حريص على الجاه ساع في مقدماته من بذل المال وملازمة [٢٢٢أ] أصحاب الدول، حسبما[2] يقتضيه الحال كما يقال[3]: «لكل زمان دولة ورجال.»

وكان لين الجانب، حلو المحاضرة، طيب المعاشرة، بشاش الوجه، مطروح التكلف. وحصّل ثروة عظيمة، وملك أموالا جسيمة، فأضاعها شذر مدر، فكان عبرة لمن اعتبر. وخلف كتبا كثيرة، فهي ضاعت أيضا على الوتيرة. ولم يعقب وليدا ولا وارثا رشيدا، وورثه ابن أخيه المعتوه، فنسأل الله خير الخاتمة[4]. وأوصى ثلث ماله لوجه البر حسبما رآه الوصي والناظر. وكان عمره عند وفاته ستة وسبعين سنة تقريبا.

وتفصيله؛ مات أبوه المرحوم في سنة إحدى وتسعمائة على ما أفصح به الشاعر بطريق التعمية في موت أبيه في السنة التي مات فيها المولى القسطلاني والمولى الفناري والمولى العربي المزبور بهذا البيت التركي، تاريخ:

---

١ ر: – تقلد
٢ ر: جسيما
٣ ر: + مصرع
٤ ح: + ونرجوه

Gitti Kestelli, Fenârî hem dahî Molla Arab
Cümlenin tarihi zâhirde velî zâhir değil

Yani şair burada هر lafzı olmaksızın ظا ifadesini kastetmektedir ki, o da sayısal olarak 901 sayısına tekabül eder. Buradan da babasının 901/1495-96 senesinde vefat ettiği anlaşılmaktadır. Babası öldüğü sırada kendisinin altı yaşında olduğunu çok defa kendisinden işitmişimdir. Bu durumda babasının yaşının yaklaşık yetmiş altı olduğu anlaşılmaktadır. Allah rahmet eylesin. Ecrini kat kat versin ve onu Firdevs-i Âlâ'da muttakilerle birlikte haşreylesin.

Abdülbâki Çelebi b. Mehmed Şah el-Fenârî
(Büyük Âlimlerin Çocuklarından ve Kıymetli Efendilerin Torunlarından)

Babası öldüğünde henüz altı yaşındaydı. Amcası Muhyiddin Fenârî'nin gözetiminde bolluk ve sıkıntısız bir şekilde yetişti. Onun engin şöhreti içinde, istekleri önemsenerek ve yerine getirilerek, içinden geçenlerin ve arzu ettiği şeylerin peşinden giderek büyüdü. Bu yüzden de sayesinde her iki dünyanın zenginliğini elde edeceği ilim tahsili konusunda gevşek davrandı. Bu yüzden zekâsının parlaklığına, anlayışındaki mükemmelliğine ve kavrayışındaki süratine rağmen, yüksek makamlar ve parlak emeller gibi ömür dallarının meyvelerini toplamakta yetersiz kaldı. Sinan Çelebi, Çivizâde ve merhum müftü İshak Çelebi gibi devrin önemli simalarından dersler aldı. Gazi Sultan Süleyman'ın muallimi Hoca Hayreddin Efendi'nin mülâzımı oldu. Ataları olan Fenârîlerin âdeti üzere kırk akçe maaşla müderrislik talep etti. Çok geçmeden kazasker müderrislikten vazgeçip onu kadı yapmaya karar verdi. Seksen akçe maaşla Şile kadılığı ile beraber Üsküdar kadılığı görevine getirildi. Sonra Galata kadısı oldu. Bu görevden azledilip ikinci kez Galata kadılığına getirildikten sonra Selanik ve Sidrekapsi kadılığına getirildi. Ardından üçüncü kez Galata kadılığına getirildi. Bu göreve getirildikten kısa bir süre sonra ölüm ansızın onu yakaladı. Vebadan öldü. Geride bir küçük oğlan çocuğu ile fazlaca mal bıraktı.

كتدي[1] كستللي فناري هم دخي ملا عرب جمله نك تاريخي ظاهرده ولي ظاهر دكل

يعني الشاعر به لفظَ 'ظا' بلا لفظِ 'هر' وعدده بحساب الجمل إحدى وتسعمائة، فيعلم منه أن أباه مات في سنة إحدى [٢٢٢ب] وتسعمائة. وقد سمعت منه مرارا من فيه بأنه كان عند موت أبيه ابن ست سنين فيكون عمره ستة وسبعين سنة تقريبا، رحمه الله تعالى، وجازاه بالجزاء الأوفى وحشره مع زمرة الأتقياء في الفردوس الأعلى.

ومن أولاد العلماء العظام وأحفاد موالي الكرام[2] مولانا عبد الباقي چلبى[3] ابن[4] محمد شاه الفناري[5]

مات أبوه وبقي هو ابن ست سنين، ونشأ في ظلّ حماية عمّه المولى محيي الدين الفناري في أرغد عيش[6] وطيش، وربى في عريض جاهه سامعا مطيعا لهواه، وتابعا لكل ما يطلبه قلبه ويتمناه، ولذا قصر في كسب العلم الذي به يحصل دولة الدارين، فقصر يده في اجتناء ثمرات أغصان عمره من المناصب السنية والمآرب البهية مع فرط ذكائه وجودة فهمه وسرعة إذعانه. وتلمّذ من أفاضل عصره كالمولى سنان چلبي والمولى الشهير بچوي زاده والمولى المرحوم إسحاق چلبى المفتي، وصار ملازما من المولى خواجه خير الدين معلم السلطان سليمان الغازي، وطلب المدرسة بأربعين درهما على رسم آبائه الفناريين، فما ظل قضاء العسكري حتى أيس من المدرسة [٢٢٣أ] ورضي بالقضاء، وتولّى بقضاء اسكدار مع قضاء شيله بثمانين درهما، ثم صار قاضي غلطه، ثم عزل[7] وتولى قضاء غلطه ثاني مرة، ثم تولى قضاء سلانيك وسدره قپسي، ثم استقضي بقضاء غلطه ثالث مرة، فبعد مدة قليلة أدركته منيتة، فمات مطعونا. واستخلف ابنا صغيرا ومالا كثيرا.

---

١ ف: تركي
٢ ب، هـ: – ومن أولاد العلماء العظام وأحفاد موالي الكرام؛ + ومنهم
٣ ف، ح، ل : – چلبي
٤ ب، هـ : + المولى
٥ ر: – وأحفاد موالي الكرام مولانا عبد الباقي چلبى ابن محمد
٦ ل، ب: + خفة
٧ ح: + وتقلد قضاء صوفيه

Güzel yüzlü, zarif biçimli ve hoş görünümlüydü. Yediği ve içtiği şeylerin güzel olmasına dikkat eder, giyim kuşam ve bineğinde masraftan kaçınmazdı. En güzel yemeklerden yer, yanında en yakışıklı hizmetçileri gezdirirdi. En pahalı kürkleri ve giysileri giyerdi. Enfes mobilyalar ve ev eşyaları kullanırdı. Üsküdar kasabasının karşısında deniz kıyısında Edirne Köy denen mevkide bulunan bahçesini imar etmişti. Oranın yapım ve ıslahına çok para harcamıştı. Göz alıcı bahçeler arasında güzelliğiyle Güzelce Bahçe adıyla şöhret olmuştu. Yaşı elliyi geçmişti. Allah kıymetli ataları ile birlikte *yerleşmeye elverişli, suyu bulunan bir tepede*[1] haşretsin.

Yûsuf Çelebi el-Fenârî

(Büyük âlimlerin evlatlarından)

Yukarıda bahsi geçen Abdülbâki Çelebi'nin kardeşidir. Üstad Taşköprülüzâde'nin kitabında bahsedilen amcası Muhyiddin Fenârî'nin terbiyesinde yetişti. Pek çok ilim dalında tahsil görüp temel eğitimi aldı ve devrinin önemli âlimlerinin öğrencisi oldu. Nihayet İstanbul kadısı Şemseddin Samsûnî Efendi'nin hizmetine girdi. Samsûnî Efendi kadılık görevinden azledilip İstanbul'da şeyhülislâmların ders verdiği merhum Sultan Bayezid Medresesi'nde müderrisliğe getirilince onu muîdi yaptı. Mülâzımlığa yükselince de merhum amcasının kızı ile evlendi. Amcası müderris olması için gayret sarf etti ve vezirler ve kadılara ricada bulunsa da pek bir netice alamadı. Sonra amcası ve amcasının kızı (karısı) vefat etti. Bunun üzerine müderrislikten ümidi kesip kadılığa razı oldu. Rumeli'de muhtelif kazalarda kadılık yaptı. Daha sonra İstanbul Hasları'na atandı. Dedelerinin vakıflarının mütevelliliği ve Medine'de mukim diğer amcası Ebu'l-Kasım el-Fenârî'nin evladının vesayeti uhdesine verildi. Çok miktarda mala sahibi oldu. Çok sayıda ev ve bahçe satın aldı. Rivayet göre, yukarıda bahsi geçen büyük kardeşi Abdülbâki el-Fenârî ve ardından eşi vefat edince küçük yaştaki oğullarına onlardan çok miktarda mal ve hayvan, hizmetçi ve eşya kalmıştı. Yeğeninin velayeti, kitapları ve malıyla birlikte ona kalmıştı. Fenârî ailesinden kalan çok sayıda vakıf kitap da ona intikal etmiş oldu. Çok büyük miktarda bir servete hükmetti. Tam devranın döndüğünü ve durumunun artık çok iyi olduğunu düşündüğü bir zamanda ölüm gelip çattı.

1 el-Mü'minûn 23/50.

وكان وجيها جميلا، ذا شكالة حسنة، وطلعة[1] بهية ، ومجملا في مآكله ومشاربه، متكلفا في ملابسه ومراكبه، يأكل أملح الطعام، ويصحبه أصبح الغلام، يلبس أغلى الفرو والثياب، ويتمتع بنفائس الأثاث وعزائز الأسباب، وعمّر حديقته الكائنة ساحل البحر تجاه قصبة اسكدار بالموضع المعروف بادرنه كوي، وصرف بعمارتها وتربيتها مالا جمة، واشتهرت بمحاسنها بكوزلجه باغجه بين حدائق ذات بهجة. وأناف عمره على خمسين، حشره الله تعالى مع أبائه الكرام في ربوة ذات قرار ومَعين[2].

ومن أولاد علماء العظام[3] يوسف چلبي الفناري

أخو[4] المولى عبد الباقي چلبى المزبور آنفا. ونشأ هو[5] في تربية عمه المولى محيي الدين الفناري المزبور في تراجم الأستاذ، قرأ العلوم واستعد وتلمذ من موالي عصره حتى ارتقى إلى خدمة المولى [٢٢٣ب] شمس الدين السامسوني قاضيا بقسطنطينية، ثم لما عزل وتقلد مدرسة المرحوم السلطان بايزيد مدرسة المفتيين بقسطنطينية جعله معيدا لنفسه. وبعدما كان ملازما تزوج بابنة عمه المرحوم، وسعى هو في أن يكون مدرسا، وشفع عند الوزراء وقضاة العسكر، فلم يسمح[6] شيأ، ثم مات عمه وابنته التي تزوجته. فآيس من التدريس، ورضي بالقضاء، فاستقضي في عدة قضاء من ولاية روم ايلي، ثم تقلد خواص قسطنطينية، وانتقل إليه تولية أوقاف أجداده ووصاية أولاد عمه الآخر المولى أبو القاسم الفناري نزيل المدينة المنورة، فحصّل أموالا عظيمة، واشترى دورا عديدة وحدائق كثيرة، واتفق أنه مات أخوه المولى الكبير عبد الباقي الفناري السابق ترجمته، ومات عقيب وفاته زوجته، وانتقل إلى ابنهما[7] الصغير منهما مالا جما وأسبابا نفيسة من الصامت والناطق والنقد والجنس، واستولى هو على الصغير المزبور مع كتبه وماله، وانتقل إليه الكتب الكثيرة الموقوفة من طائفة أولاد الفناري، وتسلط على جمع كثير من أنواع الأموال، وظن أنه صفا له الوقت وطاب الحال أدركته منيته.

---

١ ب: طلقة
٢ سورة المؤمنون، ٥٠
٣ ب، هـ: – ومن ... العظام؛ + ومنهم المولى
٤ هـ : اخي
٥ ر: – هو
٦ ح، ل، ، ب: ينتج؛ ر: صبح
٧ ح: ابنه

Ölümü ve nasıl öldüğüne dair aktarılan ayrıntılar ilginç hikâyelerden ve ender vakalardandır. Anlatıldığına göre ileri gelenlerden ve önemli kişilerden bazılarını ziyafete davet eder. Misafirlerini Ebû Eyyûb el-Ensârî kasabasında sultânî kayıkların reislerinden Nakkaş Haydar diye bilinen bir şahsın evine götürür. Sofra kurulmadan önce ev sahibinden keyiflenmek için tos (müshil) karışımlı tiryak ister. Ev sahibi de dolu bir hokka getirir. İçindeki şerri övüp kendisi biraz alır, ardından da [Yûsuf] Çelebi'ye ikram eder. Sonrasında o ve bazı misafirler de alırlar. Ancak tiryakın acılığından içindeki zehiri fark edenler kurtulmak için hızla ağızlarındakileri atmaya çalışsalar da ağızları şişer ve dudakları ağrımaya başlar. Ağızlarındakini hemen atamayanlar ise çokça kusar ve bir veya iki hafta hasta yatar. Ancak ölümün kıyısından dönen ev sahibi ve Ebû Eyyûb el-Ensârî evkafının mütevellisi Dak Çelebi denen şahıs ise iki ay boyunca hasta yatar. Çok büyük acılara katlandıktan, türlü ilaç, tiryak ve macun kullandıktan sonra ancak iyileşir. Ancak burada hikâyesi anlatılan Yûsuf Çelebi tiryaktan çok fazla aldığından içlerinde en çok o etkilenir. Kalp çarpıntısı hastalığı da onu rahatsız eder ve tamamen kötüleşir. Tiryak ona fayda vermez. Ne bir hekimden ne de bir şifacıdan deva bulur. O gece vefat eder. Ziyafet felakete dönüşür. İstediğini ve dilediğini yapan Allah'ı tesbih ederim. O bize şah damarımızdan daha yakındır. Ölümünün sebebi ise şuydu: Ev sahibinin isyankâr bir kızı vardı ve babasını öldürmek istediğinden hokkadaki tiryaka zehir katmıştı. Zira babası genelde bu hokkadan tiryak alıyordu. Maksadı babasını öldürmekti. Ancak "Ben Amr [b. As]'ı [öldürmeyi] murâd etmiştim ama Allah Hârice [b. Huzâfe]'yi murad etmiş." darbı meselinde olduğu gibi kader Yûsuf Çelebi'yi bulmuştu. Merhum güler yüzlü, yumuşak huylu, çabuk yakınlık kuran biriydi. Düşük tabakadakilerin seviyesine inmekten yüksünmezdi. Tutumlu ve malına son derece sahip biriydi. Az bir geçimliğe razıydı, abartısız giyim kuşamla ve sıradanla yetinirdi. Kırk yedi yaşında da vefat etti. Allah ona ve geçmişlerine rahmet eylesin.

ومن غرائب الحكايات ونوادر الواقعات [٢٢٤أ] كيفية موته وتفصيله؛ أنه استضاف هو بعض أكابر الموالي وأعالي الأهالي، وجمعهم في بعض التنزهات بقصبة أبي أيوب الأنصاري للشخص المدعوّ حيدر النقاش من رؤساء السفائن السلطانية، وقبل بسط المائدة طلب من صاحب البيت ترياقا مزود بطوس[١] للتكيُّف، فأحضر صاحب البيت[٢] حقّة مملوئة، ومدح ما فيها من الشر[٣]، وتناول منها، ثم ناول [٤]چلبى المزبور وهو تناوله وتناول بعض من حضر الضيافة، فمن أحس[٥] سميته بمرارته قذف[٦] سريعا من فيه خلص سالما، لكن تورّم فوه وتألم شفتاه، ومن لم يلقه من فيه سريعا قاء كثيرا، ومرض أسبوعا أو أسبوعين. وأما صاحب البيت والشخص المدعو بداق چلبي المتولي على أوقاف أبي أيوب الأنصاري مرض مدة شهرين حتى أشرفا على الموت، وتعافا بعد مقاساة الكآبة الشديدة واستعمال الترياقات والمعاجلات[٧] في[٨] المعالجات. وأما يوسف[٩] چلبى صاحب الترجمة كان تناوله شيأ كثيرا فتأثر عظيما، واعتراه مرضه المعهود الحفقان، وانفعل انفعالًا[١٠] تامًا وما يجديه الترياق ولم يجد البرء بالآسي و والراقي[١١]، ومات ليلته فتحول الضيافة إلى المصيبة[١٢]، فسبحان من يفعل ما يشاء ويريد، [٢٢٤ب] إنه أقرب إلينا من حبل الوريد. وسببه كان لصاحب البيت ابنة بغيّة، فأرادت قتل أبيها، وخلطت[١٣] السم[١٤] للترياق الذي كان في الحقة المزبورة، وكان أبوها يستعمل منه كثيرا، فكان القصد لأبيها، وساق التقدير ليوسف[١٥] چلبي كما يقال في المثل المضروب[١٦] «أردت عمرا[١٧] وأراد الله الخارجة[١٨].» وكان المرحوم حسن البشرة، ولين الأخلاق، سريع الاتصال[١٩]، لايبالي من التنزل إلى الارذال والانذال، وكان ممسكا ومقترا بكمال التقتير وقانعا بالعيش القليل ومكتفيا باللباس الخشن والطور الحقير، فمات ابن سبع وأربعين سنة، رحمه الله تعالى وأسلافه.

١ ل، ب: مشرود؛ ح: – مزود بطوس
٢ ح: – البيت تریاقا ... البيت
٣ ف، ل، ب: الشر؛ ر: المسر؛ ح: المشرود
٤ ف، ل، هـ، ر، ح: + سنان
٥ ف: أثر؛ ر: – أثر؛ ح: + عن؛ ل، ب: أحس
٦ ح: + ه
٧ ر: – المعاجين
٨ ح: – والمعجلات فى
٩ ف، ل، هـ، ر، ح: سنان
١٠ ف، ر: انتقل انتقالا
١١ ف: والراق؛ ر: والباقى؛ ب، هـ: الترياق
١٢ ل، ب، هـ: + والوليمة فجيعة
١٣ ر: خلفت
١٤ ف: – السمّ
١٥ ف، ل، هـ، ر، ح: سنان
١٦ ف، ح، ر: المزبور
١٧ ب، هـ: معاوية
١٨ ر: الحاجة
١٩ ل، ب، هـ: الانفعال؛ ح، ر: الانفصال

Şeyh Abdurrahman b. Şeyh Cemâleddin el-Merzifonî

İlim tahsili yolunda yetişti ve ilim yolunu tam anlamıyla ikmal etti. Şehir şehir dolaşıp halk arasında ilmiyle şöhret bulmuş âlimlerin yanında çeşitli medreselerde ilimle meşgul oldu. Nihayet bu yolculuğu Semân Medreselerinden birinde müderris olan Acem Hafız Muhyiddin Efendi'nin hizmetine girerek son buldu. İznik Orhaniye Medresesi, Ördek Acem diye meşhur olan Muhammed el-Karabâğî'ye verilince onun muîdi oldu. O ölünce de alışılmışın aksine Arap Çelebi diye bilinen hoca efendinin hizmetine girdi ve öğrencisi oldu. Kendisini hadis ve tefsir ilmine adadı. Vaizliğe ve irşada başladı. Defterdar Mahmud Çelebi'nin Ebû Eyyûb el-Ensârî kasabasında inşa ettirdiği Dârülhadis'te müderrisliğe başladı. Aynı kasabadaki merhum Kasım Paşa Camisi'nde hatip oldu.

Gür ve güzel sesli, tecvidi çok iyi, Kur'ân okurken çok güzel makam yapan ve en güzel nağmelerle hutbe okuyan biriydi. Bir süre sonra saltanat makamı tarafından kendisine Ayasofya Camisi ve Sultan Mehmed Han Camisi'nde tefsir dersleri ve vaizlik görevi verildi. Bu görev sonunda tefsircilerin başı olunca akranları ona gıpta eder oldular. Şeyhülislâm ve Müslümanların müftüsü ona çok güzel bir icâzet verdi. Bu icâzette onu ziyadesiyle övücü ifadeler kullandı. İcazetnâmede aşağıdaki ifadeleri yazdı. İcazetin bir kısmının sureti:

> "Bu yazının hâmili olan; önde gelen âlimlerin süsü, zeki, aklı başında, dâhi, hızlı kavrayışlı, akıllı, düzgün ve parlak karakterli, sağlam ve dakik zihin sahibi, hiçbir engelleyicinin saptırmasına izin vermeden azîmet dizginlerini Allah'ın rızâsını elde etmeye yönelten, hiçbir şeyin dikkatini dağıtmasına izin vermeden kararlılık gemlerini O'nun yakınlığını kazanma yönüne çeviren, nazarî ve amelî güçleri ölçüsünde nefsini yüce kemâlâta erdirmeye çalışan, seçkin meşâyihin evladı, sadık ulemanın soyu ve ariflerin önderi olan Şeyh Cemâleddin'in oğlu, Şeyh Abdurrahman'da -Allah sevdiği ve hoşnut olacağı işlerde onu başarılı kılsın,

ومنهم الشيخ[١] عبد الرحمن ابن[٢] الشيخ جمال الدين المرزيفوني[٣]

نشأ في التحصيل وكمل[٤] العلوم على أتم التكميل، ودار[٥] البلاد، واشتغل في المدارس لدى العلماء المعروفين بالعلم بين العباد، وانتهت حركته في خدمة المولى محيي الدين الحافظ العجم مدرسا بإحدى المدارس الثمان، ثم لما أعطي مدرسة اورخانية ازنيق للمولى محمد القراباغي العجمي المشهور باوردك عجم صار معيدا له. ولما مات المرحوم فرغ عن الحركة المعتادة، واختص بالمولى الشهير بعرب چلبي، وتلمذ منه، وتمحض لتحصيل الحديث والتفسير، وشرع للوعظ والتذكير، ثم صار [٢٢٥أ] مدرسا بدار الحديث التي بناها محمود چلبي الدفتري بقصبة أبي أيوب الأنصاري وخطيبا بجامع المرحوم قاسم پاشا بالقصبة المزبورة.

وكان صيّتا جيدا[٦] مجوّدا يتغنى في قراءة القرآن، ويقرأ الخطبة بأطيب الألحان، ثم عيّن له وظيفة التفسير والتذكير من جانب السلطنة في جامع آياصوفيا وجامع سلطان محمد خان، وانتهى إليه رياسة المفسرين في زمانه، وأغبطته جميع أقرانه، وأجازه له شيخ الإسلام ومفتي المسلمين إذنا جميلا وأثنى عليه ثناء جزيلا[٧]، وكتب في إجازته ما صورته هذه، صورة بعض الإجازة[٨]:

> "فلما توسّمتُ في رافع هاتيك الأرقام، زين علماء الأعلام، الفطن اللبيب، واللوذعي اللقن الأريب، ذي الطبع السليم الوقاد، والذهن القويم النقاد، العاطف لأعِنّة عزائمه إلى ابتغاء مرضاة الله تعالى من غير عاطف يثنيه، والصارف[٩] لأزِمّة صرائمه نحو تحصيل زلفاه بلا صارف يلويه، الساعي في تكميل النفس بالكمالات العلية بحسب قوتيه[١٠] النظرية والعلمية، سليلِ المشايخ الأخيار، نجلِ العلماء الأبرار مولانا الشيخ عبد الرحمن بن قدوة العارفين الشيخ جمال [٢٢٥ب] الملة والدين، وفقه الله عز وجل لما يحبه ويرضاه،

---

١ ب: – الشيخ؛ هـ : المولى
٢ هـ : + المرحوم
٣ ر: – ومنهم ... المرزفوني
٤ ر: تحمل
٥ ف، ر، ح: وعاد
٦ ل، ب: مجيدا
٧ ر: جميلا
٨ ر: – صورة بعض الإجازة
٩ ف: الصادق
١٠ ر: ترتبه

dünyasında ve ahiretinde en iyisini ve en layığını ona versin- apaçık asaletin alametlerini ve Allah'ın kitabının gizliliklerini anlamada bariz bir üstünlüğün işaretlerini gördüğüm için ona, kıymetli kitapları mütâlaa etme, önde gelen müfessirlerin telif ettiği kısa veya uzun, yazı ustalarının önde gelenlerinin kaleme aldığı kapsamlı ve geniş, engin deniz gibi tüm eserlere dalma, onların içerdikleri muhteşem bilgileri bulma ve içlerindeki pek kıymetli incileri ortaya çıkarma konusunda icâzet verdim. Ve ona, o ilimlerin rengârenk nurlarıyla aydınlanmak isteyenlere tefsir ve takrir yoluyla onları anlatma, onların yüksek ganimetlerinden yararlanmak isteyenlere öğüt ve ibret yoluyla onlardan bolca verme konusunda izin verdim. Âlim ve fazilet sahibi kimseler arasında yüksek derece sahibi olan bir kişi için yapılabilecek bir övgü olarak bu övgü ona yeter."

Merhum hemen bütün ilim dallarında bilgi sahibiydi. İç açıcı bir siması, fasih bir dili, güzel şiiri, hoş sadâsı, akıcı bir dili ve beliğ bir üslubu vardı. Tefsir dersi esnasında hoş ilahiler okurdu. Yanaklarından tefsirin nuru saçılırdı. Sâlih bir kişi olduğu kılık kıyafetinden belli olurdu. Cimri olmasaydı ne iyi bir adamdı. İdarecilerle çok güzel anıları vardı. 971/1563-64 senesinde vefat etti.

Muhyiddin Mehmed Efendi

Ne kadar övülse az olan, üstad, şeyhülislâm, öncü âlimlerin efendisi, asrımızın müftüsü, zamanımızın emsalsizi Ebüssuûd Efendi'nin -Allah ömrünü uzun etsin- oğlu. Merhum babasının himayesinde, onun şöhreti ve azameti altında yetişti. Küçüklüğünde ilim ve edebiyatla meşgul olarak yetişti. Arapça ilimleri tamamlayıp edebî sanatlarda hüner sahibi oldu. Bütün ilimlerde ustalaştı. Alışılagelmiş ilim yolculuğunun aksine ilim ve edebiyat konularında babasından ders aldı.

وأتاح له في أُولاه وأُخراه[1] ما هو أَوْلاه وأَحْراه، دلائلَ نبلٍ[2] ظاهرٍ في العيون ومخايلَ فضلٍ باهرٍ في معرفة الكتاب المكنون، أجزتُ له في مطالعة الزُبُرِ[3] الفاخرة، واختياض العيالم الزاخرة التي ألّفها أساطين أئمة التفسير من كل وجيز وبسيط، وصنفها سلاطين أئمة التقرير والتحرير من كل شامل ومحيط، واستخراجِ ما في مطاويها من الفوائد البارعة واستنباط ما في تضاعيفها من الفرائد الرائعة. وسوّغتُ له إفادتها للمقتبسين من أنوارها الرائقة تفسيرا وتقريرا، وأفاضتها على المغتنمين من مغانم آثارها الفائقة عِظَةً وتذكيرا، انتهى[4]. وكفى له المدح الذي مدحه به من كان له المَثَل الأعلى بين العلماء والفضلاء".

وكان للمولى المرحوم مشاركة تامة في جميع الفنون، وكان له جمال صبيح، ولسان فصيح، وشعر حسن، وصوت حسن، وطلاقة لسان، وفلاقة لسن. ينشد أثناء التفسير أناشيد عجيبة. يتلألأ أنوارُ التفسير من وجنات عذاره، ويتراءى مخايلُ الصلاح من شِعاره ودِثاره. وكان نعم الرجل لولاه مُقتِرا، وكان أحسن تذكار الولاة مكثارا، [٢٢٦] مات في سنة إحدى وسبعين وتسعمائة.

ومنهم العالم الفاضل والشاب الكامل[5] المولى محيي الدين محمد

إبن النحرير، المستغني نعته عن التكثير في التحرير، شيخ الإسلام، سيد العلماء الأعلام، مفتي عصرنا، ووحيد دهرنا، المولى أبو السعود، شيّد الله تعالى قيام خيام أيامه بأوتاد الأبود[6] على دعائم الخلود. كان المولى المرحوم[7] نشأ في كنف أبيه المومى إليه وحجر جاهه وكبره، واشتغل وتأدب في صغره، واستكمل العلوم العربية، وبرع في الفنون الأدبية، ومهر في جميع العلوم[8] واجتنب[9] عن الحركة المعتاد حسب الدأب المرسوم، فتلمذ من أبيه فنون العلم والأدب،

١ ر: وأماح له في أولاده وأخواه
٢ ف، ح، ر: ندل؛ ف: + يقل
٣ ف، ح: الدرّة؛ ر: الزبرة
٤ ب، هـ: – الفطن اللبيب ... وتذكيرا، انتهى
٥ هـ: – العالم ... الكامل
٦ ر: البرد
٧ ر، ح، ل، ب: – المولى المرحوم
٨ ف: + والتحبب؛ ر: + والتجنب
٩ ف، ر: + وتجنب؛ ب: واجتنبت

İlim ve fazilette kemale erme konusunda son derece istekli oldu. Tâ ki ilim ve fazilet ehli arasında örnek gösterilecek hâle geldi. Daha sonra babasının yönlendirmesiyle Muhyiddin Fenârî Efendi'nin öğrencisi oldu ve ondan *Şerhu'l-Miftâh*'ı okudu. Fenârî Efendi onu kendi evladı belleyip çok güzel yetiştirdi. Sevgisiyle ona yardımcı oldu ve destekledi. Çok güzel ifadelerle onu övüp her yerde methetti. Mülâzım olması için saltanat makamına arzda bulundu. Sultan bu arzını kabul edince onu mülâzım olarak aldı.

Daha sonra elli akçe maaşla Haliç'in öte yakasında İstanbul'un karşısında bulunan Kasım Paşa Medresesi ona verildi. Ardından sırasıyla; Ebû Eyyûb el-Ensârî Medresesi, Semân Medreselerinden biri ve Sultan Selim Han Medresesi ona verildi. Sonra Dımaşk kadılığına getirildi. Büyük bir ciddiyet ve kararlılıkla başladığı kadılık görevini çok güzel biçimde sürdürdü. Sergilediği bu güzel üslup ve tarz sebebiyle babası ona övgü dolu bir mektup yazdı ve ölmeden evvel güzel bir ad bırakması konusunda onu cesaretlendirdi. Mektubunda "Artık ölsem de gam yemem." dedi. Ne var ki, hasetçi hain gözler ona değdi. Kardeş bildiklerinin gadrine uğrayıp Şam kadılığından azledildi. Kendisi için aşırı sayılamayacak bir tepki gösterdi. Babası gözünün nuru oğlu için çok üzüldü. Görevden uzak hâli iki yıl sürdükten sonra hiçbir talebi olmadığı hâlde Halep kadılığına getirildi. Bu görevinde bir yıl geçirdikten sonra vefat etti. Daha yüksek makam ve mertebelere erişme hayalleri böylece son buldu. Evet "Yeryüzünde nice sıkıntılar vardır." Endişe ve kaygı dışında bilinen bir hastalığı da yoktu. Akranlarının hasedi yüzünden başına gelmedik hâl kalmadı. Artık babasının hâlini hiç sormayın. Gerçekten de faydası olacağını bilseydi ana ve babasını oğlu için feda ederdi. Zira biricik kardeşinin ölümünün ardından yaşadıklarını şimdi de yaşadı. Bu iki kardeşin ardından yer ve gökler hatta havadaki kuşlar ve denizdeki balıklar bile ağladı.

Merhum saygınlıkta, âlicenaplıkta, metanette ve asalet sahibi yüksek seciyeli insanlar için takdir edilen tüm vasıflarda dünya iyilerinden ve zamanın nadidelerindendi. Düzgün fiziki yapılı,

وطلب تكميل الفواصل والفضائل منه أشد الطلب، حتى يضرب به المثل الأعلى بين العلماء والفضلاء، ثم تلمذ بسَوق أبيه المومى إليه من المولى المرحوم محيي الدين الفناري، وقرأ عليه شرح المفتاح، وهو تبنّاه وتربّاه، وشيّد بمحبته عضده وقواه، ومدحه مدحا جميلا، وأثنى عليه ثناء جزيلا، وعَرَض ملازمته إلى العتبة السلطانية، فقَبِل السلطان عَرضَه، وأكمل بقبوله عرضُه.

ثم أعطي له مدرسة قاسم پاشا وراء خليج البحر [٢٢٦ب] تجاه قسطنطينية بخمسين درهما، ثم أعطي له مدرسة أبي أيوب الأنصاري ثم إحدى المدارس الثمان ثم مدرسة السلطان سليم خان. ثم تقلد قضاء دمشق، فباشر بكمال الصرامة ومزيد الشهامة بحسن سيرته في القضاء، فكتب إليه أبوه وأثنى عليه بحسن سيرته، وحرّصه إلى تحصيل الشهرة الحسنة قبل الفوت، وسبك في اثناء ثنائه «الآن طاب لي الموت.» ثم أصابته عين حسد الدهر الخوان، وأدركته شماتة أعداء الإخوان، فعزل عن قضاء الشام، وانفعل انفعالا لا مزيد عليه، وأسف أبوه تأسفا لقرة عينه، وامتد عزله إلى سنتين، ثم تقلد قضاء حلب[١] بلا رغبة منه ولا طلب، فبعدما[٢] مضى سنته أدركته منيته، وفاتته أمنيته من بلوغ العلى والترقي إلى الدرجات، نعم[٣] «وكم في الأرض من حسرات.» ولم يعلم له مرض معروف غير الكمد والكآبة، فمن غيرة الأمثال أصابه ما أصاب، فلا تسأل بعد حال أبيه، ولعمري لو نفعه ليفديه بأمه وأبيه، إذ نال ما نال[٤] إثر[٥] أثر جراحة[٦] موت أخيه[٧] النبيه، فهذان إخوان بكى عليهما الأرض والسماء بل الطيور في الهواء والحيتان في الماء.

وكان المرحوم من محاسن الدنيا ونوادر الزمان في [٢٢٧أ] السؤدد والسماحة والحزم، وفيما جعل على ذوي الأنساب العالية في أي وصف كان. وكان معتدل القد، تام القامة، صبيح الوجه، فصيح اللسان، مليح العين، ذا شكالة حسنة

١ ف: ـ حلب
٢ ل: – ما
٣ ل: + مصراع
٤ ل، ب، هـ: ناله
٥ ب، هـ: – إثر
٦ ب، هـ: جراحته
٧ ف، ر، ح: اخينا

orta boylu, güler yüzlü, tatlı dilli, güzel gözlü ve yapılı, zarif endamlı, narin, yanaklarında şeref ve asalet nuru parlayan biriydi. Davranışlarında ve her hâlinde münasebetsizlikten ve kendini beğenmişlikten uzak, asalet ve şerefi açıkça gözükürdü. Kibir ile vakar arasında belli belirsiz bir tavrı vardı.

Giyiminden binek tercihine, hatta halı yatak, kürk gibi tüm ev eşyalarının seçiminde güzel ve pahalı şeyler seçerdi. Ziyafet verdiğinde son derece mükellef sofra sererdi. Tanımayan birisi dahi onu gördüğünde asil bir soydan geldiğini anlardı, ormanlardaki aslanlar ve rahimlerde ceninler bile.

Âlim, edip, şair ve asil bir gençti. Çok güzel Arapça, Farsça ve Türkçe şiir yazardı. Fevkalade düzeyde güzel hattı vardı. Allah, Peygamber ve onun yanında yer alanların hürmetine gençliğinin karşılığında ona cennetini ikram etsin. İlminin bâki kalması için acısını yaşayan babasına ve arkadaşlarına uzun ömür versin ve beden sağlığı kaftanı giydirsin. Yaşının kırkı geçtiğini sanmıyorum. Allah ömründe geçirdiği her anı için binlerce sevap yazsın.

Mimarzâde Muslihuddin Mustafa b. Mehmed

Hayat hikâyesi daha önce anlatılan babasının himayesinde yetişti. İlim tahsiliyle meşgul olup istenen ve beklenen düzeyde tam anlamıyla derinleşti. Temel eğitimini tamamlayıp Mâlûl Emir ve Kumru Mahmud Efendi'nin öğrencisi olduktan sonra Semân Medreselerinden birindeki müderrisliği sırasında merhum Çivizâde'nin hizmetine girdi. Onun yanında tam anlamıyla ilimle meşgul oldu. Bu sayede seçkin âlimler nezdinde ilmi ve olgunluğuyla tanınır hâle geldi ve hocası merhum Çivizâde'nin fazlaca övgüsüne mazhar oldu. Gazi Sultan Süleyman'ın hocası Hayreddin Efendi'nin hizmetine girdi ve hocası nezdinde müstesna bir mertebeye erişti. Sonunda da mülâzımı oldu. Bursa Kasım Paşa Medresesi'nde yirmi beş akçeyle müderris oldu.

مع رشاقة القد وهيف[1] يتلألأ أنوار الشرف والعلو في وجانته، ويتراءى مخائل الجاه والجلالة في حركاته وسكناته غير نوع رعونة وخُيَلاء، حتى يتسرب منه من لم يميز بين الوقار والكبرياء.

وكان يتكلف ويتجمل في ملابسه ومراكبه وفي جميع أسبابه من البساط والفراش والفراء، ويمدّ السماط بغاية التكلفات في الضيافة[2] في القِرى[3]، يعلم كل من رآه بلا تعريف أنه من أولاد الأماجد الكرام، حتى الأُسُود في الآجام والأجنة في الأرحام.

وكان شابا عالما أديبا شاعرا كريما، ينظّم أحسن الشعر بالعربية والفارسية والتركية، ويكتب الخط الحسن بغاية اللطافة، عوّضه الله تعالى عن شبابه الجنة وألبس أباه لأجل التعزية لباس طول العمر وصحة البدن لبقاء العلم وأصحابه بحرمة النبي وأحزابه. فما أظن أن عمره[4] أناف على أربعين سنة، كتب الله تعالى لكل سُويعات [٢٢٧ب] مدة عمره من سني حياته ألف ألف حسنة.

ومنهم العالم العامل الفاضل الكامل المولى مصلح الدين مصطفى[5] ابن المولى المرحوم[6] محمد المشتهر[7] بمعمار زاده

نشأ في حجر أبيه السابق ترجمة أبيه، واشتغل بتحصيل العلوم، وتوغل بتكميله حسب المراد والمروم[8]. واستعد وتلمذ من المولى المرحوم المعلول أمير ومن المولى قمري محمود ثم انتقل إلى خدمة المولى المرحوم المعروف بچوي زاده، وهو كان مدرسا بمدرسة من الثمانية، واشتغل عنده غاية الاشتغال حتى شهد له الأفاضل بالعلم والكمال، وأثنى عليه المولى المرحوم ثناء جميلا. وساق إلى خدمة المولى خير الدين معلم السلطان سليمان الغازي، وحَظِيَ عنده وحلّ بأعلى المحل، فصار ملازما منه، ثم تقلد مدرسة قاسم پاشا بمدينة بروسا بخمسة وعشرين،

١ ب: – تام القامة ... هيف؛ هـ: القد و سيف
٢ ل: للضيافة؛ ف ،ب، هـ: والضيافة
٣ ف، ل، ح: القراء؛ ر: الفراء
٤ ر: أظن أن أناف؛ ح: أظن بأنه؛ ل: أظن أنه أناف؛ ب: وعمر أظن أنه
٥ هـ : – مصطفى
٦ هـ : – المرحوم
٧ هـ : الشهير
٨ ر: المرام

Bu medrese Emir Seyyid Medresesi olarak da bilinirdi. Ardından sırasıyla otuz akçe maaşla Bursa Veliyyüddinzâde Medresesi, kırk akçeyle Bursa Yıldırım Han Medresesi ve elli akçeyle Trabzon Medresesi'nde müderris oldu. Vezir Rüstem Paşa'nın yanına gitti ve ona samimiyetle bağlanarak en has adamlarından biri olduktan sonra da Semân Medreselerinden birinde müderris oldu. Sâhib-kırân Sultan Süleyman Han'ın -Allah rahatlık ve güzel rızıkla ruhuna ferahlık versin- yaptırdığı iki yeni medresenin birinde müderrisliğe atandı. O Süleymaniye Medreselerindeki ilk iki müderristen biridir. Diğeri ise Semân Medreselerinde görevli olan Konya Kadızâdesi diye bilinen Şemseddin Ahmed Çelebi Efendi'dir.

Merhum daha sonra Bursa kadısı oldu. Ancak kısa bir süre sonra iftiracıların uydurduğu bir töhmet sebebiyle canı sıkılan Vezir Rüstem Paşa, şer'an ya da örfen azline gerekçe olabilecek herhangi bir sebep olmaksızın onu görevden aldı. Azledildikten sonra seksen akçe maaş bağlandı. Azledilmiş olarak bir yıl bekledikten sonra Edirne kadılığı görevi ona verildi. Dört ay kadar bir zaman geçmemişti ki boşalan İstanbul kadılığı görevine getirildi. Saygınlık ve kararlılıkla bu görevine hemen başladı. Ancak vezir içindeki nefret sebebiyle onun gayretini hiçbir zaman takdir etmedi. Sadece ona karşı olumsuz düşünceleri arttı. Her fırsatta şu veya bu şekilde onu ayıpladı. Onu aşağılamayı ve ayıplamayı hiç bırakmayıp hep bu şekilde davrandı. Nihayet 968/1561 senesi Ramazan ayının sonunda onu azletti. Aynı senenin Şevval ayının sonunda da Vezir Rüstem Paşa vefat etti. Ona da emekli maaşı olarak yüz akçe bağlandı. Rûşenîzâde'nin vefatıyla Medine-i Münevvere -Allah orada bulunana rahmet etsin- kadılığı boşalınca Allah'ın yardımıyla talebinde muvaffak oldu. Vezîriâzam Ali Paşa'ya bir mektup yazdı ve Medine-i Münevvere kadılığını istedi. Mektubunun başına da Molla Câmî'nin Farsça şu beytini yazdı:

Ya Resulullah sana doğru bana bir yol göster
Ki başımı ve gözümü yoluna ayak yapayım

Medine-i Münevvere kadılığı ona verilince hemen yola çıktı. Hac görevini yerine getirdi ve Medine'de tam bir erdem, zühd ve ibadet içinde bir yıl geçirdi. Ancak herhangi bir kusur ve ayıbı olmaksızın azledilince tekrar hacca gitti

وهي المدرسة المعروفة بأمير سيد، ثم صار مدرسا بمدرسة ولي الدين زاده ببروسه بثلثين درهما، ثم تقلد مدرسة يلدرم خان ببروسه باربعين، ثم صار مدرسا بمدرسة دَرَابزون بخمسين درهما. وانتسب بجناب الوزير المرحوم رستم پاشا، وأظهر له كمال الإخلاص، وصار مختصا به بأخص [٢٢٨أ] الاختصاص، ثم صار مدرسا بإحدى المدارس الثمان، ثم عُيّن له إحدى المدرستين الجديدتين اللتين بناهما صاحب القران السلطان سليمان خان، روح الله روحه بروح وريحان، وهو أحد المدرسين الأولين بالمدارس السليمانية، إذ كان أحدهما الآخر المولى شمس الدين أحمد چلبى المعروف بقاضي زاده قونيه في المدارس الثمان.

ثم صار المرحوم قاضيا بمدينة بروسه، فبعد مدة قليلة اشمأز له قلب الوزير المرحوم رستم پاشا لريبة اخترعها الواشون، فعزله بلا سبب يؤدي إلى العزل شرعا وعرفا، وبعد عزله عُيّن له ثمانون درهما، فمكث معزولا مقدار سنة حتى أعطي له قضاء ادرنه، ولم يمض إلا أربعة أشهر حتى شغر قضاء قسطنطينية فأعطي له، فباشر القضاء بشهامة وصرامة. فلما كان في قلب الوزير من غلّ لم يشكر سعيه، ولم يزد الّا نفيه، فعيّبه تارة بهذا وتارة بذاك، ولم يترك شيئا من الازدراء والمهانة إلا وعامله به، ولم يرض بذلك حتى عزله في آخر رمضان سنة ثمان وستين وتسعمائة. ومات الوزير في آخر شوال السنة [٢٢٨ب] المزبورة، وعين له وظيفة التقاعد مائة درهم. ثم لما انحلّ قضاء المدينة النبوية صلى الله على ساكنها بموت قاضيها المرحوم الشهير بروشني زاده وفق من الله تعالى بطلبه، فأرسل مكتوبا إلى الوزير الأعظم علي پاشا، وطلب قضاء المدينة النبوية، وكتب في أوله هذا البيت الفارسي للشاعر الجامي:

يا رسول الله بسوى خود مرا راهى نماى تا ز فرق سر قدم سازم زديده پا كنم

فأعطي له القضاء المزبور، فسافر وحج وجاور المدينة بكمال الصلاح والزهادة والنسك والعبادة مقدار سنة كاملة، ثم عزل بلا عيب وريب فحج ثانيا،

ve Anadolu'ya hareket etti. Mısır yolundayken hastalandı. Mısır'a gelişinden birkaç gün sonra eceli geldi ve vefat etti. Allah'ın rahmeti ve selamı üzerine olsun. 972/1564-65 senesinde Mısır'da Karâfe mezarlığına defnedildi.

Merhum iyi huylu, keskin zekâlı, akl-ı selîm sahibi ve berrak zihinli biriydi. Pek çok ilim ve sanat alanında bilgili, araştırmacı, inceleme ve derinlemesine sorgulama yeteneğine sahipti. Cömert, yumuşak huylu, güzel ahlaklı, asil ve zarif davranışlıydı. Dostluğu ve iyi geçimi severdi. Kendisinde densizlik ve kibirden eser yoktu. Sözün özü sembol bir âlim ve zirve bir şahsiyetti.

Dârib Muhyiddin

Merhum Teke-ili vilayetindendi. İlim tahsil etti ve bu konuda fazlaca özenli oldu. Âdet olduğu üzere [ilim tahsili için] şehir şehir dolaştı. Üstad Taşköprülüzâde'nin kitabında hayat hikâyesi anlatılan merhum Kara Davud el-Kocavî'nin mülâzımı oldu -daha fazla bilgi için o bahse müracaat et ve iyice belle-. Sonra Mihaliç Medresesi'nde müderris oldu. Akabinde çeşitli medreselerde müderrislik görevi yürüttü. Daha sonra Sofya Mehmed Paşa Medresesi ve Rodos Medresesi'nde müderris oldu. Sonra azledildi. Azlinin ardından İznik Süleymaniye Medresesi'nde müderris oldu. Bu görevi sırasında Karamürsel Köyü yakınlarında bir çiftlik satın aldı. Ancak bir gece çiftliğinde bir Türkmen tarafından öldürüldü. Ancak kimin öldürdüğü bilinemedi ve kim vurduya gitti. Merhum köse, çirkin görünümlü, hırpani ve pejmürde kılıklıydı. Ders esnasında aşırı öfkesi ve hırçınlığı sebebiyle Dârib lakabı takılmıştır. Ancak her ilim dalında üstün bir âlimdi.

وتوجه إلى الروم، ومرض أثناء السفر في طريق مصر، وبعد مجيئه بمصر بعد أيام أدركته منيته ومات، عليه رحمة الله وتحيته، ودفن بمقابر القرافة في مصر في سنة اثنى وسبعين وتسعمائة.

وكان المرحوم ذا قريحة جيّدة، وذكاء مفرط، واستقامة عقل ونقاء[١] ذهن، وكان مشاركا في أكثر العلوم والفنون، كثير البحث، [٢٢٩أ] حسن التقرير وجيد الأداء، صاحب التحقيق والتدقيق[٢]. وكان كريما حليما طيّب الأخلاق نقيّ الأعراق[٣] حلوّ المكافحة[٤]، يحب الصحبة والمعاشرة، وليس فيه[٥] كلفة الرعونة[٦] ورائحة الكبر، وبالجملة كان علما من العلماء وطودا من الفضلاء.

ومنهم العالم المولى محيي الدين[٧] المعروف بضارب محيي الدين

كان المرحوم من ولاية تكه ايلي، طلب العلم، وحصله بمزيد الاهتمام، ودار البلاد على النهج المعتاد، حتى صار ملازما من المولى المرحوم قره داود القوجوي الذي مرّ ذكره في تراجم الأستاذ، فارْجِع إلى موضعه واحْفظْه وعِهِ. ثم كان مدرسا بمدرسة ميخالج، ثم تولى تدريس عدة من المدارس، ثم مدرسة محمد پاشا بصوفيه ثم مدرسا بمدرسة رودوس، ثم عزل ثم كان مدرسا بمدرسة سليمانية ازنيق، واشترى إذ ذاك ضيعة بقرب قرية قره مرسل، وقتل في ضيعته ليلة بيد بعض الأتراك، ولم يعلم قاتله، وصار دمه هدرا. وكان المرحوم كوسجا، ذميم الشكل، دنيّ اللباس[٨]، رثّ[٩] الحال. ولِفَرْطِ غضبه [٢٢٩ب] وشدة حدته وقت المباحثة لُقِّب بالضارب، لكن كان عالما فاضلا من جميع العلوم.

---

١ هـ: نقاد؛ ف: ونفاذ
٢ ح: التدقيق والتحقيق؛ هـ: – والتدقيق
٣ ر: الاعتراف
٤ ل، هـ: المكافهة
٥ ر: فيه ليس
٦ ب: التاعونة؛ هـ: الرغبة
٧ هـ : – محيي الدين
٨ ب: وفي اللّباس
٩ ل: مرتث؛ هـ: قريب؛ ب: قريث؛ ر: موسف

Şeyh Abdüllatif Efendi

İstanbul'daki merhum Seyyid Ahmed el-Buhârî'nin Zâviyesi'nin şeyhi Fethullah Efendi'nin oğludur. Sultan Murad ve Sultan Mehmed'in saltanatları sırasında vezir olarak görevlendirdiği Koyun Musa lakabıyla meşhur Musa Paşa'nın soyundandır. Çocukluk yıllarından itibaren devrinin ileri gelen âlimlerinin yanında ilim tahsil etme ve meziyet kazanma ile meşgul oldu. Bu yolculuğunun sonunda Edirne Çifte Medreselerin birinde müderrislik yapan Kumru Mahmud Çelebi Efendi'nin hizmetine girdi. Sonra ilim tahsilini bıraktı ve tasavvuf yolunda arayışa başladı. Emir Şeyh el-Buhârî'nin zâviyesinde onun halifesi olan mürşid Şeyh Mahmud Çelebi el-Amâsî'den el aldı. Daha sonra mezkûr şeyhin kızıyla evlenip onunla hısım oldu. Şeyh vefat edince de onun yerine irşad makamına geldi.

İlk başlarda insanlardan, dünyanın ziynetlerinden ve curuflarından uzak dururdu. Halim selim, sabırlı, vakarlı ve huşuluydu. 957/1550 senesinde ilk defa hacca gitti. Sonra döndü ve 970/1562 senesinde ikinci sefer hacca gitti. Mübarek Mekke'de bir süre kaldı. Hac mevsiminden bir hafta önce de ecel kapısını çaldı. Yaşı altmışı geçmişti.

Sonraları bacanağı Abdurrahman Çelebi, Rumeli vilayeti kazaskerliğine gelince ilminin enginliği, lütuftaki cömertliği, iyi niyeti ve huyunun güzelliği sebebiyle insanlar onu çok çabuk kabullendiler ve ilgi gösterdiler. Tedris ve kadılık çevrelerinden dünyalığa önem verenler ona yöneldiler. Kamu menfaatini gözetmeyi bıraktığından işleri dostlarına havale etti. Menfaat gerektirecek her işi müritlerine ve yandaşlarına verdi. İnsanların menfaatlerine ve geçimlerine onlar bakar oldular. Önemli işleri üstlendiler. Onlardan özellikle azgın mürit, dik kafalı zalim, akılsız fâsık olan

ومنهم العالم الفاضل[1] الشيخ المعروف المولى عبد اللطيف[2]

إبن فتح الله[3] الشيخ بزاوية المرحوم السيد أحمد البخاري بمدينة قسطنطينية. كان المرحوم من أولاد موسى پاشا الشهير بقويون موسى الذي استوزره المرحوم السلطان مراد والسلطان محمد في زمان سلطنتهما. وكان المرحوم اشتغل في بدء حاله بتحصيل العلم واكتساب الفضائل في خدمة موالي عصره، حتى انتهت حركته في خدمة المولى قمري محمود چلبي، وهو مدرس وقتئذ بإحدى المدرستين المجاورتين بادرنه، ثم فرغ عن التحصيل، ورغب إلى طريق التصوف، فتاب وأناب من الشيخ المرشد محمود چلبي الاماسي خليفة الشيخ المرحوم الأمير البخاري بالزاوية المزبورة، ثم صاهره[4] وتزوج بابنة الشيخ[5] المزبور، فلما مات الشيخ المزبور[6] جلس مكانه للإرشاد.

فكان في عنفوان أمره منفصلا عن الناس ومنعزلا عن زخارف الدنيا وحطامها حليما سليما صبورا وقورا خشوعا، حج أولا في [٢٣٠أ] سنة سبع وخمسين وتسعمائة، ثم عاد ثم حج ثانيا سنة سبعين وتسعمائة، وجاور بمكة المباركة، فقبل موسم الحاج بأسبوع أدرك منيته وسنُّه أناف على الستين.

لكن لما تولى المولى عبد الرحمن چلبي، الذي هو زوج أخت زوجته، بالقضاء العسكري في ولاية روم ايلي، فَلِسعة علمه[7]، ووفور لطفه، وسلامة صدره، ونقاء[8] قريحته، تلقى الناس بالقبول والإقبال، فتوجه إليه أهل الدنيا من أرباب التدريس والقضاء، فلفراغه[9] عن إقامة مصالح الناس، فوض الأمر إلى أصحابه، واتَّكل في المصالح على[10] مريديه[11] وأحزابه. فتكفلوا[12] مصالح الناس ومؤناتهم[13]، واحتملوا مهماتهم، خصوصا من بيتهم[14] وبينهم المُريد المَرِيد[15]، والظالم العنيد، والفاسق البليد،

---

١ ل: – الفاضل؛ هـ: – العالم الفاضل
٢ ب: ومنهم الشيخ عبد اللطيف بن مصطفى الادرنوي
٣ ب: – إبن فتح الله
٤ ب: صار
٥ ح: – الشيخ
٦ ر: – ثم صاهره ... المزبور
٧ ر: حله
٨ ف، ح: نفاذ
٩ ر: فالفراغة
١٠ ف، ل، ر، ب: الى
١١ ف، ل: مريديه؛ هـ: الناس يريد؛ ر: من يريد
١٢ ف، ر، ح: تلقوا؛ ل: وتكفلوا؛ هـ: فتكفوا
١٣ ف: موتهم
١٤ ح: – بيتهم
١٥ ح، ر: – المريد

Ali Dede -Allah onu perişan etsin- ona buna vasî oluyor, vakıflara mütevelli oluyordu. Mahkeme belgelerini başlığındaki sarığa süs yapıyor, fetva ervaklarını misvak yerine kullanıyordu. Arazisini hiç ettiği, parasının üzerine yattığı ve gelirini iç ettiği nice yetimi ikinci kez yetim bıraktı. Nice vakfı da mütevelli olduğunda hiç etti. Bıçak kemiğe dayanmış, boynunu koparma işi de kıyamet gününe kalmıştı. Ne vakit bir vakfa câbî olsa onu batırır, bir gümüşe mütevellilik etse onu saçıp savururdu. Altına mütevelli olsa altınları götürürdü. Bir vakfa memur olduğunda vakıftan yardım alacak fakiri bekletirdi. İçinde yaşadığım topluluk ve yakınlarımda bizzat gördüğüm durum buydu. Görünen köy kılavuz istemezdi. Allah onların ve bizim günahlarımızı affetsin. Tökezlemelerimizi de bağışlasın. Şeyh'in ruhunu şâd etsin ve cenneti ona mekân kılsın.

Küçük Tâceddin

Aslen Hamîd-ili vilayetinden olup ilim tahsili yolunda yetişti. Birçok ilim dalında maharet kazandı ve sonunda Sarıgörez Efendi'nin mülâzımı oldu. Yirmi akçe maaşla İstanbul Başçı İbrahim Medresesi'nde müderrisliğe getirildi. Bu görevi sırasında seçkin talebeler etrafında toplandı. O sıralarda Kazasker olan Muhyiddin Fenârî Efendi onu makamına çağırarak "Vezir İbrahim Paşa görev yaptığın medreseyi gılman muallimine vermemi emretti. Benim ona karşı gelmeye gücüm yetmez. Bu yüzden kendin için bir kaza seç." dedi. Bunun üzerine ağlamaya başlayan Küçük Tâceddin Efendi "Yemin olsun, İstanbul'da benimki gibi güzel bir cemaati olan başka bir mürşid yoktur." deyince "Senin düzgün biri olduğuna inanmıştım. Lakin şimdi artık farklı düşünüyorum. Zira senden yemin talep edilmediği hâlde yemin ettin. Bu yüzden de Nebi'nin (sav) 'Sizden istenmeden yemin etmeyin.' sözüne aykırı davrandın." dedi. Bu cevap üzerine ümitsiz ve üzgün olarak oradan ayrıldı. Ancak kazasker ona kadılık verme konusunda kararlıydı. O gece medresesindeki öğrencilerden biri aniden ölünce Kazasker onun düzgün ve dindar biri olduğu konusunda hüsnü zanda bulundu. Bunun üzerine de yirmi beş akçeyle Plevne Medresesi'ni ona verdi. Bu görevden azledildikten sonra sırasıyla;

علي ده ده، شتت الله شمله وبدّده، صار وصيا لهذا، ومتوليا على وقف ذاك. وكان زينةُ أكوار تاجه قبالاتِ القضايا، وأوراقُ الفتاوى مكانَ السواك. فلعمري كم من يتيمٍ أيتَمَه ثانيا لضياع ضِياعه، ونفود[1] نقوده، وعقر عقاره، وكم من وقف أضاعه متوليا عليه، وآل الأمر إلى الرقبة، وبقي فك [٢٣٠ب] الرقبة إلى يوم ذي مسغبة، ما كان جابيا على الوقف إلا وقد أخربه، وما استولى على فضة حتى فضّها، ولا على ذهب إلا أذهبه، وما كان من الناظرين إلا جعل المنظور عليه من المنظرين. هذا ما شاهدته في أمور أقوامي وأقرابائي رأي العين بعين الأعيان، فلا مشاجرة بعد العيان، تجاوز الله عن سيئاتنا وسيئاتهم، وأقال الله عثراتنا وعثراتهم، وروح الله تعالى الشيخ المذكور، وجعل الجنة مثواه[2].

ومنهم العالم العامل الفاضل المولى تاج الدين[3] المعروف بكوچك تاج الدين[4]

كان أصله من ولاية حميد ايلي، نشأ هو في طلب العلم، وتمهر في فنون العلوم حتى صار ملازما من المولى الشهير بصاري كرز[5]، وقلد أولا بمدرسة باشجي إبراهيم بعشرين بقسطنطينية، واجتمع عنده أماثل الطلبة، ثم إن القاضي بالعسكر وقتئذ المولى محيي الدين الفناري دعاه يوما ، وقال له:«أمرني الوزير إبراهيم پاشا أن أعطي مدرستك لمعلم غلمانه، ولا أنا أقدر مخالفته، فاختر لنفسك أي قضاء تختار.» فبكى المولى المزبور وقال: «والله ما في [٢٣١أ] قسطنطينية من المرشدين أحسن جمعية مني.» فقال قاضي العسكر: «كنت معتقدا لك بالصلاح، فالآن اعتقدت خلافه لأنك حلفت قبل الاستخلاف، وخالفت قول النبي عليه السلام: 'لا تحلفوا قبل أن تستحلفوا'[6].» فذهب المولى مأيوسا[7] محزونا، وصمم قاضي العسكر إعطاء القضاء إياه. ففي تلك الليلة مات طالب مدرسته فجأة، فحسن ظن قاضي العسكر به بالصلاح والديانة، فأعطاه مدرسة پلونة بخمسة وعشرين، ثم عزل

١ ب: نقود
٢ ح: + إنه قريب من دعاه
٣ ب، هـ: + بن ابراهيم بن عبد الله من بلدة اغراس
٤ ب، هـ: - المعروف بكوجك تاج الدين
٥ ر: كوز
٦ ر: تحلفوا
٧ ر: يوما

Tire Kara Kadı Medresesi, Ağras Medresesi, İznik Süleymaniye Medresesi, Bursa Sultaniye Medresesi, Semân Medreselerinden biri, altmış akçeyle Ayasofya Medresesi ve yine altmış akçeyle Sultan Selim Han Medresesi'nde görevlendirildi. Ardından da seksen akçeyle müftülük görevi ile birlikte Amasya Sultan Bayezid Medresesi ona verildi.

Bir süre sonra hastalanıp müftülük görevini yapamaz hâle gelince kendi isteğiyle müftülükten feragat etti. Emekli maaşı olarak ona seksen akçe bağlandı. Yerine İmamzâde diye bilinen Muhyiddin Efendi getirildi. Ancak Amasya'ya gitmek üzere yola çıkacakken hastalandı ve hastalığı çok uzun sürdü. Ne ilginç tesadüftür ki Tâceddin Efendi ile İmamzâde Efendi aynı gün ölmüş ve cenaze namazlarını Ebüssuûd el-İmâdî kıldırmıştır.

Merhum âlim, fazilet sahibi, iffetli, nezaketli, sanatkâr, özellikle fıkıh ilimlerinde derin, güleç yüzlü, neşeli, güzel yüzlü ve tatlı dilliydi. Ermişlik ve dürüstlük ışığı yanaklarında parlardı. Onunla her karşılaşan güzel ahlakla ve samimi bir dostlukla karşılaşmış olurdu. Mübarek bir adamdı. Kimin öğrencisi olduysa hep başarılı oldu ve akranlarını geride bıraktı. Sonunda âlimlerin arasında sembol bir isim ve fazilet derecesinde zirve oldu. Allah'ın sınırsız ve bol rahmeti onun üzerine olsun. Engin rahmetiyle çiçeklerle dolu cennetleriyle ödüllendirsin.

İmamzâde Muhyiddin

Babası merhum Mahmud Paşa Camisi'nde imamdı. İlim tahsili yolunda yetişti ve asrının ileri gelen âlimlerinin öğrencisi olup onların hizmetinde bulundu. Kadri Çelebi'nin mülâzımı oldu. Çeşitli medreselerde müderrislik yaptıktan sonra otuz akçeyle İnegöl Medresesi'nde görevlendirildi. Daha sonra sırasıyla kırk akçeyle Yıldırım Han Medresesi, elli akçeyle Gebze Medresesi ve Edirne Çifte Medreselerin birinde müderris oldu. Üsküdar Medresesi yapılınca da ilk müderris olarak oraya tayin edildi. Ardından Semân Medreselerinden birinde müderrisliğe tayin edildi. Sonra Sultan Selim Han Medresesi ona verildi.

وقلد مدرسة قره قاضي بتيره ثم بمدرسة اغراس ثم بمدرسة سليمانية ازنيق ثم بمدرسة سلطانية بروسه ثم بمدرسة إحدى الثمان ثم بمدرسة اياصوفيه بستين ثم بمدرسة السلطان سليم خان بستين، ثم أعطي له مدرسة السلطان بايزيد باماسيه مع الإفتاء بثمانين درهما.

ثم مرض وعجز عن إقامة أمر الإفتاء ففرغ باختياره، وعين له ثمانون درهما بطريق التقاعد، ونصب مكانه المولى محيي الدين الشهير بإمام زاده، فقبل سفره باماسيه مرض هو وامتد مرضه. فمن عجائب الاتفاق مات المولى المرحوم [٢٣١ب] تاج الدين وإمام زاده المزبور في يوم واحد، وصلى عليهما المولى المفتي أبو السعود العمادي[١].

كان المولى المرحوم عالما فاضلا عفيفا لطيفا متفننا، ماهرا في الفروع خصوصا، بشّاشا هشاشا[٢]، ذا وجه حسن ولسان طلق، يتلألأ أنوار الفوز والصلاح من وجناته، ويتلقى كل من لاقاه بحسن الخلق وطيب التودد. وكان رجلا مباركا أكثر من تلمذ منه فاز بالعلم، وفاق أقرانه، وصار علما بين العلماء وطودا في الفضلاء، رحمة الله تعالى عليه رحمة واسعة وافرة، وجزاه الله تعالى بجنات زاهرة برحمته الزاخرة.

ومنهم العالم الفاضل والعالم الكامل المولى محيي الدين[٣] الشهير بإمام زاده[٤]

كان أبوه إماما بجامع المرحوم محمود پاشا، وهو نشأ في طلب العلم وتلمذ من أفاضل العصر، واشتغل في خدمتهم، وصار ملازما من المولى قدري چلبى المعروف، وصار مدرسا بعدة مدارس، ثم تقلد مدرسة أينه كول بثلثين ثم بمدرسة يلدرم خان بأربعين ثم بمدرسة ككيويزه[٥] بخمسين ثم بإحدى المدرستين بادرنه، ثم لما بنيت مدرسة اسكدار قلد هو لها وهو أول مدرس بها، ثم أعطي له إحدى المدارس الثمان، ثم [٢٣٢أ] أعطي له مدرسة السلطان سليم خان.

---

١ ف، ر، ح، ل: – ابي السعود العمادي
٢ ر، ب: – هشاشا
٣ ب، هـ: ـ محيي الدين؛ + محمد بن عبد الله
٤ ف،ح : + رحمه الله
٥ ف، ل، هـ: ككيويزه؛ ب: ككيبوزه؛ ر، ح: كويزه

Müderrislikten sonra Halep kadılığına getirildi. Oradaki kadılığı iki sene sürse de iki kişi arasında bile hüküm vermek zorunda kalmadı. Ne mutlu, ne mutlu ona! Bu tamamen onun kâmil dindarlığı, zühdü ve takvası sayesindedir. Zira gün gelecek kadılar "Keşke iki hurma arasında dahi hüküm vermeseydim." diyecek. Bu görevden azledildikten sonra emekli maaşı olarak seksen akçe bağlandı. İki sene geçtikten sonra yüz akçe maaşla Amasya müftülüğüne tayin edildi. İstemeden de olsa bu görevi kabul ettikten sonra hastalandı. Rahatsızlığı çok fazla arttı. Sonunda atandığı bu görevde kendisinden önce görevli bulunan ve yukarıda hayat hikâyesi verilen Tâceddin Efendi'nin öldüğü gün vefat etti. Yukarıda da anlatıldığı gibi cenaze namazları aynı gün kılındı.

Merhum âlim, ilmiyle amel eden, dürüst biriydi; giyim kuşam, binek, sarık ve örfî gerekliliklere riayet konusunda diğer ilim adamlarından farklıydı. Dış görünüşe önem vermezdi. İnsanlardan ve onlarla münasebet kurmaktan uzak duran yalnız biriydi. Az bir geçimlikle yetinirdi. Sözün özü, yeryüzünün nadir simalarından biriydi. Bazen dikkatsizlikten ötürü öyle şeyler yapardı ki kendinden bîhaber olduğu düşünülürdü. Türkçe şiir yazar, meânî kitaplarında anlatılan alışılmadık manalar ve edebî sanatlarla süslemeler yapardı. Ancak Türkçe ifadeleri yine de güzel olmaz, ortaya garip bir şey çıkardı. Bu yüzden bazı âlimler tarafından tenkit edilmiştir.

> Tüm meziyetlerinden memnun kalınan kim olabilir ki
> Ayıplarının sayılıp dökülmesi kişiye üstünlük olarak yeter

Hekim Çelebi

Tam adı Muhyiddin Mehmed Efendi olup aslen İzmitlidir. İlim tahsili yolunda yetişti. Seydî Çelebi el-Kocavî ve akranları gibi devrinin âlimlerinden dersler aldı. Hatta Çivizâde'nin bile ders arkadaşı oldu. Daha sonra ilim tahsili yolundan ayrılıp tasavvuf yoluna girdi ve İstanbul'da kendi adına olan zâviyenin kurucusu Şeyh Seyyid Ahmed el-Buhârî Efendi'den tövbe aldı. Buhârî Efendi'nin yerine geçen merhum Mahmud Çelebi ve merhum Lamiî Çelebi gibi zâtlarla birlikte daha başka şeyhlerden de tasavvuf dersleri aldı. Ancak korkutucu bir hastalığa yakalandı ve tedavi olmak için kız kardeşinin eşi meşhur hekim Hekim İsa Efendi'den tıp dersleri almaya başladı. Sonunda kazandığı maharet sayesinde Hekim Çelebi diye ün kazandı.

ثم استقضي بقضاء حلب المحمية، وكان قضاؤه[1] بها مدة سنتين، فلم يقض بين اثنين، فطوبى له ثم طوبى له، وهذا من كل كمال تورّعه وزهده ونسكه، حيث تذكر يوم يقول القاضي «يا ليتني لم أقض بين تمرتين[2].» ثم عزل عنه، وعين له ثمانون درهما برسم التقاعد، فبعد مضي سنتين قلد له منصب الإفتاء باماسيه بمائة درهم، فقبل كرها، ثم مرض فتمادى توعّكه[3] حتى مات يوما مات من قلد هو مكانه بذلك المنصب وهو المولى تاج الدين الذي مر ترجمته، فصلى عليهما في يوم واحد كما مر.

كان المولى المرحوم عالما عاملا صالحا، مغايرا لسائر الموالي في الملابس والمراكب والعمائم ورعاية مقتضيات الرسم العرفي، وغير مبال في الأمور الظاهرة، وكان منفردا منجمعا منقطعا عن الناس ومن الاستئناس راضيا بقليل العيش ويسيره. وبالجملة كان من نوادر العالَم، وربما يصدر عنه بعض الأمور من قلة المبالاة حتى ينسب إلى التغفيل[4]. وكان ينظم الشعر التركي، ويتكلف سبك[5] المعاني الغريبة والصنائع البديعة حسبما [٢٣٢ب] فُصِّلَ في كتب المعاني، ولا يتجمل قوالب الألفاظ التركية، فيأتي أمرا غريبا، ولهذا كان يطعن فيه بعض العلماء ولا غير. بيت:

ومن ذا الذي يرضى سجاياه كله كفى المرء فضلا أن تعدّ معايبه

ومنهم العالم العامل الفاضل المولى[6] الشهير بحكيم چلبى[7]

وهو المولى محيي الدين محمد، كان أصله من ازنكميد، نشأ في طلب العلم، وحصّله من موالي عصره كالمولى سيدي چلبى القوجوي وأقرانه، حتى كان شريكا للمرحوم چوي زاده، ثم فرغ ورغب إلى التصوف وتاب على يد الشيخ المرحوم السيد أحمد البخاري باني الزاوية[8] المزبورة بقسطنطينية. وحصل التصوف عند غيره مع المرحوم محمود چلبى خليفة الشيخ المرحوم مكانه، ومع المرحوم لامعي چلبى رحمه الله. ثم ابتلى بمرض هائل، وحصل علم الطب لأجله من زوج أخته المرحوم المشهور بحكيم عيسى حتى مهر واشتهر بحكيم چلبى.

---

١ ح: قاضيا
٢ ف، ح: ثمرتين؛ هـ: – تمرتين؛ ر: ثم تبين
٣ ب، هـ: تعركه؛ ر: – ثم مرض فتمادى توعكه
٤ ب، هـ: التفضيل
٥ ح: فيه لسبك؛ ب: فيه بسبك
٦ ب، هـ: + محيي الدين محمد
٧ ب: – الشهير بحكيم چلبى
٨ ف: زاويته

Şeyhi Emir Buhârî vefat edince hacca gitti ve birkaç defa hac yaptı. Döndüğünde ise İstanbul ve Bursa'da ikamet edip zâviyede kalmayı kabul etmedi. İrşâd için posta da oturmadı. Az miktar maaşla yetindi. Merhum Rüstem Paşa Sultan'ın hizmetinden çıkıp mirahur olunca onun yanında kaldığı ve ona Mevlânâ Celâleddin Rûmî'nin *Mesnevî* kitabını okuduğu anlatılır. Aralarında sıkı bir bağ vardı. Rüstem Paşa vezîriâzam olunca onu himayesine aldı ve ona ikramda bulundu. Sözlerini dinledi ve aracılığını kabul etti. Vezir, Sultan Süleyman Han'ın yıktırdığı fil ahırının yerine yaptırdığı zâviyenin meşihat görevini alması için ısrar edince istemeden de olsa kabul etti. Defalarca hacca gitti. Dönmesinin üzerinden çok geçmeden hastalandı ve hastalığı uzun süre devam etti. Sonunda 974/1566-67 senesinde vefat etti ve Vefa Camisi'nin haziresine, Şeyh Şah Ali Çelebi'nin yakınına defnedildi.

Merhum, ilmiyle amel eden bir âlim olup tasavvuf ve tıp ilimlerinde derin bilgi sahibiydi. Tabipliğini talep edenlere çokça fayda ve destek sağlamıştır. Tasavvuf erbabının âdeti üzere ahlaklı ve mütevazı biriydi. Allah engin rahmetiyle ona rahmet eylesin. Âmîn.

Muhzır Kulu Sinâneddin Yûsuf
(Sultan Süleyman Devrinin Başhatiplerinden)

İstanbul mahkemesi muhzırlarından birinin azatlısıydı. Onu büyüttü ve yetiştirdi. Ona Kur'ân okuttu ve makam öğretti. Kur'ân ilimleri, tecvit, makam ve musikide hüner sahibi oldu. Güzel name okuyan, güzel makam yapan, gür sesli, zarif edalı iyi bir çocuktu. Sultan Selim Han Camisi'nin yapımı tamamlanınca orada mahfil reisi oldu.

ثم لما مات شيخه الأمير البخاري حج وجاور مرارا، ثم عاد وسكن قسطنطينية وبروسه، ولم يقبل الزاوية، ولم يجلس للإرشاد، وقنع بوظيفته اليسيرة. وكان المرحوم رستم پاشا لما خرج من خدمة السلطان وكان أمير إصطبل[١] السلطان[٢] اتفق أنه سكن بجواره، وقرأ عليه كتاب [٢٣٣أ] المثنوي للمولى جلال الدين الرومي، وكان بينهما رابطة قوية. فلما صار الوزير الأعظم[٣] راعاه[٤] الله[٥] وأكرمه، وعمل بأقواله وقبل شفاعته، فألحّ عليه بقبول مشيخة الزاوية التي بناها المرحوم السلطان سليمان مكان إصطبل الفيل الذي هدمه، فقبل مع الكراهة، فحج مكرّرا. فلما عاد لم يمكث قليلا حتى مرض زمانا كثيرا، ومات سنة أربع وسبعين وتسعمائة، ودُفن في حظيرة جامع[٦] وفاء[٧] بقرب[٨] الشيخ شاه علي[٩] چلبى.

وكان المرحوم المرقوم عالما عاملا، عارفا بالتصوف والطب، كثير النفع للمستحقين بطبابته وشفاعته، خلوقا متواضعا على طريقة الناسكين، رحمه الله تعالى رحمة واسعة، آمين.

ومن رؤساء[١٠] الخطباء في الدولة السليمانية[١١] المولى سنان الدين يوسف الشهير بمُحْضِر قولي[١٢]

كان مملوكا لواحد من أماثل المحضرين بمحكمة قسطنطينية، وهو تبنّاه وربّاه وأقرأه القرآن وعلّمه الألحان[١٣]، فتمهّر[١٤] في فنون[١٥] صناعات القراءات[١٦] والتجويد، وعلّم الأدوار والألحان.[١٧] وكان صبيّا جيّدا، حسن الغناء، طيّب الألحان، رفيع الصداء، لطيف الأداء. صار[١٨] رئيس محفل جامع السلطان سليم خان حين تم بناؤه.

---

١ ح، ل، ب، هـ: لاصطبل؛ ف، ر: آصطبل
٢ ح: السلطاني
٣ ح، ل: وزيرا اعظم؛ ر: وزير الا عظم
٤ ر، ل، هـ ، ب: راعاه؛ ف: دعاه
٥ ح: + الله
٦ ل: – جامع؛ هـ: + الشيخ
٧ ل: + الشيخ
٨ ر: لقرب؛ ب: ـ وفاء بقرب
٩ ف: – على
١٠ ح: ذرية
١١ ر: العثمانية
١٢ ب، هـ: ومنهم العالم العامل المولى يوسف بن عبد الله الشهير بمُحْضِر قولي
١٣ ف: السلطان؛ ر: – الألحان
١٤ ح: فمهر
١٥ ب، هـ: بفنون
١٦ ب، هـ: القرآن
١٧ ح: + فتمهر؛ ف، ر: – في فنون ... والألحان
١٨ ر: – صار

Sonra Sultan Bayezid Camisi hatibi oldu. Sultan Süleyman büyük camisini yaptırınca onu oraya hatip tayin etti. 973/1565-66 senesinde vefat edinceye kadar bu görevde kaldı.

Merhum; akranlarından, çağının önde gelenlerinden farklı ve üstün biriydi. Onu alt edebilmiş hiçbir muarızı yok gibiydi. Kur'ân, hutbe ve mevlid-i Nebî okumada kendine has bir tarz oluşturmuştu. Mevlit okuyarak çok büyük bir servet kazandı. Zira her gün ve gece iki ya da üç kere mevlit okurdu. Bir kere okuduğu çok az vâkidir.

Merhum; görkemli, vakur, zarif ruhlu, hoş sohbetli, tatlı konuşan biriydi. Zarif kişilerle bir araya gelmeyi severdi. Dost meclislerinde elinde ne varsa harcardı. Yaşı yetmişi geçmişti.

Celâlzâde Sâlih b. Celâleddin

Üstad Taşköprülüzâde'nin kitabında anlatıldığı üzere babası Müslümanların ileri gelen kadılarındandı ve şer'-i mübîne hizmette bulunmuştu. Celâlzâde babasının himayesinde yetişti. Gelenek olarak okutulan kitapları sırasıyla okudu. Kemalpaşazâde ve diğerleri gibi asrının ileri gelen âlimlerinin yanında ilimle meşgul oldu. Tahsil yolculuğu sultan muallimi merhum Hayreddin Efendi'nin hizmetinde son buldu. Onun mülâzımı olduktan sonra yirmi beş akçe maaşla Edirne Saraciye Medresesi'nde ardından da otuz akçeyle İstanbul Murad Paşa Medresesi'nde müderris oldu. Maaşı otuz beş akçe olduktan sonra kırk akçeyle Ali Paşa Medresesi'ne atandı. Maaşı aynı yerde elli akçeye çıktı. Vezîriâzam Ayas Paşa'nın desteğiyle Semân Medreselerinden birinde müderrisliğe atandı. Daha sonra bazı kıssaların Farsçadan Türkçeye tercüme edilmesinde görev almak üzere tercüme memurluğuna atandı. Tercüme işi tamamlandıktan sonra altmış akçe maaşla Sultan Bayezid Medresesi'nde görevlendirildi.

Halep kadılığına getirildiğinde tarih "951 : قاضي حلب" idi. Gönülsüzce bu görevi kabul etti. Bir süre sonra azledilerek Mısır'daki bazı hadiseleri incelemek üzere müfettişliğe atandı. Bu görevini tamamladıktan sonra tekrar Halep kadılığına atandıysa da kabul etmeyerek seksen akçe maaşla ilk medresesine müderrislik görevine döndü. Önce Şam kadısı,

ثم صار خطيبا لجامع السلطان بايزيد خان، ثم لما بنى[1] السلطان سليمان [٢٣٣ب] جامعه الكبير نصبه خطيبا به حتى مات في رجب سنة ثلث وسبعين وتسعمائة.

كان المرحوم بارزا[2] فائقا على أقرانه من أماثل معاصريه، لا يكاد يدانيه أحد من معارضيه، وكان اخترع الطراز الخاص في قراءة القرآن، والخطب، ومولد النبي عليه السلام، وحصل ثروة عظيمة من قراءة المولد، لأنه يقرأ كل يوم وليلة مرتين أو ثلث مرات، قلّما يكون أن يقرأ مرة واحدة.

وكان المرحوم ذا أبهة ووقار، خفيف الروح، حسن المحاورة، حلو المحاضرة، يحب المجالسة بالظرفاء، ويبذل ما يقدر عليه في خوان[3] الإخوان، وعمره أناف على سبعين سنة.

ومنهم المولى العالم الفاضل مولانا صالح بن جلال الدين الشهير بجلال زاده[4]

كان أبوه من كبار قضاة المسلمين وخدم الشرع المبين على ما مر في تراجم الأستاذ، وهو نشأ في حجر أبيه. وقرأ الكتب المتداولة بحسب الترتيب العادي، واشتغل عند أفاضل العصر كابن كمال پاشا وغيره، ثم انتهت حركته في خدمة المرحوم المولى خير الدين المعلم السلطاني، وصار ملازما منه، وتقلد المدرسة السراجية بادرنه بخمسة وعشرين [٢٣٤أ] ثم مدرسة مراد پاشا بقسطنطينية بثلثين، ثم صار وظيفته خمسة وثلثين، ثم تقلد مدرسة علي پاشا بأربعين، ثم صار وظيفته خمسين في مكانه، ثم تقلد مدرسة إحدى المدارس الثمان بهمة الوزير الأعظم آيَاس پاشا، ثم كان مأمورا بترجمة بعض القصص من الفارسية باللغة التركية، ثم لما أتم الترجمة نقل إلى مدرسة السلطان بايزيد بستين درهما.

ثم تقلد بقضاء حلب، وكان تاريخه «قاضي حلب» فقبله بكره، ثم عزل وقلد لتفتيش بعض الأحوال بمصر، ثم لما أتمه قلد بقضاء حلب ثانيا فلم يقبل وعاد مدرسا إلى مدرسته الأولى بثمانين درهما، ثم قلد قضاء دمشق الشام،

١ ف، ل: بناه؛ ر: – جامع السلطان سليم ... ثم لما بنى
٢ ح: – بارزا
٣ ح: – خوان
٤ ب، هـ : ومنهم صالح جلبي ابن المولى جلال الطوسيوي

ardından da Mısır kadısı oldu. Bu görevden de azledildi ve emekli maaşı olarak doksan akçe bağlandı. Bir süre sonra maaşı yüz akçeye çıkarıldı. Ebû Eyyûb el-Ensârî kasabasının yakınlarında kardeşi Nişancı Celâlzâde Mustafa'nın Camisi ile aynı mahallede bir bahçe satın aldı ve orayı imar edip yerleşti. Yüce sultanımız Sultan Süleyman Han'ın oğlu Şehzade Bayezid *Câmi'u'l-Hikâyât* isimli Farsça kitabı Türkçeye tercüme etmesini istedi. Tek kalemde karalama yapmaya gerek duymaksızın eseri başından sonuna tercüme etti. Tercümeyi tamamlayınca Ebu Eyyûb el-Ensârî Medresesi'nin yüz akçeye kendisine verilmesi için babası nezdinde aracılık yapmasını istedi. Sultan bu isteğini kabul etti ve medreseyi ona verdi. Az bir zaman sonra gözleri rahatsızlandı ve görevden affını talep etti. Emekli maaşı olarak kendisine yüz akçe bağlandı. Geri kalan ömrünü bahsi geçen bahçesinde geçirdi. 973/1565 senesi başlarında da vefat ettiğinde yaşı seksene yaklaşmıştı. Hiç çocuğu yoktu. İlk başlarda iktidarsız olduğu yayılmış, bu durumu üzerine kızıyla onu evlendirmek istediğinde sultan mualliminden affını talep etmişti. Ancak Şam kadılığına atandığında hediye olarak annesinden bir cariye almıştı. Ondan iki çocuğu oldu. "Yaşlılığımda bana İsmail ve İshak'ı bahşeden Allah'a hamdolsun."[1] ayetine işaret olsun diye birinin adını İshak, diğerininkini de İsmail koymuştu. Ancak her ikisi de ondan önce ölünce o acıyla Türkçe bir manzume olarak *Leylâ ve Mecnûn* hikâyesini yazdı.

Merhum âlim, fazilet sahibi ve zeki biriydi. Pek çok ilim dalında olduğu gibi şiir ve inşa sanatında da bilgi sahibiydi. Sadruşşerîa ve *el-Islâh ve'l-Îzâh* üzerine yazdığı haşiyeler telif ettiği eserleri arasındadır. Kör olduktan sonra Anadolu âlimlerinin güzel sözlerini, hikâyelerini, şiirlerini ve latifelerini bir araya getirdi. Ancak zannımca bu eseri tamamlayamadı. Türkçe şiirlerini bir divanda topladı. Türkçe risalelerini ve yazışmalarını da derlemiştir. Saygın, heybetli, güzel yapılı ve vakur bir şeyhti. Cömert,

1 İbrâhim 14/39.

ثم صار قاضيا بمصر، ثم عزل وعُيّن له تسعون درهما بحسب التقاعد، ثم صار وظيفته مائة درهم، فعمّر الحديقة بمحلة جامع أخيه مصطفى بن جلال التوقيعي بقرب من قصبة أبي أيوب الأنصاري، وسكن فيها، فأمره الأمير بايزيد ابن سلطاننا الأعظم السلطان سليمان خان بترجمة الكتاب المسمى بجامع الحكايات من الفارسية [٢٣٤ب] إلى التركية، فترجم من أوله إلى آخره بقلم واحد بلا تسويد[١]، فلما[٢] أتمه استشفع عند أبيه لإعطاء مدرسة أبي أيوب الأنصاري إياه بمائة درهم، فقبل السلطان شفاعته وأعطاه المدرسة المزبورة، فبعد زمان قليل أضرت عيناه واستعفى من المنصب، فعين له مائة درهم برسم التقاعد. وأفنى عمره في حديقته المزبورة، حتى مات في أوائل سنة ثلث وسبعين وتسعمائة، وناهز[٣] عمره إلى ثمانين. ولم يعقب له ولد، وكان أولا شهرته بالعُنَّةِ حتى اعتذر عند استاذه المعلم السلطاني لما أراد أن يزوجه ابنته[٤]. ثم لما تقلد قضاء الشام[٥] اتهب جارية من أمه واستولدها فولد له ولدان، سمى أحدهما اسحق وثانيهما إسماعيل مشيرا إلى قوله تعالى ﴿اَلْحَمْد لِلَّهِ الَّذِي وَهَبَ لِي عَلَى الْكِبَرِ إسماعيل وَاِسْحَقَ﴾[٦] ماتا قبل موت أبيهما. فنظم بحرارتهما قصة ليلى والمجنون بالنظم التركي.

وكان المرحوم عالما فاضلا ذكيا، له مشاركة في أكثر الفنون، وفي النظم والإنشاء، وكان له من التأليفات محاكمات بين صدر الشريعة وبين الإصلاح والإيضاح، وجمع بعد عماه لطائف علماء الروم ونوادرهم وأشعارهم ومطايباتهم، ولم [٢٣٥أ] يكمله فيما أظنه، ودوّن أشعاره التركية، وجمع رسائله التركية ومكاتباته. وكان شيخا وجيها مهيبا، ذا شكالة حسنة ووقار، وكان سخيا،

١ ف، ر، ح: تسويدهما
٢ ح: ولما؛ ف، ر: – فلما
٣ ر: يا من
٤ ف: – لما أراد أن يزوجه ابنته
٥ ب، هـ ، ل: حلب
٦ سورة ابراهيم، ٣٩

elinde var olan her şeyiyle yakınlarına karşı iyiliksever, dostlarına ve komşularına karşı son derece hayırseverdi. Dostluk, öğrencilik ve komşuluk haklarını gözetirdi. Dostlarının çocuklarının hâlini soruşturur ve onlara iyilikte bulunurdu. Çoğunlukla ondan borç isteyene karşılıksız olarak verirdi. Yakınlarından ve komşularından bir kısmına maaşından maaş ayırır, her ay onlara kendi mutfağından maaş verirdi. Sözün özü, cömertlik ve âlicenaplıkta sembol bir isimdi. Allah rahmet eylesin.

Eğri Abdizâde Mehmed Çelebi

Trabzon Medresesi'nde müderris olan babası vefat ettiğinde o henüz on iki yaşındaydı. Dîvân-ı Hümâyûn kâtiplerinden olan ağabeyi Ali Çelebi'nin himayesinde yetişti. Bilinen gelenek üzere ilim tahsil etti. Edhemzâde, Pervîz Efendi ve İshak Çelebi'den dersler aldıktan sonra Şeyhülislâm Sâdî Çelebi'nin hizmetine girdi. Sâdî Çelebi nezdinde çok değerli bir mertebe kazandı. Ağabeyinin ısrarı üzerine hayatının akışını değiştirerek 943/1536-37 senesinde Dîvân-ı Hümâyûn kâtibi oldu ve kendisine on akçe maaş bağlandı.

O devirde ikinci vezir olan Mehmed Paşa'nın hizmetine girdi. Dîvân-ı Sultânî'de reisülküttâb oldu. Ardından 961/1553-54 senesinde Diyarbakır, sonra Rumeli Vilayeti şıkk-ı sânî defterdarı oldu. Nişancı Celâlzâde azledilince onun yerine nişancı oldu. Tam bir yıl geçmeden 965/1557 senesi Safer ayında başdefterdar oldu. Vezir Rüstem Paşa nezdinde iyi bir yer edindi. Onun sayesinde, görevi olmadığı hâlde çoğunlukla yabancılarla ilgili mali işlerin başına getirildi. Vezîriâzam Ali Paşa'nın devrinde hizmetten bıktı ve işleri savsaklayarak hasta olduğunu ileri sürdü. Ali Paşa da önce Tırhala sancağını ona verdi. Önce kabul etti ama 969/1562 senesi Şaban ayında emekli olmak üzere o görevden de affını istedi. Ancak ikinci kez nişancılık makamına atanınca iyice büyüdü ve sözü daha etkin hâle geldi. Sonunda divanın tüm işlerinden sorumlu müsteşar oldu ve Sultan Süleyman'ın yanında Sigetvar seferine katıldı. Muhasara sırasında Sultan hastalandı. Sultan'ın ölümünün hemen akabinde de o öldü ve Peçuy Kalesi'nde defnedildi. Öldüğünde elli dört yaşındaydı.

بارا لاقربائه بكل ما يملكه، ومتصدقا لإخوانه وجيرانه، ويراعي الحق القديم من حق الصحبة وحق التلمّذ وحق الجوار، ويتَفَقَّد أولاد أحبائه، ويحسن إليهم، وكثيرا ما يستقرض ويتصدق إليهم، وكان لِطِائِفَة من خواصه وجيرانه وظائف من وظيفته يؤدي إليهم كل شهر رواتب من مطبخه، وبالجملة كان آية في الجواد والسماحة، رحمه الله.

ومنهم العالم المولى[١] محمد چلبي[٢] الشهير بابن اكري عبدي

مات أبوه مدرسا بمدرسة درابزين، وهو ابن اثنى عشر سنة، فنشأ في حجر أخيه الكبير المدعو علي چلبى من كُتَّاب الديوان العالى، وتلمّذ واشتغل وحصل حسب الرسم المعتاد، وقرأ على المولى أدهم زاده والمولى المدعو مولانا پرويز والمولى المرحوم اسحاق چلبى، ووصل إلى خدمة المولى المرحوم سعدي چلبى المفتي، ونال عنده القبول التام، ثم حول طريقه بإلحاح أخيه، وصار كاتب الديوان العالى في سنة ثلث وأربعين وتسعمائة، وعين له عشرة دراهم. [٢٣٥ب]

واتصل بخدمة[٣] محمد پاشا الوزير الثاني وقتئذ، ثم كان رئيس الكتّاب في الديوان السلطاني، ثم صار دفتريا بولاية ديار بكر في سنة إحدى وستين وتسعمائة، ثم بالشق الثاني في ولاية روم ايلي. ثم لما عزل ابن الجلال التوقيعي صار هو موقعا مكانه، فما لبث سنة واحدة إلا صار رئيس الدفتريين[٤] في شهر صفر لسنة خمس وستين وتسعمائة، وحظى عند الوزير رستم پاشا، واستولى بوساطته الأمور المالية على أكثر الأمور الأجنبية التي ليست من وظيفته، وفي دور الوزير الأعظم علي پاشا توحّش من الخدمة وتكاسل في إقامتها وتمارض، وأعطى له لواء ترخاله، قَبِله أولا، ثم استعفى منه أيضا بوظيفة التقاعد في شعبان سنة تسع وستين وتسعمائة، ثم نصب موقعا ثاني مرة فزادت حشمته، ونفذت كلمته. فصار مستشارا في جميع الأمور الديوانية حتى سافر مع سلطان سليمان المرحوم إلى سكتوار، وفي أثناء محاصرته مرض السلطان، ومات بعد وفاة السلطان، مات هو ودفن بقلعة پچوي، وعمره أربعة وخمسون.

١ ف: + محيي الدين
٢ هـ: – چلبي؛ ب، هـ: + التوقيعي
٣ ب، هـ: + صوفي
٤ ف، ح، ر: + بالظلم والجور على خلاف الآيين

Merhum âlim, etkili karakterli, çok fazla işi olmasına rağmen ilimle yakından meşgul biriydi. Reisliği sırasında *ed-Dürer ve'l-Gurer*'i ve diğer uzun eserlerden pek çoğunu kendi el yazısıyla yazdı. Ancak aşırı kibirli, fazlasıyla cimri, âlim ve sâlih kişilere karşı suizan sahibiydi. Celeplere haksız vergi tayininde şeriatın ve yürürlükteki kanunun hilafına çokça bidat ve zulme yol açtı. Sadece sözleri ve şekilleri bozuk, kaba, alçak, rezil Türkmenlerle bir araya gelirdi. Can yoldaşı ve azgın nefsinin ortağı ise, fitne fesat çıkarma konusunda kurnaz, arabozuculuk işlerinde mâhir ve kim olursa olsun işinde kendini gösteren herkesin düşmanı olan Manav Seydî idi.

كان المرحوم عالما نافذ الطبع كثير الاشتغال مع كثرة [٢٣٦أ] الاشتغال، فكتب بيده الدُّرر والغرر وغيره من المُطَوَّلات في زمان رئاسته، ولكن كان فيه عجب مفرط وشح زائد وسوء اعتقاد إلى العلماء والصلحاء، واخترع بِدَعًا شنيعة ومظالم كثيرة في مواد الجلب في الجبايات[١] الباطلة على خلاف القانون الجاري فضلا عن الشرع[٢].

٥ وكان لا يختلط مع أحد إلا الاوغاد من أراذل المنوغاد والأتراك الغلاظ في الأشكال والألفاظ. وكان شقيق[٣] روحه وسهيم نفسه الأمّارة في إيقاظ الفتنة والإثارة ذو المكر والكيد، وفي فنون الفتن صاحب الأيادي والأيدي[٤]، عدوّ[٥] كلّ من برز في صناعته من عمرو وزيد المولى المشهور[٦] بمناو سيدي.[٧]

١ ر: الحباريات
٢ ل، ب: + الشريف
٣ ف: شفيق
٤ ف، ح، هـ: أيد
٥ ح: – عدو
٦ ح، ر، ل: المشتهر
٧ ب، هـ: – وزيد المولى المشهور بمناو سيدي

ON BİRİNCİ TABAKA

Sultan Selim Han devri hakkındadır -Mevsimler değiştikçe, asırlar geçtikçe, gece-gündüz oldukça Allah muradını onun iradesi yönünde tecelli ettirsin.

9 Rebîülevvel 974/24 Eylül 1566 tarihinde İstanbul'da kendisine biat edildi. Özetle; Gazi Sultan Süleyman Han -Allah onu cennetinde rahatlık ve güzel rızıklar içinde tahtlar üzerinde ağırlasın- Sarıoğullarının[1] kalelerinden Sigetvar Kalesi muhasarası sırasında, 21 Safer 974/7 Eylül 1566 Cumartesi gecesi saat ikide hastalığı sebebiyle şehit olduğunda Vezîriâzam, Düstûr-i mükerrem ve Düstûr-i müfehham [Sokullu] Mehmed Paşa -Allah onu dünyada ve ahirette umduğuna nail eylesin- o sırada Kütahya sancakbeyi olan şehzadeye bir mektup gönderdi. Elçi müjde ve taziye haberiyle hızlıca yola çıktı. Kaysûnîzâde diye bilinen hekimbaşı Mahmud Efendi Sultan'ın naaşını yıkayıp tahnitini yapıp kefenledi. Az sayıda askerle cenaze namazını kıldırdıktan sonra tahtının altına defnetti. Varlığı kaderin varlığı olan, üstlük ve altlıktan münezzeh Allah'ı tesbih ederim:

> Selam ve bağışlanma bu toprağa olsun
> Rahatlık ve güzel rızıklar bu meskenin üzerine olsun

Vezir Sultan'ın ölümünü gizledi ve endişeye kapılmadan, geri durmadan, sarsılmadan, yürekli, itidalli, cesaretli, dirayetli, asaletli ve haysiyetli bir şekilde saltanat işlerini yürüttü. Daha evvelki vezirlerin yapmadığı şeyi yaptı. Sıddîk-i Ekber'in yolundan gitti. Resulullah Efendimiz (sav) ahirete göçtüğü zaman Ebu Bekir'in (ra) yaptığını yaptı. Nitekim Hz. Aişe (ra) şöyle rivayet etmiştir: "Resulullah (sav) vefat ettiğinde nifak baş gösterdi, Araplar dinden çıktı, Müslümanlar yağmurlu bir gecedeki başıbozuk koyunlar gibi oldu, o zaman babam öyle bir iş üstlendi

1 Peygamberimizin hadislerinde geçen bir ifade olup bununla Rumlar kastedilmektedir. Bkz. İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî*, tahkik: Abdulkadir Şeybe el-Hamd, Mektebetü Melik Fahd, Riyad 1421/2001, c. 6, s. 321.

والطبقة الحادية عشر

في دولة السلطان سليم خان -أدار الله تعالى فلك المراد على قطب إرادته ما اختلف الأوان[١] وتعاقب العصران وكرر الجديدان[٢].

بويع له يوم تاسع شهر ربيع أول عام أربعة وسبعين وتسعمائة بقسطنطينية، وإجماله أن السلطان سليمان خان الغازي، بوّأه الله تعالى بروح وريحان في أرائك الجنان، لما استشهد مبطونا في الساعة الثانية في ليلة يوم السبت الحادي والعشرين من شهر صفر [٢٣٦ب] لسنة أربع وسبعين وتسعمائة، في محاصرة قلعة سكتوار من قلاع بني الأصفر، أرسل الوزير الأعظم والدستور المكرم والدستور المفخم محمد پاشا وفقه الله تعالى معادا ومعاشا، بريدا إلى السلطان، وهو أمير إذ ذاك في بلدة كوتاهيه، فعزم القاصد ساعيا بشِيرا وناعيا، وغسله الشيخ محمود رئيس الأطباء السلطاني الشهير بابن القوصوني، وحنطه وكفنه، وصلى عليه مع نفر قليل، ودفنه تحت التخت، فسبحان من وجوده وجود[٣] البخت المنزه عن الفوق والتحت، بيت:

سلام وغفران على ذلك الثرى فروح وريحان على ذلك المثوى

وأخفى الوزير موته، وباشر أمور السلطنة بجاش قوي ورأي سوي وشدة بطش وقوة قلب وأصالة رأي ونبالة[٤] فكر[٥] لم يجزع ولم يفرغ ولم يتزعزع، وأتى بما لم يأت به أحد من الوزراء السالفين، وحذا حذو الصديق الأكبر، وتلى تِلْوَه حين انتقل سيدنا ومولانا رسول الله صلى الله عليه و[٦] سلم على ما روته عائشة رضي الله عنها وعن أبيها «لما قُبِضَ رسولُ الله عليه السلام نَجَمَ النفاقُ، وارتدت العرب، وصار المسلمون كالغنم[٧] السارحة[٨] [٢٣٧أ] في الليلة الماطرة فحمل أبي من الأمر

١ ب، هـ : الملوان
٢ ب، هـ : - وتعاقب العصران وكرر الجديدان
٣ ر : - قليل ودفنه تحت التخت فسبحان من وجوده وجود
٤ ف: نبال
٥ ر: فكبر
٦ ر: عليه السلام
٧ ف: كالنعم؛ ب: كالغيم؛ هـ: كالنجم
٨ ب: الشارحة؛ هـ: الشارقة

ki onu dağlar üstlenseydi dağları paramparça ederdi." Yüce Allah İslâm için ve bizim için dünyada ve ahirette ona en güzel karşılığı versin. Orduları sevk ve idarede, kalenin muhasarasında, silahların ateşlenip mancınıkların ve sair muhasara aletlerinin kurulmasında gaza ve cihat iplerini eline aldı. Askerlerin sayısı çok ve hepsi bir arada olsa da, onların sözlerinin ve kalplerinden geçenlerin farklı, kafalarının karışık, azıkların azalıp kışın bastırması sebebiyle hâllerinin perişan olmasına rağmen, aşağılık kâfir ordularının yaklaşmasına, Sultan'ın ölümünden haberdar olan ileri gelenlerin şaşkın, hüzün içinde ve sabırlarının azalmış olmasına rağmen Allah'ın art arda nice fetih nasip etmiş olması karşısında övmek isteyenlerin anlatmakta aciz kalacakları bir tarzda insanları çok güzel biçimde sevk ve idare etti.

Sultan öldü ve diğer sultan onun yerine geçti. İki cülüs arasında iki ay geçmişti. Bu süre içinde iki koç bile toslaşmadı. Kurbanlık koçun dışında tek bir damla bile kan akmadı. Tek bir kişi bile zarara uğramadı. Tek bir şey bile talan edilmedi. Elçi, Kütahya kasabası civarında avda olan Sultan Selim Han'a ulaştı. Bunun üzerine tahta oturmak üzere İstanbul'a doğru yola çıktı. İstanbul'a ulaştığında Haliç'i geçti ve 8 Rebîülevvel 974/23 Eylül 1566 Pazartesi günü saraya girdi. Onun gelişini saltanat nâibi İskender Paşa ve İstanbul kadısı Kadızâde Ahmed Çelebi dışında kimse fark etmedi. O ana kadar bilinmeyen babasının ölüm haberi, kendisinin tahta geçişi ve saraya gelişinin ardından ilan edildi. Salı günü erken saatlerde müftü, müderrisler ve o an İstanbul'da bulunan beyler, ileri gelen devlet adamları, âyan, divan mübaşirleri ve sınıfına göre diğer askerî erkân ona biat ettiler. O gün biat işlemleri tamamlandı. Çarşamba günü sabah olduğunda saraydan çıkarak Peygamber Efendimizin (sav) arkadaşı Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin, atalarının ve annesinin kabrini ziyaret etti. Perşembe günü ise orduya katılmak üzere yola çıktı. Belgrad Kalesi'nde orduya ulaştı ve kılıç kuşandı. Ardından vezirler ve askerler babasının top arabasındaki naaşı ile birlikte geldi. Kılıcını çıkarıp babasının cenaze namazını kıldı. İmamlığa ise hocası Atâullah Efendi'yi geçirdi.

ما لو حملته[١] الجبال لهاضها[٢].» فجزاه الله تعالى عن الإسلام وعنا خير الجزاء في الدنيا والعقبى. وشمّر ساق الغزو والجهاد في تدبير الجيوش ومحاصرة القلعة برمي البنادق ونصب المناجق والفرادات وسائر أسباب الحصار. وساس الناس أحسن السياسة مع كثرة العساكر واجتماعهم في مجمع واحد، واختلاف كلمتهم، وتفرقة قلوبهم، وتشتت بالهم، وتشوش حالهم في مجمع بقلة الزاد ومجيء الشتاء، وقرب عساكر الكفار المخذولين، وكون الخواص الذين يعلمون موت السلطان في أمر مريج، فضلت أفئدتهم في تياه الحزن، وزلت أقدام صبرهم في مزالق الشجن إلى أن من الله تعالى عليه بتوارد نعمه بالفتح بعد الفتح بحيث يعجز عن وصفه لسان أهل المدح.

مات السلطان وجلس[٣] مكانه ثان[٤]، ومضى بينهما شهران، فما تناطح[٥] فيه كبشان، وما أريق قطرة سوى دم كبش قربان ما سلب شخص بالخسارة، وما نهب شيء بالغارة، ووافق الوافد السلطان سليم خان في الصيد بنواحي قصبة كوتاهيه، فعزم إلى قسطنطينية كرسي السلطنة، ووصلها وعبر الخليج، ودخل دار السلطنة يوم الاثنين [٢٣٧ب] الثامن من شهر ربيع الأول سنة أربع وسبعين وتسعمائة، ولم يشعر به أحد غير اسكندر پاشا نائب السلطنة بها ومولانا أحمد چلبى الشهير بقاضي زاده القاضي بقسطنطينية، ونودي على غفلة بموت أبيه وسلطنة نفسه ودخوله بدار السلطنة بالقصر السلطاني، فلما كان بكرة يوم الثلاثاء بايعه المفتي والموالي والمدرسون ومن كان حاضرا بقسطنطينية من الأمراء والأكابر والأعيان ومباشري الديوان وسائر الأجناد على طبقاتهم، وعقد البيعة فأصبح غداة يوم الأربعاء، وركب وزار قبر أبي أيوب الأنصاري، رضي الله عنه، صاحب سيدنا ومولانا رسول الله صلى الله عليه وسلم، وزار قبور أجداده وقبر أمه، وارتحل يوم الخميس إلى طرف العسكر، فوصل العسكر بقلعة بلغزاد، ودخل الوثاق السلطاني، ثم جاء الوزراء والعسكر مع نعش أبيه بالعجلة على العجلة، فخرج من الوثاق السلطاني، وصلى على أبيه وقدم الإمامة معلمه مولانا عطاء الله،

١ ل: لو حماته؛ ب، هـ: ما حملته
٢ ف، ر، ل: لهاضها؛ ب: حتها؛ هـ: لهاجتها
٣ ح: مكث
٤ ف: – ثان
٥ ح: نطح

Vezir Ahmed Paşa, Mısır beylerbeyliği makamından azledilmiş olan Ali Paşa, babasının kapıcıbaşı Ferhad Ağa ve has odabaşı ile birlikte babasının cenazesini gönderdi. Tasavvuf şeyhleri, hafızlar, kâriler ve ordunun ileri gelenleri toplandı. 8 Cemâziyelâhir 964/8 Nisan 1557 Cuma günü Sultan'ın naaşı İstanbul'a ulaştı, kendi yaptırdığı caminin haziresine defnedildi. Yaratılmışların en şereflisi hürmetine, insanların nefesleri ve mahlûkatın canları adedince Allah'ın selamı ve rahmeti üzerine olsun. Belgrad Kalesi'nde bulunan babasının naaşını gönderdikten sonra vezirler, kazaskerler, komutanlar ve askerî erkân ona biat ettiler. Ehlü'l-hal ve'l-akd de ikinci sefer biat etti. O da saltanat merkezine doğru yola çıktı. 25 Cemâziyelâhir 974/7 Ocak 1567 Pazartesi günü İstanbul'a geldi. O gün görülesi bir gündü.

Sultan Selim Han Devri Âlimleri

Ahîzâde Ahaveyn Muhyiddin Mehmed Çelebi el-Konevî

Aslen Konyalı olup Ahîzâde diye bilinir. Ahî Anadolu geleneğinde tabakçılar reisi demektir. İlim tahsili yolunda yetişti. İsrâfilzâde diye bilinen ve Üstad Taşköprülüzâde'nin kitabında adı geçen merhum Fahreddin Efendi'nin hizmetine girdi ve mülâzımı oldu. Bazı medreselerde müderrislik yaptıktan sonra Konya Nalıncı Medresesi'nde müderris oldu. Ardından vezirin muallimi olan kardeşinin aracılığıyla Vezîriâzam Ahmed Paşa'nın hizmetine girdi. Bilahare vezirin nezdinde itibarı arttı ve kardeşinden daha kıymetli hâle geldi. Tâlî olan asıl olanın yerini aldı. Daha sonra Edirne Taşlık Medresesi'nde otuz akçeyle müderris oldu. Maaşı kırk akçeyle kadar arttı. Vezîriâzam Rüstem Paşa'ya bağlandıktan sonra elli akçe maaşla Edirne Halebiye Medresesi'ni ona verdi. Ardından önce İstanbul Sultaniye Medresesi'ne sonra da Semân Medreselerinden birine nakletti.

فأرسل جنازة أبيه مع أحمد پاشا الوزير وعلي پاشا المعزول عن إمارة الأمراء بمصر وفرهاد أغا رئيس البوابين لأبيه [٢٣٨أ] وأخَصِّ أخِصَّائِه[١]، [٢]وجمع كثير من مشايخ الصوفية وطائفة الحفاظ والقراء وشيوخ الأجناد، ووصل الميت المرحوم بقسطنطينية يوم الجمعة الثامن من شهر جمادى الآخرة لسنة أربع وستين وتسعمائة، ودفن بحظيرة جامعه الذي أنشأه، فعليه سلام الله والتحية بعدد أنفاس الورى ونفوس البرية بحرمة من هو أشرف البرية. وبعد إرسالِه نعشَ أبيه[٣] بقلعة بلغراد بايعه الوزراء وقضاة العساكر والقواد ورؤسا العساكر والأجناد، وجمع أرباب الحل والعقد بيعة ثانية كاملة، وعمد[٤] إلى مقر السلطنة، ودخل بقسطنطينية يوم الاثنين الخامس والعشرين من شهر جمادى الأخرة لسنة اربع وسبعين وتسعمائة، وكان يوما مشهودا.

ومن العلماء في زمانه[٥]

المولى محيي الدين[٦] محمد چلبي ابن أخي[٧] القنوي المعروف بأخوين

كان المزبور قنوي الأصل معروفا بأخي زاده، والأخي في عرف الروم يطلق لرئيس طائفة الدبّاغين[٨]. نشأ في تحصيل العلم، ووصل إلى خدمة المرحوم المولى فخر الدين الشهير بإسرافيل زاده الذي مرّ ذكره في تراجم الأستاذ، [٢٣٨ب] فصار ملازما منه، ثم تولى دراسة بعض المدارس حتى صار مدرسا بمدرسة نعلنجي بقونيه، ثم اتصل بخدمة أحمد پاشا الوزير الأعظم بواسطة أخيه، إذ هو صار معلما للوزير الكبير المذكور، فَحَظِي هو عند الوزير، وزاد قدره عن أخيه، ولزم مزية الفرع على الأصل، ثم صار مدرسا بمدرسة طاشلق بادرنه بثلثين، ثم زاد وظيفته وزاد بأربعين، ثم انتسب بخدمة الوزير الأعظم رستم پاشا، فأعطاه مدرسة الحلبية بادرنه بخمسين، ثم نقله إلى مدرسة سلطانية بقسطنطينية، ثم نقله إلى إحدى المدارس الثمان،

١ هـ: واخصّ خواصه
٢ ف: + ودخل ميت المرحوم
٣ ر: – بالعجلة على العجلة ... وبعد إرساله نعش ابيه
٤ ب، هـ: توجه؛ ر: وجهد
٥ ب، هـ : – ومن العلماء في زمانه
٦ ف: + ابن المرحوم؛ ر: + المرحوم
٧ ف، ح، ر: + ابن اخي
٨ ف، ر، ح: الطباعين

Bir süre sonra altmış akçe maaşla Edirne Sultan Bayezid Han Medresesi'nde müderris oldu. Rüstem Paşa ikinci kez vezîriâzam olunca kırgınlığı sebebiyle bir süre onu görmezden geldi. Rüstem Paşa'nın ölümünün ardından Süleymaniye Medreselerinden birine nakledildi. Muharrem ayında da vefat etti. Ölüm haberinin ulaşması Sultan'ın ölüm zamanına denk gelmiştir. Sultan Selim Han tahta geçince onun görevini başkasına verdi. Merhum âlim, ahlaklı ve güler yüzlüydü. Kendisine sığınan herkes için iyilik düşünürdü. Allah lütuf ve keremiyle ona rahmet eylesin.

Alâeddin Ali Çelebi el-Manavgâdî

Yukarıda bahsi geçen Vezîriâzam Ayas Paşa'nın muallimi olan dayısı Ebu'l-Leys Efendi'nin himayesinde yetişti. İlim tahsili için devrinin âlimlerinin hizmetinde bulundu ve nihayet müftü Kemalpaşazâde'nin mülâzımı oldu. Bazı medreselerde müderrislik yaptıktan sonra sırasıyla; otuz akçeyle İnegöl Medresesi, kırk akçeyle Davud Paşa Medresesi ve elli akçeyle Trabzon Medresesi'nde müderrislik yaptıktan bir süre sonra bu görevden azledildi ve Manisa Medresesi'nde müderris oldu. Buradan da azledildikten sonra Semân Medreselerinden birine görevlendirildi. Ardından altmış akçe maaşla Ayasofya Medresesi'ne verildi. Daha sonra Bağdat kadılığına getirildi. Bu görevden de azledildi ve seksen akçe maaş bağlandı. 974/1566-67 senesinde Sultanımızın devrinin başlarında vefat etti. Merhum temiz kalpli, halis niyetli biriydi. Müderrisliğinin başlangıcında başarılı talebeleri etrafında toplamaya ve onları en güzel biçimde eğitmeye özen gösterirdi. Ancak daha sonraları ilgisi ve gayreti oldukça azaldı. Allah rahmet eylesin.

Ahîzâde Ahmed Çelebi el-Konevî el-Karamânî

Yukarıda zikrettiğimiz merhum Mehmed Çelebi'nin kardeşidir. Merhum, kardeşinden büyüktü. O da şehir şehir dolaştı ve âdet olduğu üzere devrin âlimlerinin yanında ilimle meşgul oldu. Nihayet

ثم صار مدرسا بمدرسة السلطان بايزيد خان بادرنه بستين درهما، ثم لما صار رستم پاشا وزيرا أعظما ثاني مرة نسيه بُرْهَةً من الزمان لشيئ اشمأز قلبه منه، ثم بعد وفاة رستم پاشا نقل إلى إحدى المدارس السليمانية، ثم مات في شهر محرم، واتفق وصول خبر موته زمان فترة موت السلطان، فلما تم أمر السلطان سليم خان بالسلطنة أعطى منصبه للغير. كان المرحوم[1] عالما[2] خلوقا[3] بشاشا، يقصد النفع لكل من يلوذ به. رحمه الله تعالى رحمة واسعة بمنه وكرمه. [٢٣٩]

ومنهم العالم الفاضل[4] علاء الدين[5] علي چلبي[6] المنوغادي

نشأ في تربية خاله المولى المرحوم أبي الليث معلّم الوزير الأعظم آياس پاشا المار ترجمته، ودار بطلب العلم في خدمة الموالى حتى صار ملازما من المرحوم الشهير بكمال پاشا زاده المفتي. وصار مدرسا في بعض المدارس ثم بمدرسة اينه كول بثلثين درهما ثم بمدرسة داود پاشا بأربعين ثم بمدرسة درابزين بخمسين، ثم عزل عنه وصار مدرسا بمدرسة مغنيسا، ثم عزل وأعطي له مدرسة إحدى الثمانية، ثم أعطي له مدرسة ايصوفيه بستين. ثم استقضي بقضاء بغداد، ثم عزل وعُيّن له ثمانون درهما، ثم مات في أوائل دولة سلطاننا سنة أربع وسبعين وتسعمائة. كان المرحوم سليم الصدر نقي الباطن. وكان في أول دراسته يهتم بجمع أماثل الطلبة، ويربّيهم أحسن تربية، ثم قلّ همته وقلّ خدمته، رحمه الله.

ومنهم العالم الكامل الفاضل المولى أحمد چلبي[7] ابن أخي[8] القنوي القرماني

أخو المولى محمد چلبي المرحوم الذي مرّ[9] ذكره قبل هذا. وكان أكبر من أخيه المرحوم، وهو دار البلاد، واشتغل عند الموالى على طريق المعتاد، حتى

---

١ ب: + متبصبصا
٢ ب، هـ : – عالما
٣ ل، ب، هـ: + متبصبصا؛ ر: + ضعيفا
٤ ب، هـ : – العالم الفاضل
٥ ب، هـ : + بن
٦ ب، هـ : – چلبي
٧ ف: + رحمه الله تعالى؛ ب: + ابن محمد
٨ ر: + المولى المرحوم احمد چلبي اخي زاده
٩ ف، ر : – مر؛ ح: المار؛

İstanbul kadısı iken Şeyhülislâm Sâdî Çelebi'nin hizmetine girdi. Onun yanında öylesine ilimle meşgul oldu ki sonunda fazileti ve yetkinliği ile bilinir oldu. Vezîriâzam iken vefat eden Vezir Ahmed Paşa'nın muallimi oldu. Sâdî Çelebi'nin mülâzımı olduktan sonra sırasıyla; yirmi akçe maaşla Bursa Molla Hüsrev Medresesi, otuz akçeyle Edirne Taşlık Medresesi ve kırk akçeyle merhum Davud Paşa Medresesi'ne müderris olarak tayin edildi. Maaşı elli akçeye çıkarıldı. Bir süre sonra Üsküdar Medresesi'ne nakledildi. Ardından Semân Medreselerinden birine ve altmış akçe maaşla Ayasofya Medresesi'ne gönderildi. Daha sonra sultanımız merhum Sultan Süleyman onu Medine-i Münevvere kadılığına getirdi. Kadılığı süresince herkesin hoşnut ve razı olacağı bir tutum ve yol izledi. Her zaman hakkı söyler, Allah yolunda kimsenin kınamasından çekinmezdi. Sözün özü, hakkın kılıçlarından biriydi.

Yukarıda adı geçen kardeşi Sultan Süleyman'ın ölümünden sonra Selim Han'ın -Allah ona yardım edenleri aziz eylesin- cülûsundan önce İstanbul'da vefat etti. Sultan Selim Han tahta geçince onu kadılıktan azletti. Kardeşinin ölüm haberi ile kendi azil haberini alamadan Allah'ın rahmetine kavuştu.

Merhum, ilim ve fazilet sahibi, pek çok ilim ve fende bilgi sahibiydi. Çevresi için bir sığınaktı. Vezîriâzam Ahmed Paşa döneminde ulema işlerinde güvenilir ve itimat edilir bir zâttı. Allah rahmetiyle kuşatsın ve ona rahmetini ve rızasını ikram etsin.[1]

---

1 **Sadece هـ ve ب Nüshalarında Bulunan Biyografiler:**

Çerçinzâde Muslihuddin b. Mustafa
Devrinin âlimlerinden dersler aldı. Saraybosna şehrinde Hüsreviye Medresesi müderrisi ve Saraybosna müftüsü olana kadar birkaç medresede müderrislik yaptı. Bir müddet bu görevleri yürüttü. Derken beldenin Bîhûdîzâde lakaplı kadısı Bedreddin Mahmud Efendi ile bir münakaşaya girdi. Aralarında ciddi bir husumet çıkınca her ikisi diğerini şikâyet etti. Sonunda ikisi birden azledildi. Uzun bir süre görevden uzak kaldı. Nihayet Molla Çalık Yakub'un ayrılmasıyla boşalan Çorlu'daki Ahmed Paşa Medresesi kendisine verildi. Şaban 970/1563'te burada müderris oldu ve Recep 973/1566'da emekli olana kadar burada kaldı. Kendisine bir miktar emekli maaşı bağlandı. 974/1566-67 senesinde vefat edinceye kadar Ebû Eyyûb el-Ensârî Camisi civarındaki evinde yaşadı. Öldüğünde de oraya defnedildi.

Çeşmecizâde Nimetullah Efendi
İlim tahsili yolunda yetişti. Devrinin âlimlerinden dersler aldıktan sonra İstanbul kadısı Şeyhülislâm Sâdî Çelebi'nin hizmetine girdi. Kadılık döneminde muhasebe hizmetlerinde bulundu. Sâdî Çelebi nezdinde çok değerli bir konuma erişti ve daha sonra mülâzımı oldu. İlim yolunda devam ettikten sonra İstanbul'daki Kadı Hüsam Medresesi'nde müderris oldu. Ramazan 974/1567'de vefat edinceye kadar yaklaşık yirmi sene bu medresede müderrisliğe devam etti. Kendisiyle meşgul bir zât ve müfîd bir müderristi. Şiir, hat ve inşa gibi çok değerli becerilere sahipti. Allah'ın rahmeti üzerine olsun.

وصل إلى خدمة المولى المرحوم سعدي چلبي [٢٣٩ب] المفتي قاضيا بقسطنطينية، واشتغل عنده غاية الاشتغال حتى اشتهر بالفضل وغاية الكمال، وصار معلّما للوزير أحمد پاشا الذي مات وزيرا أعظما، فصار ملازما من المولى المرحوم، ثم نصب مدرسا بمدرسة المولى خسرو ببروسا بعشرين، ثم بمدرسة الحجرية بادرنه بثلثين ثم بمدرسة مرحوم داود[١] پاشا بأربعين، ثم ازداد وظيفته وصار خمسين، ثم نقل إلى مدرسة اسكدار ثم إلى إحدى المدارس الثمان، ثم نقل إلى مدرسة اياصوفيه بستين. ثم استقضاه سلطاننا المرحوم السلطان سليمان بقضاء المدينة المنورة، وكان في قضائه مرضي السيرة ومقبول الطريقة. وكان قَوَّالًا بالحق لا يخاف في الله لومة لائم، وبالجملة كان سيفا من سيوف الحق.

ثم مات أخوه المزبور بقسطنطينية بعد موت السلطان سليمان، وقبل جلوس السلطان سليم خان، أعز الله أنصاره، فلما تسلطن السلطان سليم خان عزله عن القضاء المزبور، فقَبْلَ استماع خبر موت أخيه وخبر عزل نفسه توفي إلى رحمة الله تعالى.

وكان المولى المرحوم عالما فاضلا ومشاركا في أكثر [٢٤٠أ] العلوم والفنون، وكان ملاذا لأهل دياره، وكان معتمدا عليه ومدارا عليه في أمور العلماء في عهد الوزير الأعظم أحمد پاشا، تغمد الله بغفرانه، وأكرمه برحمته ورضوانه.[٢]

---

١ ف: ـ داود

٢ **التراجم التالية موجودة فقط في هـ و ب:**

ومنهم المولى مصلح الدين بن[١] مصطفى الشهير بجرسين زاده

قرأ على علماء عصره، ثم صار مدرسا ببعض المدارس إلى أن صار مدرسا بالمدرسة الخسروية ببلدة سراي بوسنه ومفتيا بها، ودام على ذلك مدة، وناقش مع قاضي البلدة المزبورة المولى بدر الدين محمود الشهير ببيهودي[٢]، ووقع بينهما شقاق ، وعرض كل واحد منهما الآخر فعزلا معا، وبقي المولى المذكور معزولا مدة كثيرة إلى أن انحلّ مدرسة أحمد پاشا بچورلى بعد المولى الشهير بچالق يعقوب، وأعطيت له، وصار مدرسا بها في شعبان سنة سبعين وتسعمائة إلى أن عزل لأجل التقاعد في رجب ثلث وسبعين وتسعمائة، وعُيّن له بعض الدراهم، وسكن بداره بجوار جامع أبي أيوب الأنصاري إلى أن مات في سنة أربع وسبعين وتسعمائة، ودفن بها.

ومنهم المولى نعمة الله الشهير بچشمه جى زاده

نشأ على طلب العلم، وقرأ على علماء عصره حتى وصل إلى خدمة المولى سعدى چلبى المفتي قاضيا بمدينة قسطنطينية المحمية، وصار في خدمة المحاسبة أيام قضائه، وصار مقبولا عنده، ود فعه ملازما، ثم سلك مسلك التدريس إلى أن صار مدرسا بمدرية القاضي حسام بمدينة قسطنطينية المحمية، ودرّس بها مقدار عشر سنين إلى أن مات في رمضان سنة أربع وسبعين وتسعمائة. كان رجلا مشتغلا لنفسه ومدرسا مفيدا، وكان صاحب المعارف الجزيلة مثل الشعر والخط والإنشاء، رحمة الله تعالى عليه.[٣]

Tâceddin İbrahim el-Manavgâdî

Küçük yaşından itibaren ilim tahsil etmeye başladı. Nihayet ünlü âlim Kemalpaşazâde'nin hizmetine girdi ve mülâzımı oldu. Birkaç medresede müderrislik yaptıktan sonra Adana Sancakbeyi Ramazanoğlu Pîr Mehmed Paşa kendi yaptırdığı medreseyi elli akçeyle ona verdi. Paşanın yardımıyla Manastır Medresesi'ne geçti. Sonra müftülük göreviyle birlikte Rodos Medresesi, Semân Medreselerinden biri ve altmış akçe maaşla Bursa Murâdiye Medresesi'nde müderris oldu. Sonrasında Sultan Süleyman Han müftülük görevi ile birlikte Dımaşk'ta yaptırdığı medresesini seksen akçeyle ona verdi. Orada da vefat etti. Yaşı yetmişi geçmişti.

Bu Yıl Vefat Eden Kadılardan İşretî Muslihuddin Mustafa b. Hüseyin b. Abdullah

Merhum İstanbul yakınlarında, Rumeli tarafında Yenihisar diye bilinen kasabadandır. Devrinin âlimlerinden dersler aldı. İlmî müktesebatı ile şöhret buldu ve mülâzım oldu. Ardından önce Edirne yakınlarındaki Hasköy Mahmud Paşa kasabasında kadı oldu. Sultan Süleyman'ın oğlu Şehzade Bayezid babasının Nahcıvan Seferi sırasında taht muhafazası için Edirne'de bulunduğu sırada ona eşlik etti ve bağlılığını bildirdi. Şehzade Bayezid'e Kütahya sancağı verilince Şehzade, İşretî'yi yanında götürdü ve babasının yanında ona övgüde bulununca babası Eskişehir kadılığı görevini ona verdi. İşretî oradaki Seyyid Battal Gazi Zâviyesi'nin medrese yapılmasını istedi. İsteği kabul gördü ve orası medrese yapıldı. 966/1558-59 senesinde Şehzade Bayezid kardeşi Şehzade Selim'e karşı sefer düzenleyip onunla savaşınca İşretî de şehzadenin taraftarları ile birlikte ele geçirildi. Bir süre sonra serbest bırakıldı ve Rumeli tarafında kadılık görevine getirildi. 974/1566 senesi Muharrem ayında İvraca kasabasında kadı iken vefat etti. Çok güzel şiirleri ve inşa örnekleri vardır.

Bu Yıl Vefat Eden Meşâyihten, Şeyh Nasrüddin b. Şeyh Muhyiddin Muhammed b. Mustafa b. İmâd el-İmâdî el-İskilibî (Şeyhülislâm Ebüssuûd el-İmâdî'nin Kardeşi)

Devrinin âlimlerinden ders aldıktan sonra tasavvuf yolunu seçti ve Şeyh Yavsî diye bilinen babası Şeyh Muhyiddin Muhammed el-İskilibî'nin yanında yetişti. Tasavvuf yolunu onun yanında tamamlayıp tasavvuf ilmini ondan öğrendi ve İskilip'te babasının makamına geçerek uzun bir süre bu makamda bulundu. Daha sonra İstanbul'a giderek babası Şeyh Yavsî'nin İstanbul'daki zâviyesinde babasının halifesi olan Şeyh Zâhidîzâde el-Edirnevî'den sonra onun yerini aldı. Uzun bir süre bu şekilde devam etti ve zâviyeye gelen pek çok müride irşadda bulundu. Ara sıra da memleketi İskilip'e gider gelirdi. 974/1567 senesi Zilhicce ayında İstanbul'da vefat etti. Kardeşi Ebüssuûd'un Ebû Eyyûb el-Ensârî kasabasındaki mektebinin haziresine defnedildi.

Erdebilzâde eş-Şeyh Mehmed b. eş-Şeyh Sinâneddin Yûsuf b. Hızır el-Erdebilî el-Acemî

Şakâ'ik'te anlatıldığına göre babası eşraftan olup İstanbul'da, Ayasofya Camisi'nin yanındaki zâviyesinde şeyhti. 951/1544-45 senesinde vefat etti. Oğlu Erdebilzâde ise ilim tahsili yolunda yetişti. Devrinin âlimlerinden dersler aldı. İlim yolunda elde ettiği şöhret sayesinde İstanbul eski kadısı Karesili Hasan Çelebi'nin hizmetine girdi. Sahn Medresesi müderrisi Abdülbâki Çelebi b. Alâeddin el-Arabî'nin muîdi olduktan bir süre sonra da mülâzımı oldu. Daha sonra ilim tahsilini bırakarak tasavvuf yolunu seçti ve kız kardeşinin eşi Şeyh Merkez Muslihuddin Efendi'nin hizmetine girdi. Tasavvuf ilmini ondan tahsil etti. Muslihuddin Efendi'den irşad icâzeti aldıktan sonra babasının Ayasofya Camisi'nin yanında bulunan zâviyesindeki makamına oturdu. Pek çok kişiyi irşad etti ve fakirlere ders verdi. Tefsir ilmi ve Arap dili ilimleri ile meşgul oldu. Ara sıra vaaz verdi. 974/1566 senesinin Muharrem ayında vefat edinceye kadar bu şekilde devam etti. İstanbul'un kapılarından Yenikapı'nın çıkışında defnedilmiş olan babasının yanına defnedildi. Sırrı mübarek olsun.

ومنهم العالم العامل المولى تاج الدين إبراهيم المنوغادي

حصّل العلوم في أوائل عمره حتى انتهت حركته في خدمة المولى النحرير الشهير بابن كمال پاشا فصار ملازما منه، ثم كان مدرسا في بعض المدارس حتى أعطاه الأمير پير محمد پاشا ابن رمضان الأمير بلواء آطنه[1] مدرسته التي بناها ثمة[2] بخمسين درهما، ثم نقل بشفاعته إلى مدرسة مناستر، ثم نقل إلى مدرسة رودوس بالإفتاء ثم إلى إحدى المدارس الثمان ثم إلى المدرسة المرادية ببروسه بستين درهما، ثم أعطاه السلطان سليمان خان مدرسته التي أنشأها بدمشق الشام مع الإفتاء بثمانين درهما، ثم مات ثمة، وأناف سنه من سبعين.

ومن أشراف القضاة الذين ماتوا في تلك السنة مصلح الدين مصطفى بن حسن بن عبد الله المعرو ف[4] بعِشرتي

كان رحمه الله من قصبة القلعة الجديدة الواقعة في جانب روم ايلى المعرو فة بيكى حصار بقرب مدينة قسطنطينية المحمية. قرأ على علماء عصره، واشتهر في استعداده، وصار ملازما، ثم صار قاضيا أولا بقصبة خاص كوي محمود پاشا بقرب ادرنة المحمية، ولما حفظ السلطان بايزيد خان بن السلطان سليمان خان مدينة ادرنة في سفر نخجوان صاحب معه وانتسب إليه، ولما أعطي السلطان بايزيد خان لواء بلدة كوتاهيه أخذه معه، وشفع له عند والده، فأعطي قضاء بلدة اسكي شهر، وعرض هناك زاوية السيد الغازي البطّال لتكون مدرسة، فقبل وجعلت مدرسة بعرضه، ولما هجم السلطان بايزيد خان المذكور على أخيه السلطان سليم خان، وحارب معه في سنة ست وستين وتسعمائة، أخذ المولى عشرتي مع من أخذ من توابعه[5]، ثم أطلق وصار قاضيا في جانب روم ايلى، ومات قاضيا بقصبة ايوراجه في محرم سنة اربع وسبعين وتسعمائة. وله شعر حسن وإنشاء شريف.

ومن المشايخ[6] الذي ماتوا في تلك السنة الشيخ نصر الدين بن الشيخ محيي الدين محمد بن مصطفى بن عماد العمادي الاسكليبي أخو المولى أبي السعود المفتي العمادي

قرأ على علماء عصره، ثم سلك مسلك التصوف، وتربى عند أبيه الشيخ محيي الدين محمد الاسكليبي الشهير بالشيخ ياوسي، وأكمل طريق التصوف عنده، وحصلها، وجلس مكان أبيه ببلدة اسكليب زمانا كثيرا، ثم أتى مدينة قسطنطينية المحمية، وجلس في زاوية أبيه الشيخ ياوسي الواقعة هناك، بعد خليفة والده الشيخ الشهير بزاهدي زاده الادرنوي، ودام على ذلك مدة كثيرة، وأرشد كثيرا من الطالبين والراغبين، وكان يمرّ إلى وطنه بلدة اسكليب أحيانا. مات رحمه الله في ذي الحجة سنة اربع وسبعين وتسعمائة بمدينة قسطنطينية المحمية، ودفن في مكتب أخيه المولى المزبور ببلدة أبي أيوب الأنصاري.

ومنهم المولى العالم والشيخ الكامل الشيخ محمد[7] بن الشيخ سنان الدين يوسف بن خضر الاردبيلي العجمي الشهير بأردبيل زاده

كان والده من المشايخ العظام على ما ذكره في الشقائق وكان شيخا بزاويته عند جامع اياصوفيه بمدينة قسطنطينية المحمية، ومات سنة احدى وخمسين وتسعمائة. وأما ابنه المولى المذكور نشأ على طلب العلم، وقرأ على علماء عصره، واشتهر بالشهرة العظيمة حتى وصل إلى خدمة المولى حسن[8] چلبى القراصي[9] القاضي سابقا بقسطنطينية المحمية، ثم صار معيدا لدرس المولى عبد الباقي چلبى بن المولى علاء الدين العربي مدرسا بالصحن، ثم صار ملازما منه، ثم ترك الطريق وسلك مسلك الصوفية، ووصل إلى خدمة الشيخ مركز مصلح الدين زوج أخته، وحصلها عنده، وأجاز له بالإرشاد، ثم قعد بزاوية أبيه المذكورة الواقعة عند جامع ايا صوفيه، وأرشد كثيرا من الناس، ودرّس للفقراء، واشتغل بمطالعة التفسير ومذاكرة سائر العلوم العربية، ووعظ الناس تارة، ودام على تلك الحالة إلى أن مات في محرم سنة اربع وسبعين وتسعمائة، ودفن عند والده خارج الباب الجديد من أبواب قسطنطينية المحمية، قدس سره.

١ هـ : – بن ٢ هـ : بشهودي ٣ هـ : – رحمة الله تعالى عليه
٤ هـ : الشهير ٥ ب : + أبوه ٦ هـ : – المشايخ
٧ هـ : + چلبى ٨ هـ : – حسن ٩ ب : – القراصي

١ ح: ادرنة؛ ل: آدنه؛ ب، هـ: ادانه
٢ ف: ثم؛ ل: – ثمة

Merhum âlim, iyi niyetli, hayırsever ve dinine bağlıydı. Fetva ve fıkhî meselelerde ileri derece bilgi sahibiydi. Allah'ın rahmeti üzerine olsun.

Sultan Selim Döneminde Âyanın İleri Gelenlerinden Nişancı Celâlzâde Mustafa Çelebi

Babası [Kadı Celâleddin] Üstad Taşköprülüzâde'nin kitabında da anlatıldığı üzere önemli kadılardandı. İlim ve hat sanatı öğrenerek yetişti ve temel eğitimini tamamladı. Kütahya'da bazı müderrislerden dersler aldıktan sonra sadece divanî hatta yoğunlaştı ve nihayet divan kâtibi, İbrahim Paşa'nın da sır kâtibi oldu. İbrahim Paşa'nın yanında bahtı açıldı ve akranlarına göre hatta kendinden büyük olanlara göre kıymeti ve şerefi arttı. Onunla Mısır'a gidip geri geldi. Önde gelen önemli kişilerin müracaat ettikleri biri hâline geldi. Sonra reisülküttâb oldu. Nişancı Seydî Bey Irakeyn Seferi'nde vefat edince onun yerine nişancı olarak atandı. Böylece sözü geçer, istekleri yerine gelir oldu. 964/1556-57 senesinde İbrahim Paşa'nın öldürülmesinden sonra Ayas Paşa nezdindeki itibarı öncekinden daha da arttı. Uzun bir süre makamında kaldıktan sonra divan işlerinin tamamından sorumlu müsteşar ve Osmanlı kanun işlerinde başvuru mercii hâline geldi. Bahşişi, maaşı ve ıktâsı senelik üç yüz bin akçeye ulaştı. 964/1556-57 senesinde azledilince makamdayken sahip olduğu hasları ve ıktâsıyla birlikte emekli oldu. Bu daha önce bir başkasında görülmemiş bir himayeydi. Sultan Süleyman Sigetvar seferine çıkınca müteferrikabaşı olarak onu tayin etti. Muhasara esnasında Nişancı [Eğri Abdizâde] Mehmed Çelebi hastalandı. Hastalık süresi uzayınca Sultan'ın izniyle onu nişancı nâibi olarak atadı. Mehmed Çelebi'nin vefat zamanı Sultan Süleyman'ın ölüm zamanına denk geldi. Vezir Sokullu Mehmed Paşa, Sultan'ın ölüm haberini gizledi. İnsanların yanında Sultan'ın huzuruna girip arz ediyor, o da ona emir veriyor gibi yapıyordu. Sultan'ın naaşının yanına girip ona dua ettikten sonra tebessümlü bir hâlde çıkıp Sultan'ın elini öpmüş gibi yapıyordu. Sultan Selim Han tahta geçince veziri yerinde bıraktı. Mustafa Çelebi'yi de önceden olduğu gibi nişancı olarak atadı. Ama bu sefer daha sağlam ve yetkin hâle geldi. 975/1567 senesi Rebîülâhir ayında vebadan ölünceye kadar bu durum böylece devam etti.

وكان المرحوم عالما سليم القلب خَيِّرًا[١] دَيِّنًا[٢]، وله ممارسة تامّة بالفتاوى والمسائل الفرعية. رحمة الله عليه.

ومن كبار[٣] الأعيان في هذه الدولة [٢٤٠ب] السليمية المرحوم مصطفى چلبي[٤] ابن[٥] جلال التوقيعي

كان أبوه من أجلة القضاة على ما مرّ في تراجم الأستاذ، ونشأ في طلب العلم والخط، حتى استعد وقرأ على بعض المدرسين بكوتاهيه، ثم تمحض بتحصيل الخط الديواني إلى أن صار من كتّاب الديوان[٦]، وكان كاتب السر لإبراهيم پاشا، وحَظِيَ عنده، وزاد قدره وشرفه على أقرانه بل على من فوقه، وسافر معه إلى مصر، وعاد معه، فصار مرجعا للأكابر والأعيان، ثم كان رئيس الكتّاب[٧]. فلما مات سيدي بك التوقيعي قبله في سفر العراقين نصب موقّعا مكانه، وصار نافذ الكلام ومقبول المرام، وبعد قتل إبراهيم پاشا زاد حشمته عند اياس پاشا عن الأول، وامتد زمانه في منصبه حتى صار مستشارا في جميع الأمور الديوانية ومرجعا في القوانين العثمانية، وارتقى صلته ووظيفته وإقطاعه إلى ثلثمائة ألف درهم مسانهة، ثم عزل في سنة أربع وستين وتسعمائة، وتقاعد بخواصه وإقطاعه حال منصبه. وهذا رعاية لم تعهد لغيره، ثم لما سافر السلطان سليمان المرحوم بغزوة سكتوار نصب رئيسا للطائفة [٢٤١أ] المتفرقة، فلما مرض محمد چلبي المزبور التوقيعي أثناء المحاصرة وتمادى في أيام مرضه جعله نائبا في كتب التوقيعات بإذن السلطان، فلما مات محمد چلبي المزبور صادف موته موت السلطان سليمان، وأخفى الوزير محمد پاشا موته، واحتال عند الناس بأنه عرض على السلطان وهو أعطاه له وأدخله على ميت السلطان، ودعى لروحه، وخرج ببشاشة وأرى كأنه قبّل يد السلطان، فلما تسلطن السلطان سليم أمضى الإعطاء الوزيرالمزبور، وقرره مكانه، فصار موقعا كالأول بل الأتم والأكمل إلى أن مات مطعونا في شهر ربيع الآخر لسنة خمس وسبعين وتسعمائة.

---

١ ر: ـ خيرا
٢ ر: – دينا؛ ح: متدينا
٣ ب، هـ: كتّاب
٤ ف: – چلبى
٥ هـ : + القاضي
٦ ب، هـ: + السلطاني
٧ ف، ر: + الديوان؛ ح: + الديواني

Merhum çok iyi bir şair, münşi, cömert, eli açık, yüksek meziyetli, kendisine sığınıp yardım isteyen herkese ya aracı olarak ya malıyla ya kendi çabasıyla ya da sırf sözüyle iyilik yapardı. İhtiyaç sahiplerine çokça faydası dokunurdu. Vezirleri bidat ve zulme karşı uyarırdı. Onların yanında suçlulara şefaat ederdi. Kan dökmelerine engel olurdu. Arapları özellikle de Harameyn-i Şerîfeyn ahalisini çok severdi. Onlar için elinden geldiğince çalışırdı. Bağışlanması için bu bile yeterlidir.

Eserlerinden bazıları şunlardır: Osmanlı sultanları tarihine dair *Derecâtü'l-Mesâlik fî Tabakâti'l-Memâlik*; Hz. Peygamber'in (sav) şemâili ve naatına dair *Me'âricü'n-Nübüvve* kitabının tercümesi ve *Mevâhibü'l-Hallâk fî Merâtibi'l-Ahlâk* kitabı. Ayrıca divan işlerine dair münşeât suretleri de vardır. Her şeyi bilen, her şeyin sahibi Allah rızası için yaptırdığı cami ve hamam gibi hayır eserleri de vardır.

Çalık Yakub Efendi

Aslen Ankara beldesindendir. İlim yolunu seçip devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Çivizâde diye bilinen Şeyh Mehmed b. İlyas'ın hizmetine girdi ve mülâzımı oldu. Birkaç medresede müderrislik yaptı. Filibe Medresesi, müftülük görevi ile birlikte Saray Medresesi, Çorlu Medresesi'nden sonra Edirne Dârülhadis Medresesi, Semân Medreselerinden birinde müderris oldu. Daha sonra Bağdat kadılığına atandı. Üç yıl burada kadılık görevine devam ederken 975/1567-68 senesinde vefat etti. Merhum pek çok ilim dalında bilgi sahibi bir âlim, sâlih, iyi hasletleri olan, güzel ahlaklı biriydi. Allah rahmet eylesin.

Muhyiddin Mehmed b. Şeyh Torod

Babası Beyşehir'de kadıydı. Aslen evliya yatağı Konya'dandır. Devrinin âlimlerinden dersler alarak ilim öğrenmeye başladı. Nihayet Kemalpaşazâde'nin mülâzımı oldu. Birkaç medreseye atandıktan sonra kırk akçe maaşla Bursa Haceriye Medresesi'nde müderris oldu.

وكان المرحوم شاعرا منشئا كريما جوادا، عالي الهمة، رفيع الشأن، يحسن إلى كل من يلوذ إلى بابه بشفعاته وبماله وبهمته أو بمجرد وعده، وكان كثير النفع لأرباب الحاجات، ويمنع الوزراء عن البدع والمظالم، ويشفع عندهم لذوي الجرائم، ويزجرهم عن سفك الدماء، وكان يحب أبناء العرب خصوصا أهل الحرمين الشريفين[١]، ويسعى [٢٤١ب] لهم بوُسع[٢] مقدوره، وكفى به سببا لمغفرته.

وله من التأليفات: درجات المسالك في طبقات الممالك في تاريخ السلاطين العثمانية، وكتاب ترجمة معارج النبوة في نعت النبي عليه السلام وشمائله، وكتاب مواهب الخلاق في مراتب الأخلاق، وله صور المنشآت في الأمور الديوانية[٣]، وله من الخيرات جامع[٤] وحمام لِوَجْهِ رضاء قضاء[٥] ملك العلام[٦].

ومنهم العالم العامل المولى يعقوب[٧] الشهير بچالق يعقوب

كان أصله من بلدة انقره، طلب العلم وحصّله من موالي عصره حتى انتهت حركته في خدمة المرحوم المولى شيخ محمد بن الياس الشهير بچوي زاده، وصار ملازما منه، وتقلد عدة مدارس حتى أعطي له مدرسة فلبه ومدرسة سراي مع الإفتاء ثم مدرسة چورلي، ثم صار مدرسا بمدرسة دار الحديث بادرنه ثم بإحدى المدارس الثمان. ثم تقلد قضاء بغداد ودام قاضيا بها مدة ثلث سنين حتى مات في سنة خمس وسبعين وتسعمائة. وكان المرحوم المرقوم عالما مشاركا في أكثر الفنون صالحا طيب الخصائل حسن الأخلاق، رحمه الله تعالى. [٢٤٢أ]

ومنهم العالم العامل محيي الدين محمد بن[٨] شيخ طورود[٩]

كان أبوه قاضيا ببكشهري، وأصلهم من برج الأولياء بلدة قونيه، طلب العلم وحصّل من موالي عصره حتى صار ملازما من المولي الشهير بكمال پاشا زاده، وتقلد عدة مدارس حتى صار مدرسا بمدرسة الحجرية ببروسه بأربعين درهما،

١ ل، ح، ب، هـ: – الشريفين
٢ ل، هـ ، ب: – بوسع
٣ ف، ر: في أمور الديوان العدالة الامارات
٤ ب: + وجملة
٥ ح: – قضاء
٦ ل، ب، هـ: – لوجه رضاء قضاء ملك العلام.
٧ هـ، ب : + بن بهرام
٨ هـ : + محمد
٩ ح: طورغود؛ هـ: – شيخ طوردو؛ ب: طورد

Sonra maaşı elli akçeye çıktı. Ardından Bursa Manastır Medresesi'nde müderris oldu. Sultan Süleyman Han tarafından Rodos Medresesi inşa ettirilince ilk müderris ve müftü olarak oraya atandı. Kendi isteğiyle bu görevden ayrılınca Semân Medreselerinden biri ona verildi. Daha sonra da Şehzade Medresesi diye bilinen Emir Sultan Medresesi altmış akçe maaşla ona verildi. Bilahare Bağdat kadılığına atandı. Üç yıl sonra görevden alındı ve emekli maaşı olarak seksen akçe bağlandı. Bir süre sonra Mekke-i Mükerreme kadılığına getirildi. Bu görev için yola çıkmazdan önce azledildi. Çünkü bir muarızı ona yönelik bazı suçlamalar içeren bir iddianame hazırlamış ve Sultan Süleyman'a arz etmişti. Ama o yol hazırlıklarını tamamladı ve hacca gitti. Döndüğünde kendisine doksan akçe maaş bağlandı. 975/1568 senesinde Ramazan ayında öldü. Merhum âlim, örnek yaşantılı, güzel ahlaklı ve insanlar tarafından çok sevilen biriydi. Allah rahmet eylesin.

Abdülkerimzâde Muhyiddin Mehmed b. Abdülvehhâb b. Abdülkerim

Babasının ve dedesinin hayat hikâyesi Üstad Taşköprülüzâde'nin kitabında geçmişti. O da ilim yolunda yetişti. Tam anlamıyla ilim tahsili yapıp ilimde kemal derecesine ulaştı. Çeşitli âlimlerin hizmetinde bulunduktan sonra Kemalpaşazâde'nin mülâzımı oldu. İlk olarak yirmi beş akçe maaşla Gelibolu'daki Sarıca Paşa Medresesi'ne atandı. Ardından otuz akçeyle Edirne Taşlık Medresesi, kırk akçeyle Kalenderhâne Medresesi, İznik Süleymaniye Medresesi, Semân Medreselerinden birine, sonra altmış akçe maaşla Sultan Selim Han Medresesi'ne atandı. Bilahare önce Halep ardından Şam sonra da Mısır kadılığına getirildi. Üç ay sonra Mısır kadılığından azledildi ve emekli maaşı olarak doksan akçe bağlandı. Bir süre sonra tekrar Şam kadılığına getirildi. Ardından da Bursa kadılığına getirildi. 964/1556-57 senesinde ise Anadolu kazaskerliği görevine getirildi. 971/1563-64 senesinde azledildi ve 975/1568 senesi Ramazan ayında vefat edinceye kadar yüz elli akçe maaş bağlandı. Öldüğünde altmış yaşını geçmişti.

ثم صار وظيفته خمسين درهما، ثم صار مدرسا بمدرسة مناستر ببروسه، ثم لما بنيت مدرسة رودوس من جانب السلطان سليمان خان[1] قلد له مدرسا ومفتيا[2] بها[3]، وهو أول مدرس بها، وبعد فراغه باختياره أعطي له إحدى المدارس الثمان، ثم أعطي له مدرسة الأمير السلطان المعروفة بمدرسة شهزاده بستين درهما. ثم قلد بقضاء بغداد، فبعد ثلث سنين عزل وعين له ثمامون درهما بطريق التقاعد، ثم تقلد بقضاء مكة المكرمة، فقبل السفر عزل لأن بعض معارضيه اخترع ورقة واتهمه ببعض التهم، وعرضه لركاب السلطان سليمان، فتهيأ للسفر فحج، وعاد وعين له تسعون درهما حتى مات في رمضان سنة خمس وسبعين وتسعمائة. [٢٤٢ب] وكان المرحوم عالما مرضي السيرة خلوقا كثير التودد مع الناس، رحمه الله.

ومنهم العالم العامل الكامل الفاضل المولى محيي الدين محمد ابن المولى عبد الوهاب بن المولى عبد الكريم الشهير بعبد الكريم زاده

مرّ ترجمة أبيه وجده في تراجم الأستاذ، وأما هو نشأ في طلب العلم، وحصّله أتم التحصيل، وكمّله أكمل التكميل، واشتغل في خدمة الموالي حتى صار ملازما من المولى الشهير بابن كمال پاشا، فَقُلِّدَ أولا بمدرسة صاروجه پاشا بكليبولي بخمسة وعشرين درهما ثم بمدرسة الحجرية بادرنه بثلثين ثم مدرسة قلندر خانه بأربعين درهما ثم مدرسة سليمانية ازنيق ثم إحدى المدارس الثمانية ثم مدرسة السلطان سليم خان بستين درهما. ثم استقضي بحلب ثم بدمشق الشام ثم بمصر القاهرة، وعزل بعد ثلث أشهر، وعين له تسعون درهما وظيفة التقاعد، ثم استقضي بدمشق الشام ثانيا، ثم نقل بقضاء بروسه، ثم صار قاضيا بالعسكر المنصور في ولاية اناطولي سنة أربع وستين وتسعمائة، ثم عزل عنه[4] سنة احدى وسبعين وتسعمائة، وعين له مائة وخمسون درهما حتى مات في شهر رمضان [٢٤٣أ] سنة خمس وسبعين وتسعمائة، وعمره أناف على الستين.

---

١ ح: – خان
٢ ف: منشيئا
٣ ب: – بها
٤ ر: – عنه

Merhum âlim, faziletli ve mâhir bir zattı. Pek çok ilim dalında özellikle de Arap dili ve edebiyatı alanında ileri düzeydeydi. Her daim ilimle meşguldü. Örnek ve kabiliyetli şahsiyetlerin hocasıydı. Güzel ahlak sahibi, erdemli, saygın kişilikli, cömert tabiatlıydı. Fakirlik kaygısı taşımazdı. Sahip olduğu her şeyi harcardı. Bu yüzden de borçtan hiç kurtulamadı. Akranları gibi aynı konumda olanların sahip olduklarına sahip olamadı. Allah gani gani rahmet eylesin.

Emir Hasan b. Sinan en-Niksârî

İlim tahsili yolunda yetişti. Şehir şehir dolaştı ve temel eğitimini tamamladı. Asrımızın müftüsü [Ebüssuûd Efendi] gibi devrinin âlimlerinden ders aldı. Sultan muallimi Hoca Hayreddin Efendi'nin hizmetine girdi ve mülâzımı oldu. Yirmi beş akçe maaşla Bursa Emir Seyyid Medresesi, otuz akçeyle Çekmece Medresesi, kırk akçeyle Filibe Medresesi, elli akçeyle Bursa Manastır Medresesi, İstanbul Sultaniye Medresesi ve Semân Medreselerinden birinde müderrislik yaptı. Daha sonra Halep kadılığına atandı. Kısa bir süre sonra da Mekke kadılığa gönderildi. Orada uzun süre kadılık yaptıktan sonra önce Bursa kadılığına ardından da Edirne kadılığına atandı. Bu görevden azledilince kendisine doksan akçe maaş bağlandı. 975/1568 senesi Kurban Bayramı gecesinde İstanbul'daki evinde vefat etti. Cenaze namazı bayram namazından sonra kılındı. Yaşı altmışı geçmişti. Merhum pek çok ilim dalında bilgi sahibiydi. İnsanlarla çok samimiydi, onlara güler yüzle ve dostâne yaklaşırdı. Kadılık görevinin başlarında memnuniyet verici bir hayat sürmüştü. Çok büyük servete sahip oldu ve çok mal biriktirdi. Allah bol ihsanıyla rahmet eylesin ve rahmetiyle onu cennetinin tahtlarına yerleştirsin.

كان المرحوم المرقوم عالما فاضلا متفننا، له يد طولى في جميع الفنون خصوصا في علم العربية والأدبية كثير الاشتغال مربي الأماثل والقوابل، وكان صاحب الخلق الكريم عالي الهمة كريم الشأن سخي الطبع جدا لا يبالي من مقاساة الفقر، ويبذل كل ما يقدر عليه، فلذا لم يخلص من الدين، ولم يملك كأمثاله للجنس والعين، رحمه الله رحمة كثيرة.

ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل المولى[١] الأمير حسن[٢] بن سنان[٣] النكساري[٤]

نشأ في طلب العلم ودار البلاد واستعد واستفاد من موالي عصره مثل مولانا وسيدنا المفتي في عصرنا ومن يضاهيه في المنصب، ثم اتصل بخدمة المولى المرحوم خواجه خير الدين المعلم السلطاني، وصار ملازما منه، ثم تقلد مدرسة الأمير سيد ببروسه بخمسة وعشرين درهما ثم مدرسة چكمه جه بثلثين ثم مدرسة فلبه بأربعين درهما ثم مدرسة مناستر ببروسه بخمسين، ثم تقلد بمدرسة سلطانية قسطنطينية ثم بإحدى المدارس الثمان. ثم صار قاضيا بحلب، فبعد مدة قليلة نقل إلى قضاء مكة، وامتد زمان قضائه بها، ثم تقلد[٥] بقضاء بروسه ثم بقضاء ادرنه، [٢٤٣ب] ثم عزل وعين له تسعون درهما. ومات في قسطنطينية ببيته ليلة عيد الأضحى سنة خمس وسبعين وتسعمائة، وصلي عليه بعد صلوة العيد، وتجاوز سنه عن ستين. وكان المرحوم مشاركا في أكثر العلوم وكثير التودد مع الناس وصاحب المداهنة والمداراة، وكان مشكور السيرة في أوائل قضائه، وحصّل ثروة عظيمة، وجمع مالا كثيرا، فرحمه الله تعالى بمزيد إحسانه، وأسكنه برحمته في ارائك جنانه.

---

١ ف : ـ العامل والفاضل الكامل المولى
٢ ح: حسين
٣ ف، ر: ـ بن سنان
٤ هـ : العالم العامل المولى امير حسن بن سنان النكساري
٥ ل، ب، ح: نقل

Karadavudzâde Muslihuddin Mustafa Çelebi

Babası Kara Davud'un hayat hikâyesi Üstad Taşköprülüzâde'nin kitabında geçmiştir. İlim tahsili yolunda babasının himayesinde yetişti ve temel eğitimini tamamladı. Hâmid Çelebi gibi devrinin fazilet ehlinden ilim tahsil etti ve sonunda sultan muallimi merhum Hayreddin Çelebi'nin mülâzımı oldu ve Bursa Çendik Medresesi'nde yirmi beş akçe maaşla müderrisliğe başladı. Ardından otuz akçeyle Yenişehir kasabasındaki Süleyman Paşa Medresesi'nde müderris oldu. Kırk akçeyle aynı yere ikinci kez atandı. Elli akçeyle Galata civarındaki Kasım Paşa Medresesi, sonra Kariye Medresesi, İstanbul'daki Sultaniye Medresesi, Semân Medreseleri ve altmış akçe maaşla Sultan Selim Han Medresesi'nde müderrislik yaptı. Daha sonra Medine-i Münevvere kadısı oldu -selamların en güzeli Medine toprağında yatana olsun-. Bir buçuk yıl geçmişti ki ecel kapıyı çaldı ve rabbine kavuştu.

Merhum âlim, düzgün karakterli, temiz tabiatlı, pek çok ilim dalında bilgi sahibi, her daim ilimle meşgul, güzel hasletli ve iyi huylu biriydi. İnsanların en hayırlısının defnedildiği toprağa defnedilmiş olması maksadına eriştiğinin, doğruluğunun ve hayrının alameti değil midir? Cennetü'l-Bakî'nin sâkinleri komşusu oldu. Allah ona çokça rahmet eylesin. Yanında medfun bulunan göçmüş bedenleri ve ruhlarını ona şefaatçi kılsın. O Rahman ve Rahîm'dir.

ومنهم العالم الفاضل المولى المرحوم مصلح الدين مصطفى چلبي ابن المولى قره[1] داود المرحوم[2]

الذي مرت ترجمة أبيه في تراجم الأستاذ. نشأ هو في حجر أبيه في طلب العلم حتى صار مستعدا، وحصل العلم من أفاضل العصر مثل حامد چلبي وأحزابه حتى صار ملازما من المولى المرحوم خير الدين المعلم السلطاني، ونصب مدرسا بمدرسة جنديك ببروسه بخمسة وعشرين ثم بمدرسة سليمان پاشا بقصبة يكيشهر بثلثين، ثم قلد بها ثاني مرة بأربعين، ثم صار مدرسا بمدرسة قاسم پاشا بجوار غلطه بخمسين درهما ثم بالمدرسة القهرية[3] ثم بالمدرسة السلطانية بقسطنطينية ثم بإحدى المدارس [٢٤٤أ] الثمان ثم بمدرسة السلطان سليم خان بستين درهما. ثم استقضي بقضاء المدينة المنورة النبوية، على الراقد بأرضها[4] أشرف التحية[5]، فبعد[6] مضي سنة ونصف قضى نحبه ولقي ربه.

وكان المرحوم عالما، جيد القريحة، نقي الطبع، مشاركا في أكثر الفنون، مشتغلا بالعلوم، مرضي الخصائل ومحمود الشمائل، فيا له علامة الفوز والصلاح والخير حيث أودعه جسمه بأرض دفن فيه جسم خير من مات، ودفن في المرقد، وصار جيرانه ساكني بقيع الغرقد[7]، رحمه الله تعالى رحمة واسعة، وجعل تلك الأجسام البالية وأرواحها في جوارها له شافعة، إنه هو الرحمن الرحيم.

---

١ ل، ب، هـ: – قره
٢ ف : ومنهم العالم العامل والفاضل الكامل ابن المرحوم قره داود القوجوي ابن المرحوم مصلح الدين مصطفى چلبي ابن المولى المرحوم؛ ر: ومنهم العالم الفاضل ابن قره داود القوجوي الأسود مولى المرحوم ابن داود المرحوم مصلح الدين مصطفى چلبي ابن المولى داود المرحوم
٣ ل: خانقاه
٤ ف: + من التحف؛ ح: + تحف؛ ب: + بحق
٥ ر: ـ بأرضها أشرف التحية؛ ح: – على الراقد بأرضها أشرف التحية
٦ ح: ثم بعد
٧ ر: الفرقة

[Kaysûnîzâde] eş- Şeyh Mahmud b. eş-Şeyh Muhammed el-Kosonî el-Mısrî

Aslen Mısır'ın şehirlerinden olan Koson'dandır. Şehrin yaygın bilinen adı Kaysûn ise fahiş bir galattır. Tabîb Mahmud Efendi'nin amcası, hastabipbaşı iken Nahcıvan seferi sırasında vefat eden Şeyh Alâeddin'den de bu şekilde işittim. Ataları 400 yıl boyunca Mısır'a egemen olan Türkmen idaresinin başından beri ilim ve tababetle meşhur olmuş bir aileye mensuptur. Hususi bir kuyu suyu ile sulanan ve makbul bir yağ veren pelesenk ağaçları ile halkının bu ağaçları o suyla suladığı köy, o zamandan beri onların elinde ve gözetimindedir. Tababet konusunda çokça doğru tespitleri vardır. Onların ustalıkları ve maharetlerine dair aktarılanlar ve yaptıkları eşine az rastlanır işlere dair söylenenler bir araya getirilip yazılsaydı sayısız fasıl ve bâbdan oluşan müstakil bir kitap olurdu.

Sultan Selim Han Mısır'ı fethedince orada zanaat ehli hemen hiç kimseyi bırakmadı. Tabib Mahmud Efendi'nin babasını ve babasının kardeşini bütün zanaat ehli ve ustaları sultan alayıyla birlikte İstanbul'a getirdi. Babasını da sultan tabibi yaptı. Babası Sultan Süleyman'ın saltanatının başlarında vefat etti. Mahmud Efendi ise o sırada tıp tahsili için Mısır'daydı. Sonra Mâlûl Emir diye bilinen Muhyiddin Efendi Mısır kadılığından azledilip kazaskerliğe atanınca onunla beraber İstanbul'a geldi.

Bir salgın hastalık musallat olduğunda bazı vezirler, ileri gelenler ve Sultan Süleyman'ın oğlu Şehzade Bayezid'in beylerinden bazılarının tedavisinde becerikli olduğu görülünce, Sultan onu hekimbaşısı yaptı

ومنهم العالم العامل الشيخ محمود[١] ابن المرحوم الشيخ[٢] محمد القوصوني المصري[٣]

أصله[٤] من قرية قوصون من أعمال مصر، والقيصون على ما اشتهر به غلط فاحش، كذا سمعت من عم الشيخ المذكور[٥] الشيخ علاء الدين المتوفى حال كونه رئيس الأطباء الخاصة بسفر نخجوان، وأجدادهم من بيوت العلم والطبابة من لدن ابتداء جلوس التركمانيان بسلطنة مصر[٦] مقدار أربعمائة سنة، وأشجار البلسان[٧] [٢٤٤ظ] التي تسقى بماء البئر المخصوصة[٨]، وبُنيت[٩] بالدهن المعروف، والقرية التي يسقون أهلها بذلك الماء، هاته الأشجار في يدهم[١٠] وحفظهم[١١] من ذلك المدة[١٢] منذ تلك المدة[١٣]. ولهم إصابات كثيرة في الطبابة حتى لو يجتمع ويكتب ما ينقل من[١٤] حذاقتهم[١٥] ومهارتهم وعجائبُ الاتفاقات[١٦] الصادرة منهم لكان كتابا مستقلا مشتملا على عدة فصول وأبواب.

فلما فتح السلطان سليم خان ديار مصر قلما ترك حذّاق أهل الصنائع ثمة، فأتا أباه وأخا أباه بالركب السلطاني إلى قسطنطينية مع من أتاه من مهرة حذّاق جميع أهل الحرف، فجعل أباه من الأطباء السلطانية. ومات هو في أوائل سلطنة السلطان سليمان، وكان الشيخ محمود المزبور في مصر مشتغلا ومحصّلا علم الطب، ثم أتى بقسطنطينية مع المولى محيي الدين المرحوم الشهير بالمعلول أمير حين عزل عن قضاء مصر وقلد بالقضاء العسكري.

ولما شوهد بعض حذاقته في مداواة الوزراء والأكابر وأمراء أمير بايزيد بن السلطان سليمان حين اعتراه بعض الأمراض الهائلة جعله السلطان من الأطباء الخاصة،

١ ف: ومنهم العالم الفائق الطبيب الحاذق المرحوم الشيخ محمد
٢ ب، هـ: + محيي الدين
٣ ر: ومنهم العالم الفاضل المولى محيي الدين محمود بن شيخ طورود المولى محيي الدين الشهير بمارتلوس المرحوم الشيخ محمد القوصوني المصري
٤ ح، ل، ب: أصلهم
٥ ح، ل، ب، هـ: المزبور
٦ ف، ر: + نادر العصر
٧ ر: السلطان
٨ ف، ح، ل: بئر مخصوصة
٩ ب، هـ: ينبت
١٠ ر: يده
١١ ر: حفظه
١٢ ل، ب، هـ: – من ذلك المدة
١٣ ر: – منذ تلك المدة
١٤ ر: عن
١٥ ف: حذاقهم
١٦ ح: اتفاقيات

ve o sırada kapıağası olan Câfer Ağa'nın hizmetine verdi. Anlatıldığına göre Sultan Süleyman'ın mahut gut hastalığı nüksettiğinde Yahudi tabip İbnü'l-Hâmân yanlış tedavi uyguladı. Câfer Ağa bu fırsatı ganimet bildi ve onu Sultan'ın yanında övdü. Rivayete göre hakkında şöyle dedi: "Lanetli Yahudi din düşmanıdır. Tedavi ediyor belki ama o Allah ve Resûl'ünün düşmanıdır. Oysa Kaysûnîzâde sâlih bir mümin olup ilim ve hikmet dolu bir ailedendir, sabah namazını kılan, Peygamber aleyhisselâma salavât okuyan biridir. Bu yüzden o besmeleyle Sultan'ın makamına girer ve nabzını kontrol eder. Tedavi ederken de kalplerimizin tabibi Efendimize salavât okuyarak Allah'tan şifa diler. Belki de böylesi sağlıkta ve hastalıkta Sultan için daha hayırlı olur." Câfer Ağa'nın bu sözleri Sultan'ın hoşuna gitti ve onun İbnü'l-Hâmân'ın yanında tedaviye girmesine izin verdi. Ancak Kaysûnîzâde bunu kabul etmedi ve "Herhangi biri ile ortaklaşa tedavi yapamam. Zira Sultan'ın tedavisi çok tehlikeli bir iştir." diyerek Sultan'ın huzurunda bir heyet toplanmasını istedi. Bunun üzerine Sultan, Baştabip Mehmed Çelebi ile birlikte makamına gelmesine izin verdi. Kaysûnîzâde makamda İbnü'l-Hâmân'ın tedavideki hatasını ortaya koydu. Sultan kendi bünyesine uygun olan tedaviyi bulduğundan emin olunca baştabip de Kaysûnîzâde'nin doğruluğuna hükmetti.

Böylece Sultan'ın huzurundan ayrıldılar. Ardından Câfer Ağa'nın huzurunda ikinci sefer heyet toplandı ve tüm tabipler huzura geldiler. Kaysûnîzâde İbnü'l-Hâmân ile konuyu tartışıp kitaplar getirerek hatalı olduğunu ispatladı ve re'sen tedaviye başladı. Çok kısa bir sürede uzmanlığının etkisini Sultan'ın sağlığında gösterdi. Sultan da en pahalısından ona hilat giydirip bolca ihsanda bulundu. Maaşını artırdı ve oğluna maaş bağladı. Ona İstanbul ve Edirne'de birer tane ev satın aldı. İbnü'l-Hâmân ise garez, haset, kin ve keder içinde öldü. Baştabip Mehmed Çelebi vefat edince Sultan onu yerine tayin etti. Böylece Sultan'ın yanında çok kıymetli bir mevki elde etmiş oldu. Sultan Sigetvar kuşatmasında hastalanıncaya kadar tedavisini yaptı. Kuşatma esnasında Sultan'ın vefat ettiğinden emin olunca bağırsaklarındakileri eritmek için bazı işlemler yaptı. Yukarıda anlatıldığı üzere Sultan'ın naaşını yıkayıp tahnitini yaptı, kefenledi ve cenaze namazını kıldı. Kendisi, vezîriâzam ve az sayıda kişinin dışında hiç kimse Sultan'ın vefat etiğinden haberdar olmadı. Sultan Selim Han'ın yanında da önemli bir yeri oldu. 976/1568 senesi Safer ayında ishalden vefat etti. Zannımca yaşı altmışı bulmamıştı.

فاتصل بخدمة المرحوم جعفر اغا، وهو إذ ذاك قاپو اغاسي، واتفق[1] أن السلطان سليمان عاوده مرضه المعهود النقريس، وأحظأ الطبيبَ المعالج ابن الهامان اليهودي في بعض مداواته، وانتهز الفُرصة جعفر اغا فمدحه عند السلطان، وقال فيه ما قال: «إن اليهودي اللعين عدوّ الدين فيعالج هو عدوّ لله ولرسوله، فإن ابن القوصوني رجلٌ مؤمن [٢٤٥أ] صالح من بيت العلم والحكمة، يصلي الصبح ويصلي على النبي عليه السلام، فيدخل على السلطان، ويجس نبضه بالبسملة، ويستشفع عند معالجته بالصلوة على طبيب قلوبنا وسيدنا ومولانا، فلعله يكون خيرا للسلطان في الصحة والسقم.» فاستحسن السلطان قول جعفر اغا، وأذن له أن يعالج السلطان مع ابن الهامان، فلم يرض ابن القوصوني، وقال: «أنا لا أعالج مع شركة أحد، لأن معالجة السلاطين كثير الإخطار.» وسأل عقد المجلس عند السلطان، فأذن السلطان أن يدخل هو عليه مع محمد چلبى رئيس الأطباء، وأظهر ابن القوصوني خطأ ابن الهامان في المعالجة، وصدّقه السلطان بوجدانه في مزاجه، وحكم الرئيس بحقيقة كلام ابن القوصوني[2].

فخرجوا من حضرة السلطان، ثم عقد المجلس مرة ثانية[3] عند جعفر اغا، وجمع جميع الأطباء، وباحث ابن القوصوني مع ابن الهامان، وأتى بالكتب وأثبت مدعاه في تخطيئته، وباشر المعالجة مستبدا، وأظهر أثر حذاقته في مزاج السلطان في أدنى مدة، فخلع عليه خلعا فاخرة، وأحسن إليه إحسانا بليغا، وزاد وظيفته وجعل لابنه وظيفة [٢٤٥ب] واشترى له دارا بقسطنطينية ودارا بادرنه، فمات ابن الهامان غيظا وحسدا حقدا وكمدا، ثم مات محمد چلبي رئيس الأطباء، فنصب هو مكانه، فحل موقعا عظيما عنده، وكان يعالج إلى أن مرض السلطان في محاصرة سكتوار، فلما أيقن موته دبر بعض التدابير لذَوَبان ما في أحشائه، وهو غسله وحنّطه وكفنه، وصلى عليه حسبما مر، ولم يدر موته غيره وغير الوزير الأعظم مع نفر قليل، وحظى قدره أيضا عند السلطان سليم خان، ومات في صفر سنة ست وسبعين وتسعمائة بمرض الاسهال، ولم يبلغ عمره فيما أظنه إلى ستين.

---

١ ح: – واتفق
٢ ر: – ابن القوصوني
٣ ف، ر، ل، هـ ، ب: ثاني مرة

Merhum tıp ilminde derinlik sahibiydi. Sultan Süleyman'ın tedavisinde ve tabiplerin çaresiz kaldıkları Mâlûl Emir'in tedavisinde tecrübesini göstermişti. Pek çok ilim dalında bilgi sahibiydi. Tefsir ve hadis mütalaa ederdi. Ancak az da olsa kibir ve kendini beğenmişliği vardı. Fakir ve muhtaçların tedavisi ile hiç ilgilenmezdi. Amcası Şeyh Ali'nin aksine ihtiyaç sahibi birisi kapısına geldiğinde, yanına girmesine izin vermezdi. Oysa amcasının makamı yükseldikçe tevazusu artardı. Baştabip olduktan sonra da fakirlere faydası ve hizmeti artmıştı. Çok defa "Sevabının çokluğu sebebiyle fakir ve muhtaçlara hizmet, benim için sultanlara ve ileri gelenlere hizmetten daha hoş ve keyiflidir." dediği işitilmiştir. Allah güzel işleri ve takdire şayan çalışmalarının karşılığını versin. O affedici ve bağışlayıcıdır.

Ne ilginç tesadüftür ki Mahmud Efendi'nin babası, ölümü esnasında Sultan Selim'in yanındaydı. Sultan'ı o yıkadı ve kefenledi. Sonra aralarında Ahi Çelebi, o sırada baştabip olan Sinan Efendi, Hekim Şah Muhammed Kazvînî ve Hekim İsa gibi hastabiplerin olduğu bir cemaatle cenaze namazını kıldırdı. Hepsi de ona uydular. Şeyh Mahmud da Sultan Süleyman Han'ın naaşını yıkayıp kefenledi ve cenaze namazını kıldırdı. İkisinin arasındaki fark ise o sırada o baştabip idi, babası değildi.

Kutbüddin eş-Şirvânî el-Acemî

İlim tahsili için memleketinden gelip Anadolu'da devrin ileri gelenlerinden dersler aldı. Nihayet Celâlzâde'nin hizmetine girdi. Ardından da o dönem kapıcıbaşı olan vezir Pertev Paşa'nın hizmetine girdi. İstanbul Kürekçibaşı Medresesi'ne yirmi akçe maaşla atandıktan sonra yirmi beş akçeyle Hoca Hayreddin Medresesi, otuz akçeyle Şahkulu Medresesi, kırk akçeyle İbrahim Paşa Medresesi ve elli akçeyle İstanbul Mustafa Paşa Medresesi'ne atandı. 976/1568 senesinin ilk günlerinde vefat etti.

Merhum âlim, sâlih, pek çok ilim dalında bilgi sahibi, Vezir Pertev Paşa'ya yakın olmakla beraber ilimle meşgul olup dünyadan ve dünya ehlinden uzak duran biriydi. Astronomi ilminde çok ileriydi.

وكان المرحوم حاذقا في علم الطب، وأظهر اليد البيضاء في رِجل السلطان سليمان وفي رِجل المعلول أمير الذي أعيا[1] الأطباء معالجته. وله مشاركة في أكثر الفنون، وكان يطالع التفسير والحديث، لكن كان فيه نوع كبر وخيلاء، يعرض عن معالجة الفقراء والضعفاء، وإذا جاء أحد المحتاجين لم يأذن للدخول عليه خلاف خصلة عمه الشيخ علي، فإنه كلما ازداد ترَفُّعا ازداد تواضعا، وكثر نفعه وخدمته للفقراء بعدما كان رئيس الأطباء، وكثيرا ما [٢٤٦أ] سمعت من فيه رحمه الله قال:«إن خدمة الفقراء والمحتاجين أحب وألذّ إليّ من خدمة السلاطين والأكابر فضلا عن ثوابه.» فجزاه الله بالعمل المبرور والسعي المشكور، إنه عفو غفور.

ومن عجائب الاتفاقات[2] أن أبا الشيخ محمود المذكور[3] كان مع السلطان سليم عند موته، وهو غسله وكفنه وصلى عليه[4] مع طائفة من الأطباء الخاصة مثل أخي چلبى والمولى سنان رئيس الاطباء إذ ذاك والحكيم شاه محمد القزويني والحكيم عيسى ، فكلهم قدموه لصلاحه، والشيخ محمود المزبور غسل ميت[5] السلطان سليمان خان وكفنه وصلى عليه، والفرق بينهما أنه وجد رئيسا الأطباء وأباه غير رئيس.

ومنهم المولى الكامل الفاضل قطب الدين الشرواني العجمي

جاء[6] من دياره في صدد التحصيل، واشتغل في الروم من أفاضل العصر، وانتهت حركته في خدمة المولى المعروف [٢٤٦ب] بجلال زاده، ثم اتصل بخدمة الوزير پرتو پاشا، وهو إذ ذاك كان رئيس البوابين. وتقلد أولا بمدرسة كوركچي‌باشي بقسطنطينية بعشرين درهما ثم بمدرسة خواجه خير الدين بخمسة وعشرين ثم بمدرسة شاه قولي بثلثين ثم بمدرسة إبراهيم پاشا بأربعين ثم بمدرسة مصطفى پاشا بقسطنطينية بخمسين درهما. فتوفي في أوائل سنة ست وسبعين وتسعمائة.

وكان المرحوم عالما صالحا مشاركا في أكثر الفنون، مشتغلا، منعزلا عن الدنيا والاختلاط بأهلها مع شدة الاتصال بالوزير المشار إليه. وله اختصاص خاص بعلم الهيئة،

١ ر: اعنى
٢ ح، ل، هـ ، ب: – ومن عجائب الاتفاقات
٣ ح، ل، ب، هـ: المزبور
٤ ح: + تغمده الله برحمته
٥ ح: – ميت
٦ ر، ح: – جاء

Bir ara ona bir mektup göndermiş, içeriğinde *kutup* kelimesinden bahsetmiştim. O da cevabî mektubunda kutup ifadesi bağlamında çok beliğ ibareler ve ince imalarla astronominin önemli başlıklarından bahsetmişti. Zannımca yaşı yetmiş civarındaydı.

Lütfi Efendi

İlmiyle bütün âlimleri geride bırakan Şeyhülislâm Ebüssuûd Efendi'nin amcasının oğlu ve Anadolu kazaskerliğinden emekli önde gelen âlimlerden Câfer Çelebi'nin kardeşidir. İlim tahsili yolunda yetişti. Çivizâde gibi devrinin kıymetli âlimlerinin hizmetinde bulundu. Yukarıda adı geçen amcasının oğlunun hizmetinde uzun süre kaldı ve mülâzımı oldu. Yirmi akçe maaşla Edirne İbrahim Paşa Medresesi'ne atandıktan sonra maaşı yirmi beş akçe oldu. Otuz akçeyle Hezargrad kasabasındaki Maktûl İbrahim Paşa Medresesi ona verildikten sonra maaşı kırk akçe oldu. Sonra elli akçeyle Mahmud Paşa Medresesi'ne atandı. Daha sonra Manisa Medresesi'ne verildi, ardından Dârülhadis Medresesi'ne sonra da Semân Medreselerinden birine nakloldu. Az bir süre orada kaldıktan sonra altmış akçeyle Bursa Murâdiye Medresesi ona verildi. 976/1568-69 senesi civarında da vefat etti. Merhum âlim, iyi niyetli, temiz kalpli fazilet ve güzel ahlak sahibi biriydi.

Kara Abdurrahman, Abdurrahman b. Mustafa

Konya evliyalarının zirve isimlerinden biriydi. Kur'ân okumayı öğrendi ve hafız oldu. Tecvidde ve makamlı okumada ustalaştı. Hafızlıktan sonra ilim tahsiliyle meşgul olup muhtasar eserleri okudu. Karaman sancakbeyi Şehzade Bayezid'in oğlu Şehzade Cihan Şah vefat edince Bayezid, şehzadenin naaşını Bursa'ya göndermişti.

كان أرسلتُ إليه مكتوبا وسبكت في ضمنه لفظ القطب، فأرسل هو إليّ مكتوبا في جوابه، وضمّن في درجه أكثر رؤوس مسائل الهيئة بمناسبة لفظ القطب بأبلغ عبارة وألطف إشارة. وعمره فيما أظنه ما بلغ إلى سبعين.

ومنهم العالم العامل المولى المرحوم لطفي[1]

الذي هو ابن عم للمولى الأعظم الذي فاق بعلمه على كل أعلم المولى أبو السعود المفتي وأخ للمولى أحد فحول العلماء جعفر چلبي المتقاعد عن القضاء العسكري باناطولي. نشأ المولى [٢٤٧أ] المزبور في طلب العلم، ودار في خدمة الفضلاء في عصره كالمولى الشهير بچوي زاده، فلما صار في خدمة ابن[2] عمه المومى إليه مكث ولبث حتى صار ملازما، ثم أعطي له مدرسة إبراهيم پاشا بادرنه بعشرين، ثم صار وظيفته خمسة وعشرين، ثم أعطي له مدرسة إبراهيم پاشا المقتول بقصبة هزارغراد بلاثين، ثم صار وظيفته اربعين، ثم تقلد بمدرسة محمود پاشا[3] بخمسين، ثم نقل إلى مدرسة مغنيسا[4]، ثم نقل إلى مدرسة دار الحديث، ثم بإحدى المدارس الثمان، فلم يمكث قليلا حتى أعطي له المدرسة المرادية ببروسه المحروسة بستين. ثم مات رحمه الله في حدود سنة ست وسبعين وتسعمائة. كان المرحوم عالما، سليم البطن، جلي النفس، ذا فضل وأخلاق حميدة.

ومنهم العالم الفاضل المولى عبد الرحمن بن مصطفى المعروف بعبد الرحمن الأسود

كان هو[5] من[6] برج الأولياء بقونيه. قرأ القرآن العظيم[7] وحفظه ومهر[8] في التجويد والتغني به، ثم اشتغل بتحصيل العلوم، وقرأ المختصرات. فلما مات الأمير جهان شاه بن[9] السلطان بايزيد خان أمير اللواء[10] القرمان[11] فأرسل[12] نعشه إلى بروسه،

١ ل، ب، هـ : + بن نبي؛ ر: + أخو جعفر چلبي قاضي العسكر؛ ح: + وهو أخو جعفر.
٢ ر: – ابن
٣ ر: – پاشا
٤ ب: سلطانية
٥ ل، ب، هـ: – هو؛ ح: + رحمه الله
٦ ل، ب، هـ: + بلدة
٧ ح، ل، ب، هـ: – العظيم
٨ ح: تمهر؛ ر: مهره
٩ ف ، ر: بُنَيُّ
١٠ هـ ، ل: بلواء؛ ح: لواء
١١ ر، ب: القره مان
١٢ ح: وارسل؛ ر: وأرسله

Kara Abdurrahman da sesi güzel ve makamı hoş olduğu için cenazeyle beraber giden hafızlar ve kâriler arasındaydı. Bursa Zeyniyye Zâviyesine geldi. O sırada zâviyenin şeyhi yukarıda hayat hikâyesi anlatılan merhum Emir Hasan Çelebi'nin babası Ali Çelebi idi. Onunla çok yakın münasabet kurdu. Temel eğitimini tamamladı. Bursa ve İstanbul'daki müderrisleri dolaştı. Sonunda o sırada Bursa kadısı olan Kadri Efendi'nin hizmetine girdi. Burada şeyhin kızıyla evlendi. Kadri Efendi kazasker olunca arz kâtibi oldu. Ardından yirmi akçeyle Bursa'da Molla Hüsrev Medresesi'ne atandı. Sonra maaşı yirmi beş akçe oldu. Otuz akçeyle Konya Nalıncı Medresesi, otuz akçeyle İstanbul Murad Paşa Medresesi, kırk akçeyle Efdalzâde Medresesi, elli akçeyle Gebze Medresesi, Dârülhadis Medresesi, Semân Medreselerinden biri ve altmış akçeyle Ayasofya Medresesi'ne müderris oldu. Bazı şüpheler üzerine azledildi ve emekli maaşı olarak yetmiş akçe bağlandı. 25 Şevval 976/12 Nisan 1569'da, İstanbul şehrinde vefat etti.

Merhum âlim, fazilet sahibi ve hoş sohbet biriydi. Alçak gönüllü, edip ve zarif kimseler ile iç içe, yapmacıklıktan uzaktı. Etrafındakilerle şakalaşır ve latifeler yapardı. Vefatından bir hafta önce ziyaretine gitmiştim. Yaşını sorduğumda "Yaşımın yetmiş dört olduğunu sanıyordum. Ama rüyamda bana 'Senin yaşın yetmiş altıdır' dediler. Tasavvurdan iki sene kaybettim." demişti. Allah gani gani rahmet eylesin. Âmîn.

قدم هو مع الجنازة مع من جاء من [٢٤٧ب] الحفاظ والمقرئين لكونه حسن الصوت وطيب الغناء. واتفق نزوله بالزاوية الزينية ببروسه، وكان شيخها وقتئذ[١] المولى السيد علي المرحوم أبو المولى المرحوم الأمير حسن چلبي الذي مرّ ترجمته، واختلط به اختلاطا أكيدا، فاستعد[٢] ودار المدرسين ببروسه وقسطنطينية[٣] حتى انتهت[٤] حركته في خدمة المرحوم قدري افندي، وهو إذ ذاك قاض ببروسه، ثم تزوج بابنة الشيخ المزبور. فلما كان المولى قدري افندي قاضيا بالعسكر صار مذكر عروضه، ثم تقلد مدرسة المولى المرحوم خسروية ببروسه بعشرين، ثم صار وظيفته خمسة عشرين، ثم صار مدرسا بمدرسة نعلنجي بقونيه بثلثين، ثم تقلد مدرسة مراد پاشا بقسطنطينية بثلثين ثم بالمدرسة الأفضلية بأربعين ثم بمدرسة ككيويزه[٥] بخمسين ثم بمدرسة دار الحديث ثم بمدرسة إحدى الثمان ثم بمدرسة اياصوفيه بستين، فعزل باسناد بعض ريبة، ثم عُيّن له سبعون درهما وظيفة التقاعد. ثم مات بمدينة قسطنطينية في اليوم الرابع والعشرين من شهر شوال لسنة ست [٢٤٨أ] وسبعين وتسعمائة.

كان المرحوم عالما فاضلا، لذيذ الصحبة، حلو المحاضرة، طيب المحاورة[٦]، متواضع القلب، كثير الاختلاط مع الأدباء والظرفاء، مطروح التكلف، له مطايبات وملاطفات كثيرة. ولقد زرته[٧] قبل موته بأسبوع، فسألت عن سنه، فقال «إني كنت أظنّ[٨] سني أربعة وسبعين، فرأيت في رؤياي بأن قيل لي ‘سنك ستة وسبعون’ وخسرت[٩] من التصور[١٠] سنتين[١١].» رحمه الله تعالى رحمة واسعة[١٢]، آمين.[١٣]

١ ل، ب، هـ: – وقتئذ
٢ ف، ح، ر: – فاستعد
٣ ل، ب، هـ: – ببروسه وقسطنطينية
٤ في الاصل: انتهى
٥ ل، هـ: ككيويزه؛ ف، ح: كلويزة؛ ر: كاكيويزه
٦ ف، ر: المكافحة؛ ل، ب، هـ: المكا فهة
٧ ل، ب، هـ: – ولقد زرته... آمين .
٨ ف، ر: اخر
٩ ح: وحصرت
١٠ ر: تصوير
١١ ف، ح: سنين
١٢ ح: + بمزيد إحسانه وأسكنه في فراديس جنانه بمنّه وكرمه
١٣ ر: – آمين، + تم. يا رب نگه دار تو ايمان آن كسى كه خط من بخواند بر من دعا كند.

Muslihuddin Efendi[1]

Merhum önceleri Hamid-ili vilayetinde yazlayıp Teke-ili diyarında kışlayan göçebelere nispet edilmekteydi. İlimle meşgul oldu ve Abdülvâsi Çelebi'nin mülâzımı oldu. Hocası, Dimetoka'da yaptırdığı medresesinde müderris olmasını şart koşmuştu. Bir süre yirmi akçeyle orada müderrislik yaptıktan sonra Sultan Süleyman'ın oğlu Şehzade Cihangir'in muallimi oldu ve kendisine yetmiş akçe maaş bağlandı. Bu sayede Sultan'ın çevresi ve Vezîriâzam Rüstem Paşa ile irtibat kurmuş oldu. Böylece tüm işlerde danışılan ve önemli konularda fikrine başvurulan kişi hâline geldi. İlmi, saygınlığı ve liyakati dolayısıyla onların güvenini kazandı. Âlimler, önemli kişiler ve ileri gelenlerin çoğu onun yanına gidip gelmeye başladılar.

Sonra merhumun konumu yükselince, insanlar onun Manavgatlı mı, Hamidli mi, Karamanlı mı, Tekeli mi yoksa Anadolulu mu olduğunu tartışmaya başladı. Kıymeti arttığı ve şanı yüceldiği için herkes onu kendi tarafına nispet ediyordu. Şehzade Cihangir vefat edince mevcut maaşıyla kaldı. 976/1569 senesi sonlarında vefat edinceye kadar molla olarak muamele gördü. Merhum âlim, dürüst, insanlardan ve onlarla yakın ilişki kurmaktan uzak duran biriydi.

Mahmud Çelebi b. Mustafa

Aslen Saraybosnalı olup İstanbul'a gelerek ilim tahsiliyle meşgul oldu ve müderrisleri dolaştı. Hocaları onun ilmine şahitlik ettiler de Celâlzâde diye bilinen Sâlih Efendi'nin hizmetine kadar yükseldi. Onunla birlikte Halep ve Dımaşk'a gitti. Döndüğünde o benzersiz vezirin, beşîr ve nezîr olan peygamberin ismiyle müsemmâ olan Mehmed Paşa'nın muallimi oldu. -Allah dilediği işlerde kolaylık ihsan eylesin.- Mehmed Paşa o sıralarda saltanat makamında kapıcıbaşı görevindeydi. Bilahare Mâlûl Emir'in hizmetine girdi

1 Müteakip dört biyografi sadece "ل", "ب" ve "هـ" nüshalarında yer almaktadır.

[٢٣٩أ] ومنهم العالم العامل المولى مصلح الدين[١]

كان المرحوم[٢] أولا[٣] ينسب إلى أهل الأخبية[٤] الذين يصيفون في ولاية حميد ايلي، ويشتون في ديار تكه ايلي، واشتغل وصار ملازما من المولى المرحوم عبد الواسع چلبي، وهو شرط له دراسة مدرسته التي بناها في ديمه توقه، وكان مدرسا بها مدة بعشرين، وصار معلما للأمير جهانكير بن السلطان سليمان، وعين له سبعون درهما، واتصل بذلك إلى الحريم السلطاني والوزير الأعظم رستم پاشا، وصار مستشارا في الأمرر الكلية ومدارا عليه في المصالح العظيمة، واعتقدوا له بالعلم والسيادة والصلاح. وكان يتردد إليه أكثرالعلماء والموالي وسائر الأكابر.

فلما صار أمره إلى ما صار[٥] تنازع الناس فيه من المنوغادية والحميدية والقرمانية والتكوية والرومية، وكلهم[٦] ينسبون إليه لِعُلُوِّ قدره وجلالة شانه. فلما مات الأمير المرحوم بقي مع وظيفته، وعُدّ من الموالي حتى مات في أواخر[٧] سنة ست[٨] وسبعين وتسعمائة. وكان المرحوم عالما صالحا منعزلا عن الناس والاستيناس.

ومنهم العالم العالمل الفاضل الكامل المولى المرحوم محمود چلبي ابن مصطفى[٩]

كان أصله من بلدة سراى بوسنه، وقدِم قسطنطينية، واشتغل ودار المدرسين، وشهدوا له بالعلم حتى ارتقى [٢٣٩ب] إلى خدمة المولى المرحوم صالح بن جلال الشهير بجلال زاده، وسافر معه إلى حلب ودمشق الشام، وبعد إيابه صار معلما للوزير الذي ليس له نظير، سمي من هو بشير ونذير محمد پاشا، يسر الله ما يشاء، وهو إذ ذاك كان أحد رؤوس البوابين بالعتبة السلطانية، ثم انتقل إلى خدمة المولى المرحوم الشهير بمعلول أمير،

١ ل: التراجم التالية موجودة فقط في ل و ب و هـ
٢ ل: – المرحوم
٣ هـ: – اولا
٤ ب: الأجنبية
٥ هـ، ب: – ما صار
٦ ب: + كانو
٧ هـ، ب: أوائل
٨ هـ، ب: سبع
٩ ل: – ابن مصطفى

ve mülâzımı oldu. Hasköy Medresesi de yirmi akçe maaşla ona verildi. Bir süre sonra Kara Çelebi ile hısımlık kurdu ve kızıyla evlendi. İstanbul'da Hoca Hayreddin Medresesi'nde yirmi beş akçeyle müderris oldu. Daha sonra maaşı otuz akçe oldu. Kırk akçeyle Rüstem Paşa Medresesi'ne atandı ve sonra maaşı elli akçeyle çıktı. Ardından sırasıyla Ebû Eyyûb el-Ensârî Medresesi, Semân Medreseleri ve Süleymaniye Medresesi'nde müderris oldu. Bu, sultanımız Sultan Süleyman'ın oğlu Sultan Selim'in sultan olduktan sonra verdiği ilk müderrisliktir. Bir süre sonra Sultan, merhum babasının vakıflarının tahriri görevini ona verdi. Bu görevini henüz tamamlayamadan Mısır kadılığını verdi. Deniz yoluyla Mısır'a gittikten sonra yirmi gün yaşadı ve vefat etti. Allah rahmet eylesin.

Merhum âlim, fazilet sahibi, güler yüzlü, olgun tabiatlı ve güzel ahlaklıydı. Vezirin yanında faziletli kimseleri eğitir, âyan ve ileri gelenlerden ziyaretine gelenlere hep tevazu ile davranırdı. Kimse hakkında kötü söz etmezdi. Sözünün geçerliğine ve etkisine rağmen vezirin yanında kimsenin hakkında kötü konuşmaz, kimsenin gıybetini yapmazdı. Allah rahmet eylesin.

Dülgerzâde Mehmed Efendi

Dedesi Dülger Mehmed ileri gelen tüccardandı. İstanbul fethedildiğinde Karaman diyarından oraya göçtü ve orada bir mescid bina ettirdi. Hâlen orası Dülgerzâde Mahallesi diye bilinir. Daha sonra Dülgerzâde'nin babası olan oğlu Üsküp'e göç etti. Orada bir mescit yaptırdı. O da Dülgerzâde diye anılır.

Merhum Mehmed Efendi ilim tahsili ve güzel ahlak yolunda yetişti. Üsküp'te aynı mahalleden olmaları sebebiyle İshak Çelebi'nin yanında ilimle meşgul oldu. İlim yolunda ilerleyerek Sahn'da İshak Çelebi'nin muîdi iken mülâzım oldu.

فصار ملازما منه، وأعطي له مدرسة خاصكوي بعشرين درهما، وصاهر هو[1] مع المولى المرحوم الشهير بقره چلبي، وتزوج ابنته، ثم صار مدرسا بمدرسة خواجه خير الدين بقسطنطينية بخمسة وعشرين، ثم صارت وظيفته ثلثين. ثم تقلد مدرسة رستم پاشا باربعين، ثم صارت وظيفته خمسين، ثم نقل إلى مدرسة أبي أيوب الأنصاري ثم إلى إحدى الثمانية[2] ثم إلى إحدى المدارس السليمانية، وهي[3] أول مدرسة أعطاها سلطاننا السلطان سليم بن سلطان سليمان بعد سلطنته، ثم نصبه لتحرير أوقاف أبيه المرحوم، فقبل إتمامه أعطاه قضاء مصر، فسافرمن البحر، وبعد دخوله بمصر عاش عشرين يوما فمات رحمة الله عليه.

كان المرحوم المرقوم عالما فاضلا بشاش الوجه كريم الطبع حسن الخلق، يربّي الأفاضل عند الوزير المزبور، يعامل بالتواضع مع من يتردد إليه من الأعيان[4] والأكابر. وكان لا يتكلم لأحد سوءً، ولا يغتاب أحدا في مجلس الوزير المشار إليه مع نفاذ كلماته وتأثير مقالاته، رحمة الله عليه.

[٢٤٠] ومنهم العالم الفاضل الكامل المولى محمد بن محمد الشهير بابن النجار

كان جده محمد النجار[5] من كبار التجار، هاجر إلى قسطنطينية عند فتحها[6] من ديار قرمان، وبنى مسجدا بها، فالآن يشتهر بمحلة ابن النجار. ثم هاجر ابنه الذي هو أبو المولى المزبور إلى بلدة اسكوب، وبنى بها مسجدا، وهو أيضا ينسب[7] إلى ابن النجار.

وأما المولى المرحوم نشأ في طلب العلم وتحصيل الكمالات، واشتغل عند المرحوم اسحق چلبي لكونهما من محلة واحدة ببلدة اسكوب، وترقّى في طلب العلم حتى صار ملازما من إعادة مدرسة اسحق چلبي المشار إليه بالصحن.

١ ل، ب: – هو
٢ ه، ب: المدارس الثمان
٣ ل، ه، ب: هو
٤ ب: – المزبور...الأعيان
٥ ل: بن النجار؛ ب: النجاري
٦ ل: – عند فتحها
٧ ب: ينتسب

Yirmi akçeyle Tire Medresesi ona verildi. Daha sonra sırasıyla; yirmi beş akçeyle Bursa Hamza Bey Medresesi, otuz akçeyle Çekmece Medresesi, Sofya Mehmed Paşa Medresesi ve elli akçeyle Edirne Halebiye Medresesi'nde müderris oldu. Bir şüphe üzerine azledildikten sonra Bursa Sultaniye Medresesi ona verildi. Ardından da Semân Medreselerine geçti.

Bağdat kadılığına atandı. Kadılığı süresinde temizliği ve iffetiyle meşhur oldu. Herhangi bir ayıp ya da kusuru olmaksızın azledildi ve seksen akçe bağlandı. 26 Safer 977/10 Ağustos 1569'da ölünceye kadar müderrisliğe ve öğrenci yetiştirmeye devam etti. Ebû Eyyûb el-Ensârî kabristanına defnedildi.

Merhum; ilmiyle amel eden bir âlim, dürüst, iffetli ve güzel yüzlü, temiz ahlaklı ve temiz dilliydi. Kimsenin gıybetini yapmaz, kötü bir hareketi sebebiyle kimseyi çekiştirmezdi. Parlak yüzü ve akıcı konuşması vardı. Her daim mütalaa ve müzakere yapardı. Çok düzgün ve güzel hattı vardı. Kitaplarına kendi hattıyla hâşiye yazardı. Dünya ziynetlerinden uzak, eşraf ve ekâbir ile bir araya gelmekten kaçınır şekilde, resmî teamüllerin gereklerine ve alelade düşüncelere kıymet vermez bir biçimde sâlihler gibi yaşardı. Allah'ın engin rahmeti üzerine olsun.

Ne ilginç tesadüftür ki merhum dedesinin mescidinin bulunduğu çarşıda yangın çıkmıştı. Yangında mescidin minaresinin külahı yanmıştı. Bu daha evvel görülmüş bir şey değildi. Bu olaydan bir hafta sonra vefat etti. Allah gani gani rahmet eylesin.

Emir Hasan Çelebi'nin Kardeşi Abdullah Efendi

Emir Hasan Çelebi yüce gönüllü, cömert, işini tamamlamaya ve hedefini gerçekleştirmeye özenli mübarek bir adamdı. Hakkı söylemede mevki sahibi ya da sıradan insan ayırt etmezdi. Öğrencilerini, sevenlerini ve eşraftan olan takipçilerini gözetir ve yetiştirirdi.

فأعطي له مدرسة تيره بعشرين، ثم أعطي له مدرسة حمزه بك ببروسه بخمسة وعشرين، ثم أعطي له مدرسة چكمجه بثلثين، ثم صار مدرسا بمدرسة محمد پاشا بصوفيه، ثم صار مدرسا بمدرسة الحلبية بادرنه بخمسين، ثم عزل لريبة محضة، ثم أعطي له مدرسة سلطانية ببروسه، ثم نقل إلى إحدى المدارس الثمان.

ثم استقضي ببغداد، واشتهر بنزاهته وعفته في قضائه، ثم عزل بلا ريب ولا عيب، وعين له ثمانون درهما، ولازم التدريس والإفادة إلى أن مات رحمه الله تعالى في اليوم السادس والعشرين من شهر صفر لسنة سبع وسبعين وتسعمائة، ودفن بمقابر أبي أيوب الأنصاري.

كان المرحوم عالما، عاملا بعلمه، صالحا، عفيفا، حسن الوجه، طيب الخلق، طاهر اللسان، لا يغتاب أحدا أو يهمز[1] لأحد بسوء[2] عمله[3]، له طلاقة وجه [٢٤٠ب] وذلاقة لسان، يواظب المطالعة والمدارسة. وكان يكتب خطا حسنا بغاية اللطافة، ويحشي كتبه بخطه، ويعيش على زَيِّ الصلحاء، منعزلا عن زخارف الدنيا ومنقطعا عن ملازمة[4] الأشراف والأكابر، فارغ البال عن مقتضيات الرسوم العرفية والاعتبارات[5] العادية، فرحمة الله تعالى عليه رحمة واسعة.

ومن غرائب الاتفاقات احترق السوق الذي كان فيه مسجد جده المرحوم، واحترق في الحرق المرقوم سقف أعلى منارته، وكان هذا أمر لم يعهد مثله أبدا، وبعد أسبوع مات المرحوم المزبور، فرحمة الله تعالى عليه رحمة واسعة[6].

ومنهم العالم العامل السيد الشريف المولى السيد عبد الله أخو المولى المرحوم أمير حسن چلبي

أما المولى الأمير حسن چلبي المذكور كان رجلا مباركا، ذا همة عالية وكرم مفرط واهتمامٍ في الإتمام مهامه وإكمال مرامه، لا يبالي من أحد من الأكابر والأصاغر في كلام حق. وكان يراعي[7] ويربّي تلاميذه وأتباعه وأشياعه عند الأكابر،

---

١ ل: ف، ب، ه: يهمز؛ يضمر
٢ ل: – بـ
٣ ل: – عمله
٤ ل: + ملازمة
٥ ب، هـ: والاعتبارية
٦ هـ، ب: – فرحمة ... واسعة
٧ ل: – يراعي

Onlar için münhal bütün makamları ister ya da hal çaresine bakardı. Yakınlarına karşı aşırı korumacı olmakla suçlanırdı. Merhum Kadri Çelebi'nin mülâzımı olması ve onunla çok yakın ilişkide olması sebebiyle makam sahiplerini tanır, onlar da sürekli yanına gidip gelirlerdi. O da onların isteklerini karşılamada olmadık külfetlere katlanır, tüm enerjisini harcar ve üzerine vazife olmayan işlerin altına girerdi.

Asrımızın müftüsü Ebüssuûd Efendi'den -Allah dostluğunun gölgesini üzerimize doğru uzatsın- dinlediğime göre merhum Emir Hasan Çelebi'nin şemâili Zeynelâbidîn diye bilinen üçüncü imam Ali'nin şemâiline benziyordu. Uzun boylu, güzel çehreli ve güler yüzlüydü. Dört kardeşi vardı. Tüm kardeşlerin en büyüğü olan Mehmed Çelebi Sultan Süleyman'ın muallimi Hoca [Hayreddin] Efendi'nin mülâzımıydı. Ahmed Çelebi adındaki diğer kardeşi Mehmed Çelebi'den küçüktü. İlimle meşgul olup Kazasker Mehmed Çelebi'nin mülâzımı oldu. Yirmi beş akçeyle Ferhadiye Medresesi'nde müderris olduktan sonra maaşı otuz akçe oldu. Ardından kırk akçeyle İstanbul İbrahim Paşa Medresesi verildi. Bu görevden azledilince tüm makamlarından feragat etti ve kendisine kırk akçe bağlandı. Doğduğu yer olan Bursa'ya yerleşti.

Kardeşlerin en küçüğü Nimetullah da ilimle meşgul oldu ve merhum Çivizâde'nin mülâzımı oldu. Yirmi beş akçeyle Çendik Medresesi'nde müderrisliğe başladı. Bir süre sonra maaşı otuz akçeye yükseldi. Ardından Kaplıca Medresesi müderrisi oldu. Sonra vefat etti. Allah rahmet eylesin.

Bu hayat hikâyesinin konusu olan Abdullah Efendi ise Ahmed Çelebi ile Nimetullah Çelebi'nin arasındaydı. İlimle iştigal etti ve Kadri Efendi'nin mülâzımı oldu. Ardından bu hocasının kızıyla evlendi ve yirmi beş akçeyle İstanbul Ümmüveledzâde Medresesi'ne müderris oldu. Ardından otuz akçeyle Kepenekçi Sinan Medresesi'ne sonrasında da kırk akçeyle Bursa Kadri Efendi Medresesi'ne müderris oldu. Bu görevindeyken azledildi. Kardeşi Nimetullah'ın ölümünden fazlaca etkilendi

ويطلب[١] لهم[٢] كل منصب يكون منحلا أو في قوة الحل، ولكن كان متّهما بشدة التعصب لخواصه. ولكونه ملازما من المولى المرحوم قدرى چلبي وشدة اتصاله به كان كثير الوقوف لأرباب المناصب، يترددون إلى بابه، وهو يتكلف في إتمام مرامهم، ويبذل وسع جهده، ويلزم مالا يلزم.

وسمعت من المولى مفتي عصرنا أبي السعود أفندي، مدّ الله ظلال صحبته[٣] [٢٤١أ] علينا، أن المولى المرحوم أمير حسن چلبي كان حِلْيَته كحلية[٤] الإمام الثالث علي[٥] الشهير بزين العابدين، وكان طويل القد حسن الوجه بشاش البشرة. وكان له أربعة إخوة، أما المولى محمد چلبي الذي كان أكبر سائر إخوته، فكان ملازما من خواجه أفندي معلم السطان سليمان، وإخوة الآخر المدعو أحمد چلبي الذي كان أصغرمن محمد چلبي، اشتغل وصار ملازما من المولى المرحوم محمد چلبي القاضي بالعسكر. وكان مدرسا بمدرسة فرهادية بخمسة وعشرين، ثم صارت وظيفته ثلاثون، ثم أعطي له مدرسة إبراهيم پاشا بقسطنطينية بأربعين، فلما عزل فرغ عن المنصب، وعين له أربعون درهما، وسكن بمولده بروسه المحروسة.

وأما نعمة الله أصغر[٦] الكل اشتغل بالعلم وصار ملازما من المولى المرحوم الشهير بچوي زاده، وتقلد بمدرسة چنديك بخمسة وعشرين درهما، ثم صارت وظيفته ثلثين درهما، ثم صار مدرسا بمدرسة قاپلوجه، ثم مات رحمة الله عليه.

وأما عبد الله چلبي المرحوم المرقوم صاحب الترجمة فكان بين أحمد چلبي ونعمة الله چلبي اشتغل وصار ملازما من المولى المرحرم قدري أفندي، وتزوج بابنة أستاذه المشار إليه، وتقلد بمدرسة ابن أم الولد بقسطنينية بخمسة وعشرين، ثم تقلد بمدرسة كپنكجى سنان بثلثين، ثم صار مدرسا بمدرسة قدري أفندي ببروسه [٢٤١ب] بأربعين، ثم عزل. فلما مات أخوه نعمة الله چلبي المرحرم تأثر منه،

١ هـ: طلب؛ ب: لطلب
٢ هـ، ب: – لهم
٣ ل: صحته
٤ هـ، ب: خليقة على خليقة
٥ ب: عسلي
٦ هـ، ب: + من

ve tüm makamlardan feragat etti. Kendisine kırk, oğluna ise on akçe bağlandı. Yaşam tarzını değiştirerek sâlihler gibi yaşamaya başladı ve insanlardan uzaklaşarak 976/1569 senesinde hacca gidene kadar inzivaya çekildi. Hacdan dönüp memleketi Bursa'ya gelirken bir gün Aksu'da hastalandı. Ölüm döşeğinde Bursa'ya geldi. Şehre girdiği gece vefat etti. Allah gani gani rahmet eylesin. Öldüğü gece 27 Rebîülevvel 977/9 Eylül 1569 Cuma gecesiydi.

Merhum; soyu temiz, güzel ahlaklı, temiz yüzlü ve mütebessimdi. Tüm kardeşler Rüstem Paşa'nın devrinde himaye altında, makbul ve saygın şekilde yaşadılar. Hatta Emir Hasan Çelebi vefat ettiğinde büyük oğluna yirmi, küçük oğluna ise on beş akçe bağlandı. Bu o güne kadar görülmemiş bir himayeydi. Kadri Efendi Medresesi'nden azledildiğinde Abdullah Çelebi'ye, Kaplıca Medresesi'nden azledildiğinde de Nimetullah Çelebi'ye yirmi beş akçe bağlandı. Kazasker Bostan Efendi, Ahmed Çelebi'yi İbrahim Paşa Medresesi'nden azlettiğinde de günlük kırık akçe bağlandı. Bu da o güne kadar hiç kimsenin göremediği bir himayedir. Allah hepsine, ulema ve eşrafa merhamet edene rahmet eylesin. Ömür ve iktidar fâni, cömertlik ve âlicenaplık bâkidir.

Muslihuddin Mustafa Çelebi b. Kadızâde Ahmed Çelebi[1]

Merhum Rebîülevvel 952/Haziran 1545'te Bursa'da doğdu. Babası Kadızâde Ahmed Çelebi'nin himayesinde büyüdü. İlim tahsil edip edep ve güzel ahlak üzere yetişti. Devrin önemli ilim adamlarını dolaştı. Kesintisiz olarak ilimle uğraştı. Çok değerli ve kıymetli meziyetler kazandı. Merhum Abdülkerimzâde'nin mülâzımı oldu. Otuz akçeyle İstanbul Şah-ı Hûbân Hatun Medresesi ona verildi. Amacına ulaştıktan sonra görevden ayrıldı ve kendisini sadece ilim tahsiline verdi. İlmin en şerefli amaç olduğuna ve insanın onunla amaçlarına erişebileceğine kanaat getirdi.

1 Müteakip biyografiler sadece "ب" ve "هـ" nüshalarında yer almaktadır.

وفرغ عن المناصب، وعين له أربعون درهما، ولابنه عشرة دراهم، وغيّر زيه بزي الصلحاء، وانقطع عن الخلائق، وانزوى في الخمول حتى سافر الحج سنة ست وسبعين وتسعمائة. فلما آب وقرب إلى وطنه بروسه بيوم واحد مرض بمنزل آق صو، فقدم بروسه على سكرة الموت، فمات ليلة نزوله، رحمه الله، وهي ليلة يوم الجمعة السابع والعشرين من شهر ربيع الأول لسة سبع وسبعين وتعمائة .

وكان المولى المرحوم[١] صحيح النسب حسن الخلق طلق الوجه ضحوك البشرة. وكان كلهم في عهد رستم پاشا الوزير مرعيين مقبولين معزّزين[٢]، حتى لما مات المرحوم أمير حسن چلبي عين عشرون درهما لابنه الكبير وخمسة عشر لابنه الصغير، وهذا رعاية لم يعهد في الأمثال[٣]، وعين[٤] للمولى عبد الله چلبي خمسة عشر درهما لما عزل عن مدرسة قدري افندي، وللمولى نعمة الله چلبي خمسة عشر درهما لما عزل عن مدرسة قاپلوجه، وعين للمولى أحمد چلبي كل يوم أربعون درهما، حين عزل المولى بستان أفندي القاضي بالعسكر وقتئذ عن مدرسة إبراهيم پاشا، وهذا أيضا رعاية لم يعهد لأحد من الموالي. فرحم الله كلّهم ومن يرحم العلماء والأشراف. فالعمر والدولة يفنيان[٥]، والجود والسماحة يبقيان.[٦]

[٣٨أ] ومنهم العالم العامل الفاضل الكامل المولى مصلح الدين مصطفى چلبي ابن أوحد العلماء وأحمد الفضلاء المولى أحمد چلبي الشهير بقاضي زاده[٧]

ولد المرحوم ببلدة بروسه في سنة ٩٥٢ في ربيع الأول، ونشا في حجر أبيه المومى إليه، واشتغل وتأدب ونقح أخلاقه وهذّب، ودار الموالي، واشتغل على التوالي، وحصل أنواع المآثر والمعالي، حتي صار ملازما من المولى عبد الكريم زاده المرحرم. أعطي له مدرسة شاه خوبان خاتون بقسطنطينية بثلثين درهما، ثم عزل بعد قضاء الوطر، وتمحض الاشتغال، وتيقن بأن العلم أشرف المنال، وبه ينال الإنسان إلى ما ينال.

١ ل: المعروف
٢ ب: مفرّزين
٣ ل: في أولاد أمثاله
٤ ب: لابن
٥ هـ، ب: يمضيان
٦ هناك تمت نسخة ل.
٧ التراجم التالية موجودة فقط في ب و هـ

İlim tahsil etmek ve kemale ermek için nice uzun geceler uykusuz kaldı. Asrın musibeti onu da buldu. Zamanın elden almadığı nimet mi var? Maalesef Cemâziyelevvel 977/Ekim 1569'da vebadan öldü. İnsanlar onun için hayır dualar ettiler. Kuşkusuz râvilerin rivayet ettikleri hadislere göre ve o hadisleri anlamaya gayret edip manasına vâkıf olanlar nezdinde şehit hükmündedir.

Merhum güzel, edepli, akıllı, ahlaklı, latif, parlak yüzlü, cömert, keskin zekâlı, mütevazı, kemâl-i edep sahibi, yaşantısı takdir edilen ve iyi kalpli bir gençti. Ne çok güzel huyları ve kıymetli meziyetleri vardı! Acısına ortak olanı kollar, kendisine düşmanlık edenin ise acısına ortak olurdu. Allah gençliğinin karşılığında ona cenneti bahşetsin. Diğer kardeşlerine uzun ömür ihsan ederek babasının gözünü aydın etsin. Kardeşlerini kötü talihten korusun:

Ağlıyordum, [gideni geri getirmede] işe yarasaydı
Değil üstümü başımı, kalpleri parçalardım

Abdülfettâh Efendi

Asrımızın müftüsü Ebüssuûd Efendi'nin -Allah ona selamet versin ve onu bâki kılsın- kardeşi Şeyh Nasrüddin'in oğludur. Merhum babasının ve amcasının himayesinde ilim tahsili yolunda yetişti. Temel eğitimini tamamladı ve amcasının mülâzımı oldu. Otuz akçeyle Hacı Hasanzâde Medresesi'nde müderrisliğe atandı. Bu görevden azledildikten sonra kırk akçeyle merhum Pîrî Paşa'nın İstanbul'da Ermiş Şeyh Cemal Halîfe için yaptırdığı medresede müderris oldu. Amcasının kızı ile evli olan Müeyyedzâde Abdülkâdir Şeyhî Efendi'nin kızı ile evlendi. Daha sonra maaşı elli akçe oldu. Yakalandığı hastalık yüzünden aklî melekeleri bozulup hafızası zayıfladıktan sonra vefat etti. Allah rahmet eylesin ve gençliğinin karşılığında ona cenneti bahşetsin. Merhum güzel yüzlü, temiz tabiatlı ve hafızası kuvvetliydi. Giyim kuşamına özen gösterirdi. Eğer yaşasaydı çok güzel eserlerle ortaya koyabilirdi.

وكم سهر الليالي الطوال؛ لتحصيل العلم وتكميل الكمال. فأصابه عين حد العصر، وأي نعيم لا يكدره الدهر! ومات بالطاعون، ودعا له بالخير داعون، فهو شهيد على ما رووه من الحديث راوون[١]، ولتنقيهه[٢] ساعون ولمعانيه واعون، في أواسط جمادى الأولى سنة سبع وسبعين وتعسمائة.

وكان المرحوم[٣] شابا جميلا أديبا أريبا، خلقا مصوّرا، ولطفا[٤] مجسّما، له وجه بهي، وشان سخي، وذهن ذكي، متواضع الأخلاق، كامل الأدب، مشكور السيرة، محمود السريرة. ويا له أخلاق عديدة وسجايا سديدة! يراعي من واساه، بل يواسي من عاداه، عوّضه الله عن شبابه الجنة، وأقر الله عين أبيه ببقاء حياة سائر الإخوان، وعصم إخوانه عن مكاره الدهر الخوان. نظم[٥]:

لقد كنت أبكي لو تحققت نافعا بشق قلوبٍ لا بشق جيوب.

ومنهم المولى الشاب العالم المولى عبد الفتاح

ابن المرحوم الشيخ نصر الدين الذي أخو المولى أبي السعود مفتي عصرنا سلمه الله وأبقاه. نشأ المرحوم في طلب العلم في كنف أبيه وعمه المومى إليه،[٣٨ب] واستعد وصار ملازما من عمه المشار إليه، وتقلد مدرسة الحاج حسن زاده أولا بثلثين درهما، ثم عزل وصار مدرسا بمدرسة التي بناها المرحوم پيري پاشا للشيخ الواصل جمال خليفة بقسطنطينية المحمية بأربعين درهما، ثم تزوج بإبنة إبنة عمِّه من المولى الشيخ عبد القادر چلبي المؤيدي، ثم صار وظيفته خمسين، ثم مرض واحتل عقله، واختبط دماغه، ومات رحمة الله عليه، غوّض الله عن شبابه الجنة. وكان المرحوم[٦] ذا وجه بهي وطبع زكي وذهن قوي، يتجمل في ملابسه ومراكب، لو عاش ليرتجي منه ظهور الآثار الحسنة.

١ ب: راعون
٢ هـ: تنفيهه
٣ ب: + نجلا مثيلا
٤ هـ: لفظا
٥ ب: – نظم
٦ ب: + المرقوم

Emir Şah Kardeşi Muhyiddin Mehmed Seydîzâde

Merhum, Hamid-ili vilayetindendir. Merhum Emir Hasan Çelebi'nin evinde yetişti. Kardeşleriyle birlikte ilimle meşgul oldu. Temel eğitimini tamamlayıp Sahn'da dersler alarak örnek bir öğrenci oldu. Merhum Abdülbâki Çelebi'nin muîdi oldu. Sonunda ona mülâzımlık görevi verdi ve kardeşi Abdüssamed Efendi'nin kızıyla evlendirdi. Yirmi akçeyle Manastır Medresesi, yirmi beş akçeyle Edirne Eminiye Medresesi, otuz akçeyle Murad Paşa Medresesi, otuz akçeyle Edirne Eski Cami Medresesi, kırk akçeyle Davud Paşa Medresesi ve elli akçeyle Bursa Manastır Medresesi'nde müderrislik yaptı. Bu görevi sırasında da vefat etti. Merhum âlim, zeki, kararlı, kardeşlerinin hakkını gözeten biriydi. Resmî teamüllerin gereklerini dikkate almazdı. Dönemin tanınan simasıydı. Zira Emir Şah'ın kardeşi olarak tanınırdı. Emir Şah ise Emir Şah'ın kardeşinin kardeşi diye bilinirdi. Allah rahmet eylesin.

Baldırzâde Abdurrahman b. Ali

Babasının hayat hikâyesi Üstad Taşköprülüzâde'nin kitabında geçmişti. Merhum Arapzâde Ali Efendi'nin kızının çocuğu olduğundan, Bâbek Çelebi diye bilinen merhum dayısı Abdurrahim Efendi gibi Arapzâde Ali Efendi'nin diğer çocuklarının himayesinde yetişti. Temel eğitimini tamamladı ve Abdülvâsi Çelebi gibi hocaların hizmetinde bulunduktan sonra Şeyhülislâm Ali Çelebi el-Cemâlî'nin muîdi oldu. Ardından da mülâzımı oldu. Daha sonra yirmi akçeyle Hoca Hayreddin Efendi Medresesi, yirmi beş akçeyle Dimetoka Medresesi ve otuz akçeyle Çekmece Medresesi'nde müderrislik yaptı. Dayısı Bâbek Çelebi Tire'de medrese yaptırıp onun da orada ders vermesini şart koşunca orada müderris oldu. Kırk akçeyle İstanbul Kalenderhâne Medresesi'ne nakloldukten sonra elli akçeyle Edirne Halebiye Medresesi, Ebû Eyyûb el-Ensârî Medresesi, Semân Medreseleri ve Edirne Sultan Bayezid Medresesi'nde müderrislik yaptı. Son görevine bir süre devam ettikten sonra Medine-i Münevvere kadılığına getirildi. Buradan azledildikten sonra Halep kadılığına getirildi. Buradan da azledildi ve Şaban 970/1563'te vefat edinceye kadar kendisine doksan akçe bağlandı.

ومنهم العالم المولى محيي الدين محمد بن المرحوم سيدي الشهير بأمير شاه قرنداشي

كان المرحوم من ولاية حميد ايلى، نشأ في بيت المرحوم أمير حسن چلبي، واشتغل مع إخوته، واستعد ودار في الصحن، حتى كان يضرب به المثل، فصار معيدا للمولى المرحوم عبد الباقي چلبي، حتى اعطاه ملازما، وزوّجه بابنة أخيه المولى عبد الصمد. وتولى مدرسة قصبة مناستر بعشرين درهما ثم مدرسة أمينية بادرنه بخمسة وعشرين ثم مدرسة مراد پاشا بثلثين ثم مدرسة الجامع العتيق بادرنه بثلثين ثم مدرسة داود پاشا باربعين ثم مدرسة مناستر ببروسه بخمسين حتى مات. وكان المرحوم[1] عالما، ذكيا، نافذ[2] الطبع، راعي حق الأُخوّة، لا يبالي من مقتضيات العرف الرسمي، وكان مدار الدور، لأنه كان يعرف بأخي أمير شاه، ويعرف أمير شاه بأخ أخ أمير شاه، رحمه الله.

ومنهم العالم العالم عبد الرحمن بن علي الشهير ببالدر زاده

مر ترجمة أبيه في تراجم الأستاذ. ولما هو كان من ابنة المولى المرحوم علي العربي، ولذا كان ربّي في كنف أخواله المرحوم عبد الرحيم الشهير ببابك چلبي وسائر أولاد المرحوم العربي، واستعد وصار [٣٩أ] في خدمة المولى مثل عبد الواسع چلبي وأضرابه، حتى صار معيدا للمفتي علي چلبي الجمالي، وصار ملازما [٥٠أ] منه، وتولى مدرسة خواجه خير الدين بعشرين ثم مدرسة ديمه توقه بحمسة وعشرين ثم مدرسة چكمجه بثلثين درهما. ثم لما بنى خاله المولى عبد الغني چلبي مدرسة بتيره شرط الدراسة فيه له صار مدرسا فيها، ثم نُقِلَ إلى مدرسة قلندر خانه بقسطنطينية بأربعين درهما ثم المدرسة الحلبية بادرنه بخمسين درهما ثم مدرسة أبي أيوب الأنصاري ثم مدرسة إحدى الثمان ثم مدرسة سلطان بايزيد بادرنه، فمكث فيها. ثم تقلد قضاء المدينة المنورة، ثم عزل ثم تقلد بقضاء حلب، ثم عزل، وعين له تسعون درهما، حتى مات في شعبان سنة سبعين وتسعمائة.

---

١ ب: + المرقوم
٢ هـ: ناقد

Merhum âlim, fâziletli sahibi, zeki, cömert, güler yüzlü, yumuşak karakterli, insanlarla iç içe ve dost canlısıydı.

Bostan Çelebi Muslihuddin Mustafa b. Pîr Mehmed

Merhum Tire şehrinin ileri gelen tüccarlarından birinin oğluydu. İlim tahsili yolunda yetişti. İlim tahsilini çok sıkı tuttu. Kemal noktasına gelince akranları arasında parmakla gösterilir hâle geldi. Şücâüddin er-Rûmî, Muhyiddin Fenârî ve Kemalpaşazâde gibi âlimlerin hizmetinde bulundu. Bu hizmet yolculuğu, sultan muallimi Hoca Hayreddin Efendi'nin yanında son buldu ve onun mülâzımı oldu. Yirmi beş akçeyle Bursa Molla Yegân Medresesi'nde müderris oldu.

Çok fakir olduğundan ne hocasının ne de kazaskerlerin rızasını alamayıp sadece annesinin isteğiyle kadılığı seçti. Kadılıktan azledildikten sonra sultan muallimi olan hocası, Sultan Süleyman'ın yanında ondan övgüyle söz edip ilimdeki üstün derecesinden ve yaşadığı durumdan tafsilatıyla bahsetti. Söylenmesi gerekenleri söyledi ve "İlmin ve dinin ihyâsı için Sultan'ın onu himaye etmesi gerekir." dedi. Zamanımızın müftüsü Ebüssuûd Efendi Rumeli kazaskeri, Çivizâde ise Anadolu kazaskeriydi. Her ikisi de Sultan'ın huzurunda onun faziletine ve hocasının söylediklerinin doğruluğuna şahitlik ettiler. Her ikisi de kırk akçeyle Tire Arapzâde Abdülganî Çelebi Medresesi'nin ona verilmesini talep etti. Bu görevden azledilince Şehzade Mehmed'in annesi, Sultan Süleyman'ın eşi İstanbul'da medresesini yaptırdığında bu medreseyi ona arz ettiler. Oranın ilk müderrisi oldu. Sonra Semân Medreselerinden birine nakloldu. Bursa kadılığına getirildikten sonra Edirne ve İstanbul kadılığı görevlerinde bulundu. Ardından da Rumeli kazaskerliğine getirildi. Elkas Mirzâ Seferi'ne katıldı.

Ancak bazı bozguncuların Vezîriâzam Rüstem Paşa'nın kafasını karıştırması üzerine onu azletme kararı aldı ve ona karşı abartılı önlemler aldı. Fakat merhum zekice davranarak ondan hiçbir şey gizlemedi. Ne ona boyun eğdi

كان المرحوم عالما فاضلا ذكيا سخيا بشاشا ناعم المزاج، كثير الاختلاط والتودد.

ومنهم المولى العالم العالم الفاضل الكامل المرحوم مصلح الدين مصطفى بن پير[1] محمد الشهير ببستان چلبى

كان المرحوم المرقوم من مدينة تيره من أولاد كبار التجار، ونشأ في طلب العلم، وحصّل واشتدّ للتحصيل، وكمله أكمل التكميل حتى صار مشارا إليه بالبنان وممتازا للأقران، واشتغل في خدمة المولى مثل المولى شجاع الدين الرومي والمولى محيي الدين الفناري والمولى كمال پاشا زاده، وانتهت حركته في خدمة المولى المرحوم خواجه خير الدين المعلم السلطاني، وصار ملازما منه، وتقلد بمدرسة المرحوم المولى يكان ببروسه بحمسة وعشرين درهما.

ثم يرضى بالقضاء لشدة فقره ورضاء أمه ولا برضاء أستاذه وعدم رضاء قضاة العسكر. ثم عزل عن القضاء، ثم مدحه أستاذه الذي معلم السلطان سليمان، وبيّن مبلغ[2] فضيلة[3] عمله، وفصّل تفاصيل أحواله، وقال فيما قال: «يجب على السلطان تربيته لإحياء العلم والدين.» وكان المولى مفتي دهرنا قاضيا [٣٩ب] بالعسكر في روم ايلى والمولى چوي زاده قاضيا بالعسكر في اناطولى، فشهدا له بالفضيلة عند السلطان، وصدقا استاذه، وعرضا له مدرسة عبد الغني چلبي ابن العرب بمدينة تيره بأربعين درهما، ثم عزل عنه، ولما بنى خليلة السلطان سليمان والدة المرحوم الأمير محمد مدرستها بمدينة قسطنطينية عرضا له المدرسة المذكورة، وهو أول مدرس بها، ثم نقل إلى إحدى المدارس الثمان. ثم استقضي بقضاء بروسه، ثم بقضاء ادرنه ثم بقضاء قسطنطينية، ثم استقضي بالقضاء العسكرفي روم ايلى، وسافر إلى سفر القاص[4] ميرزا.

ثم اشمأزّ خاطر الوزير الكبير رستم پاشا لإفساد بعض الوشاة، وجدّ في عزله، وبالغ في تدبير مقدماته، وتفطن به المرحوم المرقوم ولم يوار معه، ولم يخضع

---

١ هـ : – پير
٢ هـ: مبلغ
٣ هـ: – فضيلة
٤ ب: القاضي

ne de ona teslim oldu. Vezîriâzam onunla ilgili girdiği süreci çok ciddiye aldı. Onu teftiş etmiş ve bu iş için merhum Ahmed Bi'l-kâf diye bilinen Ahmed Efendi'yi üzerine göndermişti. Bu teftişte ve kafa karışıklığında iyice abartıya kaçsa da teftişin meyvesi olarak eline huzursuzluktan başka bir şey geçmedi. Bostan Çelebi'nin temiz ve suçsuz olduğu ortaya çıkınca ona hoşnutluğunu ifade edip güzel davranmaya başladı. Nerede önemli bir iş ya da büyük bir dava varsa vezir ve Sultan ona havale eder o da davaya bakardı. Dîvân-ı Hümâyûn ya da vezirin makamında davayı incelerdi. İstanbul şehrini iki kez tüm ayrıntılarıyla, tam bir iffet ve doğrulukla teftiş etti. Ramazan 970/ 1563 Kadir Gecesi'nde vefat etti. Böyle bir gün ve zamanda vefat edişi onun doğruluğuna, kurtuluşuna ve felaha ermesine işarettir.

Merhum âlim, temiz tabiatlı, üstün yetenekli, kuvvetli hafızalı, aklıselimdi. Alışılmışın dışında, hoş üsluplu, tatlı ifadeli, cömert, yüce gönüllü, yüzünde ihtiyarlığın ve ilmin nuru parlayan biriydi. Allah nimetiyle ve cennetiyle ona ikramda bulunsun. En'âm Tefsiri ve bazı zor meselelere dair ta'lîkâtı vardır. Çağdaşı akranlarından üstündü. Allah onu en iyi şekilde mükâfatlandırsın. Çünkü kaderimi değiştirdi ve mülâzım olmama vesile oldu. Böylece makam basamaklarını çıkmamı sağladı. Allah gani gani rahmet eylesin.

Bostan Çelebi el-Aydınî

İlim tahsili yolunda yetişti. Şehir şehir dolaşıp ilim ehli âlimlerin yanında gayret gösterdi ve nihayet Kadri Efendi'nin hizmetine girdi. Kazasker Abdurrahman Çelebi İstanbul Sultaniye Medresesi'nde müderris olunca, Bostan Çelebi'yi muîdi olarak istedi. Sonra da onun mülâzımı oldu. İstanbul'da merhume Hacı Hatun Medresesi'nde yirmi akçeyle müderris olduktan sonra maaşı yirmi beş akçe oldu ve otuz akçeyle İstanbul Efdalzâde Medresesi'nde müderris oldu. Maaşı daha sonra kırk akçeye çıktı. Elli akçeyle Kalenderhâne Medresesi'nde görevlendirildi. Sonra altmış akçeyle Manisa Medresesi'ne nakledildi. Sonra maaşı seksene yükseldi. 977/1570 senesi sonlarında vefat ettiğinde maaşı yüze kadar çıkmıştı.

ولم يخشع له، وثبت فيما كان عليه وعزله[١] الوزير الكبير المزبور وفتشه وسلّط عليه المولى المرحوم أحمد الشهير بأحمد بالقاف[٢]، وبالغ هو في مهانته وازدرائه، ولم يحصل ثمرة التفتيش سوى التشويش، ثم لما ظهر نزاهته وبرائته رضي منه وعامل بالجميل. وقل ما يكون أمرا معظما أو دعوى معضلة إلا يفوض إليه السلطان والوزير وهو يقضي ويفصّل في الديوان العالي أو في عند الوزير. وفتش مدينة استنبول تفتيشا عاما مع كمال عفة واستقامة مرتين، حتى مات ليلة القدر شهر رمضان سنة سبع وسبعين[٣] وتسعمائة، وكفى به هذا علامة الفوز والصلاح وأمارة النجاح والفلاح.

وكان المرحوم عالما، زكي الطبع، جيد القريحة، قوي الذهن، سليم العقل، وخارق العادة[٤]، لطيف الأداء، حسن التقرير، سخي الطبع، كريم الشان، يتلألأ أنوار الشيب والعلم في وجناته، أكرمه الله تعالى بنعمته وجناته. وله تفسير الأنعام وتعليقات لبعض المواضع المشكلات. وكان فوق[٥] أقرانه [٤٠أ] من معاصريه. وجزاه الله تعالى عن خير الجزاء، إذ[٦] قلب حقيقي وصيّرني ملازما، وأصعدني مدارج المناصب، رحمه الله تعالى رحمة واسعة.

ومنهم المولى العالم المشتهر ببستان چلبي الآيدينى

نشا في طلب العلم، ودار البلاد، واشتغل لدى الأهالي والموالي حتى انتهت حركته في خدمة المولى قدري أفندي، ثم لما صارالمولى عبد الرحمن چلبي القاضي بالعسكر مدرسا بمدرسة سلطانية قسطنطينية طلبه للإعادة المعتادة، وصار ملازما منه، وقلد دراسة المرحومة حاجي خاتون بقسطنطينية بعشرين درهما، ثم صارت وظيفته خمسة وعشرين درهما، ثم صار مدرسا بمدرسة افضلية بقسطنطينية بثلثين ثم صارت بأربعين، ثم أعطي له مدرسة قلندر خانه بخمسين، ثم نقل إلى مدرسة مغنيسا بستين درهما، ثم ارتقت وظيفته إلى ثمانين بل إلى مائة إلى أن مات في آخر سنة سبع وسبعين وتسعمائة.

١ ب: له
٢ هـ: القاف
٣ ب: – وسبعين
٤ هـ: ـ خارق العادة
٥ ب: أفقر
٦ ب: إن؛ هـ: اذا

Merhum âlim, ilimle meşgul olan, terbiyeli, halim ve selim, güler yüzlü ve güzel ahlaklı biriydi. Allah gani gani rahmet eylesin.

Gazzâlizâde Abdullah b. Abdülkâdir

Kendi ifadesine göre Hüccetülislâm Gazzâlî'nin soyundandır. Çağdaşlarından bazı rakipleri babasının Gazze ahalisinden ve Türkçe olarak Gazzeli denen bir adamın oğlu olduğunu, Gazzâlizâde'nin babası olan bu kişiye Gazzelizâde dendiğini, Gazzâlizâde'nin de bu ünvana elif ekleyerek Gazzâlizâde diye meşhur olduğunu iddia ettiler. Her iki rivayete göre babası Şah Efendi el-Fenârî'nin yakın adamlarındandı ve Fenârî ailesine mensuptu.

Babası öldükten sonra Fenârîlerin evinde büyüdü. İlimle meşgul olup ilim adamlarını dolaştı ve sonunda merhum Taşköprülüzâde'nin babasının mülâzımı olduktan sonra da on beş akçeyle Canbâziye Medresesi'nde müderris oldu. Ardından kadılığa yöneldi. Kadılar arasında sağlam duruşu ve doğruluğuyla ün yaptı. İleri gelenlerin ve eşrafın gözettiği birisi oldu. İstanbul Hasları'nın, Galata, Selanik ve Sidrekapsi gibi kasabaların kadılığını yaptı. Mısır evkafını teftiş etmek üzere Mısır'a gönderildi ve iki yüz akçe bağlandı. İki sene burada kaldı. 959/1543 senesinde teftişten dönünce üç yüz akçeyle İstanbul Hasları ile birlikte Galata kadılığı görevi ona verildi.

Rüstem Paşa merhum Şehzade Mustafa üzerine sefere çıktığında Abdullah Efendi de ona eşlik etti. Döndüğünde kadılığı tercih etmedi. Bunun üzerine kendisine mollalık pâyesi verildi. Aklından daha iyi bir mazhariyet geçmiyordu. O da öğrenci yetiştirdi ve mülâzımlık verdi. Daha sonra azledildi ve mollalar için âdet olduğu üzere kendisine yetmiş akçe bağlandı. Bir süre sonra maaşı arttı ve seksen akçe oldu. 977/1570 senesinin sonlarında vefat edinceye kadar kadılar ve mollalar *arasında bocalayıp durdu ne onlara bağlandı ne bunlara*.[1]

1 en-Nisâ 4/143.

وكان المرحوم عالما، مشتغلا بالعلوم، مؤدبا، سليما، حليما، خلوقا، بشاش الوجه، مرضي الأخلاق، رحمة الله عليه رحمة واسعة.

ومنهم المولى العالم عبد الله بن عبد القادر المشتهر بغزالي زاده

من أولاد الإمام حجة الإسلام الغزالي على رواية نفسه، وزعم بعض معارضيه من معاصريه أنه كان أبوه ولد رجل من غزّة المحروسة، ويقال بالتركي غزّه لى، ولابنه الذي هو أبو صاحب الترجمة غزّه لى اوغلى، وزاد ابنه ألفا[١] واشتهر[٢] بغزالى زاده. وعلى كلتا الروايتين كان أبوه من أخصّاء المرحوم شاه أفندي الفناري المشهور ومنتسبا إلى بيت الفناري.

فلما مات أبوه ترعرع هو في بيتهم، واشتغل بالعلوم، ودار الموالي حتى صار ملازما من والد المولى المرحوم الشهير بطاش كوپري زاده، وصار مدرسا بمدرسة جانبازيه بخمسة عشر درهما، ثم تحوّل بطريق القضاء،[٤٠ب] وشاع بين القضاة بالصلابة والاستقامة، وصار منظور الأعيان والأركان. فاستقضي في معظمات القصبات مثل خواص قسطنطينية وغلطه وسلانيك مع سدره قپسي، ثم أرسل إلى مصر لتفتيش الأوقاف الواقعة هناك، وعين له مائتا درهم عثماني، ومكث مقدار سنتين، ثم لما جاء من التفتيش أعطي له قضاء غلطه مع خواص قسطنطينية سنة تسع وخمسين وتسعمائة بثلثمائة درهم.

ثم لما سافر المرحوم رسم پاشا إلى سلطان مصطفى المرحوم استصحب المولى المرحوم، فلما آب لم يقنع من القضاة بالأولوية فرُسم له بالمولوية[٣]، فصار من لا يخطر بباله نيلا جيدا، وجمع الطلبة وأعطى الملازم. ثم عزل وعين له سبعون درهما كما هو دأب الموالي، ثم ازداد فصارت وظيفته ثمانين. ثم عاش بين القضاة والموالي الفضلاء مذبذبا[٤] بين ذلك[٥] لا إلى هؤلاء ولا إلى هؤلاء[٦] إلى أن مات في أواخر سنة سبع سبعين وتسعمائة.

---

١ ب: القاف
٢ ب: – واشتهر
٣ ب: بالوية
٤ في الأصل: مذبذبين
٥ ب: – بين ذلك
٦ سورة النساء، ١٤٣

Merhum âlim, sâlih, fakîh ve yumuşak mizaçlıydı. Kendisini derin fakîhlerden sayardı. Ancak ilmi zayıftı. Bir süre Ebû Eyyûb el-Ensârî kasabasında şeriata hizmet etti. Sanırım Allah bu mekânın sahibi hürmetine kendisindeki ayıpları lütuf ve keremiyle örttü. Allah'tan korunma niyaz ediyor, ona sığınıyor ve ona tövbe ediyorum.[1]

1 "ب" nüshasının 52b-59b sayfalarında, derkenarda bulunan biyografiler:

İrşat çevresinin önde gelenlerinden, bu çevrenin usullerinin muhafazası için her türlü gözetimi yapanlardan ve marifet ve ibadet yolunda gayret sarf edenlerden Nûreddinzâde eş-Şeyh Muslihuddin Efendi: Babası dinî ilimlerde derinleşmiş sâlih kimselerdendi. Rum kasabalarından Filibe yakınlarında bir köyde dünyaya geldi. İlim ve irfan tahsili yolunda yetişti. Temel eğitimini tamamlayınca bilinen usulü takip edip devrinin âlimlerinden dersler aldı ve nihayet Sultan Süleyman devrinin önemli âlimlerinden olan Muhammed Efendi'nin hizmetine girdi. Gaflet ve yanılgı dünyasında zâhir ilimler ve süslü marifetleri toplamakla meşgul olurken tevfik rüzgârı esti ve onu doğru yola eriştirdi de gaflet ve şaşkınlık uykusundan uyandı. Makam ve mevki anmaktan yüz çevirip Halvetiyye tarikatının ileri gelen şeyhlerinden tertemiz kişilik sahibi Şeyh Bâlî es-Sofyevî'nin hizmetine girdi. Nefsini teslim ve irade ilmeğine sokup onu zühd ve ibadet külfetine mahkûm etti. Nihayet terbiye ve irşad mertebesine erişip üstadı tarafından izin ve hilafet payesi ile şereflendirildi. Bir keresinde İstanbul'a gelmiş, bir kısım inkârcıların dedikoduları yüzünden bir süre orada kalmıştı. Ancak gittiği yolun temiz olduğu ortaya çıkınca zararı bırakıp eski mekânına dönmüştü. Sonra tekrar İstanbul'a geldi. Tatlı sözler ve hoş sohbetle birkaç camide vaaz vermeye ve zikir çektirmeye devam etti. İnsanlar tarafından hüsnü kabul ve itibar gördü. İleri gelenler ve seçkinler yanına gidip gelir oldu. Hatta Büyük Vezir Mehmed Paşa bile onun huzurunda tövbe etti. Kimi zaman Sultan Süleyman Han onu sarayına davet ederdi. Vaazını dinlemek için mahfilinde hazır bulunur, onun sohbetlerinden istifade ederdi. Ona karşı çok büyük sevgi ve muhabbet gösterirdi. Onu Küçük Ayasofya diye bilinen zâviyenin meşihatine görevlendirdi. Orada bazen vaaz eder bazen de tefsir dersleri yapardı. Etrafında çok sayıda talebe toplanmıştı. Pek çoğu onun sayesinde çok önemli mertebe ve makamlara erişti. Sultan Süleyman Han küffarla gaza etmek üzere Sigetvar Kalesi'ni fetih için sefere çıktığı zaman bazı arkadaşlarıyla birlikte onu yanına aldı ve onları has yakınları yaptı. Vefat ettiği sırada Sultan'ın yanındaydı. Hatta heyetle birlikte yola çıkıp tabutla birlikte saraya döndü. Yaşı yetmiş üç olduğunda, 981/1574 senesi Zilkâde ayında dostlarından ayırıldı ve rabbinin katına göçtü. Merhum ilim ve marifet zirvelerinden biriydi. Nasihat ve zikir ile vaaz ve tefsir ilimlerinin erbabıydı. Çok karmaşık hususları en kısa sürede kolaylıkla çözerdi. Sohbetine gelenler problemli konuları kâğıtlara yazarak gelirler, o da çok kolay bir şekilde onları cevaplardı. Eğitim ve öğretimle meşgul olup mutad tarikat merasimlerini önemserdi. Güzel elbiselerden uzak durur, sıradan giyinirdi. Hatta tanımayanlar onu köylü ya da rençber sanardı. Sözlerini uzatmaz ve yeme içmede şatafata kaçmazdı. Ailesiyle birlikte müritlere pişen yemekten yerdi. Ancak izin tescilini, çok sayıda halife görevlendirmeyi ve ekâbirlerin kapılarını aşındırmayı hoş karşılamazdı. Her şeye "Doğrusunu Allah bilir." diye karşılık verirdi. Kur'ân'ın başından En'âm suresine kadar olan kısmının tefsirini yaptı. Simavnalı Şeyh Bedreddin'in *Vâridât*'ının da şerhini yaptı. Ancak şerhinde Simavnalı'nın haddi aştığını ve küfre düştüğünü dile getirdi. Tecvid konusunda eser telif edip *Menâzilü's-Sâirîn*'i tercüme etti. *Risâle fî Mi'râci Hayri'l-Beşer*'i yazdı. Bundan başka risaleleri de vardır. Allah rahmet eylesin.

Mücahede meydanına dalan, ibadet meşakkat tehlikelerine atılan, hak yolunun zirvelerine ve vadilerine tırmanan, Allah yolunda gerçek anlamda cihat edip ömrünü zühd ve ibadet zâviyesinde harcayanlardan şeyhimiz Cerrahzâde eş-Şeyh Muslihuddin b. eş-Şeyh Alâeddin: Merhum şeyh 901/1495 senesi Safer ayında, Edirne'de doğdu. İlim ve irfan peşinde, inceliklerine vâkıf olmaya gayret ederek yetişti. Bir müddet Eski Cami Medresesi müderrisi Lütfullah Efendi'den derinlemesine tahkik ederek *Kitâbü'l-Miftâh*'ı okudu. Daha sonra Allah lütuf, ihsan ve rahmet kaynaklarını üzerine boca edip zühd ve salah rüzgârları esip kurtuluş ve felah davetçisi de çağırınca canı gönülden davete icabet etti. Gücü yettiğince ibadet külfetini yüklendi. Allah'a yönelip akranlarını geride bırakıncaya dek çalışıp gayret etti. Tasavvuf yoluna girişinin sebebini sorduğumda bana şöyle dedi:

وكان المرحوم عالما صالحا متفقها ناعم المزاج، يعدّ نفسه من الفقهاء النبهاء، ولكن كان علمه على وهن. وخدم الشرع برهة من الزمان بقصبة أبي أيوب، وأظن أن الله محا بمحاسن لطفه بحرمة صاحب هذا المقام ما فيه من العيوب، وأسأل الله العصمة، وإليه أنيب، وإليه أتوب.[1]

---

١ التراجم التالية موجودة في هوامش ب في ٥٢ب ـ ٥٩ب:

[٥٢ب] وممن تصدّر في محفل الإرشاد وترصّد لحفظ مراسمه أيّ إرصاد وبذل جهده في تحصيل المعارف والعبادة الشيخ مصلح الدين المشتهر بنور الدين زاده: كان أبوه من جملة من تفقّه في الدين وحلّ محل الصالحين، وقد ولد المرحوم بقرية قريبة بفلبه من قصبات الروم، ونشأ على تحصيل المعارف والعلوم. فلما بلغ رتبة الاستعداد، تحرك على وجه المعتاد، وقرأ على علماء العصر والأوان، حتى وصل إلى خدمة المولى محمد أحد صدور في دولة السلطان سليمان. بينا هو بدور في عالم الغفلة والغرور، ساعيا في اقتباس شوارد العلوم الظاهرة والمعارف الزاهرة، إذ هبت عليه نسائم التوفيق، وهداه إلى معالم الطريق، فانتبه عن سِنة الغفلة والاشتباه، فضرب صفحا عن ذكر المنصب والجاه، فتقصد إلى خدمة ذي النفس الذكية الشيخ بالي الصوفيوي [٥٣أ] من رؤوس المشايخ الخلوتية، فأدخل نفسه في ربقة التسليم والارادة، وكابر نفسه في مشاق الزهد والعبادة، حتى ارتقى مراتب التربية والارشاد، وفاز بتشريف الاذن والخلافة من قبل الاستاذ. وقد جاء مرة إلى قسطنطينية، فجلس مدة من الزمان بأقاويل بعض المنكرين، فلما ظهر برأة ساحته عدل عن غرامته، فعاد المرحوم إلى مكانه المرقوم، ثم جاء إليها مرة أخرى، وأكب في عدة من الجوامع على الوعظ والتذكير بحسن الألفاظ ولطف التقرير، فتلقاه الناس بالرغبة والقبول، وقصده الأكابر والفحول، حتى تاب على يده الوزير الكبير محمد پاشا. وكان السلطان سليمان خان يدعوه إلى داره العامرة في بعض الأزمان، ويحضر محفل وعظه للاستماع، وينتفع بنفائس مجلسه أي انتفاع. وكان يظهر له محبة عظيمة ومودة أكيدة. وقلّده مشيخة الزاوية المعروفة بایاصوفيا الصغيرة. فكان يعظ فيها مرة ويفسّر أخرى، واجتمع عنده من الطلبة مالا يحصى، [٥٣ب] ووصل الكثير بسببه إلى المراتب السنية والمنازل السمية. ولما عزم السلطان المزبور إلى غزاء الكفار وفتح قلعة سكتوار استصحبه ببعض اصحابه، وجعلهم من خُلَّص أحزابه. وكان جليسه عند موته، حتى انتقل ورائه في ركبته، وعاد إلى دار الملك مع تابوته. ولما وصل عمره إلى ثلاث وسبعين انفصل عن حزبه، وانتقل إلى جوار ربه في شهر ذي القعدة سنة واحدة وثمانين وتسعمائة. وكان المرحوم طودا من المعارف والعلوم صاحب يد في النصح والتذكير وفنون الوعظ والتفسير، يفتح عدة من عقد المعضلات في أيسر المُدد وأقلّ الساعات. وكانوا يلقون في محفله الرقاع المشتملة على المسائل المشكلة، فيجيب عنها بأسهل طريق. وكان مُكبّا على التعليم والإفادة، ومحرّصا على إقامة مراسم الطريقة المعتادة. وكان يترك من اللباس حسنه، ويختار خشنه، حتى يظنه من لايعرفه واحدا من الأكّاوين أو شخصا من الأُكّارين، [٥٤أ] وكان لايتفصل في الكلام، ولايتكلف في الطعام، ويأكل هو وأهله مما طُبخ لفقراء المقام، غير أنه يطعن بتسجيل الاذن وإكثار الخلفاء والتردد بباب الكبراء والرؤساء، وكان يأتي عن الكل بجواب «والله أعلم بالصواب.» كتب تفسيرا من أول الكتاب إلى سورة الأنعام، وشرح واردات الشيخ بدر الدين السماوني، جرى فيه مجرى التخطئة والإكفار، وألف علم التجويد، وترجم منازل السائرين، وكتب رسالة في معراج خير البشر وله رسائل أخرى، رحمه الله.

[٥٤ب] وممن خاض غمار المجاهدات، واقتحم أخطار مشاق العبادات، وتسنم في طريق الحق على تلاله ووهاده، وجاهد في الله حق جهاده، وأفنى عمره في زاوية الزهد والعبادة شيخنا الشيخ مصلح الدين ابن الشيخ علاء الدين المشتهر بجرّاح زاده: ولد الشيخ رحمه الله بادرنه في شهر صفر سنة واحد وتسعمائة. ونشأ طالبا للعلوم والمعارف وساعيا في اقتناء شوارد اللطائف. وقرأ مدة كتاب المفتاح بإتقان وتحقيق على المولى لطف الله وهو مدرس في مدرسة جامع العتيق، ثم أفاض الله تعالى عليه سجال رحمته من شئابيب لطفه ورأفته، فهبّت عليه نسائم الزهد والصلاح، وناداه منادي الفوز والفلاح، فأجابه بالسمع والطاعة، وتحمّل مشاق العبادات بقدر الاستطاعة، وتبتل إلى الله سبحانه، وجدّ واجتهد حتى علا أقرانه. وقد سألته عن سبب سلوكه ودخوله في طريق الصوفية، فقال:

"İlk başlarda, öğrencilik yıllarımda tasavvuf yolundan uzak dururdum. Bir gece arkadaş ve dostlarla toplanmıştık. Derken konuşmaya dalmış ve olan bitenden konuşurken geceyi geçirmiştik. Meclistekilerin hepsi uykuya dalmıştı. Birden gökyüzünden büyük bir uğultu ve korkunç bir ses geldi. Başımı kaldırdığımda büyük bir taşın, içinde bulunduğumuz evin üzerine düştüğünü ve çatıyı çökertip evin ortasına gömüldüğünü gördüm. Ama taş yerde kaybolmuştu. Bu büyük sesten evde beraber olduğumuz herkes uyanmıştı. Sesin nedenini sorup dursalar da hiçbir şey anlayamadan uykularına geri döndüler. Bu beni büyük bir dehşete düşürmüştü. Az kalsın aklımı yitirecektim. Korku içinde meclisten kalkıp gittim. Olayın üzerimdeki etkisi her geçen vakit artıyordu. Artık düşünemez olmuştum. Hayat tarzımı bırakıp kıymetli elbiselerimi sattım. Hâlâ tasavvuf yolundan uzak duruyordum. Bu sırada babam beni çağırdı ve tasavvufa girmem konusunda bana bir şeyler söylediyse de tasavvufu inkâr ederek bu davetini reddettim." Cerrahzâde şöyle devam etti: "Çok geçmeden gözümdeki perde kalktı ve kabir hâlleri ayan olmaya başladı. Sürekli mezarlara gidiyor, kabirlerin yanında geceliyordum. Arkadaşlarım ve akrabalarım beni kınıyor ve ayıplıyorlardı. Onların söylediklerine aldırış etmiyor ve ilgilenmiyordum bile." Kabir ehlinde gördükleri ve durumlarının ne olduğunu sorduğumda şöyle dedi: "Evlerinde yaşayanlar gibi oturur hâldeydiler. Bir kısmının kabri geniş, huzurlu, keyifli, bolluk ve mutluluk içindeydi. Bazısı yerinin darlığı yüzünden ayakta bile duramıyordu. Kimisinin kabri dumanla dolu, kimininki ise ateşler içinde yanıyordu. Bazılarının oldukça güçsüz ve zorluk içinde bezgin olduğunu, acı içinde serap ve kâbuslarla boğuştuğunu gördüm. Ben ise onlarla konuşuyor, durumları hakkında bilgi alıyor, ölüm sebeplerini irdeliyordum. Bana hem cevap veriyor hem de benden dua istiyorlardı. O esnada kimi zaman İstanbul'da kimi zaman Bursa'da kimi zaman da daha önce hiç görmediğim garip yerlerde olduğumu görüyordum. Tüm bunlar olurken cin çarpmasından kendini kaybetmiş bir şaşkın gibiydim. Pis olduklarını gördüğüm ve temiz olmadıkları ayan olduğu için asla yemek yiyemiyordum. Bu hâlim aylarca devam etti. Babamın evinde kaldığım bir sırada gecenin karanlığı ufukları kaplamış, büyüğünden küçüğüne evde herkes uykuya dalmıştı. Yanıma bir adam geldi ve elimi tuttu. Birlikte evden çıktık ve gittik. Daha önce ne gördüğüm ne de hakkında bir şey işittiğim tuhaf yerler ve garip mekânlardan geçtik. Nihayet bir dağın tepesine geldiğimizde orada oturan bir adam gördüm. Beni götüren adam beni ona takdim ederek 'İsteğin üzerine geldim.'dedi ve beni arz etti. Ben de yanı başına oturdum. Sağ elimi eline alıp içine bir işaret koydu. Sonra başka bir adam getirildi. Ona da bana yaptığını yaptı. Sonra kalkmamı ve oradaki hazireye girmemi istedi. Hazireye gidince hazirenin kapısı açıldı. İçeriye baktığımızda içerisinin ne bir dumanı ne de karaltısı olan saf bir ateşle dolu olduğunu gördük. İçeri girmekten çekininceye bizi zorla içeri soktu ve kapıyı arkamızdan kapattı. Ateş oradakilere ne yaptıysa bize de aynını yaptı. Ateş bizi öyle yaktı ki ne zâhirde ne de bâtında hiçbir yer kalmadı, her yerimize ateş değdi. Daha sonra kapıyı açıp çıkmamızı istedi. Evime gelen adam gelip elimi tuttu ve beni aldığı yere bıraktı. Sabah olmuş babam sabah namazı için kalkmıştı. O gecenin bana verdiği sıkıntılar yüzünden düşünceli ve endişeli olduğumu görünce neden bu hâlde olduğumu sordu. Olan biteni anlatınca 'O ateş muhabbet ve âlicenaplık meşalesi, aşk ve sevda parıltısıdır. Bu olay senin hakkı arayacağına, tasavvufu ve erbabını da seveceğine işaret eder.' dedi." Daha sonra Cerrahzâde şöyle devam etti: "O geceden itibaren beni almaları azalsa da delilik hâlim giderek arttı. Sonunda alışılmışın dışında keşf ve hareketlerim ortaya çıkıncaya kadar yavaş yavaş yok oldu. Bende tasavvufa karşı bir meyil ve rablerin rabbine doğru bir arzu ortaya çıktı. Teslim ve ibadet emri altına girdim. Durumumda Allah'ın dilediği ve irade buyurduğu şeyler gerçekleşti. Babamın huzurunda tövbe ettim. Nefis mücahedesi ve terbiyesiyle menzilden menzile ve hâlden hâle değişmeye başladım. Daha sonra babam beni tasavvuf önderlerinden hakiki Allah dostu ve meşhur kerametler ve etkileyici menkıbeler sahibi Hacı Çelebi diye bilinen Şeyh Abdurrahim el-Müeyyedî'nin yanına gönderdi. Bir süre onun hizmetinde bulunup ondan muhtelif tasavvuf ilimlerini tahsil ettim. Benimle ilgili olan oldu ve imkân dâhilinde meydana gelebilecek değişiklikler gerçekleşti. Yaklaşık on iki sene sebatla çalışmaya devam ettim. Sonunda irşad icâzetine sahip oldum." Ona şeyhinin yanında vâki olan son hâllerini sordum. Merhum (ks) şöyle anlattı: "Şeyh Abdurrahim el-Müeyyedî'nin yanında halvette bulunurken

«كنت في أوائل حالي وأوان طلبي في غاية الإعراض [٥٥أ] عن طريق الصوفية، واتفق أني اجتمعت في بعض الليالي مع الإخوان والخلان، وتجارَيْنا في شجون الكلام، وقضينا الوطر عما يكون وكان، فنام كل من في المجلس، فإذًا بصيحة عظيمة وأصوات مزعجة من طرف السماء، فرفعت رأسي، فرأيت حجرا عظيم القدر نزل على البيت الذي كنا فيه، فكسر السقف ونزل إلى ساحة البيت، وغاب في الأرض، فاستيقظ من هذه الصيحة العظيمة كل نائم من أهل المجلس، وأخذوا يتسائلون عنها، ولم يطلعوا على شيء، وعادوا إلى النوم. وحصّل لي من ذلك دهشة عظيمة، وكادت أن تذهب بلبّي، فقمت عن المجلس مرتاعا، وازداد تأثري في كل وقت وحين، ولم يبق لي من الرَوِيَّة إلا القليل، وتركت الطريق، وبِعْت جميع ملابسي الفاخرة، وأنا على الحالة الأولى من الإعراض عن طريق الصوفية، وفي أثناء ذلك دعى أبي إليها، وكلّمني في الدخول فيها، وقابلته بالانكار والإعراض.» قال: «ولم يذهب كثير حتى رفع الغطاء عن بصري، وانكشف لي أحوال القبور، فكنت ألازم المقابر وأبيت عندها، وكان [٥٥ب] أصحابي وأقاربي في العزل والملامة، وأنا في عدم الإلتفات إليهم والإعراض عن كلامهم». فسألته عن كيفية رؤيته واطلاعه على أهل القبور، فقال رحمه الله: «رأيتهم قاعدين في قبورهم كالأحياء في بيوتهم، فمنهم من اتسع قبره فبقي في السعة والحبور والرفاهية والسرور، ومنهم من لا يقدر على القيام لضيق المقام، ومنهم من امتلأ قبره بالدخان، ومنهم أُحمي قبره بالنيران. ورأيت بعضهم في غاية الضعف والاضطراب يتململ ويتألّم ويضطرب كالسحاب والسراب، وأنا أتكلم معهم، واستخبر حالهم، واستفسر أسباب موتهم، فيجيبون ويتسائلون الدعاء، وأنا أجد نفسي في اثناء ذلك تارة في قسطنطينية وتارة في بروسه وتارة في غيرهما من الأمكنة التي ما رأيت قط، وأنا في جميع ذلك كالهائم الولهان الذي مسه الجان، وكنت في غاية العجز عن أكل الطعام لظهور [٥٦أ] نجاسته وانكشاف عدم طهارته، ودامت هذه الحالة في مدة سبقه اشهر. فبينا أنا مقيم بدار والدي، وقد انتشر سواد الليل في الآفاق، ونام كل من في البيت من الصغير والكبير بالاتفاق إذ جاء رجل فأخذ بيدي وذهب، فذهبت، فمرَرْنا بمواضع غريبة وأمكنة عجيبة ما رأيتها ولا سمعتها من قبل، حتى وصلنا إلى سفح جبل، ورأيت فيه شخصا قاعدا، فتقدم الرجل إليه، وعرضني عليه، وقال: «جئت بطلبتك» وقدّمني إليه، فجلست بحذائه، فأخذ ذلك الشخص بيدي اليمنى، فوضع فيه علامة، فإذا جيء بشخص آخر، وفعل به مثل ما فعل بي، ثم أمرني بالقيام والدخول إلى حظيرة هناك، فلما ذهبنا إليه فُتح لنا باب الحظيرة، فنظرنا إلى داخلها، فرأيناها مملوئة من النيران الصافية ليس فيها دخان ولا سواد، فامتنعنا عن الدخول، فأجبرنا عليه، وأغلق الباب من ورائنا، فعملت النار فينا ما تعمل في أمثالنا، وأحرقنا بها بحيث لم يبق منا موضع لا في الظاهر ولا في الباطن إلا وقد مسّته النار، ثم فتح الباب، وأمرنا بالخروج، وجاء الرجل وأخذ [٥٦ب] بيدي وأوصلني إلى مكاني الذي أخذني منه. فلما أصبحت وقام والدي إلى الصلاة جاء إليّ، ورآني متفكرا مضطربا مما وهبني منه شدائد هذه الليلة، فسألني عن حالي، فقصصت له الوقعة، فقال: «إن هذه النار جذوة من نيران المحبة والهمام ولمعة من حرارة العشق والغرام، إن هذه الوقعة تدل على أنك ستصير طالبا للحق ومحبا للتصوف وأربابه.» قال: «فمن هذه الليلة أخذوا لي في الانتقاص وجنوني في الارتفاع وزال حتى بالتدريج ما حصل لي من الكشف والحركات المخالفة للعادة، وعنّ لي الميل إلى التصوف واشتد الانجذاب إلى جناب رب الأرباب، ودخلت في ربقة التسليم والعبادة، وظهر في أمري ما شاء الله وأراده، وتبت على يد والدي، وأخذت في المجاهدة والاشتغال وترقيب عنده من منزل إلى منزل ومن حال إلى حال. ثم أرسلني إلى قدوة أرباب الطريق ولي الله تعالى على التحقيق صاحب الكرامات [٥٧أ] المشهورة والأخبار المأثورة الشيخ عبد الرحيم المؤيدي المشتهر بحاجي چلبي، فخدمته مدة، وحصلت من فنون التصوف عدة، وكان منّي ما كان، فظهر ما في حيّز الإمكان، ودمت على المكابرة والاجتهاد مدة اثنى عشر سنة، وأجيز لي بالإرشاد.» وقد سألته عن آخر الحالات التي وقعت له عند شيخه، فقال، قدس سره: «كنت مقيما في بعض الخلوات عند الشيخ عبد الرحيم المؤيدي،

zikre devam ediyor ve tevhidle meşgul oluyordum. Derken iri cüsseli bir adam içeri girdi ve yanıma geldi. Elleriyle cesedimi paramparça etti. Beni bıraktığında cesedim tekrar eski hâline döndüğünde tekrar parçalamaya başladı. Bu parçalama ve dönüşüm hâli saatlerce sürdü. Artık tam anlamıyla yorulmuş ve bitkin düşmüşken üzerime tarifi imkânsız bir sükûnet ve huzur çökmüştü. Durumu şeyhime anlatınca çok sevindi ve maksadımın hâsıl olduğuna dair beni müjdeledi. Bu olaydan sonra bana irşad icâzeti verdi ve beni babamın yanına gönderdi." Babası Allah'ın rahmetine kavuşunca bir süre babasının Şeyh Şücâ' Zâviyesi'ndeki makamına geçti. Kendini makamın işlerine verdi. Vecd ile Allah'a yönelmeye devam etti. Allah da onun sırrını izhar etti. Ta ki asrının eşsizi, zamanının önderi oldu. Gayret ve cehd ehli için terbiye ve irşad kapısını açtı. Nice gayret sahibi terk azîmetiyle emel gemini kırıp onun yüce himmetiyle sâlih ve kemal derecesine erişti. Daha sonra İstanbul Muhyiddin Zâviyesi'ne nakledildi. Gelişiyle orayı şereflendirip latif nazarıyla orayı aydınlattı. Yedi yıl orada kaldı. Orada bulunduğu esnada kendisini ziyaret ettim. Yüce meclisine iştirak etme şerefine eriştim. Bunu ne zaman hatırlasam şairin şu sözü aklıma gelir:

Irak'ta felekten çaldığımız ne gecelerimiz oldu
Onları saadet ve selametle müsemma, tarihten geceler kıldık

Ve birinin söylediği şu şiiri hatırladığım kadarıyla çok tekrarlarım:

Ey keyifli gece, sayın artsın! Her şeyinle mutluluk doluydun
Önceki gibi geri dönsene! Dönersen şayet kulun oluruz

Daha sonra Edirne'ye döndü ve orada Allah'ın rahmetine kavuştu. Şeyh Şücâ' Zâviyesi yakınlarına defnedildi. Ölümü 983/1575 senesi Muharrem ayında oldu. Merhum; hakikat denizlerinden biri, tarikat ehlinin sığındığı bir sığınak, beşerî ilgilerden uzak, ilahî süslerle bezenmiş, sübhanî nurların iniş vesilesi, ilahî esrar hazinesi, insanlardan ve abartılarından uzak, bidatlerinden ve şatafatından yüz çeviren biriydi. Beylerin kapısına gitmez, zenginlerin meclislerine katılmazdı. Her dâim kendisiyle meşgul olurdu. Hayret verici keşifleri, şaşırtıcı işrafları vardı. Zannımca irşad ettiği kimsenin her hâline vâkıf ve ona ilgiliydi. Müritlerinin kalpleri üzerinde ve irşad ettiği kişilerin terbiyesinde tasarruf gücü vardı. Nefsimi tezkiye etme kaygım, gurur ve riya ihtimali olmasaydı zâviyesinde kaldığım sırada bazı olağanüstü vakitlerde onun himmetine dair şahit olduklarımı anlatırdım. İleri gelen kimselerden sözüne güvendiğim birisi şöyle anlattı: "Bir gün Cerrahzâde'nin yanında itikâftaydım. Sabah namazını kıldım ve mescidin başka bir köşesinde kıbleye yönelerek zikir ve tespihle meşgul olmak üzere murakabe hâlinde oturdum. O da yüce nazarlarıyla arada bir bana bakıyor ve birkaç defa bana doğru dönüyordu. Bu hâl üzereyken birden büyük bir cezbe ve teveccüh hâline girdim. Tam bir vecd hâlindeydim. Tuhaf ve hayret verici olaylar gördüm. Neredeyse aklımı kaçıracaktım. Bu esnada Allah bana anlatılamayacak lütuflarda bulundu. Şeyh önceki hâli üzere oturduğu sürece benim hâlim de devam etti." Onun, burada anlatmayı bereket saydığım büyük kerametleri ve görülmemiş işleri vardı. Fazilet ve üstünlüğü ile bilinen Ahîzâde Muhyiddin Efendi onun hâllerine dair şunları anlattı: "Edirne'deki Eski Cami Medresesi'nde müderrislik yapıyordum. Tasavvuf ehlinden biri yanıma geldi ve bana 'Sana bir şey müjdelemek ve ailemin geçimini sağlayacak bir şeyler istemek için geldim.'dedi. Bana vereceği müjdeyi sorunca 'Vezîrîâzam Rüstem Paşa'nın Hayrabolu'da yaptırdığı medresesinde filan gün müderris olacaksın ve bunun haberi filan zamanda sana gelecek.' dedi." Allah selamet versin, Ahîzâde şöyle devam etti: "Geleceğe dair haber veriyor olması ve söyledikleri karşılığında benden ücret talep etmesi sebebiyle o kişiye karşı bende inkâr ve küçümseme hâli ortaya çıktı. Ona herhangi bir şey tasadduk etmemek ve öylece mahrum bırakmak amacındaydım. Ancak birden bu haberi nasıl aldığını sormak aklıma geldi. Bana 'Ben çokça taraftarı olan Cerrahzâde'nin sevenlerinden biriyim. Fakirlik beni iyice zora soktu. Borçlar boynumu büktü. Ben de durumumu ona arz edince bana 'Bu gece efendimiz Muhammed (sav) ile görüştüm. Bana 'Eski Cami Medresesi müderrisi Muhyiddin, Rüstem Paşa Medresesi'ne gönderilecek. Haber filan gün, filan saatte kendisine ulaşacak.' dedi. Ben bu müderrisi hiç görmedim ve onun hakkında hiçbir şey bilmiyorum. Şimdi git ve ona bu haberi müjdele. Belki sana destek olacak bir şeyler verir de onunla bazı ihtiyaçlarını karşılarsın.' dedi. Ben de ona güvenerek bunun için sana geldim.' dedi. Bunun üzerine bu şeyh hakkında daha önce duyduklarımın etkisiyle ona karşı beslediğim olumsuz hislerim biraz azaldı ve ona bir şeyler verdim ve 'Durum senin dediğin gibi olur da bana verdiğin müjde gerçekleşirse sana daha fazlasını vereceğim ve bazı ihtiyaçlarını karşılamaya söz veriyorum.' dedim. Bu sûfî gidince ben de ümit ve arzuyla beklemeye başladım. Nihayet müjdeli haber sûfînin dediği vakitte ve dediği şekilde geldi."

وأنا مداوم على الذكر ومشتغل بالتوحيد، فإذًا بشخص عظيم الهيبة دخل عليّ، وقصد إليّ، ومزّق جسدي بيديه كل ممزّق، وتركني فعاد جسدي إلى حالته الأولى، فعاد في التمزيق، وتكرر ذلك من الطرفين، واستمرّ ساعات، وعرض لي من ذلك انزعاج كليّ واضطراب عظيم، وحصل لي من الفناء والسكون مالا يمكن تعبيره. وفعرضت ذلك على الشيخ، ففرح به وبشّرني بحصول المطلوب. وأجاز لي بعد ذلك بالإرشاد، وأرسلني إلى والدي.» قلت ولما انتقل والده، رحمه الله، قام هو مقامه في زاوية الشيخ شجاع، وأكَبَّ على الاشتغال، [٥٧ظ] ولازم التوجّد والاقبال إلى جانب حضرت المتعال، وعامل الله في سره وجهره، حتى صار فريد عصره وقريع دهره، وفتح باب التربية والارشاد على أرباب السعي والاجتهاد. فرُبّ ساعٍ قطع بصارم تركه صريمة الأمل، وحصل بهمته الشريفة طرفا صالحا وكمّل. ثم نقل إلى زاوية الشيخ محيي الدين بقسطنطينية المحمية، فشرفها بمقدمة الشريف، ونورها بنظرها اللطيف، وأقام مدّة سبع سنين. وقد اتصلت به في إقامته ذلك، وتبركت بمجالسته الشريفة وأنفاسه اللطيفة، وكلما يمر ذلك بالخاطر يذكّرني قول الشاعر، شعر:

وكانت بالعراق لنا ليال سرقناهنّ من أيدي الزماني
جعلناهنّ تاريخ الليال وعنوان المسرة والأماني

وأكرر كثيرا ما في البال ما أنشده بعضهم وقال:

ليالي اللذات سقيا لك ما كنت إلا فرحا كلك
عودي كما كنت لنا أولا فنحن إن عُدْتِ عبيد لك

[٥٨أ] ثم عاد إلى بلدة ادرنه، وانتقل بها إلى رحمة الله، ودفن بقرب زاوية الشيخ شجاع، وكان ذلك في شهر محرم سنة ثلاث وثمانين وتسعمائة. وكان قدّس سره بحرا من بحار الحقيقة، وكهفا منيعا لأرباب الطريقة، متخليا عن العلائق الناسوتية، متحليا في مفاخر الخلل اللاهوتية، مهبطا للأنوار السبحانية، ومخزنا للأسرار الإلهية، منجمعا عن الناس، معرضا عن تكلفاتهم، وراغبا عن بدعهم ومزخرفاتهم. لا يطوف أبواب الأمراء، ولايطوف مجالس الأغنياء، مشتغلا بنفسه في يومه و أمسه. وله كشوفات عجيبة وإشرافات على الخواطر غريبة، وظنّي به كونه محيطا لجميع أحوال من استرشد به وتشبث بسببه، وله يد الطولى في تصريف قلوب المريدين وتربية المسترشدين. ولولا تزكية النفس واحتمال التبجح والرياء لذكرت ما ظهر لي عند إقامتي في زاويته الشريفة في بعض الأوقات المنيفة بأنفاسه الطيبة وهممه الصبية. وحكى بعض من أثِقُ به من الأشراف: «أني كنت معتكفا عنده في بعض الأيام، ولما صليت الصبح جلست في المسجد [٥٨ظ] مشتغلا بالذكر والتسبيح في الجانب الآخر من المسجد، متوجها إلى القبلة مراقبا، وكان يلاحظني بنظره الشريف أحيانا، ويلتفت إليّ مرارا، فبينا على هذه الحالة إذ غلب لي انجذاب عظيم وتوجه تام، وعليّ الوجد والحال، وظهر لي أمور غريبة وآثار عجيبة، كادت أن يذهب بلبّي، ومنّ الله في أثناء ذلك بمنح لا يليق ذكرها، واستمرّ ذلك لي ما دام الشيخ جالسا في مكانه دئما على وضعه السابق.» وله كرامات عظيمة وأفعال غريبة، أتبرك بذكر نبذ منها. منها ما ذكره المولى المعروف بالفضل والإجادة محيي الدين المشتهر بأخي زاده: «كنت مدرسا بمدرسة الجامع العتيق بادرنه، فدخل عليّ واحد من الصوفية، وقال: «جئتك مبشرا لك وراجيا منك شيئا أستعين به على كفاف عيالي.» فسألته عما يبشرني به، فقال: «إنك تكون مدرسا بمدرسة الوزير الأعظم رستم پاشا التي بناها بقصبة خيره بولي في اليوم الفلاني، ويأتي لك [٥٩أ] الخبر في الساعة الفلانية.» قال، سلّمه الله: «فعرض لي إنكار عظيم وازدراء بشأنه حيث أخبر عن الآتي، وطلب عليه الأجر، فقصدت إلى أن لا أتصدقَ عليه بشيء وأرُدَّه محروما. ثم بدا لي أن أسأله من كيفية حصول ذلك الخبر له، فسألته فقال: «إني رجل من أحبّاء الشيخ مصلح الدين المعروف بجرّاح زاده ذو عيال كثيرة، وقد غلبني الفقر، وركبتني الديونُ، فشكوت إليه من ذلك وشرحت حالي، فقال لي: «اجتمعت في هذه الليلة مع سيدنا محمد رسول الله صلي الله عليه وسلم فأخربني بأن محيي الدين المدرس بمدرسة الجامع العتيق سيوجّه إليه مدرسة رستم پاشا، ويصل الخبر إليه في اليوم الفلاني والساعة الفلانية، وأما ما رأيت ذلك المدرس قط ولا أعرفه بشيء، فاذهبْ إليه وبشّرْه بذلك الخبر، فلعلّه يستأثرك بشيء تستعين به على فقرك، ويسدّ به بعض جوعتك، فاعتمدت عليه وجئت إليك لذلك الغرض.» قال: «فذهب عنّي بعض ما عرض لي من الإنكار والإعراض لما سمعته [٥٩ظ] قبل ذلك من محاسن الشيخ المزبور ومعارفه، فأعطيته شيئا وقلت له: «إذا كان الأمر كما قلت وحصل ما بشرتني به زِدْتُ على ذلك، وأتكفل بعض مهماتك.» فذهب الصوفي وبقيت في الأُمنيّة والرجاء إلى أن وصلت البشارة في ذلك الوقت الذي عيّنه الصوفي، وكان الأمر كما قال.»

Abdullah b. Mîrcân b. Abdullah

Havas arasında Mercânîzâde, avam arasında ise Kâkzâde[?] diye bilinir. Babası ileri gelen tüccarlardan, haksız yere zulmen vatanlarından çıkarılmış ve Bursa'ya yerleşmiş Acemlerdendir. Bu hayat hikâyesinin konusu olan Mercanzâde de Bursa'da doğdu. İlim yolunda gayret etti. Gençlik yıllarını Sultan Süleyman'ın muallimi Hoca Hayreddin Efendi gibi ileri gelen âlimlerin hizmetinde bulunarak geçirdi. Allah onlara rahmet eylesin. Babasının ticaret yoluyla getirdiği hediyeleri vermek suretiyle kapıağası ve hazinedarbaşına yakınlaştı. Her ikisi nezdinde de tam bir itibara kavuştu. Hatta bu ağalardan bir tanesinin kız kardeşinin kızı, diğerinin ise kardeşinin kızı olan biriyle de evlendi. Önce yirmi beş akçeyle Bursa Ferhadiye Medresesi, ardından otuz akçeyle İstanbul İbrahim Paşa Medresesi'nde müderrislik yaptı. Maaşı otuz akçeye çıktıktan sonra azledildi. Uzun süre açıkta bekledikten sonra elli akçeyle Davud Paşa Medresesi ona verildi.

Hamid Efendi kazasker olunca onu Sultan'a arz ederek cehaletine dair abartılı şeyler anlattı. Bunun üzerine Sultan onu azletti ve uzun süre açıkta bekledi. Durumu giderek kötüleşip alt ve üst kademeden olanlara, sadrazam ve vezirlere dil uzatır hâle geldi. Vezir Rüstem Paşa onun bu durumundan çok rahatsız oldu. Anlatıldığına göre bir kadınla da ters düştü ve aralarındaki husumet çok uzayınca Sultan'a bir dilekçe göndererek vezirin yanlı davrandığını ve haksızlık ettiğini söyleyerek onu şikâyet etti. Aynı şekilde kazasker Hâmid Efendi'yi de şikâyet etti. Sultan da onların davasını dinlemek üzere merhum Bostan Efendi'yi görevlendirdi ve divanda toplanmalarını emretti. Kendisi de âdet olduğu üzere karmaşık davalara nezaret etmek için sultanların oturduğu kafesin ardındaki yerini aldı. Mercanzâde kadını suçladı, kadın da onu suçladı ve şahitlerini getirdi. Ancak Mercanzâde onun şahitlerinin makbul olmadığını ileri sürdü. Bunun üzerine bazı şahitler azledildi bazıları da tazir edildi. Dava sonuçlandırılamadı. Mercanzâde gurura kapılıp edebini bozdu. Büyük ve küçük herkese dil uzatır oldu. Vezîriâzam Rüstem Paşa hakkında da rahatsız edici ve aşağılayıcı sözler sarf etti. Bu sözler Paşa'nın kulağına gidince durumu Sultan'a arz etti. Memleketten sürgün cezası verildi ve İstanbul'dan kovuldu. O da asıl memleketi olan Bursa'ya gitti. Sultan Süleyman vefat edip

ومنهم العالم العامل المولى عبد الله بن ميرجان بن عبد الله

[وهو] الشهير بين الخواص بمرجاني زاده وعند العوام بقاق[؟] زاده. كان أبوه من كبار تجار البيع والشراء، ومن الطائفة العجمية التي أُخرجوا من ديارهم بَطْرًا وأشرًا، وتوطن ببروسه، وصاحب الترجمة تولد ببروسه، واشتغل بالعلم، وترعرع في خدمة الموالي خواجه خير الدين معلم السلطان سليمان، واختص برئيس الخازنين [٤١أ] وبأمير الباب المعبّر عنه بقاپو اغاسى بإهداء التحف التي كان يجلب أبوه من التجارة، وتخير عندهما بالخير الأعلى تحيزا تاما، حتى تزوج بابنة أخت أحديهما التي هي ابنة أخى الآخر. وتقلد أولا بمدرسة الفرهادية ببروسه بخمسة وعشرين ثم مدرسة إبراهيم پاشا بقسطنطينية بثلثين، ثم صارت وظيفته أربعين، ثم عزل وامتدّ أيام عزله حتى أعطي له مدرسة داود پاشا بخمسين.

فلما تقلد المولى حامد افندي بالقضاء العسكري عرضه على السلطان، وبالغ في نسبته إلى الجهل، فعزله السلطان، وتمادى أيام عزله، وساء حاله، وطال لسانه في حق الصغير والكبير والصدر والوزير، فاشمأز منه قلب الوزير رستم پاشا، واتفق أنه خاصمته بعض النسوان، وامتدت المخاصمة، ورفع الرقعة إلى السلطان، ونسب الوزير إلى التعصب والظلم، وكذلك في حق القاضي بالعسكر حامد أفندي، وفوّض السلطان استماع دعواهما إلى بستان أفندي المرحرم، وأمر حضوره بالديوان، وحضر السلطان إلى الشباك المشرف على الديوان المعتاد لحضور السلاطين عند القضايا المعضلة، فخاصمها فخاصمته المدعية المزبورة، وأحضرت شهودها، فجرحهم فعزل بعض الشهود، وعزّر بعضهم، فلم ينتج دعواها، ثم اغترّ وأساء الأدب، وأطال لسانه في حق الصغير والكبير، وكلّم بكلام يشعر الازدراء والتحقير في خصوص الوزير الأعظم رستم پاشا، فوصل إلى سمعه فعرض على السلطان، فرسم له بنفي البلد، وطرد من قسطنطينية، فسافر إلى وطنه الأصليّ بروسه، فمكث فيه إلى أن مات السلطان سليمان

yerine Sultan Selim tahta geçinceye kadar orada kaldı. Ayıplama üslubunda ısrar edip özellikle Sultan'ın yanındaki kadıya hakarete devam edince Diyarbakır'a sürgün emri verildi. Özür dileyip mazeret sundu ve hacca gitmek için izin istedi. Talebine cevap verilince özür dilemek üzere İstanbul'a geldi. Zamanın müftüsü şeyhülislâmdan yardım istedi. O da ona yardım etti ve sürgün kararı kaldırıldı. Hemen mülâzımlığa başladı ve müderrislik görevi talep etti. Ancak emellerine kavuşamadan eceli gelip çattı. Cenazesi bir yaz günü Bursa'ya götürüldü. Aşırı sıcaktan cesedi şişip kokuşmuştu.

Merhum ilk başlarda servet ve bolluk içindeydi. Vezir Haydar Paşa, hazinedarbaşı Sinan Paşa, kazasker Abdurrahman Çelebi, defterdar Çivizâde Abdi Çelebi ve defterdar Şerifzâde gibi divan üyeleri ile dostluğu vardı. Bu dostluğu sayesinde çok değerli kitap ve bol hediyelere sahip oldu. Onların yanında sıkıntılı meselelere çözüm bulmuş, bu sayede de bol para sahibi olmuştu. Geçimi konusunda muvaffak olmuştu. Ancak azil süresi uzayınca malı iyice azalıp muhtaç duruma düştü. Amcası hatta dayısı bile onu reddetti. Meclis ve mahfillerde de aşağılanıp hor görüldü. Lakin özünde çok değerli bir insandı. Kendisinden yardım ve borç isteyen ve ona sığınan herkese elinde ne varsa verirdi. İlmi zayıftı. Allah gani gani rahmet eylesin.

Muhyiddin Mehmed Şah b. Hürrem el-Mevlevî es-Sıddîkî

Dâr-ı İslâm'ın ileri gelen kadılarından olan babası, Molla Hünkâr diye bilinen Celâleddin er-Rûmî el-Konevî'nin soyundandır. İlim tahsili yolunda yetişti. İlimde fazilet ve kemal derecesine erişip temel eğitimini tamamladı ve Karahisar Medresesi müderrisi iken Merhabâ Çelebi'nin hizmetine girdi. Hocası İstanbul Ali Paşa Medresesi'ne gelince o da hocasıyla birlikte geldi. Bir süre onun hizmetine devam etti. Ardından o sırada Semân'da müderrislik yapan Çivizâde'nin hizmetine girdi.

وتسلطن مكانه السلطان سليم، فأصرّ على حاله في ذم ذالك، وشتم هذا خصوصا في حق القاضي على باب السلطان، فأمر بالطرد إلى ديار بكر، فتعلّل وتسهّل [٤١ب] فاستأذن إلى الحج، فأجيب مسئوله، ثم جاء بقسطنطينية معتذرا، فاستشفع شيخ الإسلام مفتي الزمان، فعل[١] شفاعته، وفرغ عن طرده، فباشر الملازمة، وطلب التدريس، فقبل وصول أمنيته جاء منيته، ونقل ميّته إلى بروسه في زمان الصيف، وكمال الحر فانتفخ وتفسّخ.

وكان المرحوم في أوائل حاله ذا ثروة ويسار، ومتصلا بواحد من أرباب الديوان؛ مثل حيدر پاشا الوزير وسنان پاشا رئيس الخازنين والمولى عبد الرحمن چلبي القاضي بالعسكر وچوي زاده عبدي چلبي الدفتري وشريف زاده الدفتري. وجمع بالاختصاص كتبا نفيسة وتحفا كثيرة، وصار يقدر على إتمام المصالح المشكلة عندهم، ويأخذ أموالا جمة. وكان موفقا في أمر المعاش. ثم لما تمادى أيام عزله افتقر قلّ ماله، وساء حاله، ورفضه عمه بل خاله، وبقي مهانا ومستهجنا في المجالس والمحافل. لكن صار كريم النفس في ذاته، يبذل مقدوره في حق كل من يلوذ إليه من الشفاعة والاقتراض والإمداد والإعانة. وكان علمه على وهن ووَهي[٢]، رحمة الله عليه رحمة واسعة.

ومنهم العالم العامل الواصل إلى ذروة أرباب الفضائل[٣] المولى محيي الدين محمد شاه بن المرحوم حرّم المولوي[٤] الصدّيقي

كان أبوه من كبار قضاة دار السلام من أولاد المولى جلال الدين الرومي القنوي المشتهر بمنلا خونكار. وهو نشأ في طلب العلم وتحصيله، وكسب الفضل وتكميله حتى استعد وو صل إلى خدمة المولى الشهير بمرحبا چلبي حال كونه مدرسا بمدرسة قره حصار. ثم لما أعطي له مدرسة علي پاشا بقسطنطينية جاء معه، وكان في خدمته برهة من الزمان، ثم وصل إلى خدمة المولى [٤٢أ] الشهير بچوي زاده أيام دراسته بثمانية،

١ هـ: قبل
٢ هـ: وهاء
٣ ب: + صاحب العقل الكامل والذهن الشامل منبع الفضائل
٤ ب: خرم الولي

Onun yanında uzun süre kaldı ve o Mısır kadısı olunca onunla birlikte gitti. Çivizâde Anadolu kazaskeri olunca onunla birlikte İstanbul'a geldi. Evkaf defterlerinden mesul oldu.

Hocası şeyhülislâm olduğunda, o da muîdken mülâzım oldu. Yirmi akçeyle Bursa Molla Hüsrev Medresesi'nde müderris olduktan sonra azledildi. Azledildiği bu süre içinde hocası ikinci kez Rumeli Kazaskeri olunca Edirne Saraciye Medresesi'ni yirmi beş akçeyle ona verdi. Medrese konusu arza getirildiğinde Sıddîkî'yi Sultan'ın yanında abartılı bir şekilde överek "Onun herhangi bir kusuru yoktur. Tek kusuru benim mülâzımım olmasıdır." dedi. Bu söz üzerine Sultan "Bu, şeref olarak ona yeter." diye karşılık verdi. Çivizâde ise "Sultan bilsin ki Allah bana iki göz verdi; birisi Şah Çelebi diğeri ise Ali Çelebi'dir. Ben ikisi ile bakar ve görürüm. Onlarla pusları dağıtır, hakikatlere vâkıf olurum." dedi.

Otuz akçeyle Eski Cami Medresesi'ne atandıktan sonra azledildi ve merhum Rüstem Paşa'nın hizmetine girdi ve ona çok bağlandı. Paşanın en has adamlarından oldu. Kırk akçeyle Kütahya'da kendi yaptırdığı medreseyi ardından elli akçeyle İstanbul'daki medresesini ona verdi. Oradaki müderrisliği sırasında Rüstem Paşa azledilip Üsküdar'a yerleşince o da onun hizmetine girdi. Aralarında çok büyük bir sevgi ve samimiyet doğdu. Rüstem Paşa'nın, Sultan Süleyman'ın kızı olan karısının Üsküdar'daki medresesi boşalıp merkezden Bağdâdîzâde diye bilinen Hasan Çelebi'ye verilince Rüstem Paşa ve eşi razı olmadı. Durumu Sultan Süleyman'a arz ederek medresenin Şah Çelebi'ye verilmesini, aksi hâlde medresenin kapısını kapatacağını ve kapalı kalmasını tercih edeceğini söylediler. Sultan medreseyi Şah Çelebi'ye verdi. Sultan o sırada Halep kışlağındaydı.

Bilahare önce Semân Medreselerinden birine, ardından altmış akçeyle İstanbul Sultan Selim Medresesi ve Süleymaniye Medreselerinden birine nakledildi. Problemli davalar ve içinden çıkılması zor işlere o atanırdı. Hatta o ve arkadaşı Ali Çelebi bazen Dîvân-ı Hümâyûn'a çağrılırlar, kazasker makamına oturur, bazı davaları dinlerlerdi. Vezirin ona olan sevgisi iyice artmıştı.

وثبت ودام عنده، وذهب معه إلى مصر حين كان قاضيا بها. ولما استقضي بقضاء العسكر في اناطولي جاء معه إلى قسطنطينية، وكان صاحب دفاتر الأوقاف.

ثم لما صار مفتيا، كان معيدا وصار ملازما من الإعادة، ثم تقلد بمدرسة خسروية ببروسه بعشرين درهما، ثم عزل. وفي زمان عزله اتفق أن أستاذه صار قاضيا بالعسكر في روم ايلي ثاني مرة فأعطى له مدرسة سراجية بادرنه بخمسة وعشرين درهما، فحين عرض المدرسة عرّفه وربّاه عند السلطان، وبالغ في مدحه، وقال فيما قال: «ليس له عيب جدا[1] سوى[2] أن صار ملازما مني.» فأجابه السلطان: «وكفى به هذا الشرف.» ثم قال المولى المرحوم: «لكن فليعلم السلطان أن الله تعالى أعطاني عينين؛ إحداهما شاه چلبي والآخر علي چلبي، بهما أرى وأنظر، وبهما أقشع وأبصر.»

ثم تقلد مدرسة الجامع العتيق بثلثين درهما، ثم عزل وانتسب بخدمة المرحوم رستم پاشا اشدّ الانتساب، واختص بأخص الاختصاص، فأعطاه مدرسته التي بناها بكوتاهيه بأربعين، ثم نقله إلى مدرسته الواقعة بقسطنطينية بخمسين، وفي أثناء دراسته بها عزل رستم پاشا وسكن باسكدار، ولازم المولى المرحوم خدمته، واشتدّ المحبة من الطرفين والخلوص في البين، حتى لما بنى[3] مدرسة زوجته ابنة السلطان سليمان باسكدار وأعطي من الباب العالي للمولى حسن چلبي المشتهر ببغدادي زاده لم يرض به رستم پاشا وزوجته وعرضا إلى السلطان سليمان أن يعطوا بشاه چلبي المرقوم فيها[4] وإلا فأغلق باب المدرسة، واختار تعطيلها، فأعطاها السلطان إياه. وكان السلطان إذ ذاك في مشتى حلب.

ثم نقل [٤٢ب] إلى إحدى المدارس الثمانية ثم إلى مدرسة السلطان سليم بقسطنطينية بستين ثم إلى إحدى مدرستي السليمانية. فاستقضي في القضايا المشكلة والأمور المعضلة، حتى دعي هو وقرينه المولى علي چلبي في بعض الزمان إلى الديوان العالي، فجلسا مكان القاضي بالعسكر، واستمعا بعض الدعاوى، وزاد ميلان قلب الوزير،

١ ب: ولا عيبا
٢ ب: ـ سوى
٣ ب: شاغر
٤ ب: + واختار

Sultan'ın yanında onu takdir etmede abartılı davranıyor, divanında ona aşırı derecede ikramda bulunuyordu. Böylece akranlarının gözünde yükseliyordu.

Rüstem Paşa vefat edince Ali Paşa nezdindeki değeri düştü. Bazen onu aşağılıyor bazen de küçümsüyordu. Daha sonra Sultan Süleyman, Vezir Ali Paşa'nın bilgisi olmaksızın tamamen kendi isteğiyle Mısır kadılığını ona verdi. Mehmed Çelebi'nin kızını da zamanın müftüsünün oğlu ile evlendirdi. Sultanımız Sultan Selim Han'ın saltanatının ilk zamanlarında Edirne kadılığı görevine getirildi. Bir buçuk sene geçtikten sonra İstanbul kadılığına getirildi. Bir yıl geçmeden de herhangi bir kusuru ve ayıbı olmaksızın azledildi. Cemâziyelevvel 978/1570'te aniden vefat etti. Allah rahmet eylesin.

Merhum temiz tabiatlı, keskin hafızalı, güçlü karakterli, sağlam düşünceli, çok iyi araştırmacı, temiz huylu ve kuşatıcı akıllı biriydi. Yüzünden ilim ve fazilet nuru parlardı. Hemen bütün ilim dallarında özellikle de aklî ilimlerde üstün yeteneği vardı. Hakkıyla araştırır ve titiz çalışırdı. Merhum yüksek ahlakta ve yumuşak huylulukta ileri mertebedeydi. Zor meselelere ve karmaşık davalara dair ta'lîkâtı vardır. Dış görünüşü bakımından kusursuz boyu, zarif görünümü, düzgün ahlakı ve cömert karakteri olan biriydi. Sol elmacık kemiğinde bir beni vardı. Sözün özü; yaratılışta ve ahlakta Allah'ın ayetlerinden biriydi. Yaşasaydı tüm akranlarını geçerdi. Yazık oldu onun faziletlerine. Üstünlüklerinin dengi yoktu. Sabah ve akşam birbirini izledikçe ve karanlık aydınlıkla yer değiştirdikçe Allah ona rahmet eylesin.

Necmî Çelebi, Necmeddin Mehmed el-Acemî el-Bursevî

Babası Bursa'da ileri gelen Acem tüccarlardan biriydi. Büyük servet ve zenginlik sahibiydi. Kendisi ilim yolunda yetişti. Kazasker Abdurrahman Çelebi gibi âlimlerle birlikte dersler aldı. Devrin âlimlerini dolaştı ve İstanbul kadısı olduğu sırada merhum Şeyhülislâm Sâdî Çelebi'nin hizmetine girdi. Daha sonra Defterdar Sinan Çelebi'nin muallimi oldu

وبالغ في ترتيبه عند السلطان، وكان يكرمه في ديوانه إكراما زائدا، ويفوق شانه على أقرانه.

فلما مات رستم پاشا انحطّ قدره عند علي پاشا، وكان يهينه في بعض الأوقات ويشينه. ثم أعطاه السلطان سليمان قضاء مصر من عند نفسه بلا علم الوزير علي پاشا، وتزوج بابنة المولى محمّد چلبي المرحرم ابن المولى مفتي الزمان. وفي أوائل سلطنة سلطاننا السلطان سليم خان أعطي له قضاء ادرنه، وبعد مضي سنة ونصف سنة أعطي قضاء قسطنطينية، وقبل مضي سنة عزل عنه بلا عيب وريب، ثم مات فجأة في شهر جمادى الأولى سنة ثمان وسبعين وتسعمائة، رحمة الله عليه.

كان المرحوم[1] زكيّ الطبع، حاد الذهن، قوي القلب، صحيح الفكر، جيد البحث، نقي القريحة شامل العقل، يتوقد أنوار العلم والفضل من أطرافه. وكان صاحب يد طولى في جميع الفنون خصوصا في العلوم العقلية، ذا تحقيق حقيق وتدقيق دقيق، كان المرحوم على طرف عال في مكارم الأخلاق، ومحاسن الإشفاق. له تعليقات [على مواضع] مشكلة ومواقع معضلة[2]. وكان في الحلية تام القامة، بهيّ الشكل، سويّ الخلق، سخيّ الطبع، له خال في وجنته اليُسرى. وبالجملة كان آية من آيات الله في الخلق والخلق، ولو عاش لفاق على جميع الأقران في زمانه. فيا أسفا لفضائله،[٤٣ا] وما صفا لفواضله، رحمة الله عليه ما تعاقب الصبح والمساء، وما تناوبت الظلمة والضياء.

ومنهم العالم العامل الفاضل الكامل أولانا ومولانا نجم الدين محمد الشهير بنجمي چلبي العجمي الأصل البروسوي المَحقِد[3]

كان أبوه من كبار تجار الأعاجم ببروسه، صاحب يسار كثيرة، وثروة وافرة، وهو نشأ في طلب العلم، وكان شريكا في الدرس مع عبد الرحمن چلبي الذي كان قاضيا بالعسكر، ودار الموالي حتى وصل إلى خدمة المرحوم سعدي چلبي المفتي، حين كان قاضيا بقسطنطينية. ثم صار معلما لسنان چلبي الدفتري،

١ ب: + المرقوم
٢ ب؛ هـ: مفضلة
٣ هـ:- المحقد

ve onunla Rumeli'ye geçti. Sinan Çelebi ilim ve irfan sahibi bir adamdı. İrfan sahipleriyle sohbet etmeyi severdi. Necmî Çelebi'yi de çok sevmişti. Rumeli beldelerinden Yenipazar'da onun için bir medrese yaptırıp orada müderris olmasını da şart koşmuştu. Orada müderris oldu ve bu makamla yetindi.

Bu durumu duyan hocası Sâdî Çelebi öfkelenerek onu azarlayan bir mektup yazdı. Necmî Çelebi makamına gelip özür dileyince hocası özrünü kabul etti ve bütün ilim dallarında kemâl-i edeb ile müderrislik ve öğreticilik yapabileceğine dair ona icâzet verdi. Ondan hoşnutluğunu ifade edip medresesine gönderdi. Her iki ya da üç yılda bir gelip hocasını ziyaret eder, günlerce yanında kalırdı. Asrımızın müftüsü kazasker oluncaya kadar bu durum böyle devam etti. Ebû Eyyûb el-Ensârî Medresesi, müderrisi Arap Çelebi'nin vefatıyla boşalınca ona destek olsun diye yirmi beş akçeyle Necmî Çelebi'ye verdi. Sultan ve vezirlerin yanında ondan çokça bahsetti ve abartılı biçimde övdü. O ise ilim öğretmekle meşguldü. Derslerinden biri *Kasîde-i Bürde* ve Kadı İyaz'ın *eş-Şifâ* adlı kitabına dairdi. Maaşı beşer beşer artarak sonunda kırk akçe oldu. Vakıf sahibinin maaşın yirmi beş akçeden fazla olmaması şartı nedeniyle, çekindiğinden medresesinin vakfından daha fazla maaş artışını kabul etmedi. Bunun üzerine yirmi beş akçenin üzerindeki artışları Ebû Eyyûb el-Ensârî vakfının zevâidinden yapıldı. Büyük vezirlerin ve değerli âlimlerin çoğuyla dostluğu vardı. Ona son derece hürmet eder, sayar ve değer verirlerdi. Ancak ihtiyarlık gelip çatınca sağlığı bozuldu. Rebîülâhir 978/1570'te vefat edinceye kadar evinde ders vermeye devam etti.

Merhum âlim, ilmiyle amel eden, doğru, zarif, görgülü, incelik sahibi ve hakkında güzel şeyler anlatılan biriydi. Dost meclislerinin ve mahfillerinin süsüydü. Tarih ve muhâdarât ilminde oldukça ileriydi. Ezberinde çok miktarda kaside, ilginç hikâyeler ve nadir şiirler vardı. Kısa boylu, çelimsiz ve ufak tefek biriydi. Sanırım yaşı doksana yaklaşmıştı. Bursalı olmaları hasebiyle babamla aralarında hususi bir dostluk vardı. Kendisinden Arapça ve Farsça dersleri aldım. Allah gani gani rahmet eylesin. Zira Allah'ın rahmeti çok geniş ve boldur. Hocası merhum Sâdî Çelebi'nin kendisine verdiği icâzetnâmeyi bu hayat hikâyesinde zikretmemize ihtiyaç olmamakla beraber yazmamız daha güzel olur. İcâzetnâmenin sureti şu şekildedir:

واجتاز إلى لوائه بروم ايلي. وكان رجلا من أرباب العلم والعرفان، يحبّ المجالسة مع أرباب المعارف، فأحبه محبة شديدة، وبنى له مدرسة بيكي پازار من بلاد روم ايلي، وشرط دراسته له، وهو صار مدرسا بها، وقنع بهذا المنصب.

فلما سمع سعدي چلبي غضب، وأرسل مكتوبا إليه ووبخه كثيرا، وجاء هو واعتذر، فقبل معذرته، وكتب له الإجازة المشعرة بالأدب والدراسة والإفادة في جميع الفنون، ورضي عنه، وأرسل الى مدرمسته. فكان يجيء في كل سنتين أو ثلث سنين، ويزور أستاذه، ويقوم معه أياما، ثم يعود إلى مدرسته حتى صار مفتي عصرنا قاضيا بالعسكر. وكانت مدرسة قاسم پاشا بقصبة أبي أيوب الأنصاري شاغرا بموت مدرسها المولى الشهير بعرب چلبي فأعطاها لنجمي چلبي المزبور بخمسة وعشرين درهما على طريق التأييد، ورباه عند السلطان والوزراء، وبالغ في تربيته، فاشتغل هو بإفادة العلوم ودراسة الفنون. وكان من جملة دروسه درس القصيدة المعروفة بقصيدة البردة، وكتاب الشفاء القاضي عياض. [٤٣ب] ثم ازدادت وظيفته خمسة وخمسة إلى أن يبلغ أربعين درهما. ومن جملة تورّعه لم يقبل الزيادة من وقف مدرسته لتنصيص الواقف بأن يكون زائدا على خمسة وعشرين درهما، فعين له الزيادة من زوائد وقف أبي أيوب الأنصاري. وصاحب مع أكثر الوزراء العظام والعلماء الكرام، وكانوا يكرمونه إكراما عظيما، ويجلونه ويوقرونه. ثم اعتراه هرم الشيخوخة، وضعف مزاجه، فكان يدرس في منزله إلى أن مات في شهر ربيع الآخر سنة ثمان وسبعين وتسعمائة .

وكان المرحوم عالما عاملا صالحا ظريفا أديبا لبيبا، صاحب نوادر وظريف. وكان زين المجالس والمحافل، له يد طولى في التواريخ والمحاضرات، وفي خاطره قصائد كثيرة، وحكايات عجيبة، وأشعار غريبة. وكان قصير القد، حقير الهيئة، صغير البنية، وناهز عمره فيما أظنه إلى تسعين سنة. وكان له خصوصية تامة مع أبي لكونهما من بلدة بروسه. فقرأت عليه من العربي والفارسي، رحمه الله عليه رحمة واسعة[1]. وما علينا أن ندرج صورة إجازته التي أعطاها أستاذه المرحوم سعدي چلبي في هذه الترجمة حَشْوَ اللَوْزِينَجِ[2]. وهذه صورتها:

١ ب: + إن رحمة الله في سعة ودعة
٢ هـ: للموريح

"Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla. Cehaletin karanlığı çöktüğünde yolunu kaybedenler için hidâyet olarak Necmeddin el-Hanefî'yi [dinin yıldızını] âşikâr eden, dalâletin karanlıkları çağları sardığında âlemlere inâyet olarak dosdoğru şeriat hilalini dolunay yapan, âlimlere güç veren, kendi katından onlara dayanak bahşeden, onlara dair güzel sözleri ve doğru haberleri günlerin sayfalarına kalıcı olarak insanların dilleriyle yazıya döken Allah'a hamdolsun. Sayıları peş peşe ve kesintisiz akan nimetlerine hamdediyorum. Tesirleri kesilmeksizin art arda ve nihayetsiz ortada olan keremine şükrediyorum. İki cihanda saadete erişmek için ve kabrin içinde kefenlere sarılmış hâlde yalnız bir garip olarak yattığımda yoldaşım olsun diye Allah'tan başka tanrı olmadığına, tek ve ortaksız olduğuna, şahitlik ederim. Rabbinden elçi olarak gönderilmişlerin en açık ifadelisi, ilahî emre muhatap olanların en öğüt vericisi, yalnız başına sabah akşam o emirle şirke karşı mücadele eden efendimiz Muhammed'in onun kulu ve elçisi olduğuna da şehadet ederim. Salat ve selam ona, ailesine ve yol gösterici ve tamamlayıcı dinin sancağını yüceltmek için indirilmiş, Peygamber'in (sav) 'Ashabım yıldızlar gibidir' sözüyle şereflenmiş olan ashabının üzerine olsun. İmdi, akl-ı selim sahibine ve karanlığı aydınlatan yıldıza âşikârdır ki, temiz ile pis olanı birbirinden ayıran Allah'ın kelamından sonra en faydalı amaç ve en yüksek hedef hadistir. Onu öğrenme yoluna giren kişi hidayete erer ve apaçık bir mutluluğa ulaşır. Ona sarılan asla kopmayacak sağlam bir kulpa yapışmış olur. O, insanın hedeflediği en iyi maksat ve amaç, akıl sahiplerinin ise tüm güç ve emeklerini harcadığı en hayırlı şeydir. Hadis âlimleri de mahlûkatın yolu Allah'a en yakın olanları, meziyet ve fazilet bakımından Allah nezdinde en sabit olanları, dinde yolu en yakın olanları, karakter ve huy bakımından en güzel olanları, dünyada derece bakımından en yüksek olanları, ahirette sevap ve mükâfatı en büyük olanları ve dolunayların en tam olanlarıdır. Allah'ın kitabında ve peygamberin hadislerinde ilme dair zikredilenler söylediklerimize işaret eder. Muhakkiklerin nezdinde bu ikisinin dışındakiler fuzulidir.

”بسم الله الرحمن الرحين. الحمد لله[1] الذي ظهر نجم الدين الحنفي حينما غاسق الجهالة هداية للتائهين، وأكمل بدر الشرع المتين السوي بعدما انتشر في الأوقات غياهب[2] الضلالة عناية للعالمين، وقوى من العلماء، وجعل لهم من لدنه سندا، وألقى ذكرهم الجميل وخبرهم الصحيح على صفحات الأيام بأقلام ألسنة الأنام أبدا. أحمده على حديث نعمه المتصل المسلسل عدده، وأشكره على تواتر آثار كرمه الذي لا ينقطع مدده [٤٤أ] ولا ينتهي أمده. وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له، شهادة أتخذها لنيل سعادة الدارين منهما، وأنس بها يوم أمسي في جانب اللّحد غريبا في طي الأكفان[3] مدرجا. وأشهد أن سيدنا محمدا عبده ورسوله أفصح من جاء من ربه مرسلا، وأنصح من خوطب بوصية، فأمسى به جانب الشرك متروكا مهملا، صلى الله عليه وعلى آله وصحبه النازلين[4] لإعلاء أعلام الدين المنهج والحسوم الفائزين بتشريف قوله صلى الله عليه وسلم «أصحابي كالنجوم» وسلم عليه وعليهم فأنجم طلع وطلع فانجم. وبعد، فلا يخفى على ذي عقل لازب، ونجم فك ثاقب، إن الحديث بعد كلام الله الفرقان بين الطيب والخبيث أنفع المطالب وأرفع المآرب، من انتهج مناهج تحصيله فقد اهتدى واتصل بسعادة لا يخفى، ومن استمسك به فقد[5] استمسك بالعروة الوثقى التي لا انفصام لها، فهو أولى ما يصرف الإنسان إليه عَنان وكده وكده، وخير ما يبذل فيه ذو اللبّ غاية جهده وجدّه. فعلماء الحديث من أقرب خلق الله إليه وسيلة، وأثبتهم عنده مزية وفضيلة، وأقربهم في الدين طريقة، وأحسنهم سجية وخليقة، وأرفعهم في الدنيا قدرا، وأكملهم بدرا، وأعظمهم في الآخرة مثوبة وأجرا. ولقد أشار إلى ما قلنا من مقولي ذكر العلم في نص الكتاب وأحاديث الرسول، وسواهما عند المحققين آفات الفضول.

---

١ هـ: ـ الحمد لله
٢ ب: غياب
٣ ب: الأكتان
٤ ب: اليازلين
٥ هـ: – فقد

Allah'ın başarıyı yoldaş kıldıklarından, fazilete ulaşma yolunu kolaylaştırdıklarından, fazileti elde etmek için gayret sarf edenlerden, cehalete ve onu övenlere karşı mücadele eden, faziletli kardeşim, kâmil molla, Allah'a itaat üzere yetişen, gayretini ve zevkini faydalı işler yapmaya tahsis eden genç, hak, takva ve yakîn güneşi, örnek tüccar ve efendi insan Muhyiddin Mehmed b. Necmeddin'in oğlu Necmeddin Efendi -kemal evreninde yıldızı şen olsun, hâlde ve istikbalde saadeti eksik olmasın- o ki ömrünün en güzel yıllarını ve hayatının baharını dinin faziletlerini ve yakîn ilmi elde etmeye sarf ettiği müsellemdir, dostluğuyla beni şereflendirip sohbetiyle bana yakınlık göstererek benden, hadisçilerin sultanı, selef-i sâlihînin önderi, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail el-Buhârî'nin *es-Sülâsiyyât*'ını; İslâm büyüklerinin lideri, eş-Şeyh el-İmâm Ebu'l-Fazl el-Hasan b. Muhammed b. el-Hasan el-Kureşî el-Ömerî es-Saffânî el-Hanefî'nin *Meşâriku'l-Envâr*'ının bir kısmını; sünnetin ihyacısı, bidatlerin yıkıcısı el-İmam el-Allâme Ebû Muhammed el-Hüseyin b. Mesûd el-Begavî'nin *el-Mesâbîh*'inin bir kısmını; el-İmâm el-Kâdî Nâsırüddin el-Beyzâvî'nin tefsirinin bir kısmını; faziletli, gayretli, büyük imamların rehberi eş-Şeyh Ali b. Ebû Bekr b. Abdülcemil el-Mergînânî'nin *Hidâyetü'l-Fıkh*'ının bir kısmını okudu -Allah hepsine rahmet etsin ve onlardan razı olsun-. Ayrıca dostluk ve muhabbet esnasında ve sohbet ettiğimiz süre içinde pek çok fıkhî meseleyi, ilmî konuyu, Arap şiirini ve edebî konuları dinledi. Ben de ona bunların tamamını benden naklederek rivayet etmesi ve tefsir, hadis, usûl, füru, sözlü, yazılı ne varsa rivayet etmesi, ahkâmını açıklaması, helal ve haram konularını öğretmesi ve bunları yaparken rivayete tam bir ihtiyat gösterme ve yanlışa düşmekten son derece kaçınma şartıyla yapması konusunda icâzet verdim -Allah onun saadet yıldızını her daim yükseltsin ve Muhammedî dolunayını ve mutluluğunu tamam eylesin-. O da benden bir icâzet sureti yazmamı istedi ben de talebine karşılık ve isteğine hoş bir cevap olarak kısa ve özet olarak bu satırları yazdım

وممن جعل الله[١] التوفيق رفيقهم، وسهّل إلى اقتباس[٢] شوادر الفضل طريقهم، وصرف الهمة إلى تحصيله، وألقى شرائره على اقتناء جهلة وتفضيله[٣]، الأخ الفاضل والمولى الكامل الشاب الذي نشأ في طاعة الله وقصر على اكتساب الأعمال [٤٤ب] همته وهواه، شمس الحق والتقوى واليقين، مولانا نجم الدين ابن قدوة التجار، سيد الأحرار محيي الملة والدين محمد بن نجم الدين، سعد نجمه في فلك الكمال، ونجم سعده في الحال[٤] والمآل، فإنه اتفق ريعان عمره وعنفوان أمره في اقتباس كل فضيلة دينية واحراز كل معرفة يقينية، ولما شرّفني بمصاحبته وأنسني بمحاورته، وسمع مني ثلاثيات الإمام[٥]، سلطان المحدثين[٦]، مقتدى السلف الصالحين، أبي عبد الله محمد بن إسمعيل البخاري، وبعضا من مشارق الأنوار للشيخ الإمام، قدوة مشايخ الإسلام، أبي الفضل الحسن بن محمد بن الحسن القرشي العمري الصفاني الحنفي، وبعضا من المصابيح للإمام العلامة، محيي السنة، قامع البدعة، أبي محمد الحسين بن مسعود البغوي، وقرأ عليّ بعضا من تفسير الإمام القاضي ناصر الدين البيضاوي، وبعضا من هداية الفقه للشيخ الفاضل الهمام، مقتدى الأئمة الكرام، علي بن أبي بكر بن عبد الجميل المرغيناني، رحمهم الله وأرضاهم. وسمع أيضا في أثناء مدة الإيناس والمحاورة، وخلال أوقات المخاطبة والمحاورة، كثيرا من المسائل الفقهية، والفوائد العلمية، والأشعار العربية، واللطائف الأدبية. أجزت له، أعلى الله نجم سعادته، وأكمل بدر محمديته وسعادته، أن يروي جميع ذلك عني بنقله مني وأن يروي سائر ما يتعلق بالراوية من تفسير وحديث وأصول وفروع ومسموع ومطبوع، وأن يبيّن الأحكام، ويعلّم مسائل الحلال والحرام، آخذا عليه ما يؤخذ في الإجازات من الإحتياط التام في الرواية والتحرّز عن المجازفة فيه فوق الغاية. ثم إنه استكتبني صورة الإجازة، فكتبت هذه الأسطر بالاختصار [٤٥أ] والوجازة، إجابة إلى سؤاله، وإشفاقا لمسؤله،

١ هـ: ـ الله
٢ ب: اقتصاص
٣ ب: جمله وتفصيله
٤ هـ: المحال
٥ هـ: – مني ثلاثيات الإمام؛ + جامع
٦ هـ: – المحققين

ve ondan şerefine, güzel ahlakına ve yüce himmetine yakışır şekilde özellikle duaların kabul olacağı vakitlerde kabul olacak hayır dualarında beni anma sözü aldım. Ben de, İslâm büyüklerinin lideri, önde gelen âlimlerin rehberi, hadisçilerin üstadı, selef-i sâlihînden geriye kalan Ebû Yahya Zekeriya el-Ensarî es-Sâmi'î'den Mısır'da -Allah orayı her türlü zarardan korusun- yazılı olarak aldığım icâzete dayanarak ve âlim, zeki, efendimiz ve her yönüyle önde gelenimiz es-Seyyid Kıvâmüddin Yûsuf b. el-Hasan el-Hüseynî'den ve eş-Şeyh el-İmâm Şemseddin Muhammed b. İbrahim es-Semdîsî ve diğerlerinden, aynı şekilde dinleme ve okuma konusunda aldığım tam icâzetle rivayet etmekteyim. Bu icâzetnâmeyi en yüce zengine muhtaç kul Sa'd b. İsa yazdı. Allah fetvalarında her türlü hatadan onu esirgesin. O bana yeter, O ne güzel efendidir."

Söz sözle süslenir de söz dallanıp budaklanır. Ben de, düşmanlar bunu delilik saysa da, süs kabilinden haricî ilavelerle sözü uzatmak istedim ve Kadı Bağdadî diye bilinen merhum Kıvâmüddin Yûsuf Efendi'nin merhum Sâdî Çelebi Efendi'ye verdiği icâzetin suretini buraya ekledim:

"En güzel haber, insanların dilinden nakledilen sahih bir hadistir. Nimetleri zeval bulmaksızın kesintisiz ve daim olan, zihinlerin bulanıklığına ve vehimlerin kandırmalarına karşı yüce sıfatlarının dayanağı ayet-i kerimeleri olan Allah'a hamdolsun. Salat ve selam davet beyanlarıyla İslâm'ın temellerini sağlamlaştıran, doğuşunun ışıklarıyla gecenin karanlıklarını kaldıran, dalaleti defetmek ve insanlardaki gafleti gidermek için gönderilen Efendimize, ilmin özü olan ailesine, sadakat ve adalet timsali arkadaşlarının üzerine olsun. Akıl ve insaf sahibi olana âşikârdır ki Peygamber'in (sav) hadisinin nurları isnadın gücüyle parıldar, sebâtı ve inancı bozan şey onunla yok olur; süvarileri beyan meydanında yarışır, atlıları yarış sahasında peş peşe gelir; zafiyet, kuvvet, sıhhat ve fesat ondan kaynaklanır; istisna, tekrar, vuzuh ve gaflet ondan doğar;

وأعهد إليه أن يذكرني في الأدعية الصالحة المستجابة، خصوصا في الأوقات التي هي مظنة الإجابة على ما هو المأمول من شرف جهته، واللائق بكرم سجيته وعلوّ همّته. وأنا أروي عن شيخ مشايخ الإسلام، قدوة العلماء الأعلام، أستاذ المحدثين، بقية السلف الصالحين، أبي يحيى زكريا الأنصاري السامعي، إجازة مكتوبة إليّ من مصر، حافظها الله عن الأضر، وعن السيد العلّامة، والأيِّد الفهامة، قوام الملة والدين، مولانا وأولانا من كل الوجوه، يوسف بن الحسن الحسيني، وعن الشيخ الإمام شمس الملة والدين، محمد بن إبراهيم السمديسي وغيرهم الإجازة صحيحة وكذا السماع والقراءة. وكتبه العبد الفقير إلى الغني الأعلى، سعد بن عيسى، عصمه الله عن الذلل في الإفتاء، وهو حسبي، ونعم المولى.''

[1]الكلام يحبّر الكلام، والكلام شجون، وإن يعدّه الأعداء من الجنون وددتُ أن أحسي تضاعيفَ أثنائِه بالفوائد الأجنبية حَشْوَ اللَوْزِينَجِ، وأوردتُ صورةَ إجازةٍ أعطاها للمولى[2] سعدي چلبي المرحوم، المولى المرحومُ قوام الدين يوسف الشهير بالقاضي البغدادي، وهي هذه[3]:

''خير خبر[4] حديث صحيح نطقت به ألسنة الأنام. حمدا لله المتصل نعمته بلا انقطاع ولا انصرام، المسند كريم أياته إلى عظائم صفاته تلبيس أفهام وتدليس أوهام. والصلوة والسلام على سيدٍ شَيَّدَ بمناشير دعواته قواعدَ الإسلام، وأزاحْ[5] بتباشير طلعته غَياهِب الظلام، المرسل لدفع الضلال ورفع الأغفال في الأنام، وآله خلاصة العلم [٤٥ظ] وصحبته المتسمين بالضبط والعدالة. وبعد، فغير خاف على ذي العقل والإنصاف أن أنوار الحديث النبوي، عليه وعلى آله أفضل الصلوة، يتشعشع[6] بقوة الإسناد، ومنه يضمحل ما يحلّ بالإعتضاد والإعتقاد، تسابقت فرسانه في ميدان البيان وتلاصقت ركبانه في مضمار الإمتحان، ومنه يكتسب الضعف والقوة والصحة والاختلال، ومنه يتولد الشذوذ والتكرار والوضوح والإغفال،

١ ب: + ويحكم
٢ ب: للمحل
٣ هـ: + صورة الإجازة
٤ ب: – خبر
٥ هـ: أزاع
٦ ب: يتشقع؛ هـ: يتشفع

güvenilir râvilerin rivayetiyle illetli illetten kurtulur, âdil râvilerin nakliyle illetli illetten şifa bulur. İlim, hakkında 'bana rivayet etti' denilenden ibarettir. Gerisi Şeytan'ın vesvesesidir. Yüzünden fazilet nurları saçılan, her işinde bahtı açık olan, alnında ilmin ve doğruluğun nurları, faziletin ve başarının alametleri parlayan aziz ve faziletli evlat benim sohbetimde bulunarak benden İslâm'ın eşsiz askeri İmam Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail el-Buharî el-Cu'fî'nin -delili her daim parlak olsun, iyilikleri de mizanda ağır gelsin- *es-Sülâsiyyât*'ını okudu ve benden mutlak icâzet istedi. Ben de ona tefsir, hadis, fıkıh ve diğer tüm şer'î ilimleri, benden tüm okuduklarını ve dinlediklerini, tüm eserlerimi ve rivayet etmesi mümkün olan her şeyi rivayet etmesi hususunda icâzeti verdim. Ben de sünneti dedem, efendim, dayanağım ve güven kaynağım, sevgisi kalbimde daim, insanların imamlarının sultanı, millet, din, takva ve şeriatın izzeti İshak'tan rivayet ediyorum. O da rivayet hakkıyla babası muhakkiklerin kutbu, evliya ve kâşiflerin imamı, millet, şeriat ve dinin nizamı Ahmed'den, o da rivayet hakkıyla ebedî muhakkik, fazilet ve kemal sahibi şeyh, dinin örfü Fazlullah b. Nimetullah el-Harîmî'den o da rivayet hakkıyla asil şeyh, allâme, fazilet sahibi büyük âlim Şemseddin Muhammed b. el-Cezerî'den rivayet etmiştir."

Bütün icâzetnamelerin dibacesi, hocaların hocası, asrımızın müftüsü Ebüssuûd el-İmâdî'nin Şeyhzâde diye bilinen merhum vaiz Abdurrahman'a verdiği icâzetinki gibidir. Şu ana kadar sadece bir kısmını vermişsek de şimdi tamamını veriyoruz. Bu da şu şekildedir:

"Ey rablerin rabbi, insanların sahibi, Kitab'ı indiren, hakkı gerçekleştiren, doğruyu ilham eden Allahım! Hikmet ve güzel konuşma verilenlerin en faziletlisi olana, onun önde gelen ailesine ve öncü ashabına salat ve selam et. Bize katından rahmet bahşet, şüphesiz sen çok bahşedensin. Senden geldik, sana döneceğiz. İmdi; "Bu yazının hâmili olan; önde gelen âlimlerin süsü, zeki, aklı başında, dâhi, hızlı kavrayışlı, akıllı, düzgün ve parlak karakterli, sağlam ve dakik zihin sahibi, hiçbir engelleyicinin saptırmasına izin vermeden azîmet dizginlerini

وبالرواية عن الروات[1] الثقاة يروى العليل عن العلة، وبالنقل عن العدول فيشفي العليل عن العلة. العلم ما قيل فيه «قال حدثنا» فما سواه فوسواس الشياطين. ولما صاحبني الولد الأعزّ الفاضل الذي لاح من شمائله أنوار الفضائل الذي جدّ سعده في فلك الأمثال، وسعد جده في عموم الأحوال، اللائح من جبينه أنوار العلم والصلاح، وآثار الفضل والنجاح، وسمع مني الأحاديث الثلاثيات للإمام أوحد عساكر الإسلام أبي عبد الله محمد بن إسمعيل البخاري الجعفي[2]، أنار برهانه وأثقل بالمبرات ميزانه، إلتمس مني الإجازة المطلقة، فأجزته برواية التفسير والحديث والفقه وسائر العلوم الشرعية الأصلية والفرعية وجميع مُقْرَآتي ومسموعاتي ومؤلفاتي وما يجوز عنه الرواية. وأنا أروي السنة عن جدي وسيدي وسندي ومن عليه معتمدي والثابت محبته في خلدي، سلطان أئمة الأنام، السيد عزّ الملة والشريعة والتقوى والدين إسحق، بحق روايته عن أبيه قطب المحققين، إمام الأولياء والكاشفين، سيد نظام الملة والشريعة والدين أحمد، بحق روايته عن الشيخ المحقق الصمداني والفاضل الكامل الرباني عرف الدين فضل الله بن نعمة الله الحريمي، بحق روايته عن الشيخ الأصيل العلامة الحبرالفاضل الفهامة شمس الدين محمد بن الجزري.''

وأما ديباجة صور جميع الإجازات ما يعطيها مولى الموالي مفتي عصرنا أبو السعود العمادي للمولى المرحوم عبد الرحمن الواعظ الشهير بشيخ زاده، وإن كنا أتينا بعضًا نُورِدُ الآنَ جميعَها، وهي هذه:

''اللهم رب الأرباب، مالك الرقاب، منزل الكتاب، يحق الحق ويلهم الصواب، صلِّ وسلم على أفضل من أوتي الحكمة وفصل الخطاب، وعلى آله الأوتاد، وصحبه الأقطاب، وهب لنا من لدنك رحمة، إنك أنت الوهاب، منك المبدأ وإليك المآب. وبعد، فلما توسمت في رافع هاتيك الأرقام، زين العلماء الأعلام الألمعي الفطن اللبيب، واللوذعي اللقن الأريب، ذي الطبع السليم الوقاد، والذهن القويم النقاد، العاطف لأعِنّة عزائمه

١ ب: النقات
٢ في الاصل: الحنفي

Allah'ın rızâsını elde etmeye yönelten, hiçbir şeyin dikkatini dağıtmasına izin vermeden kararlılık gemlerini O'nun yakınlığını kazanma yönüne çeviren, nazarî ve amelî güçleri ölçüsünde nefsini yüce kemâlâta erdirmeye çalışan, seçkin meşâyihin evladı, sadık ulemanın soyu ve ariflerin önderi olan Şeyh Cemâleddin'in oğlu, Şeyh Abdurrahman'da -Allah sevdiği ve hoşnut olacağı işlerde onu başarılı kılsın, dünyasında ve ahiretinde en iyisini ve en layığını ona versin- apaçık asaletin alametlerini ve Allah'ın kitabının gizliliklerini anlamada bariz bir üstünlüğün işaretlerini gördüğüm için, ona, kıymetli kitapları mütâlaa etme, önde gelen müfessirlerin telif ettiği kısa veya uzun, yazı ustalarının önde gelenlerinin kaleme aldığı kapsamlı ve geniş, engin deniz gibi tüm eserlere dalma, onların içerdikleri muhteşem bilgileri bulma ve içlerindeki pek kıymetli incileri ortaya çıkarma konusunda icâzet verdim. Ve ona, sıra sıra satırlara fesâhat dolu parmak uçlarının dizdiği ve yayılmış kâğıtlara maharet dolu kamışın yazdığı şekilde o ilimlerin rengârenk nurlarıyla aydınlanmak isteyenlere tefsir ve takrir yoluyla onları anlatma, onların yüksek ganimetlerinden yararlanmak isteyenlere öğüt ve ibret yoluyla o ilimlerden bolca verme konusunda izin verdim. Bana da merhum şeyhim ve babam, marifet denizi, ilim deryası, mukaddes mutmain nefis sahibi, Allah'a yakınlık hasletleriyle bezeli, beşerî zaaflardan ârî, ilahî işlerin ahkâmında üstünlük sahibi, hidayet ve irşad dizginini elinde tutan, kulların tamamının nezdinde hakkın delili, şeriat, hakikat ve dinin ihyacısı Muhammed b. Mustafa b. İmâd icâzet verdi. O da, büyük hocalardan, özellikle de kadri yüce, eserleri güzel, büyük âlim, ulu bilgin, eşsiz yiğit, kıymetli üstad, annemin amcası, millet, devlet ve dinin öncüsü, *eş-Şerhu'l-Cedîd li't-Tecrîd* adlı eserin sahibi Ali Kuşçu'dan ve hocam, şanı büyük allâme, çok zeki ve yüce gönüllü cesur imam, biricik ve benzeri olmayan dâhi, örnek gösterilen yegâne, asil üstad, üstünlükler sahibi Müeyyedzâde Abdurrahman b. Ali'den icâzet aldı.

إلى ابتغاء مرضاة الله من غير عاطف يثنيه، والصارف لأزِمّة حزمه نحو تحصيل زلفاه بلا صارف يلويه، الساعي في تكميل النفس بالكمالات العلية بحسب قوتيه النظرية والعلمية، سليل المشائخ الأخيار، نجل العلماء الأبرار مولانا الشيخ عبد الرحمن بن قدوة العارفين الشيخ جمال الملة والدين، وفقه الله عز وجل لما يحبه ويرضاه، وأتاح له في أولاه وأخراه ما هو أَوْلاه وأَحْراه، دلائلَ نبلٍ ظاهرٍ في الفنون، ومخايلَ فضلٍ باهرٍ في معرفة الكتاب المكنون، أجزت [٤٦ب] له في مطالعة الكتب[1] الفاخرة واحتياض العيالم الزاخرة التي ألفها أساطين أئمة التفسير من كل وجيز وبسيط، وصنفها سلاطين أسرة التقرير والتحرير [من كل] شامل ومحيط، واستخراج ما في مطاويها من الفوائد البارعة، واستنباط ما في تضاعيفها من الفوائد الرائقة، وسوّغت[2] له إفادتها للمقتبسين من أنوارها الرائقة تفسيرا وتقريرا، وافاضتها على المغتنمين من مغانم آثارها الفائقة عظة وتذكيرا على ما نظمه بنان البيان في سمط السطور، ورقمه يراعة البراعة في طي رقّها المنشور، حسبما[3] أجاز لي شيخي ووالدي المرحوم، بحر المعارف ولجة العلوم، صاحب النفس المطمئنة القدسية، محرز الملكات المكتسبة الأنيسة، المنسلخ من النعوت الناسوتية، العالي في أحكام الشؤون اللاهوتية، العارف لأطوار خطرات النفس، الواقف على أسرار الحضرات الخمس، مالك زمام الهداية والإرشاد، وحجة الحق على كافة العباد، محيي الشريعة والحقيقة والدين محمد بن مصطفى بن عماد، المجاز له من قبل المشايخ الكبار، لاسيما أستاذه الجليل المقدار، الجميل الآثار، البحر السامي والحبر الطامي، الصِنْدِيد الفريد والنحرير المجيد، عمّ والدتي، علاء الملة والدولة والدين، الشهير بعلي قوشجي، صاحب الشرح الجديد للتجريد، وأستاذي العلامة العظيم الشان، والفهّامة الجلي العنوان، الإمام السَّمَيْدَع، القَمْقَام نسيج وحده وحيده، عبقريّ لا يوجد له مثال، وأوحديّ يضرب بمآثر الأمثال، المولى [٤٧أ] البارع الأمجد أبو المعالي عبد الرحمن بن علي بن المؤيد،

١ هـ: – الكتب
٢ في الاصل: وهو عن
٣ ب: سيما

O da meşhur hocası, halk arasında yüceliğiyle meşhur, faziletleri küçük büyük herkesçe bilinen, millet ve dinin celali Muhammed b. Es'ad ed-Devvânî'den; o da büyük hocalarından biri olan kıymetli pederi Sa'deddin Es'ad ed-Devvanî es-Sıddîkî'den; o da büyük hocalardan, özellikle de hocası allâme âlim, faziletleri herkesçe müsellem, tariften kesinlikle vareste, kıymetli lakabıyla her yerde tanınan, millet ve dinin süsü Ali el-Muhakkik el-Cürcanî'den ve kıymetli hocam, âlim muhaddis, eksiksiz kıymet ve büyük şeref sahibi, pek çok fazileti hâiz, Seydî Çelebi namıyla bilinen Seydî Muhammed b. Muhammed'den; o da kıymetli hocası, kemâl ehli şeyhi, üstün soy ve seçkin fazilet sahibi ve *Şerhu'l-Mevâkıf*'a haşiye yazan, Hasan Çelebi Fenârî Efendi'den; o da kıymetli şeyhi, asil hocası, devrinin ve asrının biriciği, zamanının benzersizi, *Kitâbü'z-Zühr*'ün yazarı Alâeddin Ali el-Tûsî'den icâzet aldı. Allah saltanatını aziz kılsın. Zelil ve hakir vaziyette yüz üstü kapanıp büyük bir itaat üzere ve boyun eğerek affını, rahmet ve mağfiret sağanağını onların üzerine yağdırmasını, bizi de hidayet ve rüşd yoluna iletmesini ve kıyamet gününde kötülükten uzaklaştırmasını diliyorum. Şüphesiz o kullarına karşı çok merhametlidir. Bunu şanı yüce olan Allah'a muhtaç olan, onun huzurunda affını ve mağfiretini temenni eden hakir kul Ebüssuûd yazdı. Günahları bağışlansın."

Gerdanlara kolye takıp kolları kıymetli mücevherlerle donatınca, şeyhim ve üstadım merhum Şeyh Abdurrahim el-Abbas'ın -Allah şiddet ve yeis gününde ona ziyadesiyle ihsanda bulunsun- bana verdiği icâzeti zikrederek ayakları da halhalla süslemekte bir sakınca yoktur. Zira hizmetçilerin yeri nalınların yanıdır. Sureti şudur:

"Sözlerin güzelini indiren, geçmişte ve günümüzde sünnet ulemasının değerini yükselten, sahih niyet ve amellerini kabul eden, söz ve davranışlarını tasdik eden Allah'a hamdolsun. Bereketli nimetleri için ona hamd, nimetleriyle öğrettikleri için de şükrediyorum. Bir, tek ve ebedî olduğuna, efendimiz Muhammed Mustafa'nın onun nebisi, resulü, temiz kulu ve dostu olduğuna şahitlik ederim.

المجاز له من جهة أستاذه المشهور جلالة قدره فيما بين الجمهور، المعروف فضائله لدى القاصي والداني، جلال الملة والدين محمد بن أسعد الدوّاني، المجاز له من قبل أساتذته العظام جلال الملة والدين، من زمرتهم الوالد العلي القدر، سعد الملة والدين أسعد الدوّاني الصديقي[1]، المجاز له من جهة مشايخه الفخام، لاسيما أستاذه علامة العالم، مسلم الفضائل فيما بين جماهير الأمم، الغني عن التعريف على الإطلاق، المشتهر بلقبه الشريف في أكفاف الآفاق، زين الملة والدين علي المحقق الجرجاني، وأستاذي الماجد الخطير، والنقاب المحدث النحرير، ذو القدر الأتمّ والفخر الأشمّ، أبو الفضائل سيدي محمد بن محمد الشهير بسيدي چلبي، المجاز له من قبل أستاذه الفاضل وشيخه الكامل، ذي النسب السامي والفضل العصامي، المولى الشهير بحسن چلبي الفناري محشي شرح المواقف، المجاز له من جهة شيخه الأجلّ وأستاذه الشامخ المحلّ، وحيد عصره وأوانه وفريد دهره وزمانه، علاء المجد والدين علي المشهور بالمولى الطوسيّ، صاحب كتاب الزخر، والله عزّ سلطانه، أسأل مكبّا على وجوه الذلّ والمهانة، ساجدا على جباه الفراعة والاستكانة أن يفيض عليهم سجال غفرانه وشآبيب رحمته ورضوانه، ويهدينا سبيل الهدى ومناهيج الرشاد، وتعفيف مصارع السوء يوم التناد، إنه رؤوف بالعباد. وكتبه العبد الفقير إلى الله سبحانه الراجي من جنابه غفوه وغفرانه أبو السعود الحقير، عُفي عنه.''

فلما قلدنا الأعناق بالقلائد وأحليْنا السواعد بالفرائد لا بأس بأن زيّنّا الساق بالخلخال،[٤٧ب] لأن مقام الخدّام صفّ النعال، بإيراد صورة الإجازة التي أعطاني شيخي وأستاذي المرحوم الشيخ عبد الرحيم العبّاس، أكرمه الله بمزيد إحسانه يوم الشدة واليأس، وهي هذه[2]:

''الحمد لله الذي أنزل أحسن الحديث، ورفع قدر علماء السنة في القديم والحديث، وقبِل بصحيح نياتهم وأعمالهم، وصدق أقوالهم وأفعالهم. أحمده على جزيل نعمائه، وأشكره على ما علّم من جميع آلائه. وأشهد أنه الواحد الفرد الصمد، وأنّ سيدنا ومولانا محمدا المصطفى نبيُّه ورسوله وصفيه وخليله،

١ هـ: – المجاز له ... الصديقي
٢ هـ: – وهي هذه

Allah'ın salâtı, hadis rivayeti için icâzet yazıldığı sürece onun, ailesinin ve geceleri aydınlatan ashabının üzerine olsun. İmdi; şeyh, imam, âlimlerin övüncü ve büyüklerin torunu, Âşık diye meşhur olmuş Pîr Mehmed b. Ali Zeynelâbidîn b. Mehmed b. Celâleddin b. Hüseyin b. Hasan b. Ali b. Muhammed er-Rızavî el-Hüseynî el-Hâşimî -Allah onun seçkin ulema olan kıymetli geçmişlerine rahmet etsin, saadetini daim eylesin ve üstünlüğünü muhafaza etsin- bu fakirin İstanbul şehrindeki evine geldi ve bu fakirden, merhum imam hafız Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail el-Buhârî'nin -Allah onu rahmetiyle kuşatsın- telifi olan 'Ameller niyetlere göredir' hadisi ile başlayan *el-Câmi'u's-Sahîh*'i-ni okuyarak bu fakirden bu eseri rivayet etme icâzeti talep etti. Ben de sâlih insan hocam *Müsned* âlimi Necmeddin es-Sahravî'den okuduğum usul üzere isteğine olumlu karşılık verdim. Biz Kahire'deki el-Ezher Camisi'nde yaptığımız sayısız derste ondan hadis okuyorduk. Sonuncusunu 878/1474 senesi Ramazan ayının son on gününün sonlarında yapmıştık. Dedi ki bize sâlih şeyh allâme imam *Müsned* hafızı Abdurrahim b. el-Hüseyin el-Irakî rivayet etti; o da dedi ki bize sâlih şeyh, küçüklerle büyükleri, torunlarla dedeleri buluşturan İbnü'ş-Şıhne el-Haccâr es-Sâlihî diye meşhur Ebu'l-Abbas Ahmed b. Ebû Talib rivayet etti; o da dedi ki bize şeyh âlim ve zâhid imam Sirâcüddin Ebû Abdullah el-Mübârek b. Muhammed b. Yahya ez-Zühdî rivayet etti ve biz 630/1232-33 senesinde Şam'a geldiğinde Kâsiyun Dağı'nın eteğinde ondan ders aldık ve o 631/1233-34 senesinde orada vefat etti, bize şeyh Ebü'l-Hasan Muhammed b. Ahmed b. Ömer el-Kutbî el-Hâfız ve şeyh Ali b. Ebû Bekir b. Rûzbe el-Bağdâdî bana Bağdat'tan yazdığı icâzetle rivayet etti; her üçü dedi ki imamların önderi Şeyh Sedîdüddin Ebu'l-Vakt Abdülevvel b. İsa b. Şuayb b. İshak b. İbrahim es-Sencerî el-Herevî es-Sûfî bize okuyarak rivayet etti. Ona denildi ki size Ebü'l-Hasan Abdurrahman b. Muzaffer ed-Davudî el-Bûşencî okuyarak rivayet etti, sen de Bûşenc'de 465/1072-73 senesi aylarında dinledin;

صلى الله عليه وعلى آله وأصحابه المصابيح الغرر ما كُتبت إجازةٌ لرواية الخبر. وبعد، فقد حضر إلى منزل الفقير بمدينة القسطنطينية المحمية مولانا الشيخ الإمام، فخر العلماء وسلالة العظماء، پير محمد بن علي زين العابدين بن محمد بن جلال الدين بن حسين بن حسن بن علي بن محمد الرضوي الحسيني الهاشمي الشهير بعاشق، رحم الله أسلافه الكرام العلماء الأعلام، وأدام سعادته، وحفظ سيادته. وقرأ على الفقير بسمع حديث «إنما الأعمال بالنيات» المبدوء به في مقدمة الكتاب الجامع الصحيح، تأليف المرحوم الإمام الحافظ أبي عبد الله محمد بن إسماعيل البخاري، تغمده الله تعالى برحمته، وسأل من الفقير الإجازة برواية الجامع الصحيح المذكرر، فأجبته إلى سؤاله بحق سماعي له من الشيخ الصالح المقر الرحلة المسند نجم الدين الصحراوي حال قرأته عليه، ونحن نسمع بالجامع الأزهر بالقاهرة المعزية في مجالس عديدة آخرها في أواخر العشر الأخير من شهر رمضان المعظم قدره سنة ثمان وسبعين وثمانمائة. قال أخبرنا الشيخ الإمام العالم العلامة الرحلة الحافظ المسند الوقت [٤٨ا] عبد الرحيم بن الحسين العراقي، قال أخبرنا الشيخ الصالح المعمر ملحق الاصاغر بالاكابر والأحفاد بالاجداد أبو العباس أحمد بن أبي طالب المعروف بابن الشحنة الحجّار الصالحي، قال أخبرنا الشيخ الإمام العالم الزاهد سراج الدين أبوعبد الله المبارك بن محمد بن يحيى الزهدي قرأةً عليه، ونحن نسمع سنة ثلثين وستمائة بسفح جبل قاسيون حين قدم الشام، وتوفي بها عام إحدى وثلثين وستمائة، وأنبأنا الشيخان أبو الحسن محمد بن أحمد ابن عمر القطبي الحافظ، وعلي بن أبي بكر بن روزبه البغدادى إجازة كتباها إليّ من بغداد، قالوا ثلثتهم أخبرنا الشيخ الإمام القدوة سديد الدين أبو الوقت عبد الأول بن عيسى بن شعيب بن إسحق بن إبراهيم السنجري الهروي[1] الصوفي قرأة عليه، قيل له أخبركم أبو الحسن عبد الرحمن بن مظفر الداودي البوشنجي قرأة عليه وأنت تسمع[2] ببوشنج في شهور سنة خمس وستين وأربعمائة،

١ في الاصل: الهجروي
٢ هـ: – تسمع

bize Ebû Muhammed Abdullah b. Ahmed b. Hameveyh b. Yûsuf b. A'yen es-Serahsî 331/942 senesi Safer ayında rivayet etti ve aynı senenin Zilhicce ayının son ikinci gecesi vefat etti; o da dedi ki bize Ebû Abdullah b. Muhammed b. Yûsuf b. Matar b. Sâlih b. Bişr b. İbrahim el-Buhârî el-Ferberî Ferber'de 316/928-929 senesinde rivayet etti ve 20 Şevval 320/24 Ekim 932 senesinde vefat etti; o da dedi ki bize hafız Ebû Abdullah b. Muhammed b. İsmail b. İbrahim b. el-Mugîre b. el-Ahnef b. Berdizbe el-Cu'fî el-Buharî 248/862-63 senesinde bir kere ve bir kere de 250/864-65 senesinde rivayet etti ve Semerkant'ın iki fersah uzağındaki köylerden biri olan Hartenk'te, 256/870 yılının Ramazan Bayramı gecesi olan Cumartesi gecesi yatsı namazında vefat etti ve ertesi gün öğle namazından sonra defnedildi, on üç gün sonra yaşı 62 olacaktı -Allah'ın engin rahmeti üzerine olsun-. Ben de hocalarımdan ders aldığım şekliyle bana icâzet verdikleri şeyleri benden rivayet etmesi hususunda Pîr Mehmed'e icâzet verdim. Hocalarımın sayısı yetmişten fazlaydı. Onlardan bazıları; hocaların hocası allâme Muhyiddin Kâfiyeci, allâme Emînüddin el-Aksarâyî, allâme, kadılar kadısı Muhibbüddin İbnü'ş-Şıhne el-Hanefî, hafız muhaddis, hadis hafızlarının sonuncusu Fahreddin Osman ed-Deymî'dir. Allah hepsine rahmet eylesin. Yine ona öncelikli olarak müselsel hadisi benden rivayet icâzeti verdim. Bu da benden duyduğu ilk hadistir. Bana icâzet veren hocalarım; devrinin dayanağı, şeyh allâme merhum Celâleddin Abdurrahman es-Süyûtî eş-Şafiî'dir. Allah rahmetiyle onu kuşatsın. 980/1572-73 senesinde eski hisarın karşısındaki bahçeli evinde ondan okudum. Bu ondan dinlediğim ilk hadisti. Dedi ki bize şeyhimiz, imam, asrın nahivcisi, Takıyyüddin b. Muhammed eş-Şümünnî lafzıyla rivayet etti, ondan dinlediğim ilk hadis buydu; o da dedi ki bize büyük şeyh, nahivci Nâsırüddin Süleyman b. Abdullah el-Kâdî el-İbşîtî rivayet etti, ondan dinlediğim ilk hadis buydu; o da dedi ki bize hafız imam Ebü'l-Ferec Abdurrahman b. Ali b. Muhammed el-Cevzî rivayet etti, ondan dinlediğim ilk hadis buydu;

أخبرنا أبو محمد عبد الله بن أحمد بن حمويه بن يوسف بن أعين السرخسي في صفر سنة إحدى وثلثين وثلثمائة، وتوفي لليلتين[1] بقيتا من ذي الحجة من السنة المزبورة، قال أخبرنا أبو عبد الله بن محمد بن يوسف بن مطر بن صالح بن بشر بن إبرهيم البخاري الفربري بفربر[2] سنة ست عشر وثلثمائة، وتوفي لعشرين من شوال سنة عشرين وثلثمائة، قال حدثنا الحافظ أبوعبد الله بن محمد بن إسماعيل بن إبراهيم بن المغيرة بن الاحنف بن بَرْدِزبَه الجعفي[3] مولاهم البخاري سنة ثمان وأربعين ومائتين مرة، [ومرة سنة مائتين] وخمسين ، وتوفي بخَرْتَنْك، قرية من قرى[4] سمرقند على فرسخين [٤٨ب] منها، ليلة السبت عند صلاة العشاء ليلة عيد الفطر سنة ست وخمسين ومائتين، ودفن بعد الظهر من الغد، وقد بلغ اثنين وستين سنة، إلا ثلثة عشر يوما، رحمه الله تعالى رحمة واسعة. وقد أجزت له أن يروي عني جميع ما أجازني به مشايخي حال قراءتي عليهم، وهم يزيدون على سبعين شيحا، منهم؛ العلامة شيخ الشيوخ محيي الدين الكافيه جي، والعلامة أمين الدين الآقصرايي، والعلامة قاضي القضاة محب الدين بن الشحنة الحنفي، والحافظ المحدث خاتمة المسندين فخر الدين عثمان الديمي، رحمة الله تعالى عليهم أجمعين. وأجزت له أن يروي عني الحديث المسلسل بالأولوية، وهو أول حديث سمعه مني، كما أجازني به مسند الوقت الشيخ الإمام العالم العلامة المرحوم جلال الدين عبد الرحمن السيوطي الشافعي، تغمّده الله برحمته، قرأت من لفظه بمنزله بالروضة تجاه الحصن العتيق سنة ثمان وتسعمائة، وهو أول حديث سمعته منه. قال حدثنا شيخنا الإمام نحوي العصر تقي الدين بن محمد الشُمُنّي من لفظه، وهو أول حديث سمعته منه. حدثنا الشيخ النقيب النحوي ناصر الدين سليمان بن عبد الله القاضي الإبْشِيطي، وهو أول حديث سمعته منه، أخبرنا الإمام الحافظ أبوالفرج عبد الرحمن بن علي بن محمد الجوزي، وهوأول حديث سمعته منه،

١ هـ: للثلثين
٢ هـ: ـ بفربر
٣ في الاصل: بردرية الحنفي
٤ ب: قرية

> o da dedi ki bize Ebû Sâd İsmail b. Ebû Sâlih Ahmed b. Abdülmelik en-Nîsâbûrî rivayet etti, ondan dinlediğim ilk hadis buydu; o da dedi ki bize babam Sâlih b. Ahmed b. Abdülmelik el-Müezzin rivayet etti, ondan dinlediğim ilk hadis buydu; o da dedi ki bize Ebû Tâhir Muhammed b. Muhammed b. Mahmiş ez-Ziyâdî rivayet etti, ondan dinlediğim ilk hadis buydu; o da dedi ki bize Ebû Hâmid Ahmed b. Muhammed b. Hilal el-Bezzâz rivayet etti, ondan dinlediğim ilk hadis buydu; o da dedi ki bize Abdurrahman b. Beşir b. el-Hakem el-Abdî rivayet etti, ondan dinlediğim ilk hadis buydu; o da dedi ki bize Süfyan b. Uyeyne rivayet etti, Süfyan'dan dinlediğim ilk hadis buydu. O da Amr b. Dinar'dan, o da Abdullah b. Amr el-Meâsî'nin mevlası Ebû Kabus'tan (ra) rivayet etti: Allah'ın elçisi (sav) şöyle dedi 'Merhamet edenlere Allah da merhamet eder. Yeryüzündekilere merhamet edin ki gökyüzündeki size merhamet etsin.' Bu fakir 24 Ramazan 867/12 Haziran 1463 senesi Cumartesi günü seher vaktinde dünyaya geldi. Bunu fakir kul Abdurrahim b. Abdurrahman b. Ahmed el-Abbas eş-Şafiî söyledi ve yazdı. Allah dünyada ve ahirette ona lütufta bulunsun. Âlemlerin rabbine hamdolsun. Efendimiz Muhammed'e, ailesine ve ashabına çok çok salat ve selam olsun."

Sıkma ve sözü uzatma korkusu olmasa Müeyyedzâde'nin merhum Muslihuddin el-Yegânî'ye verdiği ve Celâleddin ed-Devvânî'nin de merhum Müeyyedzâde'ye verdiği icâzetin suretini burada zikrederdim. Sözümüzü *el-Hidâye*'nin müellifi İmam Burhâneddin el-Mergînânî'nin oğlu İmam İmâdeddin'e verdiği icâzet sureti ile tamamlayalım. O da şöyledir:

> "Ey oğlum, sana icâzet verdim. Benden işittiğin ve hatırında kalan her şeyi, hocalarla bir araya geldiğinde onların verdiklerini, hakkında yazı yazdıkları ama benim dinleyemediklerimi, bana icâzet verdikleri ve rivayet etmenin doğru olduğunu düşündükleri ve benden rivayete cevaz verdikleri hususların tamamını rivayet et. Oğlum ardımdan hayır dua et. Zira senin duanı isterim, gözyaşları içinde ağlamanı değil."

أخبرنا أبو سعد إسماعيل بن أبي صالح أحمد بن عبد الملك النيسابوري، وهو أول حديث سمعته منه، أخبرنا والدي صالح بن أحمد بن عبد الملك المؤذن، وهوأول حديث سمعته منه، أخبرنا أبو طاهر محمد بن محمد مَحْمِش الزيادي، وهو أول حديث سمعته منه[١]، حدثنا أبو حامد أحمد بن محمد بن هلال البزاز، وهو أول [٤٩] حديث سمعته منه، حدثنا عبد الرحمن بن بشير[٢] بن الحكم العبدي، وهو أول حديث سمعته منه، حدثنا سفيان بن عيينة، وهو أول حديث سمعته[٣] من سفيان عن عمرو بن دينار عن أبي قابوس مولى عبد الله بن عمرو المعاصي، رضي الله عنهما أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: «الراحمون يرحمهم الرحمن، ارحموا من في الأرض يرحمكم من في السما.» وتولّد الفقير سحر يوم السبت الرابع والعشرين من شهر رمضان المعظم قدره سنة سبع وستين وثمانمائة. قال ذلك وكتبه[٤] الفقير عبد الرحيم بن[٥] عبد الرحمن بن أحمد العباس الشافعي، لطف الله تعالى به في أولاه وأخراه، الحمد لله رب العالمين، وصلى الله على سيدنا ومولانا محمد وآله وصحبه، وسلم تسليما كثيرا كثيرا.''

ولولا خوف الإملال والإطالة لأوردت صورة الإجازة التي كتبها المولى مؤيد زاده للمرحوم المولى الشهير بمصلح الدين اليكاني، وصورة الإجازة التي أعطاها المولى جلال الدين الدوّاني للمولى مؤيد زاده المرقوم. ولنختم الكلام[٦] بإيراد صورة الإجازة التي أعطاها المولى الإمام برهان الدين المرغيناني صاحب الهداية لابنه المولى الإمام عماد الدين، وهي هذه:

''أجزت لك ابني، فارْوِ عَنّي جميع ما سمعت، وما جاء الخواطر بالجمع، وما ناول الأشياخ عند لقائهم، وما كتبوا فيه، وما فاتني سمعي، وما كان لي منهم مجازا فقد رأوا روايته حقا، وما جوّزوا[٧] عني، وبُنَيّ ادْعِ لي بالخير بعدي، فإنني دعائك أهوي لا بكائك بالدمع.''

١ هـ: – أنا أبو طاهر محمد بن محمد محمش الزيادي وهو أول حديث سمعته منه
٢ ب: بشرى
٣ هـ: – منه حدثنا سفيان بن عيينة وهو أول حديث سمعته
٤ ب: – وكتبه
٥ ب: – عبد الرحيم بن
٦ ب: الكتاب
٧ هـ: – وما جوزوا

Câfer Çelebi el-İskilibî

Şeyhülislâm, Müslümanların müftüsü, asrımızın müftüsü Ebüssuûd Efendi'nin amcasının oğludur. İlk başlarda ilim tahsiliyle meşgul olup muhtasar eserleri okudu. Sultan Bayezid'in oğlu Şehzade Ahmed Amasya sancakbeyi iken onunla yakınlık kurmakla itham edildi. Sultan Selim, Şehzade Ahmed'i mağlup edince Câfer Çelebi'yi yakalatıp hapsettirdi. Öldürmek istese de ileri gelenlerin araya girmesiyle Câfer Çelebi'yi affetti. Bunun üzerine o da ilim tahsiline geri döndü. Muhyiddin Fenârî ve benzeri devrin âlimlerini dolaştı. Nihayet merhum Şücâ' er-Rûmî'nin hizmetine girdi. Şücâ' Efendi Edirne kadılığından azledilip Sultan Bayezid Medresesi'nde görevlendirilince onun muîdi oldu. Ardından da mülâzımı oldu. Önce Amasya Yörgüç Paşa Medresesi, ardından Amasya'daki Mehmed Paşa Medresesi, sonra Merzifon'daki Çelebi Sultan Mehmed Medresesi ona verildi. Müderrislikten azledilince İstanbul'a geldi.

Anlatıldığına göre, amcası Rumeli kazaskerliğine gelince kırk akçeyle Efdalzâde Medresesi'ni ona verdi. Ardından da Ali Paşa Medresesi'ne, oradan da Manisa Medresesi ve Semân Medreselerinden birine nakletti. Manisa sancakbeyi iken yüce Sultanımızın muallimi oldu. Ama Şehzade, hizmetten memnun kalmadı ve altmış akçeyle Edirne Sultan Bayezid Medresesi'ni ona verdi. Bu görevden sonra Dımaşk kadısı oldu. 958/1551 senesinde de Anadolu Kazaskerliğine getirildi. 964/1556-57 senesinde azledilince yüz elli akçe bağlandı. Ardından da hacca gitti. Hac dönüşünde Üsküdar yakınlarında bir bahçe satın alıp orada yerleşti. Bahçede bir cami yaptırdı. Aniden vefat edinceye kadar orada yaşadı. Ebû Eyyûb el-Ensârî kasabasındaki Kasım Paşa Camisi'nin haziresine defnedildi.

Merhum, âlim ve fakîh idi ve yaptığı işe çok hâkimdi. Orta boylu, yaşını güzel almış, cömert, asil ve yüce gönüllüydü. Hakikatten şaşmayan, dostluk, muhabbet ve ortaklık hukukunu gözeten, sevdiklerine ihsan ve iyiliği bol biriydi. Müderrisliği, kadılığı ve kazaskerliği sırasında öğrencilerinden, dostlarından ve makamca yüksek ya da alçak kişilerden, az olsun çok olsun, asla hediye kabul etmedi. Sözün özü, seçkin âlimlerden biriydi. Allah yolunda hiçbir kınama onu etkileyemezdi. Allah engin rahmetiyle onu kuşatsın.

ومنهم العالم العامل الفاضل الكامل المولى المرحوم جعفر چلبي الاسكليبي

[٤٩ب] إبن عمّ المولى شيخ الإسلام مفتي المسلمين مفتي عصرنا المولى أبي السعود. نشا أولا في طلب العلم، وقرأ بعض المختصرات، ثم اتّهم باختصاص الأمير أحمد بن السلطان بايزيد، وهو إذ ذاك أمير بلواء اماسيه، فلما غلب عليه السلطان سليم ظفر به وحبسه وأراد قتله، ثم عفا عنه بشفاعة الأكابر، وعاد إلى طلب العلم، ودار الموالي مثل المولى محيي الدين الفناري وأمثاله حتى وصل إلى خدمة المرحوم المولى شجاع الرومي. ثم لما عينت له مدرسة السلطان بايزيد بادرنه بعد عزله عن قضاء ادرنه وصار معيدا له، ثم صار ملازما منه، ثم أعطيت له مدرسة يوركج پاشا باماسيه، ثم مدرسة محمد شاه أغا باماسيه، ثم مدرسة السلطان محمد خان الشهير بسلطان چلبي بمرزيفون. ثم عزل وجاء بقسطنطينية.

واتفق أنه صار عمّ المولى المومى إليه قاضيا بالعسكر في روم ايلي فأعطاه مدرسة أفضلية بأربعين، ثم نقله الى مدرسة علي پاشا، ثم نقل إلى مدرسة مغنيسا ثم بإحدى المدارس الثماني. ثم نصب معلما لسلطاننا الأعظم، وهو أمير وقتئذ بمغنيسا، فلم يرض للخدمة، فأعطى له مدرسة السلطان بايزيد بادرنه بستين. ثم صار قاضيا بدمشق الشام، ثم صار قاضيا بالعسكر المنصور في آناطولي سنة ثمان وخمسين وتسعمائة. ثم عزل في سنة أربع وستين وتسعمائة، وعين له مائة وخمسون درهما، ثم حج، وبعد إيابه اشترى حديقة بقرب من اسكدار، وسكن بها، وبنى مسجدا جامعا حتى مات فجأة، ودفن بخظيرة جامع قامم پاشا بقصبة أبي أيوب الانصاري.

وكان المرحوم عالما فقيها، مستَبدًا في فعله، معتدل القامة، حسن الشيب، سخي النفس، [٥٠أ] كريم الشان، عالي الهمة، شديد الحقيقة، مراعي حق الصحبة وحق المحبة وحق الشركة، كثير الإحسان والبر إلى أحبائه. وكان لا يقبل الهدية من قليل أو كثير من طلبته وأحبته، لا ممن فوقه ولا ممن دونه في زمان دراسته، فضلا عن زمان قضائه وزمان قضائه بالعسكر. وبالجملة كان من فحول العلماء، لا تأخذه[1] في الله لومة لائم، رحمه الله رحمة واسعة.

---

١ ب: + الله

Benli Mahmud Bedreddin el-Karamanî

Yüzünde ben olduğu için kendisine Benli Mahmud denirdi. İlim talebelerinden biriydi ve ilim tahsili sürecinde sultan muallimi merhum Hoca Hayreddin'in hizmetine girdi. Hocası ölünce diğer talebelerle birlikte mülâzım oldu. Daha sonra yirmi beş akçeyle Bursa Çendik Medresesi'nde müderrisliğe başladı. Silsileye uygun şekilde ilerleyerek elli akçeyle İstanbul Haydar Paşa Medeseresi'ne kadar terfi etti. Buranın ilk müderrisi oldu. Bu medrese henüz tamamlanmadan 978/1570-71 senesinde vefat etti.

Köseydi, yüzünde beni vardı ve beninin üzerinde birkaç kıl vardı. Âlimler arasında düşük bir dereceye sahipti. Karakteri düzgün değildi ve emsali görülmemiş düzeyde ahmaktı. Şeyhülislâm ve asrımızın müftüsü Ebüssuûd Efendi'nin -Allah dünyayı onun varlığından mahrum etmesin- makamında onunla birlikte fetva yazardık. Fetvanın birine şöyle yazdı: "Namazda unutan kişinin *secde sehvi* yapması gerekir mi gerekmez mi?" Bunun üzerine Ebüssuûd Efendi kâğıda "sehvi hâlinde" diye not düştü. Bununla doğrusunun "Unutan kişinin *sehvi hâlinde secde* gerekir mi?" şeklinde olması gerektiğine işaret ediyordu. Hataları bu şekilde kibarca düzeltirdi. Kâğıt, Benli Mahmud'a geri gelince hatasını anlamadı. Fetva suretini bize de gösterdi. Hatasını ona gösterdik. Deliller getirdik. Örneklerle açıkladık. Hiçbir şey anlamadı. *Secde sehvi* şeklinde yazmaya devam etti. Bunun üzerine ben de ona "Fıkıh kitaplarında 'Secde Sehvi Babı' mı yazıyor yoksa 'Sehiv Secdesi Babı' mı yazıyor?" diye sordum. Söylenenlerin hiçbirini dikkate almayıp ölünceye kadar ilk yazdığı şekil üzerinde ısrar etti. Tam olarak "İnsanlar ölüdür. Ölünce uyanırlar." sözünün vücut bulmuş hâliydi.

Fevrî Şemseddin Ahmed b. Abdullah

Merhum, Arnavut vilayetindendi. Henüz sekiz ya da dokuz yaşındayken İbn Arabî'yi görme bahtiyarlığına ermişti. Kelime-i şehadeti İbn Arabî ona telkin etmiş, İslâm dinini ona methetmiş, hayır tavsiye etmiş ve başarısı için ona dua etmişti. Rüyasında İbn Arabî'nin huzurunda İslâm'ı kabul ettiğini görmüştü. Ancak bir süre sonra pek çok kişi ile birlikte esir düştü.

ومنهم العالم[1] الكامل المولى بدر الدين القرمانى المشهور ببكْلي محمود

ولذا كان يقال له محمود الخالي. كان من زمرة الطلبة حتى وصل إلى خدمة المولى المرحوم خواجه خير الدين المعلم السلطاني، ثم لما مات أستاذه المرحوم صار ملازما مع جميع طلبته. ثم صار مدرسا بمدرسة چنديك ببروسه بخمسة وعشرين، ثم ارتقى بالترتيب حتى وصل إلى مدرسة حيدر پاشا بقسطنطينية بخمسين، وهو أول مدرس بها. ومات قبل تمام المدرسة المزبورة في سنة ثمان وسبعين وتسعمائة.

وكان كوسجا، له خال وفي خاله عدة شعرات. وكان في درجة سافلة في طبقات العلماء. وفي طبعه عوج تام مع حماقة مالا مزيد عليها. نحن كنا معه نكتب الفتاوى في باب شيخ الإسلام مفتي عصرنا المولى أبي السعود، لا أخلى الله الدنيا عن وجوده الشريف، وكتب هو في بعض الفُتيا: هل يجب على الساهي بسهو السجدة أم لا؟ فخطّ عليه الإمام بظفره الشريف «على السهو» وأشار به على «سهو الساهي»، فكان هذا دأبه الكريم في الخطايا، فلما رد على الكاتب لم يطلع على سهوه، وعرض علينا صورة الفتيا، فمنها أعلمنا خطاه، وأقمنا الدلائل، وصوّرنا التصاوير والأمثال، ولم يشعر به، ولم يطلع عليه، ولم يرجع عن تقديم [٥٠ب] السهو عن السجدة. فقلت له: «هل يكتب في كتب الفقه باب سهو السجدة أو باب سجدة السهو[2]؟» فلم ينتبه وأصر على سهوه الأول إلى أن مات، فكان مظهر «الناس نيام فإذا ماتوا انتبهوا.»

ومنهم العالم الكامل[3] شمس الدين أحمد بن عبد الله الشهير بالفوري

كان المرحوم من ولاية آرناوود. رأى في مبشرته وهو ابن ثمان أو تسع سنين الشيخ المعروف بابن العربي، ولقن له كلمتي الشهادة، ومدح له دين الإسلام، وأوصاه بالخير، ودعا له بالفوز. وهو أسلم بيده في منامه. فبعد مدة قليلة سُبِي مع من سُبِي،

١ ب: العلماء
٢ ب: باب سجدة السهو أو باب سهو السجدة
٣ ب: + المولى

Maktûl Ferhad Paşa'nın kethüdâsı Polat Kethüdâ onu satın aldı. Eşi de onu evlatlık edindi. Ona kitaplar verip muhtasarları okuttu. Yetişmesi için çokça para harcadı. Polat Kethüdâ ölünce bütün mal varlığı Meyhaneci Câfer diye bilinen kardeşi Câfer Kethüdâ'ya geçti. O da Polat Kethüdâ'nın karısıyla evlendi. Fevrî'yi de sahiplendi. Fevrî'nin yaşında bir tane daha köle satın aldı. Onun adı da Cevrî idi. Fevrî, Câfer Ağa'nın terbiyesinde yetişti. İlim tahsiliyle meşgul oldu. Çok güzel hat yazardı ve şiir söylerdi. Fevrî mahlasını kullanırdı.

Câfer Ağa çaşnigîr olduktan sonra Mısır'da bir makama getirildi. Fevrî'yi Rumeli Beylerbeyi Lütfi Paşa'ya hediye etti. Onun hakkında "sûsen" kâfiyeli bir kaside yazdı. Lütfi Paşa'ya arz edip elini öptükten sonra kasideyi okudu. Bunun üzerine Lütfi Paşa "Sen Câfer Ağa'nın kölesisin, değil mi?" diye sorunca "Evet" demesi üzerine Lütfi Paşa "Seni bana hediye etti ve sen artık benim kölem oldun." dedi. Fevrî "Evet." deyince "Seni Allah rızası için azat ettim ve hürsün. Selametle yoluna git." dedi. Mahçup ve kederli bir şekilde oradan ayrıldı. Birkaç gün geçtikten sonra Câfer Ağa onu Bâlî Paşa'ya arz edince -Bâlî Paşa o sırada Köstendil sancakbeyi idi, sonra Diyarbakır beylerbeyi oldu- Şemseddin İstanbul'a geçti. Huzura gelince Bâlî Paşa da Lütfi Paşa'nın söylediklerinden farklı bir şey söylemedi, ancak ilaveten "Kitaba ya da elbiseye ihtiyacın olursa bana haber ver. Ömrüm oldukça ben sana yeterim." dedi. Fevrî onun huzurundan da hüzün içinde ayrıldı. [Çünkü daha fazlasını bekliyordu.]

Efendisi Câfer Ağa bu sefer onu Defterdar Nakkaş Ali'ye arz etti. O da Fevrî'yi kabul edip çok güzel ağırladı ve bolca ikramda bulundu. Evinde ona müstakil bir oda verdi. Çok değerli kitaplar ve pahalı kürkler ve çok sayıda kıyafetler hediye etti. Gerçek anlamda onu himaye etti. Onun yanında birçok ilim dalında kararlılıkla meşgul oldu. İlim tahsil edip onunla birlikte Edirne'ye geçti. Edirne'de iken Nakkaş Ali vefat edince vasiyeti üzerine üçüncü kez azat edildi. Beylerbeyi Medresesi müderrisi merhum Dursun Halîfe'den ders aldı ve temel eğitimini tamamladı. Daha sonra onun mektubunu Kalenderhâne Medresesi müderrisi Taşköprülüzâde'ye getirdi. Ben de Taşköprülüzâde'nin yanında iken onunla tanıştım.

فاشتراه پولاد كتخدا فرهاد پاشا المقتول، فتبنته زوجته، وأعطته الكتب، وأقرأته المختصرات، وصرفت مالا كثيرا في تربيته. ثم لما مات پولاد كتخدا انتقل جميع مخلفاته إلى أخيه جعفر كتخدا المعروف بميخانه جي جعفر، وهو تزوج بزوجته، وملك الفوري، واشترى عبدا آخر في سن الفوري، واسمه الجوري. فنشأ الفوري في تربية جعفر آغا، واشتغل بتحصيل العلوم، وكتب خطا جيدا، وقال شعرا، وتخلص بالفوري.

ثم صار جعفر أغا المزبور چاشنكيرا ثم أعطي له منصبا بمصر، ووهب الفوري للطفي پاشا أمير الامراء في روم ايلي. وقال في حقه قصيدته المردفة بسوسن. فلما عرض على لطفي پاشا، وقبّل يده وأنشد عليه قصيدته، قال له لطفي پاشا: «أنت عبد لجعفر بك؟» قال: «نعم.» قال: «فوهبك لي فكنت مملوكا لي.» قال: «نعم.» قال: «فإني أعتقتك وكنت حرا لوجه الله تعالى، فرُحْ مع السلامة.» فذهب خجلا مغموما. ثم بعد مضى أيام، عرضه جعفر بك على بالي پاشا وهو إذ ذاك كان أميرا بلواء كوستندل، فصار أمير الأمراء بديار بكر، فجاء مجتازا إلى قسطنطينية، فلما مثل بين يديه [٥١] فكلم هو أيضا بكلام لطفي پاشا، غير أنه قال له: «إذا كنت محتاجا إلى كتاب أو لباس فأعلمني، فأنا أكفيك مدة عمري.» فخرج من عنده كئيبا حزينا.

فعرضه سيده جعفر آغا ثالث مرة على نقّاش علي الدفتري، فقبل وتلقاه بحسن القبول ومزيد الإكرام، وأعطاه حجرة مستقلة في بيته، ووهب له الكتب النفيسة والفِراء[1] الفاخرة واللباس الكثيرة، ورعاه حق الرعاية. فاشتغل عنده بفنون العلم بهمته، وحصل العلوم، فاجتاز معه إلى ادرنه، ومات وهو بادرنه. فعتق ثالث مرة بوصية النقّاش علي، واستعدّ وقرأ على المولى المرحوم طورسون خليفة المدرس بمدرسة بكلربكى. ثم جاء بمكتوبه إلى المولى الشهير بطاش كوپري زاده، وهو مدرس بمدرسة قلندر خانه، فجمعت معه عند المولى المرقوم.

١ في الأصل: الفرى

Edirne Çifte Medreselerden biri Taşköprülüzâde'ye verilince onunla birlikte Edirne'ye gitti. Daha sonra yine onunla birlikte Sahn'a geldi. Taşköprülüzâde gelince onu Abdülbâki Çelebi aldı. Semân Medreselerinden biri Bostan Çelebi diye bilinen Muslihuddin Efendi'ye verilince Fevrî'yi ısrarla hocasından istedi. Bursa'ya kadı olunca da onun mülâzımı oldu.

Mısır muhafazası görevine getirilen beylerden biri olarak emekli olan ilk efendisi Câfer Bey vefat edince eşi mirasından hakkını almak üzere Mısır'a gitti. Yanına da Fevrî'yi aldı. Onunla Mısır'a gitti. Ardından hac görevini eda edip Anadolu'ya döndü. Hac yolundan bana şiir ve inşa konusunda rağbet gören bir üslupla Peygamber'i, Mekke ve Medine'yi övdüğü çok güzel bir mektup gönderdi. İstanbul'a geldikten sonra çok geçmeden Edirne Kadı Medresesi kendisine verildi. Rivayete göre bu medrese Çivizâde'ye arz edildi. Ancak merhum aniden vefat edince yerine Bostan Çelebi göreve getirildi. Fevrî de hocası Bostan Çelebi ile birlikte Sultan'ın elini öpüp ilimle meşgul olmaya başladı. Hem ilim tahsil edip hem de şiirle meşgul oldu. Sonunda şiirde ustalaştı. Şiirini Sultan Süleyman'a arz etti ve ondan çok hediye ve bol caizeler aldı. Sultan, vezirlere ve kazaskerlere Fevrî Efendi'ye yüksek medreseler vermelerini vasiyet etmişti. Edirne beyi ve muhafızı olduğu dönemde de yüce Sultanımızın yanında bulunmuştu. Heyetlerinde yer alıp onu övdüğü şiirler yazdı. O da onu himaye edip bahşişler ve makam verilmesi için fermanlar verdi. Hasköy Medresesi ona verildi. Sonra Vize Medresesi'ne nakledilse de kabul etmedi. 960/1552-53 senesinde Sultan'ın maiyyeti ile birlikte Nahcıvan seferine katıldı. İki yüz beyit olan *Tâ'iyye Kasidesi*'ni Sultan'a arz edince Sultan ona iki yüz akçe yolladı. Herhangi bir makam verilmedi.

Burada anlatılamayacak kadar uzun olan bir meseleden ötürü Vezir Rüstem Paşa ve Kazasker Abdurrahman Çelebi'nin kalbi kırıktı. Sultan seferden dönüp ikinci sefer Rüstem Paşa'yı vezir yapınca sıkıntıları kolaylığa dönüştü. Rüstem Paşa, Kaplıca Medresesi'ni ona verdi. Ardından Ali Paşa Medresesi, Kariye Medresesi, İstanbul Sultaniye Medresesi ve Semân Medreselerinden birini ona verdi. Daha sonra Dımaşk müftüsü oldu ve 978/1570-71 senesinde orada vefat etti. Kendisi gibi orada kadılık yaparken vefat eden Şair İshak Çelebi er-Rûmî'nin yanına defnedildi.

ثم لما أعطي إحدى المدرستين المتجاورتين بادرنه للمولى المرقوم طاش كوپري زاده ذهب معه، ثم جاء معه إلى الصحن، ثم لما جاء المولى طاش كوپري زاده أخذه المولى عبد الباقي چلبي، ثم لما أعطي للمولى مصلح الدين الشهير ببوستان چلبي إحدى المدارس الثمان أخده من أستاذه برغبة شديدة. فلما صار قاضيا ببروسه صار ملازما منه.

٥ ومات مولاه الأول جعفر بك أميرا متقاعدا من الأمراء المنصوبين بحفظ مصر، فسافرت زوجته إلى مصر لأخذ حصتها من تركته، فأخذت معها الفوري، فسافر هو معها إلى مصر، وحج وعاد إلى الروم، وأرسل من البشير إليّ مكتوبا من طريق الحج بغاية اللطف والحسن في الشعر والإنشاء في طرز مرغوب يحتوي على مدح الرسول ومدح المكة والمدينة. وبعد مجيئه بقسطنطينية لم يبرح حتى أعطي له مدرسة القاضي
١٠ [٢٥١] بادرنه. فاتفق أنه عرض المدرسة المزبورة للمولى چوي زاده، فمات المرحوم فجأة، وأعطي مكانُه بستان چلبي، فقبّل الفوري يد السلطان مع أستاذه بستان چلبي المزبور، واشتغل وجدّ في تكميل العلوم، ومارس الشعر، وتمهّر فيه، واتصل بشعره إلى جناب السلطان المرحوم السلطان سليمان، وأخذ منه الجوائز السنية والعطايا الجزيلة. وكان السلطان المرحوم يوصي الوزراء والقضاة بالعسكر بأن يعطوا المولى المزبور
١٥ المدارس العلية. وانتسب أيضا بسلطاننا الأعظم حال كونه أميرا وحافظا لادرنه، ولازم ركابه، ومدح جنابه، وهو يراعيه ويعطيه الصلات وكتاب الشفاعة لإعطاء المناصب، ثم أعطي له مدرسة خاص كوي، ثم نقل الى مدرسة ويزه، فلم يقبل. وسافر مع الركاب السلطاني إلى سفر نخجوان سنة ستين وتسعمائة، وأعطى السلطان قصيدته التائية، وهى مائتا بيتا، ووصله السلطان بمائتي دينار، فلم يتفق له المنصب.

٢٠ وانكدر قلب الوزير رستم پاشا والمولى عبد الرحمن چلبي القاضي بالعسكر وقتئذ لقصته يطول شرحها، ثم لما عاد السلطان وقلد الوزارة رستم پاشا ثاني مرة تحول قهره لطفا، وأعطاه مدرسة قاپلوجه، ثم أعطى له مدرسة علي پاشا ثم مدرسة قهرية ثم مدرسة[١] السلطانية بقسطنطينية ثم إحدى المدارس الثمان. ثم صار مفتيا بدمشق، ومات بها سنة ثمان وسبعين وتسعمائة، ودفن بجانب إسحق چلبي الشاعر الرومي الذي مات فيها.

١ هـ: – ثم مدرسة قهرية ثم مدرسة

Merhum, şiiri sayesinde Sultan'a ulaşmış ve ondan çok değerli hediyeler ve yüklü ödüller almıştı. Merhum Sultan, vezir ve kazaskerlere Fevrî'ye önemli medreselerde görev vermeleri konusunda tavsiyeler veriyordu. Yüce Sultanımız -Allah saltanatını daim eylesin- Edirne beyi olduğu sırada da onun yanındaydı. Sultanın meclislerine katılır, zâtıâlilerine methiyeler sunardı. O da onu himaye eder, hediyeler verirdi.

Merhum zarif görünümlü, sevimli, hoş tabiatlı, yapmacıklıktan uzak, dost canlısı, güler yüzlü, şen, alçak gönüllü ve fazlaca meşguliyetleri olan biriydi. Eve gidip gelme sırasında vakit kaybedeceği korkusuyla medresede kalırdı. Tüm ilim dallarına ilgisi vardı. Ders okutmaya ehil herkesten ders okudu. Pek çok kitabı kendi eliyle yazdı. Hattı çok güzeldi. Arapça, Farsça ve Türkçe şiir yazardı. Beliğ inşaları vardı. Pek çok sorunlu konuya ve kitaplarda geçen sorulara dair ta'lîkâtı vardır. Sultan Süleyman da -Allah Sultanımızı Râşid Halifeler ile birlikte haşretsin- ondan bir divan tertip etmesini ve ona güzel bir dibace yazmasını istemişti. Çok beliğ bir yazı kaleme alıp, olabilecek en üst güzellikte bir eser ortaya koymuştu. Aldığı bahşişlerin bir kısmı ile bin dinara Yedikule yakınlarında bir bahçe satın almıştı.

Mukaddes topraklarda ölmesi güzel bir son olarak kendisine yeter. Kadılığın pisliğine hiç bulaşmadı. Hastalandığında hastalığı hafifleyip ilaçların sağlığına yaradığı bir zamanda bineğiyle Dımaşk'taki enbiya ve evliya kabirlerini ziyaret ettiğini, kabirlerin yanında Allah'a yakardığını ve "Beni Anadolu'ya göndermeyin. Bana şefaatçi olun da ruhum kutsal topraklarda, bu mübarek diyarda alınsın. Kıyamet gününde de beni sizinle haşretsin." şeklinde onların ruhundan yardım istediğini güvenilir birisinden işitmiştim. İkinci kez hastalandığında ise vefat etti. Allah rahmet eylesin. İbn Arabî'nin kerameti burada ortaya çıktı. Zira kabri İbn Arabî'nin kabrinin bulunduğu topraklardadır.

وكان المرحوم اتصل بشعره إلى جناب السلطان، فأخذ منه الجوائز السنية والعطايا الكلية، وكان السلطان المرحوم يوصي الوزراء والقضاة بالعسكر بأن يعطوا المولى المزبور المدارس العلية. واتصل أيضا [٥٢أ] بسلطاننا الأعظم، خلد الله سبحانه سلطانه، حال كونه حافظا لادرنه، ولازم ركابه، ومدح جنابه، وهو كان يراعيه ويعطيه جائزة.

وكان المرحوم حسن الشكل، خفيف الروح، لطيف الطبع، مطروح التكلف، شديد التودد، بشاش الوجه، ضحوك السن، متواضع القلب، شديد الاشتغال. يسكن في مدرسته خوفا من تضييع الأوقات في الذهاب والإياب. وكان مشتغلا بكل الفنون، ويقرأ على كل من هو أهل للإقراء. وكتب الكتب الكثيرة بخطه[١]، وكان يكتب خطا حسنا، وكان ينشد الشعر بالعربي والفارسي والتركي، وينشيء إنشاء بليغا. وله تعليقات في المواضع المشكلة، وأسئلة واردة في الكتب الكثيرة. وأمره السلطان سليمان[٢] ليرتّب ديوان شعره ويكتب له ديباجة حسنة، فأنشأ إنشاء بليغا، وجاء بأبدع ما يكون وأفصح ما يمكن. واشترى ببعض عطيّاته حديقة الكائنة[٣] بجنب يدي قله بألف دينار.

وكفى بخير خاتمته أنه مات فى الأرض المقدسة، ولم يتلطخ بالقضاء. ولقد سمعت من ثقة أنه لما مرض وخفّ مرضه وأحسّ النعامة في مزاجه وركب وزار قبور الأنبياء والأولياء بدمشق، وتضرع عند قبورهم، والتمس من روحهم أن «لا ترسلوني إلى الروم، وكونوا شفيعا، وليُقبض روحي في الأرض المقدسة، وهذه البقعة المباركة، وأن يحشرني معكم يوم القيامة.» ومرض ثاني مرة، ومات رحمة الله تعالى عليه، وظهرت كرامة الشيخ ابن العربي، إذ وقع قبر المذكور في البلدة التي كان قبره فيها[٤].

---

١ ب: بحفظه
٢ ب: + حشره الله مع الخلفاء الراشدين
٣ ب: الكافية
٤ ب: في البلد الذي كان قبره فيه

Şemseddin Ahmed b. Mehmed b. Hasan b. Abdüssamed es-Samsûnî

Babasının hayat hikâyesi Üstad Taşköprülüzâde'nin kitabında geçmişti. O da ilim tahsili yolunda yetişti. Âlimleri dolaşıp sonunda merhum Sarıgörez'in onun ardından da Müeyyedzâde'nin hizmetine girdi ve mülâzımı oldu. Merhum Sarıgörez Efendi'nin kızıyla evlendi. Daha sonra otuz akçeyle merhum Hacı Hasanzâde Medresesi'nde müderris oldu. Ardından kırk akçeyle Edirne Halebiye Medresesi, elli akçeyle İstanbul Mustafa Paşa Medresesi, Bursa Sultaniye Medresesi ve altmış akçeyle Edirne Sultan Bayezid Medresesi'nde müderrislik yaptı.

Önce Bursa kadılığı ardından Edirne kadılığı ve İstanbul kadılığı yaptı. Kadılıktan azledildi ve müderrisliği için şeyhülislâmların şart koşulduğu İstanbul Sultan Bayezid Medresesi'ne müderris yapıldı. Zira bu medreseyi şeyhülislâm olduğu zaman Muhyiddin Fenârî Efendi kabul etmemişti. Fenârî Efendi şeyhülislâmlıktan ayrılıp Ebüssuûd Efendi onun yerine atanınca, Semân Medreselerinden birinde müderris olan Çivizâde Efendi de kazaskerliğe getirilince medrese boşalmıştı. Sultan Bayezid Medresesi vakfedenin şartı gereği bu medrese Şeyhülislâm Ebüssuûd Efendi'ye, Çivizâde'nin medresesi de Samsûnîzâde'ye verildi. Daha sonra genel asayiş hususlarını teftiş etmek üzere Arap diyarına gönderildi. Rüstem Paşa ona çok iyi vaatlerde bulunup kazaskerlik sözü verdi ve yüz elli akçe maaş bağladı. O da gönül rahatlığıyla görevine gitti. Yolda Halep seferine çıkan Sultan ile karşılaştı. Sultan ve vezir gayretleri için ona teşekkür ettiler. Onların yanında çok kıymetli bir konum elde etti.

Anlatıldığına göre, Sultan Süleyman hazinedarbaşı Hadım Sinan Paşa'ya Dımaşk beylerbeyliği görevini vermişti. Sonra onu bu görevden aldı ve genel bir teftiş yapmak üzere Samsûnîzâde'yi görevlendirdi. Samsûnîzâde şer'-i şerîfe uygun olarak teftiş görevine başladı. Teftiş sırasında Hadım Sinan Paşa'nın aracısız olarak bizzat kendi eliyle rüşvet aldığı konusuyla karşılaştı.

ومنهم المولى الفاضل والشيخ[1] الكامل المولى شمس الدين أحمد[2] بن محمد بن حسن بن عبد الصمد السامسوني

قد مرت ترجمة أبيه في تراجم الاستاذ. وأما هو نشأ في [٥٢ب] طلب العلم، ودار الموالي، فوصل إلى خدمة المولى المرحوم الشهير بصاري كرز، ثم إلى خدمة المولى المؤيد زاده، وصارملازما منه، وتزوج بابنة المرحوم المولى صاري كرز. ثم تقلد مدرسة المرحوم الحاج حسن زاده بثلثين، ثم صار مدرسا بمدرسة الحلبي بأربعين بادرنه، ثم مدرسة مصطفى پاشا بقسطنطينية بخمسين، ثم صار مدرسا بمدرسة سلطانية بروسه، ثم صار مدرسا بمدرسة السلطان بايزيد بادرنه بستين.

ثم استقضي بقضاء بروسه، ثم بقضاء ادرنه، ثم صار قاضيا بقسطنطينية. ثم عزل وأعطيت له مدرسة السلطان بايزيد بقسطنطينية التي مشروطة للمفتيين؛ إذ لم يقبل المدرسة المزبورة المولى محيي الدين الفناري لما صار مفتيا. ثم لما فرغ المولى المزبور ونصب المولى أبوالسعود[3] مفتيا مكانه، وأعطي القضاء العسكري للمولى المرحوم الشهير بچوي زاده، وهو إذ ذاك مدرس بإحدى المدارس الثمان، انحلت مدرسته فأعطيت مدرسة السلطان بايزيد للمولى المفتي المزبور بموجب شرط الواقف ومدرسة المولى چوي زاده للمولى ابن السامسوني، ثم أرسل إلى ديار عرب لتفتيش المخائف العامة، ووعده الوزير الأعظم رستم پاشا وعدا جميلا، وعهد له بالقضاء العسكري، وعين له مائة وخمسون درهما، فذهب بكمال السرور، واتصل مع السلطان في معسكره يمشي بحلب، وشكر السلطان والوزير مساعيه، ونزل عندهما منزلا عظيما.

واتفق أن سنان پاشا الخَصِيّ[4] الذي كان رئيس الخازنين للسلطان سليمان، ثم أعطاه إمارة الأمراء بدمشق، عزل وأمر المولى المزبور لتفتيشه عموما، فباشر تفتيشه المولى المزبور بحسب الشرع الشريف، فشهد العدول بمادة أنه أخذ الرشوة بيده بغير واسطة،

---

١ هـ : – الشيخ
٢ هـ : – احمد
٣ ب: + مفتي عصرنا
٤ هـ: – الخصي

Şahitlerin şahitlikten önce şehadetlerinin kabulü konusunda çok dikkatli davrandıktan sonra şehadetleri gereği hüküm verdi ve kadılık defterine şeriatın gerektirdiği şekilde tescil etti. Ancak Sinan Paşa'nın, Sultan'ın makamındaki içoğlanı arkadaşları "Dımaşk'ta kethüdâsı ya da vekillerinin aracılığı olmadan beylerbeyinin rüşvet alması mümkün müdür? Bu sadece Rüstem Paşa'ya karşı bir garaz ve taassuptan kaynaklanan bir tutumdur." diyerek meseleyi ifsat etmek için uğraştılar. Bu durumdan son derece rahatsız olan Sultan, Samsûnî'ye çok öfkelendi ve huzurunda kendisine makam verilmesi için vezirler arzda bulunduğunda ondan yüz çevirdi. Bununla birlikte Sahn'daki ilk medresesini ona verdi. Halep kadılığı görevi verinceye kadar bir süre onu hepten unuttu. İki yıl sonra da bu görevinden azletti. 978/1571 senesinin sonunda, tam bir hüzün ve keder içinde vefat edinceye kadar emekli maaşı olarak yüz akçe bağladı. Allah yaşadığı sıkıntıların karşılığında bol nimet ve lütufla onu mükâfatlandırsın.

Merhum; ilmiyle amel eden, âlim, fakîh, güzel ahlaklı, gerek müderrisliği gerek kadılığı süresince örfün gereklerine riayet eden biriydi. Cesaret, gözü peklik, saygınlık, sağlamlık ve liderlik timsaliydi. Kadılıkta kendine özgü bir tarzı vardı. Sözün özü, halkın gözünde özellikle de fiyatlar konusunda övgüyü hak eden işler yaptı. Kendi malına karşı ise savurgan, müsrif ve hoyrattı. Öldüğünde çok miktarda borcu vardı. Allah hepsine rahmet eylesin.

Yahya Çelebi Efendi b. Ömer el-Arabî

(Üstün akıl ve seciyye sahibi, âlimlerin kalbi, fazilet ehlinin kutbu, önde gelen ulemanın dostu, ilham ışıkları saçan, Allah'ı bilen ve O'nun dışındakilerden uzak duran)

Babası Erzurum vilayetinin Trabzon âyanına mensup, sâlih âlimlerden biriydi. Doğumu, muhterem babası Yavuz Sultan Selim Trabzon sancakbeyi iken doğan kutlu Sultan, şehit hakan, yüksek eserlerin ve göz kamaştırıcı menkıbelerin sahibi, dünya ve ahiret saltanatını elinde tutan, Sultan Süleyman'ın doğumuna yakın bir tarihti. Yahya Çelebi'nin doğum tarihi ise babasının "Allah ömrünü uzun etsin [892]." sözünde ifade ettiği tarihtir.

وبعد كمال الاهتمام والدقة في قبول الشهود قبل الشهادة، وحكم بموجبه وكتبه [٥٣أ] بينها في دفتر القضايا حسب إيجاب الشرع، فوشا الوشاة والساعون من أصدقاء سنان پاشا من الخصيان الداخلية عند السلطان أنه هل يمكن أخذ أمير الامراء بدمشق أن يأخذ الرشوة بلا[١] واسطة[٢] كتخدائه ووكلائه[٣]. وما هو إلا غرَض وتعصب لخاطر رستم پاشا[٤]! وانكدر خاطر السلطان منه، فغضب عليه غضبا شديدا، وأعرض عنه إعراضا بالغا عند عرض الوزراء المنصب له عنده، فأعطاه مدرسته الأولى[٥] في الصحن، ونسيه نسيا منسيا برهة من الزمان إلى أن أعطى له قضاء حلب، وعزل بعد سنتين، وعين له مائة درهم على رسم التقاعد، حتى مات في آخر سنة ثمان وسبعين وتسعمائة بكمال الحزن والكآبة والملال، فجازاه الله تعالى فى مقابلته مزيد النعم والنوال.

فأما المرحوم فكان عالما عاملا فقيها خلوقا مراعيا بمقتضيات[٦] جزئيات العرف في أيام دراسته وفي أيام قضائه، وكان متصفا بالجرأة والشهامة والمهابة والصلابة والرياسة، وله طور خاص في أمر القضاء. وبالجملة كان سعيه مشكورا خصوصا في أمر الاسعار عند العوام. وكان مسرفا متلفا مبذرا ماله، ومات وله ديون كثيرة، رحمة الله تعالى عليهم أجمعين.

ومنهم العالم العامل والنحرير الكامل ذو الطبع والعقل[٧] الفاضل قلب العلماء وغوث الفضلاء ولي العلماء الأعلام مهبط أنوار الهتف والإلهام العارف بالله والفارغ عما سواه المولى المرحوم يحيى چلبي افندي ابن عمر العربي

كان أبوه من العلماء الصلحاء من أعيان طرابزين من ولاية ارض زمين، وقعت[٨] ولادته قريبا[٩] بولادة السلطان السعيد والخاقان الشهيد صاحب المآثر العلية والمناقب الفاخرة جامع سلطنتي الدنيا والآخرة السلطان سليمان حال كون أبيه النبيه [٥٣ب] أميرا بلواء طرابزين. وتاريخ ولادة يحيى چلبي ما قال أبوه «عمره الله تعالى [٨٩٢]».

---

١ هـ: – بلا
٢ هـ: وسطاة
٣ هـ: – ووكلائه
٤ هـ: – پاشا
٥ هـ: الاول
٦ ب: باقتضات
٧ هـ: – والعقل
٨ في الأصل: ومع
٩ في الاصل: زيبا

Yahya Çelebi'nin annesinin, Şehzade Selim'in haremindekilerle iyi ilişkisi vardı. Sultan Süleyman'ın annesiyle de dosttu. Her iki annenin diğerinin çocuğunu emzirdiği söylenir. Böylece Sultan Süleyman ile Yahya Çelebi arasında sütkardeşliği oluştu.

Sultan Süleyman tahta geçince Yahya Çelebi ilim tahsili için İstanbul'a geldi. Annesi de onunla beraber geldi. Sultan'ın annesi Yahya'nın annesinin İstanbul'a geldiğini öğrenince çok sevindi ve gelişini kutladı. Ona para, kumaş ve kıymetli kıyafetlerden oluşan hediyeler ve bahşişler gönderdi. Aynı şekilde oğlu Yahya Çelebi'ye de durumuna uygun kıyafet, kumaş ve değişik hediyeler gönderdi. Annesini de haremine davet edip ağırladı ve istediği zaman sultan haremine girme izni verdi. Para ve malzeme göndererek geçimlik, yazlık ve kışlık ihtiyaçları konusunda onları her zaman gözetirdi. Bu sayede Yahya Çelebi onun himayesi altında, bolluk ve refah içinde yaşadı.

Yahya Çelebi -Allah engin rahmetiyle ona rahmet etsin- kendisini ilim tahsiline adadı. Bütün ilim dallarını ehlinden okudu. İlim tahsil edip temel eğitimini tamamladı, müderris ve mollaları dolaştı. Onlar da Sultan'ın annesinin vasiyeti olarak ona ilim öğretme konusunda çok gayret sarf ettiler. Allah Sultan'a ve annesine rahmet eylesin. Nihayet merhum Ali Çelebi el-Cemâlî'nin hizmetine girdi. Ali Çelebi vefat edince henüz mülâzım olmamışken yirmi akçeyle İstanbul Canbâziye Medresesi ona verildi.

Yahya'nın annesi hastalanınca Yahya'yı Sultan'ın annesine vasiyet etti. Yahya'nın annesinin vefatından sonra Sultan'ın annesi ölene kadar himayesini, korumasını ve hediyelerini üzerinden eksik etmedi. Sultan'ın annesi de vefat edeceği zaman onu Sultan'a ve eşine vasiyet etti. Ona çok fazla ikram ve himayede bulundu ve nihayet otuz akçeyle Hacı Hasanzâde Medresesi'nin ona verilmesini emretti. Bu medresedeki müderrisliği sırasında daha önce evlendiği ve ondan iki çocuğu olan eşi vefat etti.

وكانت[1] أم يحيى چلبي تعاشر مع من في الحرم الأميري، وتختلط مع أم السلطان سليمان، فاتفق أن كل واحدة من تينك الوالدتين أرضعت ولدا الأخرى، وثبتت[2] بين[3] السلطان سليمان وبين يحيى چلبي الرضاعة[4].

فلما تسلطن السلطان سليمان[5] جاء يحيى چلبي لتحصيل العلم إلى قسطنطينية، جائت أمه معه، فلما علمت أم السلطان بمجيئها فوضت بها، وأكرمت نزلها، وأرسلت إليها الجوائز والعطايا من النقود والأقمشة والخلع الفاخرة، وكذلك أرسلت إلى ابنها يحيى چلبي من الخلع والشاش وسائر التحف ما يليق بشأنه، ودعتها الى الحريم السلطاني، وأضافتها، وأذنت لها للدخول إلى الحريم السلطاني متى تشاء. وكانت تتفقدهما في أمر المعاش والحوائج الصيفية والشتوية بإرسال النقود والمتاع. فعاشا في كنف دولتها في أرغد عيش وأعزّ حال.

وتمحض يحيى چلبي، رحمه الله تعالى رحمة واسعة، في طلب العلم، وقرأ كل فنّ على أهله، وحصّل واستعدّ ودار المدرسين والموالي، وبذلوا[6] جهدهم في تعليمه بوصية من أم السلطان، رحمهما الله. حتى وصل إلى خدمة المولى المرحوم علي چلبي الجمالي، فلما مات أعطي له مدرسة جانبازية بعشرين بقسطنطينية قبل أن يكون ملازما.

فلما مرضت أم يحيى چلبي أوصت[7] ابنها يحيى إلى[8] أم السلطان، وبعد وفاتها بالغت أم السلطان[9] في تفقده ورعايته وعطيّاته حتى ماتت أم السلطان، فلما قرب موتها أوصته إلى السلطان وزوجة السلطان[10]، فزادت في إكرامه ورعايته حتى أمرت أن يعطى له مدرسة الحاج حسن زاده بثلثين درهما. وفي أثناء دراسته بالمدرسة المزبورة ماتت زوجته التي كانت تزوجها من قبل، واستولدها ولدين،

---

١ ب: كان
٢ ب: ثبت
٣ ب: أمن
٤ ب: لحمة الرضاع
٥ هـ: – فلما تسلطن السلطان سليمان؛ + ثم
٦ ب: بذلها
٧ اوصيت
٨ ب: + السلطان
٩ ب: – بالغت أم السلطان؛ + لم تقصر
١٠ ب: – السلطان

Bu eşinden miras olarak da çok miktarda para kaldı. Bu paranın bir kısmıyla, suyu yakalandığı bir hastalığa iyi geldiği için Beşiktaş civarında, içinde ağaçlar ve bağlar bulunan bir bahçe satın aldı. Bahçenin bakımını yapıp ağaçlar dikti. Bahçede bir mescid ve kimsesizler için odalar yaptırdı. Aynı şekilde bir de çeşme yaptırdı. Kendi şiiriyle aşağıdaki tarihi de bu çeşmeye yazdırdı. Çeşmenin alnına şöyle yazdırdı:

Sebîl üzre binâ itdüm bu aynı — Ola ki selsebîlün ola aynı
Tarîk üzre kemer içinde bu âb — Cihânun gencine feth eyledi bâb
Gelen ârâm kılsun bu kemerde — Açup ibret gözin bakup kemerde
Binâ târîhi bu inşâlar olsun — Konup içenlere sıhhâlar olsun

Daha sonra kırk akçeyle Efdalzâde Medresesi, elli akçeyle Mustafa Paşa Medresesi, Üsküdar Sultaniye Medresesi ve Semân Medreselerinden birinde görev verildi. Sultan Süleyman, eşi ve kızıyla olan münasebeti iyice ilerlemişti. Ona mektuplar, kıymetli hediyeler, pahalı kıyafetler, kışlık ve yazlık erzak ve para gönderiyorlardı. Kendileri için dua etmesini istiyorlardı. Sultana mektup yollayıp saltanat işlerinde ona nasihatte bulunuyor, ihtiyaç sahipleri için ondan yardım istiyordu. Sultan da onun bu yardım talebini kabul ediyor, onun sözleri ve nasihatleri doğrultusunda hareket ediyordu. Bu sayede Sultan'ın gözünde değeri iyice arttı. İnsanlar da "İnsanlar meliklerinin dini üzeredir." sözü doğrultusunda davranıyorlardı.

Âyan, divan erkânı, vezirler, beyler, komutanlar, tüccar, meslek erbabı ve özellikle de denizciler onu ziyaret ediyor, hediye ve adaklar gönderiyorlardı. İhtiyaç duyduklarında ondan hayır dua etmesini istiyorlardı. O da güler yüz, tatlı dil ve güzel sözle onları karşılıyordu. Mektup göndermek suretiyle ya da başka bir usulle kendisine sığınanların ihtiyaçlarını uygun biçimde ve ihtiyacı neyle karşılanabilecekse onunla karşılıyordu. Elinde yiyecek, içecek ve meyve olarak ne varsa onunla misafirlerini ağırlar ve şairin şu sözünü söylerdi:

وانتقل إليه منها أموال كثيرة، واشترى ببعض ذلك المال حديقة ذات أشجار وبساتين بقرب من [٥٤أ] الموضع المعروف ببشك طاش لموافقة ماء ذلك المحل ببعض مرضه الذي اعتراه، وعمّر الحديقة، وغرس فيها أشجارا، وبنى مسجدا وحجرات للمعتزلين، وبنى عينا معا، وكتب ذلك التاريخ من شعره، وكتب في محراب العين، نظم[١]:

سبيل اوزره بنا ايتدم بوعينى — اولا كه[٢] سلسبيلك اوله عينى
طريق اوزره كمر ايچنده بو آب — جهانك كنجينه فتح ايلدى باب
كلان آرام قلسون بو كمرده — آچوب عبرت كوزن باقوب كمرده[٣]
بنا تاريخى بو انشالر اولسون — قونوب ايچنلره صحالر اولسون

ثم أعطي له مدرسة أفضليه بأربعين درهما ثم مدرسة مصطفى پاشا بخمسين درهما، ثم مدرسة السلطانية باسكدار، ثم إحدى المدارس الثمان. ثم اشتد اتصاله بحضرة السلطان سليمان وزوجته وابنته، وكانوا يرسلون إليه المكاتيب والجوائز السنية والخلع الفاخرة والذخائر[٤] الصيفية والشتوية والنقود. ويستمدون من دعائه، وهو يرسل إلى السلطان المكتوب، وينصحه فى أمور السلطنة، فيتشفع لذوي الحاجات. وكان يقبل السلطان شفاعته، ويعمل بقوله ونصحه. فعظم قدره عند السلطان، والناس عملوا بقول «الناس على دين ملوكهم.»

فكان جميع أعيان الأركان وأرباب الديوان من الوزراء والأمراء والأجناد والتجار وأرباب الحرف والمكتسبة خصوصا الملاحون كانوا يزورونه، ويرسلون إليه الهدايا والنذور، ويستمدون من دعائه الخير عند حاجاتهم. وكان هو يتلقاهم ببشاشة الوجه وطلاقة اللسان والكلام اللين، ويقضي من الحوائج من يلوذ إليه بإرسال المكاتب وغيره مما يليق بشأنه، ويمكن به قضاء حاجته. وكان يضيف كل من يزور بما حضر من الأطعمة والأشربة والفواكه، ويقول بقول الشاعر. نظم[٥]:

---

١ ب: – نظم
٢ هـ: كم
٣ هـ: – كلان آرام قلسون بو كمرده آچوب عبرت كوزن باقوب كمرده
٤ ب: النقابر
٥ ب: قطعة

Evim konuk olana hazırdır
Yemeğim de yiyene mübahtır

Yanımda ne varsa onu veririm
Ekmek ve sirkeden başka bir şey olmasa da

Bazen ileri gelenleri ve âlimleri güzel yemeklerle ağırlar, bazen de düşkünlere ve sahipsizlere nefis yemekler ikram ederdi. Ziyaretine gelen öğrenci, fakir ve muhtaçlara sadaka verirdi. Onlara verdiği en düşük sadaka bir kayık parası olurdu. Semân Medresesi'nde müderrisken Sultan'a gönderdiği bir mektupta kendisinden beklenmedik bir düşüncesizlik sadır oldu. Gönderdiği mektupta babası tarafından öldürülen Sultan Süleyman'ın oğlu Şehzade Mustafa'nın annesi için Sultan Süleyman'dan yardım istemişti. Sultan buna çok öfkelendi ve Yahya Çelebi'ye karşı tam anlamıyla değişip bütünüyle ondan yüz çevirdi ve onu azletti. Bir süre medresesiz ve görevsiz kaldı.

Azledildiği zaman onun hakkında konuşan birinden şöyle dediğini işittim: "Her gün elli akçeye ekmek satın alırdım. Şimdi sabredelim. Allah ekmek lütfedene kadar ekmeksiz çorba içeyim." Daha sonra Sultan onu affedip günlük elli akçe bağladı. Ne vakit Sultan, Yahya Çelebi'nin imar ettiği bahçesinin önünden gelip geçse Sultan'a kızarmış tavuk, yağ, taze kayısı, süt ve yoğurt gönderirdi. Sultan Süleyman da ona çokça akçe ve dinar yollardı. Sultan Süleyman ölüp sultanımız Sultan Selim Han tahta geçince -Allah ona bol ihsanda bulunsun- o da onun hakkını gözetmede kusur etmedi. Onu iki kere ziyaret etti ve onunla dostluk kurdu. 978/1571 yılı Kurban Bayramı sabahına çıkan gecede vefat edinceye kadar ona hediyeler gönderdi. Kendinin belirlediği bahçesine yakın bir yere defnedildi. Allah rahmet eylesin. Cenazesine sayılamayacak kadar çok kişi katıldı. Hafızalarda yer eden bir gündü. Hatta İstanbul'dan Beşiktaş'a giden gemi ücretleri beş dinara kadar yükselmişti. İşittiğime göre yetmiş dokuz yaşındaydı. Ölmeden önceki gece âlimleri, meşâyihi, mutasavvıfları, imamları, hafızları, eşrafı ve vaizleri toplayıp o geceyi vaaz, zikir, tehlil, tekbir, Kur'ân tilaveti, tesbih, temcit ve ibadetle geçirdi. Kabri ziyaret ediliyor ve mübarek sayılıyordu.

مقامي متاح لمن قد نزل طعامي مباح لمن قد أكل [٥٤ب]
وأقدم ما عندي حاضرا وإن لم يكن غير خبز وخلّ

وتارة يضيف الأعالي والموالي بالأطعمة الحسنة[١] ووتارة يضيف الأداني والأراذل بالأنعمة النفيسة، ويتصدق على الطلبة والفقراء والمساكين ممن يزور، ويكون أقلّ ما يعطيهم ما يكون أجرة السفينة. وفي أثناء دراسته بهذه المدرسة صدرت[٢] منه[٣] فَلْتَة[٤] بادرة نادرة في إرسال مكتوب إلى السلطان يتضمن الشفاعة عند السلطان لأم السلطان مصطفى بن السلطان سليمان الذي قتله أبوه، وغضب عليها، فتغير منه السلطان تغيرا تاما، وانحرف غاية الانحراف، فعزله وبقي مدة بلا مدرسة ولا وظيفة.

وسمعت في زمان عزله من فيه كان يقول: «كنت أشتري كل يوم خبزا بخمسين درهما، فلنصبر[٥] وأشرب مرقا بلا خبز إلى أن أعطاها الله الخبز.» ثم رضي منه السلطان، وعين له السلطان خمسين درهما لكل يوم، فمتى ما يجتاز السلطان قدام حديقة المولى يحيى چلبي ذهابا وإيابا من حدائقه العامرة كان يرسل إليه المولى الفراريج والزبادي والمشمش الطري واللبن الحلو واللبن الحامض، ويرسل إليه السلطان من الدراهم والدنانير شيئا كثيرا. حتى مات السلطان سليمان، وتسلطن سلطاننا الأعظم السلطان سليم خان، أسبغ الله عليه لطفه العميم، وهو أيضا لم يقصر في حق رعايته، وزاده مرتين، وصاحب معه، وأكرمه بالصلات المتوالية الى أن مات ليلة يسفر صباحها من يوم النحر حجة سنة ثمان وسبعين وتسعمائة، ودفن بقرب من حديقته في الموضع الذي عينه، رحمه الله، وحضر جنازته ممن لا يحصى، وكان يوما مشهودا، حتى ارتقى أجرة السفينة من قسطنطينية إلى بشك طاش إلى خمسة دنانير، وعمره على ما سمعت من فيه تسع وسبعون سنة. وجمع ليلة السابقة من يوم موته من العلماء والمشايخ والمتصوفة والأئمة [٥٥أ] والحفاظ والأشراف والوعاظ، وأحيوْا تلك الليلة بالوعظ والتذكير والتهليل والتكبير وتلاوة القرآن والتوحيد والتسبيح والتمجيد، وأصناف العبادات. وكان قبره يزار ويتبرك به.

١ ب: – وتارة يضيف الأعالي والموالي بالأطعمة الحسنة
٢ في الاصل: صدر
٣ هـ: – منه
٤ هـ: قلة
٥ ب: فلنصب

Merhum âlim, ilmiyle amel eden, faziletli, olgun, şair, tabip, bilge, sûfî ve bütün ilim dallarında bilgiliydi. Cömert, temiz, saf, hak aşığı, heybetli, güzel ahlaklı ve tez canlıydı. İlginç ve az bilinen menkıbe ve etkili konulardan söz ederdi. Âdet ve resmiyetin zorluklarından uzak dururdu. Her çeşit elbiseyi giyer, her türlü sarığı da takardı. Kendisinde velilik ve keramet emareleri gözlenirdi. Dizi dizi kervanlar, katırlara ve develere yüklenmiş çeşit çeşit mallarla ona gelirdi. Sabah zengin kalkar, akşam fakir yatardı. Bu sebeple "Mal gelip geçicidir." sözünün vücut bulmuş hâli oluverdi.

Kendisine gelen hibe ve adakların çoğunu güzel binalara ve bakımsız bahçelere harcardı. Bir binanın yapımını tamamlamadan bir başka mescid, ilim ve tıp medresesi, han, kervansaray, hamam ve ev gibi binaların inşasına başlar ama başladığını bitiremezdi. Çoğunlukla birini yıkar yerine başkasını yapardı. Bazısı da tamamlanmamış hâliyle kalırdı. Karadeniz sahilinde de bir şifâhâne imar etti. Onun imarı için de çok para harcadı. Neden bu kadar çok bina yaptığını soranlara "Sizin için yeryüzünde bir süreye kadar yerleşme ve faydalanma vardır."[1] ayetini okuyarak "Vakit gelinceye kadar yerleşecek ve faydalanacak olan biziz." diye cevap verirdi. Dolunay gecelerinde "Ey vadi ahalisi, bir rehberiniz var mı?" diye seslenirdi. Mekânını çok çeşitli ifadelerle överdi. Şu Türkçe şiiri bu kabildendir:

Cihânun zuhrufına aldanup halk — Yeşil kızılca toprağ-ile oynar
Huzûr-ı tıflî bulmada isteyüp — Beşiktaşı'nda toprağ-ile oynar

Her yıl Peygamber'in doğduğu mevlid gecesini ihya eder, her gruptan kişileri davet eder ve onları en güzel şekilde ağırlardı. Sözün özü, varlığı hem din hem de dünya için sırf hayırdı. Tabipliği, devlet büyükleri nezdindeki yardımları, konukseverliği ve dostluğuyla her zaman insanlara faydası dokundu. İsteyen herkese aracılık için mektup yazardı. Kabul edilirse ne âlâ, edilmezse üzülmez ve etkilenmezdi. Aksine "Temiz olanı tut,

1 el-A'râf 7/24.

كان المرحوم المرقوم عالما عاملا فاضلا كاملا شاعرا طبيبا حكيما صوفيا متفننا في أصناف الفنون. وكان سخيا زكيا نقيا مجذوبا مهيبا خلوقا هلوعا، يتكلم بالنوادر والعجائب من المناقب والمآثر، بريئا عن تكلفات العرف والرسوم، يلبس كل لباس، ويتعمم بكل عمامة، تترائى عليه أمارات الولاية ومهابة الكرامة، وكان يجرّ إليه صفوف الرحالة مع صنوف الأموال بأحمال البغال والجمال، وكان يصبح غنيا ويمسي[1] مسكينا، ويتحقق المثل المضروب في حقه «المال غاد ورائح.»

وكان يصرف أكثر ما يرِد عليه من الصلات[2] والنذور إلى الأبنية العجيبة والحدائق الغريبة، وكان قبل إتمام بناء هذا يباشر بناء ذلك[3] ونوع من أنواع الأبنية من المساجد والمدارس العلمية والطبية والخوانق والرباط والحمام وأصناف البيوت إلا وهو باشر في بنائه، ولم يتمه. وكثيرا مّا يهدم بعضه ويبني مكانه أخر ويبقى بعضها على حال النقصان[4]. وعمّر مرضا[5] بساحل البحر الأسود وصرف أيضا في عمارتها مالا كثيرا. وكان يجيب ممن يسأله عن كثرة البناء بقوله تعالى: «﴿وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلَى حِينٍ﴾.[6] فنحن منتهى المستقر والمقام إلى حين الساعة.» وكان ينادي في الليالي القمر: «أيا أهل الوادي هل لكم من هادي؟» وكان يمدح مكانه بأنواع المدائح، ومن جملتها شعر تركي:

جهانك زخرفينه الدانوب خلق — يشل قزلجه طوبراغيله[7] اوينار [٥٥ب]
حضور طفلى بولماده استيوب[8] — بشك طاشنده طوبراغيله اوينار

وكان يعمل ليلة ميلاد النبي كل سنة، ويدعو أشراف من كل طائفة، وكان يضيفهم أحسن ضيافة. وبالجملة كان وجوده خيرا محضا للدين والدنيا، وكان ينتفع الناس بطبابته وشفاعته وكتابته وضيافته وصداقته. وكان يكتب كتاب الشفاعة لكل من يريد، فإنْ قبل فبها وإن لم يقبل لم يتكدر ولم يتأثر، بل يعمل بقول القائل: «خذ ما صفا،

١ ب: يمش
٢ ب: + والفتوح
٣ ب: ذاك
٤ ب، هـ: – على حال النقصان
٥ هـ: – مرضا
٦ سورة الأعراف، ٢٤
٧ هـ: قزل باشلجه بيراغيله
٨ هـ: مدرّس شمدي اوغلنجق اولبدر

bulanık olanı bırak." derdi. Muhatap olduğu herkese "Âşık" diye hitap eder, bana da "Âşık-ı Hâzır" diye hitap ederdi. Hülasa emsalsiz, benzersiz, yüce ve sağlam âlimlerden biriydi. Keramet sahibi ve olağanüstü hâlleri olduğunda şüphem yok. Allah ona ve ailesine engin rahmetiyle rahmet eylesin.

Sultan Muallimi Atâullah b. Ahmed el-Birgivî

İlim tahsili yolunda yetişti. İlimle meşgul olup temel eğitimini tamamladı. Merhabâ Çelebi, Çivizâde, Leyszâde, Sâdî Çelebi, İsrâfilzâde ve asrımızın müftüsü Ebüssuûd el-İmâdî Efendi gibi devrin âlimlerini dolaşarak onlardan dersler aldı. Bu yolculuğu İstanbul Kadısı Sâdî Çelebi'nin hizmetine girmesiyle son buldu ancak İsrâfilzâde diye bilinen ilk hocası Bursa Sultaniye Medresesi'nde müderris olunca Atâullah'ı Sâdî Çelebi'den alıp muîdi yaptı ve kızıyla evlendirdi. Dımaşk kadısı olduğunda da mülâzım oldu ve hocası ile birlikte Dımaşk'a gitti. Hac yapıp geri geldi.

Yirmi akçeyle Birgi'deki Aydınoğlu Mehmed Bey Medresesi'nde müderris oldu. Daha sonra önce yirmi beş akçeyle Alaşehir Yıldırım Bayezid Medresesi ardından da Tokat Sultaniye Medresesi'nde müderris oldu. Bu görevden azledildikten sonra otuz akçeyle İstanbul Hacı Hasanzâde Medresesi'nde müderris oldu. Bu görevi sırasında Vezîriâzam Rüstem Paşa'nın kulu Molla Hasan Bey vasıtasıyla Paşa'nın hizmetine girdi. Hasan Bey Rüstem Paşa'nın yanında onu övüp himayesini talep etti. Bazen ilmini bazen de faziletini ve salahiyetini övdü. Rüstem Paşa onu himayesine aldı ve ona tam anlamıyla güvenip kırk akçeyle Kadı Hüsam Medresesi'ni ona verdi. İstanbul Halefzâde Medresesi'ni inşa edince de elli akçeyle Atâullah Efendi'ye verdi. Daha sonra yüce sultanımız Sultan Selim Han'ın muallimliğine atandı. Sultanımız o sırada âdet olduğu üzere Manisa sancakbeyi idi.

دع ما كدر[1].» وكان يخاطب لكل من يصاحبه «العاشق»، ويخاطبني بـ«العاشق الحاضر.» وبالجملة كان من آحاد العلماء وأطوارهم وأفرادهم وأوتادهم. وإني إن شاء الله لا شك في كرامته وظهرر الخوارق بيده، رحمه الله تعالى رحمة واسعة وآله أجمعين[2].

ومنهم العالم العامل الفاضل الكامل المولى عطاء الله بن أحمد المعلم السلطاني البركوي

نشأ في طلب العلم، واشتغل واستعد للتحصيل، ودار المدرسين نحو الموالي مرحبا چلبي والمولى المشهور بچوي زاده والمولى الشهير بليث زاده والمولى الشهير بسعدي چلبي والمولى الشهير بإسرافيل زاده والمولى مفتي عصرنا أبي السعود العمادي. فلما انتهت حركته في خدمة المولى سعدي چلبي وهو قاضي قسطنطينية المحمية، واتفق أن أستاذه الأول فخر الدين المعروف بإسرافيل زاده صار مدرسا بمدرسة سلطانية بروسه، فأخذه من المولى سعدي چلبي، وصيره معيدا لنفسه، وزوجه ابنته. فلما صار قاضيا بدمشق الشام صار ملازما ، وذهب مع أستاذه إلى دمشق، وحج وآب.

فصار مدرسا بمدرسة الأمير محمد بن آيدين ببلدة بريكي بعشرين، ثم صار مدرسا بمدرسة يلدريم خان ببلدة آلا شهر بخمسة وعشرين، ثم تقلد المدرسة السلطانية بتوقات،[٥٦أ] ثم عزل، ثم تقلد بمدرسة الحاج حسن زاده بقسطنطينية بثلثين. وفي أثناء هذا اتصل بخدمة الوزير الأعظم رستم پاشا بواسطة عبده[3] المولى حسن بك، وهو مدحه وربّاه عند رستم پاشا تارة بعلمه وتارة بفضله وصلاحه، وآثر تربيته، واعتقد به اعتقادا تاما، وأعطاه مدرسة المولى القاضي حسام بأربعين. ثم لما بنى مدرسة خلف زاده بقسطنطينية المحمية أعطاها للمولى المزبور بخمسين، ثم نصب معلما لسلطاننا الأعظم السلطان سليم خان، وهو إذ ذاك أمير بلواء مغنيسا حسب العادة.

---

١ ب: دع ما صفا وخذ ما كدر
٢ هـ: – رحمة واسعة وآله أجمعين
٣ هـ: عبد

Tahta geçince ona karşı son derece ilgi ve ikram gösterdi ve ona çok güzel bir görev verdi. Merhum babasının hocasına verilen maaş gibi göz alıcı çok iyi bir maaş bağladı. Yıllık maaş, kışlık ve yazlık kıyafet tahsis etti. Sultan daha en başta ona cömert davranarak cülüsünde babası Sultan Süleyman'ın muallimine ne ahir ömründe ne de saltanatının sonunda nasip olan imkânları önüne serdi. Bununla birlikte âlimlerin tamamı Sultan Süleyman'ın muallimi Hayreddin en-Nakîzî'ye nasip olan imkânların başka sultan muallimlerinden hiçbirine nasip olmadığı konusunda hemfikirdir. Sultan'ın vezirlere ve kazaskerlere herhangi bir mollayı yüksek bir makama getirmek üzere kendisine arz etmeden önce mutlaka Atâullah Efendi ile istişare etmeleri talimatı vermesi daha önceki hiçbir sultan muallimine nasip olmayan bir saygı göstergesidir. Kazaskerlere kendi derslerine devam eden öğrencilerini yedi aydan sonra bırakmamalarını ve yedi aya kadar üç beldede medrese vermeleri emrini verdi. Hocaya da Sultan Edirne'ye ava gittiğinde ona refakat etmesini, eşyalarını taşımak üzere kendisine sultan ahırından katır ve deve verilmesini, ne zaman isterse ve nerede olursa olsun sultanın makamına girebilmesi emrini verdi. Oysa yaygın usul sultan mualliminin sultanın daveti olmadan onu ziyaret etmemesiydi. Kayınpederi Muallimzâde Efendi'ye de kazaskerlikten azledildikten sonra iki yüz akçe bağlanmasını emretti. Oysa sultan muallimine yüz elli akçe bağlanması resmî teamüldü.

Bolluk, geniş bir şöhret, tam bir ihtişam ve geniş imkân içinde bir hayat sürdü. Hastalanıncaya kadar vezirler onunla istişare eder, kazaskerler ona müracaat eder, diğer yöneticiler ise devamlı makamına gelirlerdi. Hastalığı iyice ilerledi ve 979/1571 senesi Safer ayında vefat etti. Cenazesine ileri gelenler ve âyan katıldı. Cenaze namazını asrımızın müftüsü Şeyhülislâm Ebüssuûd Efendi kıldırdı. -Allah varlığının bereketinden Müslümanları ve yaratılmışları hissedar eylesin ve şeriatı koruma yolunda ömrünü ziyade eylesin. Şeriatın sahibine salat ve selam olsun. Allah her daim onu imamların imamı kılsın. Şeyh İbn Vefâ haziresinde bahçe kapısının eşiğine defnedildi. O gün tarihî bir gündü.

Merhum âlim, ilmiyle amel eden, dosdoğru, şeriata bağlı, evrâd ve zikir ehliydi. Sultan onun veli ve keramet sahibi olduğuna inanırdı. Pekçok ilim dalına dair bilgisi vardı. Zarifti ve kelimelerin içindeki nükte ve gizlilikleri anlardı. Himayesi altındakilere ve dostlarına karşı çok iyi bir hocaydı.

فلما تسلطن بالغ السلطان في إلمامه إكرامه، ورسم له مرسوما جميلا ووظيفة مشابهة ومشاهرة كوظيفة معلم أبيه المرحوم، وعين له جامكيات مسانهة، ورسم له خلعا شتوية وصيفية، وبذل له السلطان في بدء حاله وابتداء جلوسه ما لم يتيسرلمعلم أبيه السلطان سليمان في آخر عمره ونهاية دولته، مع أن العلماء كلهم متفقة على أن ما تيسر لمعلم السلطان سليمان المولى خير الدين النقيضي ما تيسر لأحد من معلمي السلاطين. ومن المراعاة التي لم يعهد لأحد من معلمي السلاطين أنه رسم السلطان للوزراء وقضاة العساكر أن لا يعرضوا عليه المنصب من المناصب العالية للموالي إلا بعد مشورته. ورسم لقضاة العساكر أن لا يتركوا تلامذته يلازمونه بعد سبعة أشهر، ويعطونهم المدرسة في البلاد الثلث إلى سبعة أشهر. ورسم لنفسه أن يصحب مع السلطان إلى صيد ادرنه، ويعطى له البغال والجمال لحمل أثقاله من الإصطبل السلطاني. ورسم له أن يدخل على السلطان متى يريد وحيثما يشاء، وكان الدأب المعروف أن لا يزور المعلم السلطاني قبل دعوة السلطان. وعين لحميه المولى معلم زاده بعد عزله عن قضاء العسكر مائتا درهم، كان الرسم [٢٥٦ظ] المعروف مائة وخمسون درهما تعظيما لشان المعلم.

وعاش في أرغد عيش، وعريض جاه، وأبّهة كاملة، ودولة وافرة. يشاوره الوزراء، ويراجعه قضاة العساكر، ويلازمه سائر الأركان والموالي إلى أن مرض، وتمادى مرضه حتى مات في أوائل صفر سنة تسع وسبعين وتسعمائة. وحضر الأكابر والأعيان لجنازته، وصلى عليه مفتي عصرنا شيخ الإسلام أبو السعود، متّع الله بوجوده المسلمين والأنام، وزاد عمره لحفظ الشرع ،على صاحب الصلاة والسلام، ولا يخلّيه الله عن أن يكون إماما لكل إمام. ودفن بحظيرة الشيخ ابن الوفاء تحت عتبة باب روضته، وكان يوما مشهودا.

وكان المرحوم عالما عاملا صالحا متشرعا، صاحب أوراد وأذكار، يعتقده السلطان بالولاية والكرامة. وكانت له مشاركة في أكثر الفنون، وكان ظريفا يفهم المزايا والنكات في نفائس الكلمات. وكان شيخا بارّا لأهل ولايته وأصدقائه،

Peşinden gidenler ve etrafındakilerin işlerini tamamlamada titiz davranırdı. Uzun boylu, yakışıklı, düzgün görünümlü ve temiz giyimliydi. Zaman onu değiştirmeseydi ve devran onu dönüştürmeseydi insanların en nadiri ve tarihin dönüm noktası olurdu. Devranın etkileyemediği ve olayların hükmedemediği Allah'ı tesbih ederim. Atâî mahlasıyla beyitleri ve şiirleri vardır.

Manav Seydî b. Halil
(Aslen ulema sınıfından olmayıp âlim kisvesine bürünenlerden)

Manavgat'ın çiftçi ailelerindendi. Gençliğinde memleketinde sıradan mesleklerle meşgul olup çiftçilikte ustalaştı. Keçe giyerek kaz çobanlığı yaptı. Celeplik tecrübesi kazanıp âdet üzere dağlarda hamallık ve odun toplamada mahir oldu. Ömrünü dut satmakla geçirererek itibarını kaybedip insanlar arasındaki saygınlığını ve şöhretini yitirdikten sonra ilim tahsili yoluna girdi. İlim ve edebiyat öğrenmek için kendini yetiştirdi. Sanatlı, tabiî bir Türkçe türkü olan *el-Bedî'iyyetü'l-Manâviyye* diye bilinen kasidesinde açıkladığı gibi kazancını ve gelir kaynağını değiştirdi. Kasidede diğer tüm şiirlerini, emellerini, ilk hâllerinden, son rahat günlerine kadar hayatının tüm aşamalarını özetle şu beyitlerde açıklamıştır:

On yıl kaz, buzağı güttüm — Buğday aldım, arpa üttüm
Zerk ravza yolu tuttum — Manav Seydî derler bana
Keş getürdüm Manavgat'tan — Bekleridim ânı yâddan
Dahi dururdur ol ottan — Manav Seydî derler bana
Eşeğim öne katardım — Keşiş Dağı'nda otardım
Bursa'da odun satardım — Manav Seydî derler bana

Alfabeyi öğrendikten sonra kalbine ilim tahsili arzusu düştü. Gidişatını tamamen değiştirip işe koyuldu ve "Yemek için yerine göre şekil değiştirmek" sözünün tecellisi oldu. Müderrislerin hizmetine girip sözlü ve fiilî türlü hilelerle

مجدّا في إتمام أمور توابعه وحواشيه. وكان طوالا، رشيق القد، لطيف الشكل، نظيف اللباس، ولولا غيّره[١] الزمان وبدله[٢] الحدثان لكان من نوادر الأنام وتواريخ الأيام. فسبحان من لا يعتريه الأحوال ولا تعتوره الأهوال. وله أبيات وأشعار لطيفة مخلّصه عطائي.

ومن حواشي زمرتهم والداخل زيّا في جملتهم المولى سيدي بن خليل المعروف بمناو سيدي

كان من أولاد إرغاد المنوغاد. وبعد ما ترعرع في الحِرَف الدنية[٣] في البلاد، وتمهّر في صناعة الحراثة وتدرب في رعي الإوزّ بلباس اللباد، وتجرب في جلب الكثر، وتمهر في الحمّالية والاحتطاب في الجبال علي دأبهم المعروف في رسمهم المعتاد، وأفنى العمر في بيع الفِرصاد، وأضاع قلنسوته [٥٧أ] في الخلاء، وضاع هيبته وأبهته بين العباد، حتى نزل إلى طلب العلم، وتهيأ وتأهب لأن يتعلم ويتأدب، وبدّل المكسب بالمكتسب على ما أفصح وأوضح في قصيدته المعروفة بالبديعية المناوية[٤] مصنوعة مطبوعة تركية تركية، بيّن فيها جميع أشعاره وأوطاره وأطواره من مبادئ أحواله إلى انتهاء أرواحه وإجماله[٥] بهاتيك الأبيات:

اون ييل قاز[٦] بوزاغى كوتدم	بغداى الدم ارپه اوتدم
زركى روضه يولى طوتدم[٧]	مناو سيدي ديرلر بكا
كش كتوردم[٨] مناوغتدن	بكلريدم آنى ياددن
دخى طورردر[٩] اول اوتدن	مناو سيدي ديرلر بكا
اشكم اوكه قاتردم	كشيش طاغنده اوتاردم
بروسه ده اودون صاتردم[١٠]	مناو سيدي ديرلر بكا

ثم استكمل تعلم حروف التهجي، ووقع في قلبه لتحصيل العلوم الترجّي، وغيّر الهيكل، ودخل المأكل، ووقع المثل المضروب: «في محله تغييرالشكل لأجل الأكل.» ثم اتصل إلى خدمة المدرسين، ثم ارتقى إلى الموالي بأنواع الحيل في القول والعمل

١ ب: غيرت
٢ ب: بدلة
٣ ب: الدينية
٤ هـ: – بالبديعية
٥ ب: أشعارها وأوطارها وأطوارها من مبادئ أحوالها إلى انتهاء أرواحها وإجمالها
٦ هـ: – قاز
٧ هـ: كوتدم
٨ هـ: كشى كوردم
٩ هـ: درردم
١٠ ب: صاتدم

Şemseddin Ahmed Samsûnîzâde, İsrâfilzâde ve Anadolu Kazakeri ve Şeyhülislâm Çivizâde gibi hocaların hizmetine girdi. Çivizâde'nin hizmetindeyken hacca gitti. Sohbetlerine devam edip bazı işlerine dâhil oldu -ama Allah Çivizâde'yi korudu ki Allah'ın koruduğu kimse masumdur-. Onun mülâzımı olduktan sonra yirmi akçeyle Bursa Molla Hüsrev Medresesi, yirmi beş akçeyle Edirne Beylerbeyi Medresesi, otuz akçeyle Bursa Yegân Medresesi, kırk akçeyle Edirne Halebiye Medresesi, elli akçeyle İstanbul'da Haliç'in karşı tarafındaki Kasım Paşa Medresesi, Edirne Çifte Medreselerden biri ve Semân Medreselerinden birinde müderris oldu. Allah kullarına ve âlimlere acıyıp onlara lütfunu eriştirdi de 979/1571 senesi Safer ayının sonlarında canını aldı. Böylece ondan kurtuldular. Zira hayatı tam bir bela ve yıkıcı bir felaketti. Ölümü âlimler için bir huzur hatta tüm insanlık için bir rahmet vesilesi oldu.

Merhum ilim bakımından yetersiz ama cin fikirli, sair işlerde ise hileci ve ahmaktı. Tuzak ve aldatmadaki üstün meziyetine ilaveten hilekârlık ve fitnecilikte yüksek seviyedeydi. İstese birbirine karışmış su ile sütü kavga ettirebilir, yine istese ateş ile onun içine atılmış pamuk arasında dostluk inşa edebilirdi. Dürüst veya fitneci görünerek ileri gelenlerden istediğine mutlak surette hükmedebilirdi. Ölümüyle Allah kullarına lütufta bulunmuştur. Yaşamış olsaydı vezirlerden birine yaklaşmasından ve âlimlere ağır ve hakaretâmiz davranmasından korkulurdu. Kafaları ve beyinleri karıştırır, kadeh ve kâseler dolusu kan içerdi. Bir şeytan misali damarlara girer, şarabın sarhoşun vücudundaki etkisi gibi ruhlara nüfuz ederdi. İblis bile her gün sabah bin kere onun şerrinden Allah'a sığınırdı.

Görevi sırasında defterdar [Eğri Abdizâde] Mehmed Çelebi'yi etkilemiş, Mehmed Çelebi de ona güvenmiş ve itimat etmişti. O da para aracılığıyla hariciye işlerine karıştı. Rezil ve aşağılık karakterdeki kadıları himaye etti. Sağıyla solunu ayırmaktan aciz olanlar bile onun himayesiyle en büyük emel ve hayallerine ulaştılar. Onun iftira ve bühtanları yüzünden fazilet ve kemal sahibi kimselerin kıymeti azalmış, toprak ve kum misali olmuş, geri durması gerekenler öne çıkarılmış takdir görmesi gerekenler ise tazir edilir olmuştu. Hoca Efendi üzerinde sözünün

مثل المولى شمس الدين أحمد السامسوني والمولى الشهير بإسرافيل زاده والمولى چوي زاده حال كونه قاضيا بعسكر اناطولي ومفتيا، وحج في خدمته، ولازم صحبته، ودخل في بعض أموره، فعصمه الله، والمعصوم من عصمه الله، ثم صار ملازما منه، وصار مدرسا لمدرسة الخسروية في بروسه بعشرين ثم بمدرسة أمير الأمراء بادرنه بخمسة وعشرين ثم مدرسة المرحوم المولى يكان ببروسه بثلثين ثم مدرس المدرسة الحلبية بادرنه بأربعين ثم مدرسة قاسم پاشا وراء خليج قسطنطينية بخمسين ثم إحدى المدرستين المتجاورتين بادرنه ثم بإحدى المدارس الثمان. ثم [٥٧ب] رحم الله عباده العلماء وأدركهم بفضله ورحمته، حتى أماته الله في أواخر صفر سنة تسع وسبعين وتسعمائة، فصار مستراحا منه. فكما كان حيوته بلية عامة ومصيبة طامة، صار موته راحة للعلماء بل رحمة لعامة الورى.

وكان المرحوم في العلم على وهن ودهاء وفي سائر الأمور على مكر ووهي[1]. كان على طرف عال في فنون الخديعة والفتن وعلى فضيلة زائدة في الكيد والصيد والمحن، ولو شاء يوقع الفرقة بين الماء واللبن الممزوج. ولو شاء يلقي الألفة بين النار والقطن المحلوج. وكان يستولي على كل من يريد استيلائه من الأكابر على الإطلاق بصورة الصلاح والنفاق في الرابح النفاق. ولقد منّ الله تعالى على عباده بموته، وإن عاش ليُخاف من أن يتقرب إلى واحد من الوزراء ويعامل مع العلماء من الوزر والازدراء، ويتلاعب مع الجماجم والرؤوس، ويشرب الدماء ملاء الأقداح والكؤوس، يدخل العروق مثل الشيطان، ويحل النفوس دبيب نشأة الخمر في وجود السكران. كان يتعوذ التعوذ اللعين الرجيم أبو مُرة من شره صبيحة كل يوم ألف مرة.

استولى على محمد چلبي الدفتري في أيام دولته، وهو ركن إليه ومال، ودخل في الأمور الأجنبية بواسطة المال. وربّى القضاة من الأرذال والأنذال، وارتفع قدر من لم يعلم اليمين من الشمال بتربية المرحوم المرقوم إلى أقصى الأماني والآمال، فانحطت رتبة أصحاب الفضل والكمال بشآمته وسِعايته، وكانوا سواء مع التراب والرمال وفي حق تقديم من له حق التأخير وتعزير من له حق التقدير. وكان لكلامه عند خواجه أفندي

١ في الاصل: وها

çok büyük etkisi vardı. Bunu başkasına sorma, bu fakire sor; *sana, her şeyden haberi olan gibi hiç kimse haber veremez.*[1] Sözün özü, itibar gören büyük addedilen biriydi ama ilmin, âlimlerin ve âlemin çehresinde kara bir lekeydi. Allah kahretsin, yattığı yerde huzur bulmasın ve yüzünü ak etmesin. Hilesine ve tabiatına gelince, şair tüm faziletlerini ve fiziki görünüşünü şu beyitte zikretmiştir:

Ekşi suratlı, kem sözlü ve ağır huylu
Keskin tabiatlı, kötü yaradılışlı, kindar

Bir başka şair ise onun itibarına dair şöyle söylemiştir:

Zalim, yaramaz, inatçı, nankör, cahil, aşağılık, kıskanç, azgın
Kibirli, ahmak, alçak, adi, sefil, rezil, kötü, acıtıcı

Köse olsa da köselerin zarafetinden uzak ve güzel hasletlerinden yoksundu. "Bir şeytan mı yoksa şeytan o mu?" dedirtecek kadar göreni şüpheye düşürecek biriydi. Doğrusu Defterdar Mehmed Çelebi insandı; o ise bir şeytan. Cesur ama pespaye kıyafetli, çirkin görünümlü, iğrenç çehreli, bozuk karakterli ve ahmak mizaçlıydı.

el-Bedî'iyyetü'l-Manâviyye diye bilinen kaside onun telifidir. Kendine has tarzı olan fasih bir kasidedir. Matlaı garip ibarelerden ve tuhaf kelimelerden oluşsa da bu ibareleri çok güzel kullanmıştır. Bir kişinin bu ibarelerin manalarını anlaması için bir veya iki sene Tahıl Hanı'nda çalışması gerekir. Bunun dışında başka bir eseri olmasa bile bu kaside yeterlidir. Şu beyitteki fesâhat ve belâgate bakar mısın? Şu beyitleri söyleyen şaire vallahi helal olsun(!):

Yumur yumur yuvalıklar — Domur domur domalıklar
Yuvarların yuvalaklar — Manav Seydî derler bana

Bir grup âlimle birlikte imtihan edildiği sırada yazıverdiği bir risalesi daha vardır ki konuların başını ve tahkikatının öncesini şu sözüyle süslemiştir: "Ben fakir derim ki: Bu risaleye çok kıymetli merhum Şah Efendi'nin huzurunda bakma şerefine nail oldum." Yaşı ise kasidesinde söylediğine bakacak olursak:

1 el-Fâtır 35/14.

كمال التأثير، ولا تسأل هذا عن الغير وسل عن هذا الفقير، ولا ينبئك مثل خبير.[١] [٥٨أ] وبالجملة كان[٢] ذا هيبةٍ وهمًّا، وفي وجنات العلم والعلماء والعالم شامة سوداء، لا حيّاه الله ولا بياه، ولا بيّض الله محيّاه. وأما حليته وخلقته فجمع الشاعر جميع فضائله وشمائله في هذا البيت نظم[٣]:

ترش روي تلخ گو و تند خو تير طبع وخيره خلق وكينه جو

وشاعرآخر جمع في رعايته نظم[٤]:

ظلوم ملوم[٥] عنود[٦] كنود جهول خضول حسود عقور
أبىّ غبيّ ذميم زنيم شقيّ دنيّ أثيم أليم

وكان كوسجا لكن عاريا عن ظرافة الكوسجيّة، وخاليا عن خيار السجيّة، يريب من يراه: «هل هو شيطان أم شيطان هو؟» والحق أن محمد چلبي الدفتري كان إنسانا وهو شيطان. وكان شديد البأس دني اللباس، كريه اللقا، قبيح المحيا، ذا طبيعة عَوجاء، وقريحة حمقاء.

وله من التآليف والتصانيف قصيدته المشهورة بالبديعية المناوية، وهى قصيدة فصيحة على وتيرة مخصوصة مشتملة مطلع مبنية على ألفاظ عجيبة وعبارات غريبة، أجاد استعمالها، ولا يفهم شخص معانيها إلا أن يلازم خان البقالين سنة أو سنتين، ولو لم يكن له غيرها من الآثار لكفته، فما أبلغ وأفصح هذا البيت، فللّه درّ شاعر حين يقول:

يومور يومور يوالقلر دومور دومور دومالقلر
يوارلرن يوالقلر مناو سيدي ديرلر بكا

وله رسالة أخرى أبدعها وأجادها حين امتحن مع بعض من العلماء، ووشّح رؤوس المسائل وأوائل تحقيقاتها فيها بقوله: «أقول الفقير، ولقد تشرفت بالنظر إلى هذه الرسالة عند الفاضل المولى المرحوم شاه أفندي.» وأما سنّه فعلى ما نصّ في قصيدته:

١ سورة الفاطر، ١٤
٢ في الاصل: كانت
٣ ب: بيت
٤ ب: – نظم
٥ ب: معلوم
٦ ب: عقود

Sekseni geçmiştir yaşım Ağarmamıştır götüm başım
Boyarım ak ile rîşim Manav Seydî derler bana

Bu sözlerinden sonra yirmi beş sene daha yaşadı. Yaşı 105 olmuştu.

Leyszâde Pîr Ahmed Çelebi b. Pîr Ahmed

Babasının ve dedesinin hayat hikâyesi Üstad Taşköprülüzâde'nin kitabında geçmişti. Kendisi ilim tahsili yolunda gayret ederek yetişti. Babası Pîr Ahmed vefat ettiğinde kız kardeşinin kızıyla evli olan sultan muallimi Atâullah Çelebi'yi çocuklarına vasî tayin etmişti. Atâullah Çelebi ise o sırada kırk akçeyle İstanbul Kadı Hüsam Medresesi'nde müderristi. Leyszâde Pîr Ahmed Çelebi, Atâullah Çelebi'nin himayesinde yetişti. Atâullah Efendi onu himaye etti ve temel eğitimini tamamlamasını sağladı. Devrin âlimlerini dolaştı ve sonunda merhum Bostan Çelebi'nin mülâzımı oldu. Atâullah Çelebi'nin desteğiyle de otuz akçeyle Hacı Hasanzâde Medresesi'ne müderris olarak atandı. Ardından kırk akçeyle İstanbul İbrahim Paşa Medresesi'nde müderris oldu. Sonra Atâullah Efendi onu kızıyla evlendirdi. Yüce Sultanımız tahta geçince kayınpederi sayesinde itibarı arttı ve elli akçeyle Rüstem Paşa Medresesi'nde, ardından Üsküdar Medresesi, sonra da Semân Medreselerinden birinde müderris oldu. Kayınpederinin vefatından yaklaşık yirmi gün sonra da hüzün ve keder içinde vefat etti.

Merhum güzel ahlaklı, görüştüğü herkese karşı dost canlısı ve sıcaktı. Kendisine babasından çok sayıda kitap kalmıştı. Ender görülecek bir hatla yazılmış olan, tek cilt içindeki *es-Sıhâh*, *el-Kâmûs* gibi bu kitapların çoğunu bizzat görmüştüm. Aynı şekilde *Hizânetü'l-Ekmel* ile *el-Hidâye*, *Tefsîrü'l-Kâdî* ile *el-Keşşâf*, *Sahîhu'l-Buhârî* ile *Müslim* de aynı ciltteydi. Ancak sağa sola dağılıp gittiler. İbret alan için bir ibretti. Şair şöyle demiştir:

Kalp çok kan biriktirmişti fakat göz onu yere döktü
Allah Allah kim biriktirdi, kim telef eyledi

سكسني كچمشدر ياشم اغرمامشدر[1] كوتم باشم
بويارم آق ايله ريشم مناو سيدي ديرلر بكا [٢٥٨ظ]

وعاش بعد ذلك خمسة وعشرين سنة، فكان عمره مائة وخمس سنة.

ومنهم المولى پير أحمد چلبي ابن المولى المرحوم پير أحمد الشهير بليث زاده

مرّ[2] ترجمة أبيه وجدّه في تراجم الأستاذ، وأما هو فنشأ في طلب العلم واشتغل، فلما مات أبوه جعل المولى المرحوم عطاء الله چلبي الذي صار معلما لسلطاننا الأعظم وصيّا لأولاده بتقريب أن عطاء الله چلبي كان تزوج بابنة أخت المولى پير أحمد أبو صاحب الترجمة. وكان عطاء الله چلبي [٢٧٥ظ] إذ ذاك مدرس مدرسة القاضي حسام بقسطنطينية بأربعين. وتربّى المولى پير أحمد چلبي المرحوم في حجر المولى عطاء الله چلبي، وهو ربّاه إلى الاستعداد، ودار الموالي حتى صار ملازما من المولى بوستان چلبي المرحوم. ونصب مدرسا بمدرسة الحاج حسن زاده بثلثين درهما بمعاونة المولى عطاء الله چلبي، ثم صار مدرسا بمدرسة إبراهيم پاشا بقسطنطينية بأربعين درهما، ثم زوّجه المولى عطاء الله ابنته. فلما تسلطن سلطاننا المعظم[3]، عظم شأنه[4] بوساطة حميه[5] وصار مدرسا بمدرسة رستم پاشا بخمسين درهما ثم بمدرسة سلطانية اسكدار ثم بإحدى المدارس الثمان. فبعد وفاة أبيه مقدار عشرين يوما توفي إلى رحمة الله مطعونا ومحزونا.

وكان المرحوم كريم الأخلاق كثير التودد والتملق لكل من يراه. كان انتقل إليه من أبيه كتب كثيرة، ولقد رأيت أكثرها مثل الصحاح والقاموس بخط لم يوجد مثله إلا نادرا في جلد، وكذا الأكمل مع الهداية وتفسيرالقاضي مع الكشاف وصحيح البخاري والمسلم في جلد واحد، فذهب شذر مذر، وكان عبرة لمن اعتبر. وقال الشاعر، نظم[6]:

دل بسي خون به كف[7] آورد ولى ديده بريخت[8] الله الله كه تلف كرد و كه اندوخته بود

---

١ هـ: اغرمامش
٢ ب: – مر
٣ هـ: الاعظم
٤ هـ: – عظم شأنه
٥ ب: عمه
٦ ب: – نظم
٧ في الاصل: بكف
٨ هـ: بر

Alâeddin Ali b. Kâsım ez-Zeytûnî

Merhum, Amasya'ya bağlı Zeytun kasabasındandı. Babası Zeytun'da kadıydı ve Uzun Kasım diye bilinirdi. İlim tahsili yolunda yetişti. Kara Sâlih Efendi ve İstanbul eski kadısı Karesili Hasan Çelebi gibi devrinin âlimlerinden dersler aldı. Hasan Çelebi'nin mülâzımı oldu. Hasan Çelebi'nin Semân Medreselerinden birinin müderrisiyken vefat eden kardeşi Hüseyin Çelebi'nin kızıyla evlendi. Daha sonra Hasköy Mahmud Paşa Medresesi ve Gelibolu Sarıca Paşa Medresesi gibi birkaç medresede müderrislik yaptı. Ardından kırk akçeyle Bursa Molla Yegân Medresesi'nde ve Trabzon Sultaniye Medsesesi'nde müderrislik, 972/1564-65 senesinde Alâeddin Ali el-Mecnûn el-İzmirî'den sonra Trabzon'da müftülük yaptı. 979/1571-72 senesinde vefat edinceye kadar Trabzon'da kaldı. Âlim, faziletli, dosdoğru ve zeki biriydi. *Şerhu'l-Miftâh* ve bazı konulara dair ta'lîkâtı vardır. Müderrisliği sırasında çok meşhur olmuştu.

Ramazanzâde Mehmed Çelebi b. Ramazan el-Merzifonî

Devrinin âlimlerinden ders aldıktan sonra hat sanatına yöneldi. Bu konudaki kabiliyetini o kadar geliştirdi ki bu sayede yüksek makamlara geldi ve sonunda Halep defter emini oldu. 963/1555-56 senesinde de Nişancı Eğri Abdizâde Mehmed Çelebi'den sonra Dîvân-ı Hümâyûn'da nişancı oldu. 970/1562-63 senesinde azledilinceye kadar bu göreve devam etti. Emekli oldu ve 979/1571 senesi Cemâziyelevvel ayında vefat etti. Çok bilgili ve zarif tutumlu biriydi. Sultan Süleyman'ın vefatına kadar olan dönemi kapsayan *Tevârîh-i Âl-i Osman*'ı yazdı.

Kayın Çelebi Mehmed b. Hüsam

Karaferye beldesinden olup babası kadılardandı. Muslihuddin Mustafa en-Niksârî Efendi aynı yerdeki Vardar Medresesi'nde müderrisken onun kız kardeşiyle evlendi. Bu sebeple Kayın Çelebi diye meşhur oldu. Onun yanında yetişti. İlim tahsil edip devrin âlimlerinden dersler aldı.

ومنهم المولى علاء الدين علي بن قاسم الزيتوني

كان رحمه الله من قصبة زيتون من أعمال اماسيه، وكان أبوه قاضيا بالبلدة المذكررة يقال له اوزون قاسم،[٥٩أ] فنشأ على طلب العلم، وقرأ على علماء عصره، منهم المولى صالح الأسود والمولى حسن چلبي القراصي القاضي سابقا بمدينة قسطنطينية المحمية، وصار ملازما منه، وتزوج ابنة أخيه المولى حسين چلبي المتوفى مدرسا بإحدى المدارس الثمان. ثم صارمدرسا ببعض المدارس منها مدرسة محمود پاشا بخاص كوي، ومدرسة صاروجه پاشا بكليبولي. ثم صارمدرسا بمدرسة المولى يكان ببروسه بأربعين، ثم صار مدرسا بمدرسة سلطانية طرابزون، ومفتيا بها بعد المولى علاء الدين علي المجنون الازميري في سنة اثنين وسبعين وتسعمائة،.ومكث هناك إلى أن مات في أوائل سنة تسع وسبعين وتسعمائة. كان رجلا عالما فاضلا صالحا ذكيا، له بعض التعليقات على شرح المفتاح وعلى بعض المواضع. وكان شهيرا أيام تدريسه بغاية الشهرة .

ومنهم المولى محمد چلبي ابن رمضان المرزيفوني الشهير برمضان زاده

قرأ أولا على علماء عصره، ثم سلك مسلك الكتابة، وارتقى في ذلك الملك إلى الدرجات العالية من المناصب إلى أن صار حافظا للدفتر بمدينة حلب. ثم صار موقعا بالديوان العالي بعد المولى محمد چلبي بن اكرى عبدي التوقيعي في سنة ٩٦٣، ودام على ذلك إلى أن عزل سنة سبعين وتسعمائة، وتقاعد إلى أن مات في جمادى الأولى سنة تسع وسبعين وتسعمائة. كان صاحب المعارف الجزيلة، والمراعات اللطيفة، أنشأ تواريخ آل عثمان إلى وفاة السلطان سليمان خان.

ومنهم المولى محمد بن حسام الشهير بقاين چلبي

كان من بلدة قره فريه. وكان أبوه من القضاة. ولما صار المولى مصلح الدين مصطفى النكساري مدرسا بمدرسة واردار بقلب البلدة المذكورة تزوج أخته، ولهذا اشتهر بقاين چلبي، وتربى [٥٩ب] عنده، وحصل العلوم، وقرأ على علماء عصره،

Niksârî Efendi'nin mülâzımı olduktan sonra birkaç medresede müderrislik yaptı. Daha sonra önce Edirne Çuhacı Hacı Medresesi, ardından da kırk akçeyle Edirne Taşlık Medresesi'nde müderris oldu. Bu görevden azledildi. 976/1569 senesi Şevval ayında Kara Kasım Efendi azledildikten sonra elli akçeyle Gebze Mustafa Paşa Medresesi'nde müderris oldu. Müderrisliği bıraktıktan sonra çok geçmeden 979/1571 senesi Cemâziyelevvel ayında tâun sebebiyle vefat etti. İstanbul'da Edirnekapı çıkışında kalan Seyyid el-Buhârî'nin halifesi Şeyh Mahmud Çelebi Camisi'nin yanında Niksârî Efendi'nin yanına defnedildi.

Bihiştî Şeyh Ramazan b. Abdülmuhsin b. Mustafa el-Vizevî

İstanbul Davud Paşa Medresesi müderrisi Şeyh Hüsam Efendi'nin oğlu Sinan Çelebi ve Merhabâ Çelebi gibi devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Şeyhülislâm Sâdî Çelebi'nin hizmetine girdi. Daha sonra bu yolu bırakarak Çorlu beldesine yerleşti ve öğrenci okutmaya başladı. Tam anlamıyla ilimle meşgul olmaya başladı. Aynı zamanda oradaki Ahmed Paşa Camisi'nde vaizlik ve hatiplik yapmaya başladı. 979/1571-72 senesinde vefat edinceye kadar bu şekilde devam etti. Teftâzânî'nin *Şerhu'l-Akâid*'i üzerine haşiyesi vardır. Ahlak eseri *er-Risâletü'l-Adudiyye* üzerine şerh yazmıştır. Meşhur olmuş beyitleri ve şiirleri vardır. Çorlu'da bir zâviye yaptırmıştır.

Bedreddin Mahmud el-Esved b. Seydî Kösec el-Ankaravî

Babası müderrislerden olup Acem asıllıdır ve Ankara'da müderrislik ve müftülük yaparken vefat etmiştir. Oğlu Bedreddin ise devrin âlimlerinden dersler alıp Sinan Çelebi ve İshak Çelebi el-Üskübî gibi âlimlerin hizmetinde bulundu. İshak Çelebi'nin mülâzımı olduktan bir süre sonra medreselerden birinde müderris oldu. Sonra Ankara Seyfiye Medresesi'nde müderris oldu ve aynı zamanda orada müftü oldu. Sonra azledildi. Ardından İstanbul Câfer Ağa Medresesi'nde müderrisliğe getirildi. Uzunca bir süre bu görevde bulunduktan sonra 978/1570 senesinin başlarında azledildi. Aynı sene Kemal Efendi'den sonra Rodos müftülüğüne getirildi. 979/1571-72 senesinde de orada müftüyken vefat etti.

ثم صار ملازما من المولى المذكور. ثم صار مدرسا ببعض المدارس، ثم صار مدرسا بمدرسة چوقه جي حاجي بادرنه، ثم صار مدرسا بالمدرسة الحجرية بادرنه بأربعين، ثم عزل. ثم صار مدرسا بمدرسة مصطفى پاشا بككيويزه بخمسين بعد عزل المولى قره قاسم في شوال سنة ست وسبعين وتسعمائة. ثم ترك التدريس، ولم يلبث إلا قليلا حتى مات من الطاعون بمدينة قسطنطينية المحمية في جمادى الأولى سنة تسع وسبعين وتسعمائة، ودفن عند المولى المذكور خارج باب ادرنه من أبواب قسطنطينية المحمية بجوار جامع الشيخ محمود چلبي خليفة السيد البخاري.

ومنهم الشيخ رمضان بن عبد المحسن بن مصطفى[١] الويزوى[٢] المتخلص ببهشتي

قرأ على علماء [٧٧أ] عصره كالمولى سنان چلبي بن الشيخ حسام مدرسا بمدرسة داود پاشا بقسطنطينية المحمية والمولى مرحبا چلبي. ثم وصل إلى خدمة المولى سعدي چلبي المفتي، ثم فرغ عن الطريق، وسكن ببلدة چورلي، وأقرأ الطلبة، واشتغل بالعلم الشريف اشتغالا عظيما. وصار واعظا وخطيبا بجامع أحمد پاشا هناك، ودام على ذلك إلى أن توفي سنة تسع وسبعين وتسعمائة. وله حواش على شرح العقائد للتفتازاني، وشرح على الرسالة العضدية في الآداب. وله أبيات وأشعار مقبولة. وبنى زاوية بچورلي.

ومنهم المولى بدر الدين محمود الأسود بن سيدي كوسج[٣] الانقروي

كان أبوه من المدرسين وكان من أولاد العجم توفي مدرسا ومفتيا بانقره. وأما ابنه المذكور فقرأ على علماء عصره، ودار المدرسين كالمولى سنان چلبي والمولى إسحق چلبي الاسكوبي. وصار ملازما منه، ثم صار مدرسا ببعض المدارس، ثم صار مدرسا بسيفية[٤] انقره ومفتيا بها [٦٠أ] معا. ثم عزل، ثم صار مدرسا بمدرسة جعفر اغا[٥] بمدينة قسطنطينية المحمية، ومكث فيها بمدة كثيرة، ثم عزل منها في أوائل سنة ثمان وسبعين وتسعمائة، ثم صار مفتيا برودس بعد المولى كمال أفندي في سنة ثمان وسبعين وتسعمائة سنة ، ومات مفتيا بها سنة سنة تسع وسبعين وتسعمائة.

١ هـ : – بن مصطفى
٢ ب : – الويزوي
٣ ب: كوشج
٤ هـ: بسلطانية
٥ هـ: – اغا

Harâbî Efendi

Sofya beldesindendi. Kara Çelebi ve İmamzâde gibi devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra medreselerden birinde müderrisliğe başladı. Daha sonra Gelibolu Balabaniye Medresesi, kırk akçeyle Hezargrad İbrahim Paşa Medresesi ve son olarak elli akçeyle Vardar Medresesi'nde müderris oldu. Vardar Medresesi'nde müderrislik yaparken 979/1571-72 senesinde vefat etti.

Sinâneddin Yûsuf b. Pîr Ahmed el-Akhisârî es-Saruhanî

Devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra Aklık Sinan Çelebi el-Yegânî'nin hizmetine girdi. Balıkesir beldesindeki Çay Medresesi'nde yirmi akçeyle müderrislik yaptıktan sonra yirmi beş akçeyle Taraklıborlu Medresesi'nde müderris oldu. Ardından yirmi beş akçeyle Birgi beldesindeki Aydınoğlu Mehmed Bey Medresesi'ne nakloldu. Ardından sırasıyla; otuz akçeyle Balıkesir Yıldırım Han Medresesi, kırk akçeyle Tokat Hatuniye Medresesi, Tokat Sultaniye Medresesi, Bursa Molla Yegân Medresesi ve 966/1558-59 senesinde Edirne Halebiye Medresesi'nde müderris oldu. 970/1562-63 senesinde ise Kâtib Mehmed Efendi'den sonra Üsküdar Sultaniye Medresesi'nde müderris oldu. 973/1566 senesi Receb ayında da Semân Medreselerinden birine geçti. 979/1571 senesi Recep ayında Ümmüveledzâde'den sonra merhum Şehzade Sultan Mehmed Han Medresesi'nde müderris oldu. Burada müderrislik yaparken 979/1571 senesi Şaban ayında kangren yüzünden vefat etti. Seyyid Ahmed el-Buhârî'nin halifesi Şeyh Mahmud Çelebi'nin İstanbul'da Edirnekapı çıkışında yaptırdığı cami ve zâviyenin yanına defnedildi.

Serçe Ali, Alâeddin b. Şeyh Mahmud es-Sinobî

Devrin âlimlerinden dersler aldıktan sonra yirmi akçeyle İstanbul'da Cezayir beylerbeyi iken vefat eden Ahmed Paşa Medresesi'nde müderris oldu. Orada müderrislik yapan ilk kişidir. Sonra orada maaşı yirmi beş akçe oldu. Azledildikten sonra 979/1572 senesinde Kıbrıs Gazvesi sırasında vefat etti.

ومنهم المولى الشهير بخرابي

كان من بلدة صوفيه. قرأ على علماء عصره منهم الموالي قره چلبي والمولى إمام زاده، ثم صار مدرسا ببعض المدارس، ثم صار مدرسا بلبانيه ببلدة كليبولي، ثم بمدرسة إبراهيم پاشا بهراز غراد بأربعين، ثم بمدرسة واردار بخمسين، ومات مدرسا بها سنة تسع وسبعين وتسعمائة.

ومنهم المولى سنان الدين يوسف بن پير أحمد الآقحصاري الصاروخاني[1]

قرأ على علماء عصره، ثم وصل إلى خدمة المولى آقليق سنان چلبي اليكاني. ثم صار مدرسا بمدرسة چاى ببلدة بالي كسري بعشرين ثم بمدرسة طراقلو بورلي بخمسة وعشرين، ثم نقل إلى مدرسة أمير محمد بن آيدين ببلدة بريكي بمثله، ثم بمدرسة يلدرم خان ببلدة بالي كسري بثلثين، ثم بخاتونية بتوقات[2] بأربعين، ثم صار مدرسا بتوقات في السلطانية، ثم صار مدرسا بمدرسة منلا يكان ببروسه، ثم صار مدرسا بمدرسة حلبية بادرنه سنة ست وستين وتسعائه، ثم صار مدرسا بمدرسة سلطانية اسكدار سنة سبعين وتسعمائة بعد المولى كاتب محمد، ثم بإحدى المدارس الثمان في رجب سنة ثلث وسبعين وتسعمائة، ثم بمدرسة شهزاده سلطان محمد خان، عليه الرحمة والغفران، بعد المولى أم ولد زاده في رجب سنة تسع وسبعين وتسعمائة، ومات مدرسا بها سنة تسع وسبعين وتسعمائة في شعبان المعظم من مرض الآكلة، ودفن عند جامع وزاوية الشيخ محمود چلبي خليفة السيد أحمد البخاري خارج باب ادرنه من أبواب قسطنطينية.

ومنهم المولى علاء الدين بن الشيخ محمد السينوبي [٦٠ب] الشهير بسرچه علي

قرأ على علماء عصره، ثم صار مدرسا بمدرسة أحمد پاشا المتوفى أميرا على أمراء جزائر بمدينة قسطنطينية بعشرين، وهو أول مدرس بها ثم بخمسة وعشرين، ثم عزل ومات في غزوة جزيرة قبرص سنة تسع وسبعين وتسعمائة.

---

١ ب: الصارخاني
٢ ب: بمدرسة فلان

Merhum ilimde yüksek mertebe sahibiydi. Müderrisliği sırasında tam bir şöhrete sahip oldu. Bazı konulara dair yazdığı ta'lîkâtı vardır. Allah rahmet eylesin.

Bu Yıl Vefat Edenlerden Nurullah Çelebi et-Tabîp el-Mağnisavî

Sultan tabibi Hekim İsa'nın akrabalarından ve baştabip Hekim Sinan'ın talebelerindendir. Çok bilgili ve maharetli bir sultan tabibiydi. Sultan kadırgalarıyla Vezir Pertev Paşa ve Kaptan-ı Derya Ali Paşa'ya refakat ederek deniz harbine katıldı. Ordu Akdeniz'de kâfirler karşısında yenilgiye uğrayınca Ali Paşa ve askerlerin çoğu burada şehit oldu. Nurullah Efendi de boğularak şehit oldu. Bu yenilgi Cemâziyelevvel'de vuku buldu. Oğlu uzman tabip Mehmed Çelebi de Rebîülâhir 995/1587 başlarında vefat etti.

Şeyhülislâm Muhammed Ebüssuûd Efendi b. Muhyiddin Muhammed b. Muslihuddin Mustafa b. İmâdüddin el-İmâdî

Amasya'daki İskilip kasabasına nispetle İskilipli denen büyük dedesi gibi oraya nispet edilir. O, İslâm ülkelerinin müftüsü, İslâm'ın direği, Hanefî milletin dayanağı, en büyük hocaların hocası, maddi ve manevi ilimlerin zihinlerdeki aynası, zamanının tartışmasız biriciği ve rakipsiz emsalsizi, tüm ilimlerin hâkimi ve boy ölçüşülemez süvarisi, karşı konulamaz ve itiraz edilemez şekilde ilimlerin inceliklerini ve derinliklerini açıklayan, ilmiyle yeryüzünü kaplayan, zamanın gerdanını inci tanesi sözleriyle süsleyen büyük âlim, ârif, bilgin, zeki,

كان رحمه الله على طرف عال من العلوم، وكان ذا شهرة تامة زمان[1] تدريسه، وله تعليقات على بعض المواضع، رحمه الله.

وممن[2] مات في هذه السنة المولى نور الله چلبي الطبيب المغنيساوي

كان من أقارب الحكيم عيسى الطبيب السلطاني، ومن تلامذة الحكيم سنان رئيس الأطباء. كان طبيبا سلطانيا حاذقا وماهرا. سافر مع السفائن السلطانية إلى غزوة البحر مع الوزير پرتو پاشا وعلي پاشا أمير الأمراء البحر. ولما انهزم العسكر في البحر الأبيض على أيدي الكفرة، واستشهد علي پاشا المزبور، وشهد أكثر الناس من العسكر، شهد هو أيضا غريقا في البحر. ووقع ذلك الانهزام في جمادى الأولى[3] ومات إبنه محمد چلبي الطبيب الحاذق في أوائل شهر ربيع الآخر سنة خمس وتسعين وتسعمائة[4].

ومنهم[5] مولانا محمد أبو السعود أفندي[6] المفتى ابن مولانا محيي الدين محمد بن مولانا مصلح الدين[7] مصطفى بن[8] مولانا عماد الدين العمادي

نسبة[9] إلى جدّه الأعلى الاسكليبي نسبة[10] إلى اسكليب قصبة في اماسيه، مفتي الممالك المحمية الإسلامية، وعماد الإسلام، ودعام الملة الحنفية، وأستاذ أعاظم الموالي العظام، مرآة[11] مظاهر مادية[12] وخفية[13] من العلوم على الافهام، واحد زمانه غير مدافع، ونسيج وحدِه غير منازع، مالك ناصية العلوم، وفارسها[14] الذي لا يجارى، ومبين غوامضها الدقيقة فلا يجادل ولا يمارى، العالم العلامة الذي طبق الأرض بعلمه، وقلّد جيد الزمان بدرر فرائد فوائد كلامه، الحبر البحر[15] الفهامة،

---

١ ب: زمانة
٢ هـ: ومن الذين
٣ هـ: + سنة تسع وسبعين وتسعمائة
٤ هـ: – ومات ... وتسعمائة
٥ ب: ـ ومنهم
٦ هـ: – أفندي
٧ ب: + بن
٨ ب، هـ: – بن
٩ هـ: نسبته
١٠ هـ: نسبته
١١ هـ: – مرآة
١٢ هـ: مادة؛ ب: مادتي
١٣ في الاصل: خفي
١٤ ب: فارسه؛ هـ: نادمه
١٥ هـ: النحرير

zekâsının bir kısmıyla ilim denizine şekil veren, kaleminin dilinden hikmet pınarları çağlayan, büyük, eşsiz, bilgili, kıymetli, gayretli imam ve en uzak yerlerde dahi bilinen meşhur tefsirin sahibidir -o tefsir ki, Zemahşerî onu görseydi *el-Keşşâf*'ını kuyuya atar, Mutezililikten gözü aciz ve bitkin bir hâlde kendisine geri dönerdi.

Merhum 17 safer 896/30 Aralık 1490 tarihinde İskilip'te doğdu. Annesi büyük âlim Alâeddin Ali Kuşcu'nun kardeşinin kızıdır. Babası memleketin zâhir ve bâtın âlimlerinin ileri gelenlerinden, keşif ve keramet sahibi olup Hacı Bayram Velî'nin tarikatındandır ve dervişleri, müritleri, sûfîleri ve müntesipleri vardır. Muslihuddin es-Sirozî, Mevlânâ Bahâeddin ve Hacı Efendi Abdurrahim en meşhur dervişlerindendir. Zikri raks olmadan yapmaları hususiyetiyle tarikatleri hayırlıdır. 920/1514 senesinde vefat etmiştir. Vefat tarihiyle ilgili şu Farsça beyit söylenmiştir:

Hâtiften bu musîbetin tarihini öğrenmek istersen
Hesapla bakalım dokuz yüz yirmi yılında dedi

Merhum babasının himayesinde saadet içinde, ilmin beşiğinde, kemalât memesinden emerek yetişti. Babası ona çocuklukta Sekkâkî'nin *Miftâhu'l-Ulûm*'u gibi bilinmeyenleri açığa çıkaran eserleri ezberletti. Daha çocukken içinde belâğat ağacı kök saldı. Fesâhat tasvirleri hayalindeki sayfalarda taşa işlenmiş nakış gibi oldu. Küçük yaşında yaşça büyük akranları arasında Arapça fesâhati ile kendini gösterdi. Doğuda ve batıda zekâsıyla çağdaşlarına göre öne çıktı. Tüm edebiyat ve ilim dallarıyla meşgul oldu ve bütün alanlarda seçkin hâle geldi. Faziletin bütün kapılarından girdi. Önce kazasker allâme Mevlânâ Seydî Efendi'nin, sonra kazasker Müeyyedzâde Abdurrahman Efendi'nin öğrencisi oldu ve henüz bıyığı terlemişken onun mülâzımı oldu. Çiçeği burnundayken makam edinme konusunda âlimlerle hakkıyla rekabet eder hâle geldi ve otuz akçeyle İnegöl Medresesi'nde müderris oldu. Oradan kırk akçeyle Davud Paşa Medresesi'ne oradan da elli akçeyle Gebze Mustafa Paşa Medresesi'ne geçti.

الذي خلق[1] بعض ذكائه بحر العلوم، فتفجرت ينابيعُ الحكم على [٦١أ] ألسنة أقلامه، الإمام الهمام الكبير الأوحد الأعلم الخطير[2]، صاحب التفسير[3] الشهير الذي سارت به الركبان[4] في الآفاق أعظم مسير، فلو شاهده[5] الزمخشري لَرَمَى بكشافه جوف البئر، وانقلب إليه في الاعتزال بصره خاسئا وهو حسير.

ولد رحمه الله في اسكليب سابع عشر صفر سنة ست وتسعين وثمانمائة. ووالدته بنت أخى العلامة المحقق مولانا علاء الدين علي القوشجي. وكان والده من أكابر علماء الظاهر والباطن من أهل الكشف والكرامات في سائر المواطن، وهو على طريق سلطان حاجي بيرام، له فقراء ومريدون وصوفية ومعتقدون، من مشاهيرهم؛ مولانا مصلح الدين السيروزي ومولانا بهاء الدين ومولانا عبد الرحيم الشهير بحاجي افندي. وطريقهم الخير بالذكر من غير رقص، وكانت وفاته[6] في سنة عشرين وتسعمائة[7]، ونُظِم في تاريخ وفاته هذا البيت الفارسي نظم[8]:

كردم طلب زهاتف اين تاريخ اين مصيبت گفتا بكن حسابش در سال نهصد وبيست

وتربّى صاحب الترجمة سعيدا في حجر والده المرحوم مرتضعا ثدي الكمالات من مهد العلوم، فحفّظه والده في سن الصبا كتبا يظهر الغيب، منها مفتاح العلوم للسكاكي، فرسخت شجرة البلاغة في جِبِلَّته من الصغر، وصارت رسوم الفصاحة في صحيفة خياله كالنقش في الحجر، فامتاز في صغره على كبار أقرانه بفصاحة[9] العرب العربا، وفاق بذكائه على أهل عصره شرقا وغربا. واشتغل ببقية العلوم والفنون والآداب، وتميز في كل فن، ودخل إلى الفضائل من كل باب. وتلمّذ لمولانا العلامة سيدي أفندي القاضي العسكر، ثم لمولانا العلامة[10] عبد الرحمن بن المؤيد قاضي العسكر، وصار ملازما منه وما نقل عذاره، وزاحم [٦١ب] العلماء في المناصب مع الاستحقاق، وما أخضر جُلَّنَاره. وولى تدريس مدرسة اينه كول بثلثين، وانتقل منها إلى مدرسة داود پاشا بأربعين ثم إلى مدرسة الوزير مصطفى پاشا في ككيويزه[11] بخمسين.

---

١ هـ: قلق
٢ ب: الخطر
٣ هـ: – التفسير، + السنة اقلامه الامام
٤ هـ: بالركبان
٥ هـ: – ه
٦ ب: – وكانت وفاته
٧ ب: اثنى وعشرين وتسعمائة؛ هـ: اثنين وثلثين وتسعمائة
٨ ب: – نظم
٩ هـ: لفصاحة
١٠ ب: – العلامة
١١ ب: ككيويني

Bursa Sultan Medresesi boşalınca, yüce sultanımız merhum Süleyman Han -Allah devrini rahmet ve rızasıyla bereketlendirsin- zihinlerini test etmek ve durumlarını öğrenmek amacıyla âlimleri imtihan etti. Onu tercih ettiler. İnsanlar onun ilim tahsili konusundaki büyük çabasını ve gayretini anladılar. Merhum Sultan'ın nezdinde üstünlüğü ve fazileti ayan oldu. Sultan onun tercihe şayan olduğunu ve asaletini anladı. Elli akçeyle bu medreseyi ona verdi. Daha sonra Semân Medreselerinden birine naklettiler. Orada da üstünlüğü ve yüksek derecesiyle şöhret buldu.

Daha sonra Bursa kadılığına getirildi. Orada ilmi yaydığı gibi şeriat hükümlerini de ihya etti. Ara vermeksizin ders vermeye devam etti. Çok geçmeden de İstanbul kadılığına getirildi. Orada da kadılığın hakkını verdi. Şeriat hükümlerini büyük bir dikkat ve titizlikle yerine getirdi. 943/1536 senesinde İstanbul kadısı olduğu sırada bir seyahatim vesilesiyle kendisiyle tanıştım. Henüz çok gençtim ve diğer öğrencilerle ilim tahsil ediyordum. Arap dili ve edebiyatına çok ilgiliydim. Berrak bir mantığı, hoş ve tatlı bir siması, yumuşak bir üslubu ve dinleyenin taze meyveler devşireceği meyveli bir ağaç olduğunu gördüm. Hitabeti ve cevaplarıyla beni hayretler içinde bıraktı. İnceliği ve adabıyla beni büyüledi. Belâgatin zirvesindeki fasih Arapça ifadelerine ve Arap diyarına gitmemiş birisinin bu fevkalade üslubuna hayran kaldım. Ne bir âlim ne de bir dâhi onu gölgeleyebilir. Hiç kimse onu ne ezebilir ne de alt edebilir. Ne bir makam onu küçümseyebilir ne de durdurabilir. Zira bu hiç şüphesiz ve tartışmasız, feyiz dolu bir kaynaktan fışkıran rabbani bir lütuf ve hususi bir yetenektir. Taştığında Allah'ın lütfu ne güzeldir.

944/1537 senesinde kazasker oldu. Bu yüce makama hak ederek geldi. Böylece sultanın muhatabı, Arap ve Acem'in sultanıyla sohbet eder oldu. İşleri gönül rahatlığıyla ona arz eder, sözü gevelemezdi. Oysa nice açık sözlüler onun makamında kekeme olur, nice maharetli söz ustası onun katında kaygıdan korkar, konuşamazdı. Bu hâl üzere, ihtişam ve asalet içinde devam etti.

ثم امتحن العلماءَ[1] بالبحث السلطانُ الأعظم المرحوم الأقدس الأفخم سليمان خان، سقى الله عهده صوب[2] الرحمة والرضوان، ليختبر أذهانهم ويعلم شأنهم. وذلك لما انحلّت مدرسة السلطان ببروسه، فرجحوا مولانا المشار إليه في بحثه، وعلم الناس شدة اجتهاده في تحصيل العلوم وحثه، وتبين عند[3] السلطان المرحوم رجحانه وفضله، وعلم أنه حقيق بالتقديم وأصله، فأعطاه تلك المدرسة بخمسين، ثم نقلوا إلى إحدى المدارس الثمانية، واشتهر بالتفوق والتربية العالية.

ثم ولّى بقضاء بروسه، وأحيا بها رسوم الشرع الشريف كما نشر بها العلم، وأفاد بعد دروسه دروسا، ولم يلبث أن ولّي قضاء اصطنبول[4]، فاعطى منصب القضاء حقه، وتعاطى الأحكام الشرعية بغاية التحرير والدقة. وكنت اجتمعت به وهو قاضي اصطنبول[5] في رحلتي إليها سنة ثلث وأربعين وتسعمائة، وأنا أرفل يومئذ في حلل الشباب، وأجتهد في تحصيل العلم مع الطلاب، وأولع بفنون العربية والآداب، فرأيت منطقا فصيحا ووجها حسنا مليحا، وأدبا غضا طريا، ومفاكهة يقتطف السامع منها ثمرا جنيا. فأبهرني بخطابه وجوابه، وسحرني بلطفه وآدابه. وتعجبت من صدور ذلك الكلام العربي الفصيح الفائق درجات البلاغة بالأسلوب الرجيح لمن لم يسلك ديارالعرب، ولا أظله نبع ولا غرب، ولا مضغ شجّها وقيصومها، ولا لاك أراكها وتنومها، ولكن تلك الحالة لا شك ولا محالة أنها منح ربانية ومواهب اختصاصية تفيض[6] من المبدأ الفيّاض[7]، وناهيك [٦٢أ] بكرم الكريم إذا فاض.

ثم ولّى في سنة أربع وأربعين وتسعمائة قضاء العسكر المعظم، ونال بالاستحقاق ذلك المقام المكرم، وصار يخاطب السلطان الأعظم، ويفاوض سلطان سلاطين العرب والعجم، ويعرض عليه الأمور على الوجه المشكور ولا يتلعثم، كيف والفصيح بين يديه أبكم، والبليغ الفطن في حضرته يخاف أن يهم فلا يتكلم، واستمرّ على تلك الحالة، وهو في غاية العظمة والجلالة.

---

١ هـ: – العلماء
٢ هـ: صون
٣ ب: – عند
٤ هـ: استانبول
٥ هـ: استانبول
٦ هـ: ففيض
٧ ب: والفياض

952/1545 senesinde şeyhülislâmlık makamına getirildi. Bu görevini de kendini vererek yerine getirdi. *Ne bir eğrilik ne de bir yanlışlık*[1] sergiledi. Kaleminin dalları her zaman doğruluk meyvesi verdi. Satırlarca fetvaları hakka giden *türlü türlü yolları*[2] aydınlattı. Sayfalarının elleri, daha çok almak ve daha çok istemek için, fikrinin ışıklarına uzandı. İlim yolunda çıkılmamış zirve, asalet yolunda tırmanılmamış ve yerleşilmemiş tepe, üzerine gidilmemiş ve alt edilmemiş zorluk bırakmadı. Tâ ki tefsir ilmi onun ustalığı için "Allah'ın indirilmiş kitabına hâkim oldu." dedi. Fıkıh ise onun fetva bilgisi için "Sen Râmih[3] yıldızısın, diğer hepsi A'zel[4] yıldızı." dedi. Ve tüm ilimler ona şöyle dedi: "Dur! Artık son noktaya ulaştın." Tüm ilimlerde kemal derecesini ona has kılan; her ilimde onu, bakanların şaşakaldığı bir mertebeye yükselten; yüksek meziyetleri, güzel ve temiz hasletleri ve gizli kalmak yerine din üstün gelsin diye üstün gayret göstermeyi onda bir araya getiren Allah ne büyüktür! Allah'ın yaratışındaki hayret verici hikmetler olmasaydı bu faziletler ne bir ette ne de bir damarda yeşerebilirdi.

965/1557 senesinde İstanbul'a yaptığım ikinci seyahatte zâtıâlileriyle bir kez daha buluştum. Gösterdiği hürmet ve misafirperverliği beni ziyadesiyle şereflendirdi. Bana karşı zerafetle davranarak onur verici hitapta bulundu. En'âm Suresi'nin baş tarafı ile ilgili tefsirinden ve ince hikmetler içeren kritik fıkhî konulardan bahsederek "Bu konuların bir kısmında Kemalpaşazâde'nin fetvalarının, bazısında da Çivizâde Şeyh Mehmed b. İlyas'ın fetvalarının aksi yönde fetva verdim." dedi. Allah kabirlerini rahmet ve rıza pınarlarıyla sulasın ve mekânlarına rahatlık ve bolluk versin. Makamının yüceliği, sözlerinin hoşluğu, konumunun yüksekliği beni hayretler içinde bıraktığından onu can kulağıyla dinledim, yanında bulunmaktan ziyadesiyle kazançlı çıktım ve tüm yüreğimle ona yöneldim ve ondan çok şey öğrendim. Aramızdaki söyleşi, sohbet ve muhabbet o kadar uzadı ki, "Leyla ortaya çıktığında gözlere ne mutlu! Sırrını bana ifşa edince de kulaklara bayram olsun." sözünün mazmunu hâline geldik. İstanbul'da bulunduğum süre zarfında birkaç sefer daha kendisiyle bir araya geldik. Bu buluşmalarımızda da beni çok güzel ağırlayıp ikramda bulundu. Allah da ona ihsanda bulunsun. Rahmet ve affını kat kat lütfetsin.

1 Tâ-hâ 20/107.
2 el-Cin 72/11.
3 Arcturus yıldızı ki göğün en parlak yıldızı olduğu kabul edilir.
4 Spica yıldızı.

ثم في سنة اثنى وخمسين وتسعمائة ولّى منصب الإفتاء، وسلك فيه غاية التحرير، فلا عوجا ولا أمتا،[١] طالما أثمرت غصون أقلامه بالهدى، وأوضحت سطور فتاويه[٢] إلى الحق طرائق قددا،[٣] وامتدت أكف الصحف إلى أضواء فكره لتقتبس جدا وتلتمس جدا. ما ترك ذروة[٤] للعلم إلا صعدها، ولا صهوة للمجد إلا تسنمها واقتعدها، ولا آبدة[٥] إلا تصدى إليها وتصيّدها، إلى أن قال التفسير لبراعته[٦]: «حكم[٧] كتاب الله المنزل.» وقال الفقه لعلم[٨] فتاويه: «أنت الرامح وكلٌ أعزل.» وقال له التمام: «أمسك، فقد اشتبه يومك بأمسك.» فسبحان من خصّصه[٩] بالكمال في سائر الفنون، ورقاه في كل فنّ إلى مقام تحار فيه العيون، وجمع له المحاسن العلية والأنفاس النفيسة الزكية والهمة السَرِيّة التي قامت في نصرة الدين مقامَ السِرّية. لولا عجائب صنع الله ما نبتت تلك الفضائل في لحم ولا عصب.

واجتمعت بحضرته الكبرى مرة أخرى في رحلتي الثانية إلى اصطنبول[١٠] في سنة خمس وستين وتسعمائة، فشرفني بإجلاله وإكرامه، وباسطني وخاطبني بشريف كلامه. وذكر لي مبحثا من أول تفسير سورة الأنعام ومسائل فقهية دقيقة المرام على الأفهام، قال: «إني أفتيت فيها بخلاف ما أفتى به ابن كمال پاشا، وبعضها بخلاف ما أفتى به شيخ محمد بن إلياس المعروف بچوي زاده.» سقى الله تعالى ضريحهما صوب الرحمة والرضوان [٦٢ب] وحظيرتهما بالروح والريحان، فكنت مصغيا إليه مستفيدا بين يديه متأدبا مقبلا بكليتي عليه، لما أدهشني من علوّ شأنه ونفاسة لفظه ورفعة مكانه. وطالت بيننا المحاورات والمحادثات والمفاكهات، وصرت كما قال القائل[١١]: «إذا برزت ليلى فكلي أعين، وإن هي ناجتني فكلّي مسامع.» ثم تكرر أيام إقامتي باصطنبول الاجتماع بحضرته وأضافني أثناء ذلك، وأحسن إليّ، أحسن الله إليه، وضاعف رحمته ورضوانه عليه.

---

١ سورة طه، ١٠٧
٢ هـ: فتاواه
٣ سورة الجن، ١١
٤ ب: وزرة
٥ ب: ايده؛ هـ: ابدا
٦ في الاصل: لبراعة
٧ ب: + لك
٨ ب: لقلم
٩ هـ: خصه
١٠ هـ: استانبول
١١ هـ: + نظم

Konuştuğum şeylerden biri de merhum ve mübarek hocamız, dinin ve milletin güneşi Kemalpaşazâde'nin bir gün bin fetva yazışını anlatmasıydı. Bunun üzerine bana dedi ki: "Ben bir gün sabah namazından sonra, birikmiş soruları yazmak için oturdum. İkindi namazı vaktine kadar 1412 fetva yazdım. Farz ve sünnet namazları dışında ara vermedim. Bir başka sefer de aynı şekilde 1413 fetva yazdım. Bu iki gün dışında yazdığım fetvaları da saymadım." Ben de "Bu ilahî bir himmet ve rabbanî bir nefestir. İnsan, bir yandan derinlemesine ders ve mütalaa yapıp bir yandan da ileri gelenleri ağırlarken buna güç yetiremez." dedim.

Merhumun, çiçekleri bahar çiçekleri gibi yükselen mümbit bir bahçe, kuşkusuz dizi dizi incinin fışkırdığı bir deniz ve tomurcukları çiçeklenmiş, yeşermiş bir bahçe misali üç dilde sanat dolu şiirleri vardır. Bir kasidesini, güzel şiirleriyle bilinen Arap fasihlerinden birine muaraza niyetiyle yazmıştı da, o daha güzelini yazamamış, kasidenin kulaklarda iz bırakan kelimeleri edebiyat âlimlerinin önüne gelince, herkes donmuş, susup kalmıştı. Meşhur kasidelerinden biri, her yerde bilinen, Arap âleminin en ücra köşelerine ulaşan, fasih Arapların bile dilinde dolaşan *Mîmiyye* [mim kâfiyeli] kasidesidir:

Süleyma'dan sonra bir heves ve arzu mu kalır
Onun aşkından başka sevda ve tutku mu kalır

Onun himayesinden başka sığınak ve barınak mı olur
Onun makamının üstünde başka mevki ve makam mı olur

Heyhat, onunkinden başka bineğin dizginini bağlayacak
Palanını vuracak kapı mı olur

O, erişemeyecek olsam da en yüce maksadımdır
Varsın dünyanın bütün arzuları bana haram olsun

Gönül onu unuttu artık, ayrılığına boyun eğdi
Sütten kesilen bebeğin tesellisi misali

Feleğin teselli şarabını içirdiği
Ve kalbinde sevdadan başka hiçbir bir şey kalmamış âşık misali

İçine daldığı günah sarhoşluğundan ayıldı
Kadeh de câm da ondan uzaklaştı

وكان مما ذكرته[١] أنه بلغنا عن المرحوم المقدس مولانا شمس الملة والدين أحمد بن كمال پاشا أنه كتب يوما من الأيام على ألف فتيا، فقال لي: «جلست يوما بعد صلاة الصبح أكتب على الأسئلة التي اجتمعت عندي، فكتبت إلى وقت صلاة العصر على ألف وأربعمائة واثنتي عشرة فتيا، ما تخلل كتابتي غير صلاة الفرض وسنته، ووقع لي مرة أخرى أني كتبت كذلك على ألف وأربعمائة وثلث عشرة فتيا، وما حصرت الذي كتبته في غير هذين اليومين.» فقلت: «هذا إمداد إلهي ونفَس قدسي. وأما القوى البشرية فلا تستطيع ذلك مع إلقاء الدروس الدقيقة ومطالعتها، وتردد الأكابر عليه وملازمتها.»

وكان له في الألسنة الثلثة شعر بديع، كأنه الروض المريع[٢] يفوق أزاهيره كمائم زهر الربيع. ولا شك أنه بحر يقذف بالدر النظيم، وروض نضير[٣] طلعه هضيم. ولقد عارض بعض قصائده من يعرف بجودة الشعر من فصحاء العرب، فما أجاد ولا أجدا[٤]، ودارت كلماته الطنانة بين علماء الادب، فوقف كلٌّ وما أعاد ولا أبدأ. فمن قصائده الشهيرة هذه الميمية التي سارت بها الركبان، وطغت[٥] حصاها في ديار العرب وتداولتها العربان، قصيدة:

أَبَعْدَ سُلَيمَى مَطْلَبٌ ومَرَامُ [٦٣] وغيرُ هَوَاها لَوْعَةٌ وغَرامُ

وفَوْقَ حِمَاهَا مَلْجَأٌ ومَثَابَةٌ ودُونَ ذُرَاهَا مَوْقِفٌ ومَقَامُ

وهَيْهَاتَ أنْ تُثْنَى إِلَى غَيْرِ بَابِهَا عِنانُ المَطَايَا أو يُشدُّ حِزَامُ

هِيَ الغَايَةُ القُصْوَى فَإِنْ فَاتَ نَيْلُهَا فَكُلُّ مُنَى الدُّنْيَا عَلَيَّ حَرَامُ

سَلَا النَّفْسُ عَنْهَا وَاطْمَأَنَّتْ بِنَأْيِهَا سُلُوَّ رَضِيعٍ قَدْ عَرَاهُ فِطَامُ

وَصَبٍّ سَقَاهُ الدَّهْرُ سُلْوَانَ رُشْدِهِ فَأَمْسَيَ ومَا فِي القَلْبِ مِنْهُ هُيَامُ

صَحَى عَنْ سُلَافِ الغَيِّ بَعْدَ انْهِمَاكِهِ عَلَيْهِ فَبَانَ الكَأْسُ مِنْهُ وجَامُ

١ ب: ذاكرته
٢ هـ: والربع
٣ في الاصل: نظير
٤ هـ: أجداد
٥ ب: طفت

Şöhret nakışlarını sildim gönlümün levhasından
Hiç kalem oynamamış hâle geldi

Felaketlerin tüm izleri sildiği sevgilinin yurdu gibi
Ne bir iz ne de bir işaret kalmıştır

Övünç masallarını unuttum
Gün doğumunun silip attığı gece masalları misali

Feleğin bunaltmalarına ve aşağılamalarına alıştım
Dünyanın izzet ve şerefine selam olsun

Daha ne kadar cilvesine ve nazına katlanacağım
Teselli ve bıkma zamanı gelmedi mi

Zaman güzellik kaftanını eskitmiş
Güzelliğinin parıltısı artık sönmüş

İhtiyarlık geldiği vakit yol ayrımımla tanıştım
Kapkarayken başım beyaz çiçekli dağa döndü

Acziyet emareleri gücüme hücum etti
Benlik meydanımı toz duman bürüdü

Artık o güzellik köşkünde ikamet etmez
Ben de sevda uğruna kınanmaz oldum

Onunla benim aramdaki bağlar paramparça oldu
Arada ne bir bağ ne de bir alaka kaldı

Arzu devesi sevda yolunda bitkin düştü
Hörgücü de gerdanı da kökünden koptu

Aşağıdaki beyit de bu kasidedendir:

Dünyayı ve içindeki zevkleri ehline bırak
Onda heves edilecek ne bir arzu ne de eğlence vardır

Bu kaside oldukça uzundur. Zaten herkesçe bilindiği için sadece bu beyitleri zikrettim. Kıymetli beyefendi, fazilet sahibi örnek üstadımız Seyyid Abdurrahim el-Abbâsî, sanatkâr üstadımız allâme İzzeddin Abdülazîz ez-Zemzemî el-Miskî, söz ustası sadık dostumuz Üstad Şemseddin Muhammed el-Kâdî el-Mısrî gibi bir kısım edip âlimler ona nazire yazmışlardır. Allah hepsine rahmet eylesin ve onları engin fazl u keremine dâhil eylesin. Bu saydıklarımızdan başkaları da nazire yazmaya kalkıştılar.

مَحَوْتُ نُقُوشَ الجَاهِ مِنْ لَوْحِ خَاطِرِي فَأَضْحَى كَأَنْ لَمْ يَجْرِ فِيهِ قِلَامُ
كَدَأْبِ دِيَارٍ قَدْ عَفَتْهَا يَدُ البِلَى وَلَمْ يَبْقَ فِيهَا أَرْسُمٌ وَعَلَامُ
نَسِيتُ أَسَاطِيرَ الفَخَارِ كَأَنَّهَا حَدِيثُ لَيَالٍ قَدْ مَحَاهُ عِيَامُ
أَنِسْتُ بِلَأْوَاءِ الزَّمَانِ وذُلِّهِ فَيَا عِزَّةَ الدُّنْيَا عَلَيْكَ سَلَامُ
إِلَى كَمْ أُعَانِي ذَلَّهَا ودَلَالَهَا أَلَمْ يَأْنِ عَنْهَا سَلْوَةٌ وسَآمُ
وقَدْ أَخْلَقَ الأَيَّامُ خِلْعَةَ حُسْنِهَا فَأَضْحَتْ ودِيبَاجُ البَهَاءِ رِمَامُ
عَلَى حِينِ شَيْبٍ قَدْ أَلَمَّ بِمَفْرِقِي وعَادَ دُهَامُ الشَّعْرِ وَهْوَ ثَغَامُ
طَلَائِعُ ضَعْفٍ قَدْ أَغَارَتْ عَلَى القُوَى وثَارَ بِمَيْدَانِ المِزَاجِ قمام
فَلا هِيَ فِي بُرْجِ الجَمَالِ مُقِيمَةٌ وَلَا أَنَا فِي عَهْدِ المُجُونِ مُلَامُ
تَقَطَّعَتِ الأَسْبَابُ بَيْنِي وَبَيْنَهَا ولَمْ يَبْقَ فِيهَا نِسْبَةٌ ولِئَامُ
وَعَادَتْ قُلُوصُ العَزْمِ عَنْهَا كَلِيلَةً وقَدْ جُبَّ مِنْهَا غَارِبٌ وسَنَامُ

ومنها

فَدَعْهَا ومَا فَيهَا هَنِيئًا لأَهْلِهَا وَلَا يَكُ فِيهَا رَغْبَةٌ وسِوَامُ

وهى طويلة اقتصرت منها على ذكر هذه الأبيات لشهرتها في سائر الأصقاع والجهات، وعارضها جماعة علماء الأدباء منهم السيد الأجل شيخنا الأفضل الأمثل مولانا السيد عبد الرحيم العباسي، وشيخنا المتفنن العلامة عز الدين عبد العزيز الزمزميّ المسكيّ، وصاحبنا المفوَّه البليغ الصالح الشيخ شمس الدين محمد القاضي المصري، رحمه الله الجميع وأدخلهم في تبار فيض فضله الوسيع، وعارضها جماعة اخرى[1]،

١ هـ: آخرون

Bazıları da tahmisini yaptılar. Ancak hepsi de kasidenin eriştiği belâgat derecesine ulaşmaktan, fesâhat ve güzellikteki zirvesine erişmekten aciz kaldıklarını itiraf ettiler. Kasidenin müellifinin ise fesâhat meydanında rakiplerini geride bıraktığını kabul ettiler. Onun şan ve üstünlükte ulaştığı zirve karşısında boyun eğdiler. Ebüssuûd Efendi'nin bu kasidenden başka, hikmet ışıkları saçan, ilim yağmurları ile dolu ve kalplere tam anlamıyla tesir eden eşsiz anlam ve fasih yapıya sahip Arapça kasideleri vardır:

Hak sözüdür, söyleyeni yücedir
Delilleri idrakte yer eder
Dosdoğrudur, onda dolambaç göremezsin
Onunla mücadele edeni Allah iflah etmez

Ayetleri âlemlerin üzerinde açıklanmıştır
Ayrıntıları çok seçkindir

Bu hâliyle ibret almak isteyen için
Mevzuları ayrıntısıyla açıklanmış bir risaledir

İncelikleri zekâ için bir yol göstericidir
Büyüklüğü onun nezdinde apaçıktır

Bu kaside de halk arasında meşhur olduğu için bazı beyitlerini buraya almadım. Bunların dışında da hoş şiirleri, seçkin ve güzel sözleri vardır. Bu şiirler bir araya toplanmış olsaydı bir edebiyat divanı, meramın adı ve Arap dilinin tercümanı olurdu. Ayrıca Allah'ın yüce kitabına tefsir yazdı. Ömrü boyunca Allah'ın kitabına hizmet etti ve onu edebî sanatlarla dolu bir üslupla açıkladı. Onun eşsiz sözlerini faydalı incilerle süsledi. Eserinde tahkîkî bir üslup benimsedi. Kolay anlaşılır ibarelerle çok ayrıntılı inceledi. Söz sanatlarını da tam anlamıyla icra etti. Onu *Beyzavî* ve *el-Keşşâf* tefsirlerine bakarak yazdı. Bu tefsirlere çok zarif incelikler, son derece araştırmacı ve hakkaniyetli üslubuyla ilgi çekici konular ilave etti. Henüz hayattayken bile kıymetli âlimler büyük medreselerde onun tefsirini okuttular. Tefsiri dilden dile dolaştı. Onunla halk arasında ünlü oldu. Müellifin âlimlere vakfettiği iki nüshası Harem-i Şerîf'e ulaştı. Pek çok nüshası ülkenin çeşitli yerlerine yayıldı. Anlı şanlı âlimler bile ona ilgi duydular. Ebüssuûd Efendi'nin bundan başka *el-Hidâye* üzerine ta'likâtı ve son derece faydalı risaleleri vardır. Fetvaları çeşitli mecmualar şeklinde bir araya getirilmiş ve fazilet sahibi seçkin kişilerin arasında elden ele dolaşmıştır.

ومنهم من خمسها والكل معترفون بالعجز عن الوصول إلى رتبة بلاغتها، والترقى إلى ذروة فصاحتها ولطافتها، مقرون لصاحبها بسبق القصب في ميدان الفصاحة، ومذعنون لبلوغ صاحبها بالترقي إلى صهوة المجد والرجاحة. وله قصائد أخرى عربية غريبة المعاني فصيحة المباني، تشرق أنوار الحكمة عليها، وتغدق أنواء العلوم[١] لديها، وتهدى حلل ملابس القبول من القلوب إليها، قصيدة[٢]:

مقالة الحق عزّ قائلها مركوزة في النُهى دلائلها
قويمة ما ترى[٣] لها عوجا لا قدس الله من يجادلها
آياتها فصلت على سوي العالم ممتازة فواصلها
كأنما ذاك عند معتبر رسالة حرّرت مسائلها
لائحة للحِجَى دقائقها واضحة عنده جلائلها[٤]

وقد حذفت من هذه أيضا عدة أبيات لاشتهارها بين الناس. وله غير ذلك من ملح الأشعار ولطائف الكلام المختار، ما لو جمع كان ديوان الأدب وعنوان الأرب، وترجمان لسان العرب. وقد ألّف تفسير كتاب الله العظيم، وخدم في عمره كلام الله القديم،[٦٣ب] وأفرغه في قالب الإبداع، وشنف بدرر فوائد فرائده الأسماع، سلك فيه طريق التحقيق، ودقق فيه غاية التدقيق بعبارة واضحة الإفهام، وحسن تأدية لأفانين الكلام، نسخ به تفسير البيضاوي والكشاف، وزاد عليهما كثيرا من نكته الظراف، وأبحاثه الطراف مع غاية التحري والإنصاف، فتادولته أيام حياته العلماء الكرام في المدارس العظام، وسارت به الركبان، واشتهر به بين الأنام، ووصلت منه نسختان إلى الحرمين الشريفين وقفهما المصنف على العلماء والأعلام، وانتشرت نسخه في أطراف البلاد، ورغب فيه العلماء الأمجاد. وله تعليقات على الهداية، ورسائل عديدة مفيدة إلى الغاية. وجمعت من فتاويه عدة أسفار، وتناقلها الفضلاء الأخيار.

١ هـ: العلام
٢ هـ: نظم
٣ هـ: نرى
٤ هـ: – آياتها فصلت.... جلائلها

Allah'ın kendisine ikramına ve cennetteki derecesini yükseltmesine sebep olacak şeylerden biri Ebüssuûd Efendi'nin, Şam ve Halep kadılığı yapmış olan büyük oğlu Muhyiddin Efendi'nin acısını yaşamasıdır. Oğlu da fazilet sahibi, kavrayış gücü yüksek zeki bir âlim, hoş karakterli ve olgun şahsiyetli biriydi. 965/1557-58 senesinde Şam kadısı olduğu sırada kendisiyle tanıştım. 931/1524-25 senesinde doğduğunu söyledi. Beni çok güzel ağırlamış, ikramda bulunmuş ve çok iyi davranmıştı. Daha sonra kadılık yaptığı sırada 971/1563-64 senesinde Halep'te vefat ettiğini duydum. Babası ölümüne sabır gösterdi ve karşılığını ahirete bıraktı. Ancak bu ölüm onu zayıf düşürdü.

Ebüssuûd Efendi ortanca oğlu Ahmed Çelebi Efendi'nin acısını da yaşadı. Zekâ, hafıza ve edebiyat bakımından devrinin nadir simalarındandı. Bu konuda bu asırda bir benzeri görülmemiştir. Onunla da 965/1557-58 senesinde, İstanbul'da tanıştım. O sırada elli akçe karşılığında Rüstem Paşa Medresesi'nde müderrislik yapıyordu. Beni çok iyi ağırlayıp misafirperverlik gösterdi ve ziyafet verdi. Zekâsına ve hafızasının gücüne şahit oldum. Yaşının küçüklüğüne rağmen beni şaşkına çevirip hayrete düşürdü. Yaşı küçük olsa da değeri ve şanı büyüktü. 944/1537-38 senesinde doğduğunu, babasından ve *eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye*'nin müellifi Şemseddin Ahmed b. Taşköprülüzâde'den ilim tahsil ettiğini söyledi. Harîrî'nin *Makâmât*'ını ezberlemiş, bana da birkaç makâme okumuştu. Ayrıca tam manasıyla güzel ve zarif olmasının yanında yüksek derecede fesâhat içeren beliğ Arapça şiir yazıyordu. Hangi vasfın onu anlatabileceğini, sahip olduğu faziletin hangi derecede olduğunu, hakkında ne söylenebileceğini bilemiyorum. Onu tarih anlatacak, edebiyat sanatı da onun muvafık olmadığı konuda sessiz kalacaktır. Ebu't-Tayyib el-Mütenebbî'nin kasidesinin bir tahmisini bana okumuştu. Kasidenin tahmisini yapan oydu. Ezberimde sadece şu beyitleri kaldı:

İlmin incilerini ufuklara yaydım
Şiir dizisinde de kıymetli mücevherlerimi nazmettim
Kim bana rakip olacak? İşte kasidelerim
Kasidelerimi tarih anlatacak
Bir şiir söylediğimde tarih onu okuyacak

وكان مما أكرمه الله به ورفع في الآخرة درجته بسبب أنه أصيب بأكبر أولاده قاضي الشام ثم قاضي حلب مولانا محيي الدين افندي، وكان عالما فاضلا ذكيا لَوْذَعِيًّا، لطيف الذات، كامل الصفات. اجتمعت به وهو قاض بالشام في سنة خمس وستين وتسعمائة، وأخبرني أن مولده في سنة إحدى وثلثين وتسعمائة، وأكرمني وأضافني وأحسن إليّ، ثم بلغني أنه توفي بحلب وهو قاضيها سنة إحدى وسبعين وتسعمائة، فصبر والده واحتسب، وأوهنته هذه المصيبة.

ثم أصيب بأوسط أولاده وهو أحمد چلبي افندي، وكان نادرة زمانه في الذكاء والحفظ والآداب، لم يسمع في هذا العصر نظير في هذا الباب. اجتمعت به في سنة[1] خمس وستين وتسعمائة باصطنبول، وهو مدرس في مدرسة رستم پاشا بخمسين عثمانيا، فأكرمني وأضافني وباسطني[2]، فرأيت من حفظه وذكائه، أدهشني وحيّرني مع صغر سِنّه، وكبر قدره وشأنه، أخبرني أن مولده سنة أربع وأربعين وتسعمائة،[٦٤أ] وأنه اشتغل على والده، وعلى مولانا شمس الدين أحمد بن طاش كوپري زاده صاحب الشقائق النعمانية. وكان يحفظ مقامات الحريري عن ظهر الغيب، وقرأ لي[3] منها عدة مقامات، ومع ذلك كان ينظم شعرا عربيًا بليغًا في أعلى درجات الفصاحة، مع كمال الحسن والملاحة. فلا أدري أيّ وصف يوفيه، وأي صنف من الفضل ما هو فيه، وماذا يقال فيه، الدهر من رواته، وفن الأدب خامل ما لم يواته[4]. أنشدني من لفظه تخميس قصيدة لأبي الطيب المتنبي، وأنه هو الذي خمّسها، وقد بقي في حفظي[5]:

نَثَرْتُ عَلَى الآفَاقِ در فوائدي
وفي سلك شعر قد نظمت فرائدي
فمن ذا يضاهيني وتلك قصائدي
وما الدهر إلا من رواة قصائدي
إذا قلت شعرا أصبح الدهر منشدا

---

١ ب: – سنة
٢ ب: وباسطني
٣ هـ: وقرأني
٤ هـ: – وماذا يقال فيه، الدهر من رواته، وفن الأدب خامل ما لم يواته.
٥ هـ: + نظم

Bu harika üsluba, hayret verici anlatıma ve yeşil inci tanesinden daha güzel ifadelere bak! *et-Telvîh*, *el-Hidâye*, *Şerhu'l-Mevâkıf*, *Şerhu'l-Miftâh* gibi eserleri okutur, genç yaşına rağmen *Sahîhu'l-Buhârî*'yi son derece tedkik ederek, derinlemesine anlayarak ve çok güzel ifadelerle aktarırdı. Derken gençliğinin baharı soldu, kitabının sayfası kapandı, rahim olan rabbi onu kendisine aldı, onu nimet dolu cennetlerdeki çardaklara götürdü. 970/1562-63 senesinde Allah'ın rahmetine kavuştu.

Babası için ilk çocuğunun acısından daha büyük bir acı oldu. Ona da sabredip Allah'ın onun için murad ettiği takdire boyun eğdi. Bu olayda da gücü ve sebatı ortaya çıktı. Yüreği ve ciğeri yandığı, kalbinin zarı ve gönlü eridiği hâlde endişe ve kaygı görülmedi, bu ay parçalarının kaybı karşısında Allah'ın rızasını umarak sabretmeye devam etti. Zira bütün işler Allah'a dönecektir. Allah onu mukaddes makamına çağırıncaya, kendi huzuruna alıncaya ve layık olduğu yüksek mertebeye eriştirinceye kadar her zaman dağ gibi yüksek bir asalet ve güneş gibi yüce bir azamet üzere oldu: "Ey huzur içinde olan nefis, sen ondan o da senden razı olarak rabbine dön."[1] Böylece o fetvaları, terkipleri ve ifadeleri yazan kalemler kurudu. Kristal fanus içindeki kandilinin ışığı söndü. Hayatının bahçelerindeki ruhların nuru yitip gitti. Kerîm olan rabbinin rahmetine yürüdü. 982/1574 senesinin Cemâziyelevvel'inde O'nun engin fazilet ve lütuf kefenine sarıldı. Ölüm haberi Haremeyn-i Şerîfeyn'e ulaştığında Zemzem kubbesinden ve Hz. Peygamber'in ravzasından salası okundu. Caiz olduğu hükmü veren kıymetli mezhep imamlarının görüşüne uygun olarak gıyabî cenaze namazı kılındı. Allah o imamlardan razı olsun.

Arkasında üçüncü oğlu olan ve Semân Medresesi müderrislerinden Mustafa Çelebi Efendi'yi ve hâlen Süleymaniye Medresesi'nde müderris olan torunu Abdülvâsi b. Mehmed Efendi'yi bıraktı. Allah her ikisini kemal derecesine eriştirsin. İzzet ve azamet mertebelerinin zirvesine yükseltsin. Fazlını ve nimetini üzerlerine yağdırsın.

1 el-Fecr 89/27-28.

فانظر إلى هذا السبك العجيب والسكب الغريب واللفظ الذي يفوق الدرّ الرطيب. وكان يدرس في التلويح والهداية وشرح المواقف وشرح المفتاح، وينقل صحيح البخاري بغاية التدقيق والفهم الدقيق واللفظ الرقيق، فذوى غصن شبابه، وانطوت[١] صحيفة كتابه، واستأثر به ربه[٢] الرحيم، وساقه إلى غرف جنات النعيم. وتوفي إلى رحمة الله تعالى في سنة سبعين وتسعمائة.

وكانت من المصيبة على والده أعظم من الأولى، فصبر واحتسب[٣] راضيا بما قضاه المولى، وظهرت عند ذلك مُكنته وثباته، وما شوهد إلى الجزع والفزع وثباته مع احتراق القلب والكبد وذوبان شفاف الفؤاد والكمد، واستمر صابرا على فقد هؤلاء البدور محتسبا بالله تعالى، وإليه يرجع الأمرر. ولم يزل في عزة شامخة قعسا، وعظمة باذخة شمسا[٤] إلى أن دعاه الله تعالى إلى حظائر[٥] قدسه، واصطفاه إلى مراتب حضرات[٦] أنسه، وساقه إلى ما يليق به من الرتب العلية: ﴿يَا اَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ، اِرْجِعِي اِلٰى [٦٤ب] رَبِّكِ رَاضِيَةً مَرْضِيَّةً﴾[٧] فجفت غصون أقلام فتاويه وتراكيبه ومبانيه[٨]، وخبا[٩] نور مصباح زجاجة مشكاته، وذوى نور أرواح[١٠] رياض حياته، وتدرج إلى رحمة ربه الكريم، واندرج في أكفان فضله ولطفه العميم في جمادى الأولى سنة اثنتين وثمانين وتسعمائة، وأتى نعيه إلى الحرمين الشريفين، فنودي بالصلاة عليه من أعلى قبة زمزم وروضة رسول الله صلى الله عليه وسلم، وصُلّي عليه صلاة الغائب على مذهب من يرى ذلك من الائمة الأطايب، رضوان الله تعالى عليهم أجمعين.

وخلف ولده الثالث مولانا مصطفى چلبي أفندي أحد المدرسين بإحدى المدارس الثمانية[١١]، وولد ولده مولانا عبد الواسع بن محمد أفندي، وهو مدرس الآن في مدرسة السليمانية، بَلَغَهما الله تعالى رتبَ الكمال، ورقّاهما إلى أعلى مراتب العظمة والإجلال، وأفاض عليهما جلائل الفضل والإنعام.

١ في الاصل: انطوى
٢ ب: رب
٣ هـ: احب
٤ هـ: – قعسا، وعظمة بارحة شمسا
٥ ب: حضائر
٦ ب: خطرات
٧ سورة الفجر، ٢٧–٢٨
٨ هـ: – وتراكيبه ومبانيه
٩ هـ: جفا
١٠ هـ: اراحين
١١ هـ: الثمان

Pervîz b. Abdullah Efendi

Merhum 942/1536 senesinde öldürülen Vezir İbrahim Paşa'nın kullarındandır. Devrinin âlimlerinden dersler aldıktan sonra müderris Kemalpaşazâde Efendi'nin muîdi daha sonra da medreselerin birinde müderris oldu. Ardından aynı şehirdeki Halil Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa Medresesi, 939/1532-33 senesinde Mâlûl Emir Efendi'den sonra Mahmud Paşa Medresesi, Sinan Çelebi'den sonra da Dârülhadis Medresesi, yine 945/1538-39 senesinde Sinan Çelebi'den sonra Semân Medreselerinden birinde müderris oldu. 950/1543-44 senesinde azledildikten sonra 951/1544-45 senesinde Şeyhî Çelebi el-Bursevî'nin vefatından sonra tekrar Semân Medreselerinden birinde müderris oldu.

955/1548-49 senesinde Rûşenîzâde'den sonra Bağdat'ta ve Rûşenîzâde'den sonra Halep'te kadı oldu. 958/1551 senesinde azledildikten sonra ikinci defa 961/1553-54 senesinde Halep kadısı oldu. Aynı sene Hasan Bey'den sonra Dımaşk kadısı, 962/1554-55 senesinde Abdülbâki Çelebi'den sonra Kahire kadısı, 965/1558 senesi Cemâziyelevvel ayında Mîmârzâde Efendi'den sonra Edirne kadısı, 968/1561 senesi Şaban ayında yine Mîmârzâde Efendi'den sonra İstanbul kadısı, 971/1563 senesi Rebîülevvel ayında Abdülkerimzâde Efendi'den sonra Anadolu Kazaskeri oldu. 974/1566 senesi Cemâziyelevvel ayında azledildi ve günlük yüz elli akçe bağlandı. 974/1566-67 senesinde Mekke-i Mükerreme kadısı olduktan sonra 987/1579 senesi Muharrem ayında azledildi. Orada vefat etti ve Cennetü'l-Muallâ'da Hatîcetü'l-Kübrâ validemizin yanına defnedildi.

ومنهم المولى العالم العامل والفاضل الكامل پرويز بن عبد الله

كان رحمه الله من عباد الوزير إبراهيم پاشا المقتول سنة اثنى وأربعين وتسعمائة. قرأ على علماء عصره، ثم صار معيدا لمدرس المولى كمال پاشا زاده، ثم صار مدرسا ببعض المدارس، ثم صار مدرسا بمدرسة إبراهيم پاشا ابن خليل پاشا[1] بالمدينة المزبورة، ثم صار مدرسا بمدرسة محمود پاشا هناك سنة تسع وثلثين وتسعمائة بعد المولى الشهير بمعلول[2] أمير، صار مدرسا[3] بمدرسة دار الحديث بادرنه بعد المولى سنان چلبي، ثم صار مدرسا[4] بإحدى المدارس الثمان بعد المولى المزبور سنة خمس واربعين وتسعمائة، ثم عزل عنها سنة خمسين وتسعمائة، ثم صار مدرسا بإحداها ثانيا سنة إحدى وخمسين تسعمائة بعد وفاة المولى شيخي چلبي البروسوي.

ثم صار قاضيا [٦٥ا] ببغداد سنة خمس وخمسين وتسعمائة بعد المولى الشهير بروشني زاده، ثم صار قاضيا بحلب بعد المولى المذكرر، ثم عزل عنه سنة ثمان وخمسين وتسعمائة، ثم صار قاضيا بحلب ثانيا سنة إحدى وستين وتسعمائة، ثم صار قاضيا بدمشق الشام في السنة المزبورة بعد المولى حسن بك، ثم صار قاضيا بمصر القاهرة سنة اثنى وستين وتسعمائة بعد المولى عبد الباقي چلبي المذكرر، ثم صار قاضيا بادرنه في جمادى الأولى سنة خمس وستين وتسعمائة بعد المولى معمار زاده، ثم صار قاضيا بقسطنطينية في شعبان سنة ثمان وستين وتسعمائة بعد المولى المذكور، وصار قاضيا بعسكر آناطولي بعد المولى عبد الكريم زاده في ربيع الأول سنة إحدى وسبعين وتسعمائة، ثم عزل عنه في جمادى الأولى لسنة أربع وسبعين وتسعمائة. وعين له كل يوم مائة وخمسون درهما. ثم صار قاضيا بالمكة المكرمة في سنة أربع وثمانين وتسعمائة، ثم عزل عنها في محرم سنة سبع وثمانين وتسعمائة. ومات بها ودفن بالمعلّا عند خديجة الكبرى.

---

١ هـ: – ابن خليل پاشا
٢ ب: – معلوم
٣ هـ: – صار مدرسا
٤ هـ: – صار مدرسا

İstanbul'da bir medrese ve Bursa'da [Yıldırım] Bayezid'in yaptırdığı Ulu Cami'nin vaaz kürsüsü hayratındandır. Telif eserleri arasında *Telhîs*'in telhîsi ve şerhi, velâ hakkında bir risâlesi ve *el-Hidâye*'ye dair ta'lîkâtı vardır. Sâlih, dindar, hoş görünüşlü ve temiz giyimli biriydi. Öğretici bir müderris, araştırmacı ve eser sahibi biriydi. Kadılığında hoşnut kalınan bir tutumu ve övülen bir üslubu vardı. Allah ruhunu şâd etsin ve kabrini nurlandırsın.

وله من الخيرات مدرسة بمدينة قسطنطينية المحمية وكرسيّ الوعظ بالجامع الكبير البايزيدي بمدينة بروسه[1]، وله من التأليفات تلخيص التلخيص والشرح له، وله رسالة في الولاء وكلمات متعلقة بالهداية. وكان رجلا صالحا متدينا لطيف الشكل نظيف اللباس. وكان مدرسا مفيدا صاحب تحرير وتقرير. وكان في قضائه مرضي السيرة ومحمود الطريقة، روّح الله روحه ونوّر ضريحه[2].

١ ب: بروسا
٢ هـ: – وله من الخيرات ... ضريحه.

YER İSİMLERİ DİZİNİ

A

Adana 128
Ağras Medresesi 104
Ahmed Paşa Camisi 240
Ahmed Paşa Medresesi 126, 242
Aksu 158
Akyazı 52
Alaşehir 52, 58, 226
Alaşehir Medresesi 52, 58
Ali Paşa Medresesi 52, 110, 178, 204, 210
Amasya 52, 104, 106, 204, 238, 244
Amasya Medresesi 104
Anadolu 11, 24, 26, 38, 44, 56, 60, 62, 64, 68, 70, 98, 112, 122, 134, 144, 146, 164, 180, 204, 210, 212, 232, 262
Ankara 15, 16, 132, 240
Antakya 54
Ayasofya Camisi 62, 88, 128
Ayasofya Medresesi 42, 66, 104, 124, 126, 148
Aydınoğlu Mehmed Bey Medresesi 226, 242

B

Bağdat 36, 42, 58, 124, 132, 134, 154, 198, 262
Balabaniye Medresesi 242
Balıkesir 242
Başçı İbrahim Medresesi 102
Bayezid Han Medresesi 56
Bayezid Medresesi 214
Bayezid Paşa Medresesi 58
Belgrad Kalesi 120
Beşiktaş 220, 222
Beylerbeyi Medresesi 208, 232
Beyşehir 132
Birgi 226, 242
Bolayır İmareti 60
Bursa 15, 16, 36, 38, 40, 42, 52, 54, 58, 64, 66, 68, 80, 94, 96, 104, 108, 126, 128, 132, 134, 136, 138, 146, 154, 156, 158, 162, 164, 172, 176, 180, 182, 206, 210, 214, 226, 230, 232, 238, 242, 248, 264
Bûşenc 198

C-Ç

Câfer Ağa Medresesi 240
Canbâziye Medresesi 168, 218
Cedis 26
Çay Medresesi 242
Çekmece Medresesi 54, 136, 154, 162
Çelebi Sultan Mehmed Medresesi 204
Çendik Medresesi 38, 138, 156, 206
Çifte Medreseler 38, 40, 42, 80, 100, 104, 210, 232
Çorlu Medresesi 36, 40, 42, 132
Çuhacı Hacı Medresesi 240

D

Dârülhadis 36, 38, 68, 88, 132, 146, 148, 262
Davud Paşa Medresesi 68, 124, 126, 162, 176, 240, 246
Deylem 28
Dımaşk 78, 92, 128, 150, 204, 210, 212, 214, 226, 262
Dimetoka 56, 150, 162
Dimetoka Medresesi 56, 162
Diyarbakır 114, 178, 208
Dülgerzâde Mahallesi 152

E

Ebû Eyyûb el-Ensârî kasabası 52, 74, 86, 88, 92, 112, 120, 126, 128, 152, 154, 162, 170, 184, 204
Ebu Eyyûb el-Ensârî Medresesi 112
Edirne 36, 38, 40, 42, 56, 68, 80, 84, 96,

100, 104, 110, 122, 126, 128, 132, 134, 136, 142, 146, 154, 162, 164, 170, 174, 180, 182, 204, 208, 210, 212, 214, 228, 232, 240, 242, 262
Edirnekapı 240, 242
Edirne Köy 84
Efdalzâde Medresesi 40, 148, 166, 204, 220
el-Ezher Camisi 198
Eminiye Medresesi 162
Emir Buhârî Zâviyesi 46
Emir Seyyid Medresesi 96, 136
Emir Sultan Medresesi 134
Erzurum 16, 216
Eski Cami Medresesi 162, 170, 174, 180
Eskişehir 128
Evrenosoğlu Ahmed Bey Medresesi 42
Eyüp *bkz.* Ebû Eyyûb el-Ensârî kasabası

F
Ferber 200
Ferhadiye Medresesi 156, 176
Filibe 52, 132, 136, 170
Filibe Medresesi 52, 132, 136

G
Galata 82, 138, 168
Gazze 168
Gebze Medresesi 52, 104, 148
Gelibolu 42, 44, 46, 134, 238, 242
Güzelce Bahçe 84

H
Haceriye Medresesi 132
Hacı Hasanzâde Medresesi 160, 214, 218, 226, 236
Halebiye Medresesi 40, 68, 122, 154, 162, 214, 232, 242
Halefzâde Medresesi 226
Halep 40, 42, 58, 78, 80, 92, 106, 110, 134, 136, 150, 162, 180, 214, 216, 238, 258, 262
Haliç 46, 92, 120, 232
Hamid-ili 102, 150, 162
Hamza Bey Medresesi 154
Harameyn-i Şerîfeyn 132
Harem-i Şerîf 256
Hartenk 200
Hasköy 56, 128, 152, 210, 238
Hasköy Medresesi 56, 152, 210
Hatuniye Medresesi 242
Haydar Paşa Medeseresi 206
Hezargrad 146, 242
Hüsreviye Medresesi 126

İ
İbrahim Paşa Medresesi 36, 40, 66, 144, 146, 156, 158, 176, 236, 242, 262
İnegöl Medresesi 80, 104, 124, 246
İshak Çelebi Medresesi 152
İskenderiye Limanı 56
İskilip 128, 244, 246
İstanbul 24, 36, 40, 42, 44, 52, 54, 56, 66, 72, 78, 80, 84, 92, 96, 100, 102, 106, 108, 110, 118, 120, 122, 126, 128, 136, 138, 140, 142, 144, 148, 150, 152, 156, 158, 160, 162, 164, 166, 168, 170, 172, 176, 178, 180, 182, 198, 204, 206, 208, 210, 214, 218, 222, 226, 232, 236, 238, 240, 242, 248, 250, 258, 262, 264
İstanbul Hasları 84, 168
İvraca 128
İznik 40, 68, 78, 88, 98, 104, 134

K
Kadı Medresesi 210
Kadri Efendi Medresesi 156, 158
Kahire 198, 262
Kalenderhâne Medresesi 134, 162, 166, 208
Kaplıca Medresesi 54, 80, 156, 158, 210
Karâfe 98
Karaferye 238

Karagöz Paşa Medresesi 80
Karahisar Medresesi 178
Kara Kadı Medresesi 104
Karaman 146, 152
Karamürsel 98
Karesi 56
Kariye Medresesi 138, 210
Kasım Paşa Camisi 48, 88, 204
Kasım Paşa Medresesi 36, 92, 94, 138, 232
Kâsiyun Dağı 198
Kaysûn 140
Kazzaziye Medresesi 52
Kepenekçi Sinan Medresesi 156
Kıbrıs 242
Kocaeli 52
Konya 13, 52, 96, 122, 132, 146
Koson 140
Köstendil 208
Kürekçibaşı Medresesi 144
Kütahya 80, 118, 120, 128, 130, 180

M
Mahmud Paşa Camisi 104
Mahmud Paşa Medresesi 42, 54, 66, 80, 146, 238, 262
Maktûl İbrahim Paşa Medresesi 146
Manastır Medresesi 128, 134, 136, 162
Manisa Medresesi 42, 124, 146, 166, 204
Medine 58, 84, 96, 126, 138, 162, 210
Mehmed Paşa Medresesi 98, 154, 204
Mekke 40, 80, 100, 134, 136, 210, 262
Mercaniye Medresesi 42
Merzifon 204
Mısır 16, 54, 80, 98, 110, 122, 130, 134, 140, 152, 168, 180, 182, 190, 208, 210
Mihaliç Medresesi 98
Molla Hüsrev Medresesi 126, 148, 180, 232
Molla Yegân Medresesi 40, 164, 238, 242
Mora 46
Muhyiddin Zâviyesi 174
Murâdiye Medresesi 36, 42, 58, 68, 128, 146
Murad Paşa Medresesi 110, 148, 162

N
Nalıncı Medresesi 122, 148
Niksar 42

O
Orhaniye Medresesi 40, 88

P
Peçuy Kalesi 114
Pîrî Ali Paşa Medresesi 42
Pîrî Paşa Zâviyesi 46
Plevne Medresesi 102

R
Rodos 98, 128, 134, 240
Rodos Medresesi 98, 128, 134
Rumeli 11, 56, 76, 78, 84, 100, 114, 128, 164, 180, 184, 204, 208
Rusçuk 76

S
Sahn 128, 152, 162, 210, 216
Saraciye Medresesi 110, 180
Saraybosna 126
Saray Medresesi 132
Sarıca Paşa Medresesi 42, 46, 134, 238
Selanik 82, 168
Semân 36, 40, 52, 54, 66, 68, 74, 78, 80, 88, 92, 94, 104, 110, 122, 124, 126, 128, 132, 134, 136, 138, 146, 148, 162, 164, 178, 180, 204, 210, 214, 220, 222, 232, 236, 238, 242, 248, 260, 262
Semerkant 200
Seyfiye Medresesi 240
Sidrekapsi 82, 168
Sigetvar 11, 114, 118, 130, 142, 170

Silivri Medresesi 40
Sofya 98, 154, 242
Sultan Bayezid Camisi 110
Sultan Bayezid Han Medresesi 56, 66, 124
Sultan Bayezid Medresesi 36, 38, 80, 84, 110, 162, 204, 214
Sultaniye Medresesi 54, 66, 104, 122, 136, 138, 154, 166, 210, 214, 220, 226, 242
Sultan Medresesi 248
Sultan Mehmed Han Camisi 88
Sultan Selim Han Camisi 108
Sultan Selim Han Medresesi 58, 92, 104, 134, 138
Süleymaniye Medreseleri 78, 96, 124, 180
Süleymaniye Medresesi 74, 78, 98, 104, 134, 152, 260
Süleyman Paşa Medresesi 40, 138
Şah-ı Hûbân Hatun Medresesi 158
Şahkulu Medresesi 144
Şam 5, 92, 110, 134, 198, 258
Şehzade Medresesi 134
Şehzade Sultan Mehmed Han Medresesi 242
Şeyh Şücâ' Zâviyesi 174
Şile 82

T
Tahıl Hanı 234
Taraklıborlu Medresesi 242
Taşlık Medresesi 42, 56, 122, 126, 134, 240
Teke-ili 98, 150
Tırhala 114
Tire 104, 154, 162, 164
Tire Medresesi 154
Tokat 226, 242
Trabzon 58, 96, 114, 124, 216, 238
Trabzon Medresesi 58, 96, 114, 124

U-Ü
Ulu Cami 264
Ümmüveledzâde Medresesi 156
Üsküdar 40, 54, 72, 82, 84, 104, 126, 180, 204, 220, 236, 242
Üsküdar Medresesi 104, 126, 236
Üsküp 152

V
Vardar Medresesi 238, 242
Vardar Yenicesi 42
Veliyyüddinzâde Ahmed Paşa Medresesi 58
Veliyyüddinzâde Medresesi 96
Vize Medresesi 210

Y
Yemâme 26
Yenihisar 128
Yenikapı 128
Yenipazar 184
Yenişehir 40, 138
Yıldırım Bayezid Medresesi 226
Yıldırım Han Medresesi 36, 58, 96, 104, 242
Yörgüç Paşa Medresesi 204

Z
Zeyniyye Zâviyesi 148
Zeytun 238

ŞAHIS İSİMLERİ DİZİNİ

A

Abdullah b. Amr el-Meâsî 202
Abdullah b. Mîrcân b. Abdullah 176
Abdurrahim b. Abdurrahman b. Ahmed el-Abbas eş-Şafiî 202
Abdurrahim b. el-Hüseyin el-Irakî 198
Abdurrahim Efendi *bkz.* Bâbek Çelebi
Abdurrahim el-Abbâsî 254
Abdurrahman b. Beşir b. el-Hakem el-Abdî 202
Abdurrahman Çelebi (Rumeli Kazaskeri) 100, 166, 178, 182, 210
Abdülbâki Çelebi 162, 210, 262
Abdülbâki Çelebi el-Arabî 128, 162
Abdülbâki Çelebi b. Alâeddin el-Arabî 128
Abdülbâki Çelebi b. Mehmed Şah el-Fenârî 82 *ayrıca bkz.* Abdülbâki el-Fenârî
Abdülbâki Efendi (Arapzâde) 78 *ayrıca bkz.* Abdülbâki Çelebi; Abdülbâki Çelebi el-Arabî; Abdülbâki Çelebi b. Alâeddin el-Arabî 128
Abdülbâki el-Fenârî 84
Abdülfettâh Çelebi (Müeyyedzâde Abdurrahman Efendi'nin Oğlu) 64
Abdülfettâh Efendi (Ebüssuûd Efendi'nin Kardeşinin Oğlu) 160
Abdülkerimzâde 158, 262
Abdülkerimzâde Muhyiddin Mehmed b. Abdülvehhâb b. Abdülkerim, 57, 134, *ayrıca bkz.* Abdülkerimzâde
Abdüllatif Çelebi, 26, 66
Abdülvâsi b. Mehmed Efendi (Ebüssuûd Efendi'nin Torunu) 260
Abdülvâsi Çelebi 44, 58, 150, 162
Abdülvehhâb Çelebi 66, 68
Abdülvehhâb Çelebi b. Abdurrahman b. Ali b. Müeyyed b. Pîr Ali b. Siyavuş b. Evran el-Müeyyedî 64
Abdürrahim Müeyyedzâde 76
Abdürrezzâk Çelebi (Müeyyedzâde Abdurrahman Efendi'nin Oğlu) 66
Abdüssamed Efendi (Arapzâde Abdülbâkî Efendi'nin kardeşi) 162
Abdüsselâm Efendi (Müeyyedzâde Abdurrahman Efendi'nin Oğlu) 66
Acem Hafız Muhyiddin Efendi (Semân Müderrisi) 88
Ahi Çelebi 144
Ahîzâde 122, 174
Ahîzâde Ahaveyn Muhyiddin Mehmed Çelebi el-Konevî 122 *ayrıca bkz.* Ahizâde; Mehmed Çelebi
Ahîzâde Ahmed Çelebi el-Konevî el-Karamânî 124
Ahmed Çelebi (Ebüssuûd Efendi'nin Oğlu) 70, 72, 258
Ahmed Çelebi (Emir Hasan Çelebi'nin Kardeşi) 156
Ahmed Çelebi b. Mustafa (Taşköprülüzâde) 24
Ahmed Bi'l-kâf 166
Ahmed Paşa (Vezir) 122, 126
Alâeddin Ali b. Kâsım ez-Zeytûnî 238
Alâeddin Ali Çelebi el-Manavgâdî 124
Alâeddin Ali el-Arabî 78 *ayrıca bkz.* Arapzâde Ali Efendi
Alâeddin Fenârî 80
Alâeddin Ali el-Mecnûn el-İzmirî 238
Alâeddin Ali el-Tûsî 196
Ali b. Ebû Bekir b. Rûzbe el-Bağdâdî 198
Ali b. Ebû Bekr b. Abdülcemil el-Mergînânî 188
Ali Çelebi (Eğri Abdizâde Mehmed Çelebi'nin Ağabeyi) 114
Ali Çelebi (Emir Hasan Çelebi'nin Babası) 148
Ali Çelebi el-Cemâlî 36, 80, 162, 218
Ali Çelebi (Kınalızâde) 180

Ali Dede 102
Ali el-Muhakkik el-Cürcanî 196
Ali Ker 50
Ali Kuşçu 194, 246
Ali Paşa (Veziriâzam) 96, 114, 182
Ali Paşa (Kaptan-ı Deryâ) 244
Amr b. As 86
Amr b. Dinar 202
Arap Çelebi 88
Arapzâde 54, 78 *ayrıca bkz.* Muhyiddin Mehmed b. el-Arabî
Arapzâde Ali Efendi 162 *ayrıca bkz.* Alâeddin Ali el-Arabî
Âşık Çelebi *bkz.* Pîr Mehmed b. Ali Zeynelâbidîn b. Mehmed b. Celâleddin b. Hüseyin b. Hasan b. Ali b. Muhammed er-Rızavî el-Hüseynî el-Hâşimî
Atâî 230
Atâullah (Sultan Muallimi) 226
Atâullah b. Ahmed el-Birgivî (Sultan Muallimi) 226 *ayrıca bkz.* Atâî; Atâullah; Atâullah Çelebi; Atâullah Efendi
Atâullah Çelebi (Sultan Muallimi) 236
Atâullah Efendi (Sultan Muallimi) 120, 228, 236
Ayas Paşa (Vezir) 68, 110, 124, 130

B

Baba Nakkaş 60
Bâbek Çelebi (Abdürrahim Efendi) 78, 162
Bağdâdîzâde Hasan Çelebi 180
Bağdat
Baldırzâde Abdurrahman b. Ali 162
Bâlî Paşa (Diyarbakır Beylerbeyi) 208
Bedreddin Mahmud el-Esved b. Seydî Kösec el-Ankaravî 240
Benli Mahmud 206
Benli Mahmud Bedreddin el-Karamanî 206 *ayrıca bkz.* Benli Mahmud
Bihiştî Şeyh Ramazan b. Abdülmuhsin b. Mustafa el-Vizevî 240
Bîhûdîzâde Bedreddin Mahmud Efendi 126
Bostan Çelebi 78, 210
Bostan Çelebi el-Aydınî 166
Bostan Çelebi Muslihuddin Mustafa b. Pîr Mehmed 164, 166
Bostan Efendi 158, 176
Burhâneddin el-Mergînânî 202

C

Câfer Ağa (Kapıağası) 142
Câfer Çelebi 146, 204
Câfer Çelebi el-İskilibî (Ebüssuûd Efendi'nin Amcasının Oğlu) 204 *ayrıca bkz.* Cafer Çelebi
Câfer Kethüdâ 208, 210
Celâleddin Abdurrahman es-Süyûtî eş-Şafiî 200
Celâleddin ed-Devvânî 202
Celâleddin er-Rûmî el-Konevî 178
Celâlzâde 144, 150
Celâlzâde Sâlih Çelebi 78 *ayrıca bkz.* Celâlzâde
Celâlzâde Sâlih b. Celâleddin 110 *ayrıca bkz.* Celâlzâde; Celâlzâde Sâlih Çelebi
Cerrahzâde 172
Cerrahzâde eş-Şeyh Muslihuddin b. eş-Şeyh Alâeddin 170 *ayrıca bkz.* Cerrahzâde
Cevrî 208
Cürcân 52
Cürcân Muhyiddin Mehmed b. İbrahim 52

Ç

Çalık Yakub Efendi 126, 132
Çerçinzâde Muslihuddin b. Mustafa 126
Çeşmecizâde Nimetullah Efendi 126
Çivizâde 78, 82, 94, 106, 132, 146, 156, 164, 178, 180, 210, 214, 226, 232, 250
Çivizâde Abdi Çelebi (Defterdar) 178

D
Dak Çelebi 86
Dârib Muhyiddin 98
Dâye Çelebi 52
Defterdar Mahmud Çelebi 88
Dursun Halîfe 208
Dülger Mehmed 152
Dülgerzâde 152
Dülgerzâde Mehmed Efendi 152 *ayrıca bkz.* Dülgerzâde
Dünbekzâde Muhyiddin b. İbrahim 56

E
Ebû Abdullah b. Muhammed b. İsmail b. İbrahim b. el-Mugîre b. el-Ahnef b. Berdizbe el-Cu'fî el-Buharî 200
Ebû Abdullah b. Muhammed b. Yûsuf b. Matar b. Sâlih b. Bişr b. İbrahim el-Buhârî el-Ferberî 200
Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail el-Buhârî 188, 198
Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail el-Buharî el-Cu'fî 192
Ebû Hâmid Ahmed b. Muhammed b. Hilal el-Bezzâz 202
Ebû Kabus 202
Ebû Muhammed Abdullah b. Ahmed b. Hameveyh b. Yûsuf b. A'yen es-Serahsî 200
Ebû Muhammed el-Hüseyin b. Mesûd el-Begavî 188
Ebû Sâd İsmail b. Ebû Sâlih Ahmed b. Abdülmelik en-Nîsâbûrî 202
Ebû Tâhir Muhammed b. Muhammed b. Mahmiş ez-Ziyâdî 202
Ebû Yahya Zekeriya el-Ensarî es-Sâmi'î 190
Ebu'l-Abbas Ahmed b. Ebû Talib 198
Ebu'l-Kasım el-Fenârî 84
Ebu'l-Leys Efendi 124
Ebu't-Tayyib el-Mütenebbî 258
Ebü'l-Ferec Abdurrahman b. Ali b. Muhammed el-Cevzî 200
Ebü'l-Hasan Abdurrahman b. Muzaffer ed-Davudî el-Bûşencî 198
Ebü'l-Hasan Muhammed b. Ahmed b. Ömer el-Kutbî el-Hâfız 198
Ebüssuûd 40, 66, 70, 72, 90, 104, 128, 136, 146, 160, 164, 192, 196, 204, 206, 214, 226, 228, 244, 256, 258
Edhemzâde 114
Eğri Abdizâde Mehmed Çelebi 114, 130, 232, 234
Elkas Mirza 78, 164
Emînüddin el-Aksarâyî 200
Eminzâde 36
Eminzâde Yahya b. Nûreddin el-Emîn 36 *ayrıca bkz.* Eminzâde
Emir Buhârî 60
Emir Hasan b. Sinan en-Niksârî 136
Emir Hasan Çelebi 148, 154, 156, 158, 162
Emir Hasan Çelebi'nin Kardeşi Abdullah Efendi 154, 158
Emir Hüseyin en-Nîsâbûrî 50
Emir Şah 162
Emir Şah Kardeşi Muhyiddin Mehmed Seydîzâde 162
Emir Şeyh el-Buhârî
Erdebilzâde eş-Şeyh Mehmed b. eş-Şeyh Sinâneddin Yûsuf b. Hızır el-Erdebilî el-Acemî 128
eş-Şeyh el-İmâm Ebu'l-Fazl el-Hasan b. Muhammed b. el-Hasan el-Kureşî el-Ömerî es-Saffânî el-Hanefî 188

F
Fahreddin Efendi 38, 122 *ayrıca bkz.* İsrâfilzâde
Fahreddin Osman ed-Deymî 200
Fazlullah b. Nimetullah el-Harîmî 192
Fenârî 44, 92, 214 *ayrıca bkz.* Molla Fenârî; Muhyiddin Çelebi; Muhyiddin Çelebi Fenârî; Muhyiddin Efendi; Muhyiddin Fenârî

Ferhad Ağa (Kapıcıbaşı) 122
Ferhad Paşa 208
Fethullah Efendi (Seyyid Ahmed el-Buhârî Zâviyesi Şeyhi) 100
Fettâhî 50
Fevrî 208, 210, 212
Fevrî Şemseddin Ahmed b. Abdullah 206 *ayrıca bkz.* Fevrî
Fikârî 34

G
Gazzâlî 168
Gazzâlizâde 168
Gazzâlizâde Abdullah b. Abdülkâdir 168

H
Hacı Bayram Velî 246
Hacı Çelebi 172
Hacı Efendi Abdurrahim 246
Hadım Sinan Paşa 214, 216
Hâmid Çelebi 138
Hâmid Efendi 176
Harâbî Efendi 242
Hârice b. Huzâfe 86
Harîrî 258
Hasan Bey (Dımaşk Kadısı) 262
Hasan Çelebi (İstanbul Kadısı) 78
Hasan Çelebi b. et-Tabbâh 40
Hasan Çelebi Fenârî 68, 196
Haydar Paşa (Vezir) 178
Hayreddin Çelebi 138
Hayreddin Efendi 38, 40, 94, 110
Hayreddin en-Nakîzî 228
Hekim Çelebi 106
Hekim İsa 106, 144, 244
Hekim Sinan 244 *ayrıca bkz.* Sinan Efendi (Baştabip)
Hekim Şah Muhammed Kazvînî 144
Hidayetullah Çelebi el-Acemî (Edirne Çifte Medreseler Müderrisi) 38
Hoca Hayreddin (Sultan Muallimi) 52, 54, 66, 82, 136, 156, 164, 176, 206 *ayrıca bkz.* Hayreddin Çelebi; Hayreddin Efendi; Hayreddin en-Nakîzî
Hoca Kaynı 38
Hoca Kaynı Muhyiddin Mehmed b. Mahmud el-Aydınî 38 *ayrıca bkz.* Hoca Kaynı
Hocazâde 44, 66
Hüsam Efendi 240
Hüseyin Çelebi (Karesili Hasan Çelebi'nin Kardeşi) 238

İ
İbn Arabî 206, 212
İbn Vefâ 228
İbnü'l-Hâmân 142
İbnü'ş-Şıhne el-Haccâr es-Sâlihî 198
İbrahim Paşa (Vezir) 66, 68, 102, 130, 262
İmam İmâdeddin (Burhâneddîn el-Mergînânî'nin Oğlu) 202
İmamzâde 104, 242
İmamzâde Muhyiddin 104
İshak (Celâlzâde Sâlih Çelebi'nin Oğlu) 112
İshak Çelebi 54, 82, 114, 152, 240
İshak Çelebi er-Rûmî (Şair) 210
İskender Paşa 120
İsmail (Celâlzâde Sâlih Çelebi'nin Oğlu) 112
İsrâfilzâde 38, 122, 226, 232 *ayrıca bkz.* Fahreddin Efendi
İşretî Muslihuddin Mustafa b. Hüseyin b. Abdullah 128
İzzeddin Abdülazîz ez-Zemzemî el-Miskî 254

K
Kadı Bağdadî 190
Kadı Celâleddin 130
Kadı İyaz 184
Kadızâde Ahmed Çelebi 120, 1578 *ayrıca bkz.* Şemseddin Ahmed Çelebi Efendi
Kadri Çelebi 104, 156

Kadri Efendi 148, 166
Kâkzâde 176
Kara Abdurrahman 148
Kara Abdurrahman, Abdurrahman b. Mustafa 146
Kara Çelebi 152, 242
Kara Davud 40, 98, 138
Kara Kasım Efendi 240
Kara Sâlih Efendi 238
Karadavudzâde Muslihuddin Mustafa Çelebi 138
Karesili Hasan Çelebi 128, 238
Kasım Bey (Şah Ali Çelebi'nin Babası) 60
Kasım Paşa (Vezir) 46
Kastallânî (Kestelli) 80
Kâtib Mehmed Efendi 242
Kayın Çelebi Mehmed b. Hüsam 238
Kaysûnî 118
Kaysûnîzâde 142
[Kaysûnîzâde] eş-Şeyh Mahmud b. eş-Şeyh Muhammed el-Kosonî el-Mısrî 140 *ayrıca bkz.* Kaysûnî; Kaysûnîzâde; Mahmud Efendi
Kemal Efendi (Rodos Müftüsü) 240
Kemalpaşazâde 56, 66, 110, 124, 128, 132, 134, 164, 250, 252, 262
Kestelli 80
Kıvâmüddin Yûsuf b. el-Hasan el-Hüseynî 190 *ayrıca bkz.* Kıvâmüddin Yûsuf Efendi
Kıvâmüddin Yûsuf Efendi 192
Kisâî 72
Koyun Musa 100
Kudûrî 44
Kumru Mahmud 94, 100
Kurt Ahmed Çelebi b. Hayreddin el-Muallimü's-Sultânî 78
Kutbüddin eş-Şirvânî el-Acemî 144
Kutbüddinzâde Mehmed Çelebi 38
Küçük Bedreddin 38, 66
Küçük Tâceddin 102 *ayrıca bkz.* Tâceddin Efendi

L
Lamiî Çelebi 106
Leyszâde 226
Leyszâde Pîr Ahmed Çelebi b. Pîr Ahmed 236
Lütfî Efendi 146
Lütfî Paşa (Rumeli Beylerbeyi) 208
Lütfullah Efendi (Eski Cami Medresesi Müderrisi) 170

M
Mahmud Çelebi (Emir Buhârî Zâviyesi Şeyhi) 46, 106, 242
Mahmud Çelebi b. Mustafa 150
Mahmud Çelebi Efendi (Müeyyedzâde Abdurrahman Efendi'nin Oğlu) 64
Mahmud Efendi (Kaysûnîzâde) 118, 140, 144
Mâlûl Emir 66, 94, 140, 144, 150, 262
Manav Seydî 116, 234, 236
Manav Seydî b. Halil 230 *ayrıca bkz.* Manav Seydî
Mehmed b. Mehmed 78 *ayrıca bkz.* Arapzâde
Mehmed Bey (Edirne Sultan Bayezid Medresesi Müderrisi) 36
Mehmed Çelebi (Baştabip) 142
Mehmed Çelebi (Emir Hasan Çelebi'nin Kardeşi) 156
Mehmed Çelebi (Nurullah Çelebi et-Tabîp el-Mağnisavî'nin Oğlu) 244
Mehmed Çelebi (Pîr Mehmed Paşa el-Cemâlî'nin Oğlu) 66
Mehmed Çelebi (Ahîzâde Ahaveyn Muhyiddin Mehmed Çelebi el-Konevî) 124
Mehmed Paşa (Sokullu) 42, 114, 150, 170
Mehmed Şah b. Sinan Çelebi el-Yegânî 40
Mercânîzâde 176
Mercanzâde 176
Merhabâ Çelebi 178, 226, 240

Merkez Muslihuddin Efendi 128
Mevlânâ 50
Mevlânâ Bahâeddin 246
Mevlânâ Celâleddin Rûmî 48, 108 *ayrıca bkz.* Celâleddin er-Rûmî el-Konevî; Mevlânâ; Molla Hünkâr
Mevlânâ Nûreddin 60
Mevlânâ Seydî Efendi 246
Mevlânâ Şücâüddin 60
Mimarzâde Efendi 262
Mimarzâde Muslihuddin Mustafa b. Mehmed 94 *ayrıca bkz.* Mimarzâde Efendi
Molla Arap 80
Molla Câmî 50, 76, 96
Molla Fenârî 44
Molla Hünkâr 178
Muallimzâde 62, 228
Muhammed b. Es'ad ed-Devvânî 196
Muhammed b. Mustafa b. İmâd 194
Muhammed el-Karabâğî (Örek Acem) 88
Muhibbüddin İbnü'ş-Şıhne el-Hanefî 200
Muhyiddin Çelebi 66
Muhyiddin Çelebi Fenârî 64, 66
Muhyiddin Efendi (Fenârî) 66, 68
Muhyiddin Fenârî 42, 44, 46, 62, 68, 76, 92, 102, 164, 204, 214 *ayrıca bkz.* Fenârî; Molla Fenârî; Muhyiddin Çelebi; Muhyiddin Çelebi Fenârî; Muhyiddin Efendi
Muhyiddin Kâfiyeci 200
Muhyiddin Mehmed b. el-Arabî 54
Muhyiddin Mehmed b. Şeyh Torod 132
Muhyiddin Mehmed Efendi (Ebüssuûd Efendi'nin Oğlu) 90, 258
Muhyiddin Mehmed Şah b. Hürrem el-Mevlevî es-Sıddîkî 178 *ayrıca bkz.* Şah Çelebi
Muhzır Kulu Sinâneddin Yûsuf 108
Muslihuddin Efendi (Şehzade Cihangir'in Hocası) 150
Muslihuddin el-Yegânî 202
Muslihuddin es-Sirozî 246
Muslihuddin Mustafa b. Pîr Ali en-Niksârî 42
Muslihuddin Mustafa Çelebi b. Kadızâde Ahmed Çelebi 158
Muslihuddin Mustafa en-Niksârî 238 *ayrıca bkz.* Niksârî Efendi
Mustafa Çelebi 130 *ayrıca bkz.* Nişancı Celâlzâde Mustafa Çelebi
Mustafa Çelebi Efendi (Ebüssuûd Efendi'nin Oğlu) 260
Müeyyedzâde 60, 66, 202, 214
Müeyyedzâde Abdurrahman b. Ali 64, 194
Müeyyedzâde Abdurrahman Efendi 70, 246 *ayrıca bkz.* Müeyyedzâde; Müeyyedzâde Abdurrahman b. Ali
Müeyyedzâde Abdülkâdir Şeyhî Efendi 160
Müslim Çelebi 74

N

Nakkaş Ali (Defterdar) 208
Nakkaş Haydar 86
Nakkaş Muhammed 60
Nâsırüddin el-Beyzâvî 188
Nâsırüddin Süleyman b. Abdullah el-Kâdî el-İbşîtî 200
Necmeddin Efendi 188
Necmeddin el-Hanefî 186
Necmeddin es-Sahravî 198
Necmî Çelebi 184
Necmî Çelebi, Necmeddin Mehmed el-Acemî el-Bursevî 182 *ayrıca bkz.* Necmî Çelebi; Necmeddin Efendi; Necmeddin el-Hanefî
Nihanî 44
Niksârî Efendi (Muslihuddin Mustafa) 240
Nimetullah Çelebi (Emir Hasan Çelebi'nin Kardeşi) 156, 158
Nişancı Celâlzâde 114

Nişancı Celâlzâde Mustafa 112
Nişancı Celâlzâde Mustafa Çelebi 130
ayrıca bkz. Mustafa Çelebi; Nişancı Celâlzâde; Nişancı Celâlzâde Mustafa
Nişancı Seydî Bey 130
Nûreddinzâde eş-Şeyh Muslihuddin Efendi 170
Nurullah Çelebi et-Tabîp el-Mağnisavî 244

P

Pertev Paşa (Vezir) 144, 244
Pervîz b. Abdullah Efendi 262
Pervîz Efendi 66, 114 *ayrıca bkz.* Pervîz b. Abdullah Efendi
Pîr Mehmed Çelebi (Muhyiddin Fenârî'nin Kardeşi) 68
Pîr Mehmed b. Ali Zeynelâbidîn b. Mehmed b. Celâleddin b. Hüseyin b. Hasan b. Ali b. Muhammed er-Rızavî el-Hüseynî el-Hâşimî (Âşık Çelebi) 198
Pîr Mehmed Paşa el-Cemâlî 66
Pîrî Paşa (Pîrî Paşa Zâviyesi Şeyhi) 46
Polat Kethüdâ 208

R

Ramazanoğlu Pîr Mehmed Paşa 128
Ramazanzâde Mehmed Çelebi b. Ramazan el-Merzifonî 238
Rûşenîzâde 58, 96, 262
Rûşenîzâde Nimetullah 58 *ayrıca bkz.* Rûşenîzâde
Rüstem Paşa (Vezir) 72, 74, 96, 108, 114, 122, 124, 150, 158, 164, 168, 174, 176, 180, 182, 210, 216, 226, 236, 258

S

Sa'd b. İsa 190
Sa'deddin Es'ad ed-Devvânî es-Sıddîkî 196
Sâdî Çelebi (Şeyhülislam) 114, 126, 182, 184, 190, 226, 240
Sâdî Şirâzî 50
Sadruşşerîa 112
Sâlih b. Ahmed b. Abdülmelik el-Müezzin 202
Samsûnî 84, 216
Samsûnîzâde 54, 214, 232
Sarıgörez Efendi 102, 214
Sedîdüddin Ebu'l-Vakt Abdülevvel b. İsa b. Şuayb b. İshak b. İbrahim es-Sencerî el-Herevî es-Sûfî 198
Sekkâkî 246
Serçe Ali, Alâeddin b. Şeyh Mahmud es-Sinobî 242
Seydî Çelebi (Taşköprülüzâde'nin kardeşinin oğlu) 34
Seydî Çelebi el-Kocavî 106
Seydî Efendi 246
Seydî Muhammed b. Muhammed 196
Seyyid Ahmed el-Buhârî 242
Seyyid Ali 62
Seyyid el-Buhârî 240
Sîbeveyhi 72
Simavnalı Şeyh Bedreddin 170
Sinan Çelebi (Defterdar) 182, 184
Sinan Çelebi 82, 240, 262
Sinan Çelebi el-Yegânî 52, 242
Sinan Efendi (Baştabip) 144 *ayrıca bkz.* Hekim Sinan
Sinan Paşa (Hazinedarbaşı) 178
Sinâneddin Yûsuf b. Pîr Ahmed el-Akhisârî es-Saruhanî 242
Sirâcüddin Ebû Abdullah el-Mübârek b. Muhammed b. Yahya ez-Zühdî 198
Sokullu Mehmed Paşa 30, 118, 130 *ayrıca bkz.* Mehmed Paşa (Sokullu)
Sultan Bayezid (II) 64, 204
Sultan Mehmed (II) 100
Sultan Murad (II) 100
Sultan Selim (I) 64, 140, 144, 216
Sultan Selim (II) 52, 118, 120, 122, 124, 126, 130, 142, 152, 178, 182, 222, 226

Sultan Süleyman 42, 48, 52, 54, 72, 82, 94, 96, 108, 110, 112, 114, 118, 126, 128, 130, 134, 140, 142, 144, 152, 156, 164, 170, 176, 180, 182, 210, 212, 214, 216, 218, 222, 228, 238, 248
Süfyan b. Uyeyne 202
Süleyman Halîfe er-Rûmî 66
Sürûrî 44, 46, 48
Sürûrî, Muslihuddin Mustafa b. Şaban 44 *ayrıca bkz.* Sürûrî

Ş

Şah Ali Çelebi 60, 108,
Şah Ali Çelebi b. Kasım Bey 60 *ayrıca bkz.* Şah Ali Çelebi
Şah Çelebi 180 *ayrıca bkz.* Muhyiddin Mehmed Şah b. Hürrem el-Mevlevî es-Sıddîkî
Şah Efendi 234
Şah Efendi el-Fenârî 168
Şehzade Ahmed (Sultan II. Bayezid'in Oğlu) 204
Şehzade Bayezid (Sultan Süleyman'ın Oğlu) 52, 112, 128, 146
Şehzade Cihan Şah (Şehzade Bayezid'in Oğlu) 146
Şehzade Cihangir (Sultan Süleyman'ın Oğlu) 150
Şehzade Mehmed (Sultan Süleyman'ın Oğlu) 164
Şehzade Mustafa (Sultan Süleyman'ın Oğlu) 48, 168, 222
Şehzade Selim (Sultan Süleyman'ın Oğlu) 128, 218
Şemseddin Ahmed b. Mehmed b. Hasan b. Abdüssamed es-Samsûnî 214 *ayrıca bkz.* Samsûnî; Samsûnîzâde
Şemseddin Ahmed Çelebi Efendi (Konya Kadızâdesi) 96 *ayrıca bkz.* Kadızâde Ahmed Çelebi
Şemseddin Muhammed b. el-Cezerî 192
Şemseddin Muhammed b. İbrahim es-Semdîsî 190
Şemseddin Muhammed el-Kâdî el-Mısrî 254
Şemseddin Samsûnî Efendi 84 *ayrıca bkz.* Samsûnî
Şerifzâde (Defterdar) 178
Şeyh Abdurrahim el-Abbas 196
Şeyh Abdurrahim el-Müeyyedî 172
Şeyh Abdurrahman 88, 194
Şeyh Abdurrahman b. Şeyh Cemâleddin el-Merzifonî 88
Şeyh Abdüllatif Efendi 100
Şeyh Alâeddin (Hastabipbaşı) 140
Şeyh Bâlî es-Sofyevî 170
Şeyh Cemal Halîfe 54, 60, 160
Şeyh Cemâleddin 88, 194
Şeyh Hayreddin el-Îcadî 52
Şeyh Mahmud Çelebi el-Amâsî 100
Şeyh Mahmud Çelebi Nakşibendî 60
Şeyh Mehmed Çelebi b. Şeyh Safiyyüddin el-Bursevî 62
Şeyh Nasrüddin b. Şeyh Muhyiddin Muhammed b. Mustafa b. İmâd el-İmâdî el-İskilibî (Ebüssuûd Efendinin Kardeşi) 128
Şeyh Seyyid Ahmed el-Buhârî Efendi 106
Şeyh Sünbül Sinan 60
Şeyh Vefa 60
Şeyh Yavsî (Ebüssuûd Efendinin Babası) 128
Şeyhî Çelebi el-Bursevî 262
Şeyhzâde Abdurrahman (Vaiz) 192, 194
Şücâ' er-Rûmî 204
Şücâüddin er-Rûmî 164

T

Tâceddin Efendi (Küçük Tâceddin) 104, 106
Tâceddin İbrahim el-Manavgâdî 128
Takıyyüddin b. Muhammed eş-Şümünnî 200

Taşköprülüzâde 26, 44, 52, 64, 72, 78, 98, 110, 122, 130, 134, 138, 162, 168, 208, 210, 214, 236, 258
Teftâzânî 240

U-Ü
Uzun Kasım 238
Ümmüveledzâde 242

V
Vaiz Arap 54

Y
Yahya Çelebi 218
Yahya Çelebi Efendi b. Ömer el-Arabî 216 *ayrıca bkz.* Yahya çelebi
Yıldırım Bayezid 264
Yûsuf Çelebi 86
Yûsuf Çelebi el-Fenârî 84 *ayrıca bkz.* Yûsuf Çelebi

Z
Zâhidîzâde el-Edirnevî 128
Zemahşerî 246
Zerkâ 26
Zeynelâbidîn (Üçüncü İmam) 156
Zeyrekzâde 64

ESER İSİMLERİ DİZİNİ

B

Bahru'l-Ma'ârif 50
el-Bedî'iyyetü'l-Manâviyye 230
Beyzavî 256 ayrıca bkz. *Tefsîrü'l-Kâdî*
Bostan 50

C

Câmi'u'l-Hikâyât 112
el-Câmi'u's-Sahîh 198 ayrıca bkz. *Sahîhu'l-Buhârî*

D

Derecâtü'l-Mesâlik fî Tabakâti'l-Memâlik 132
ed-Dürer ve'l-Gurer 116

G

Gülistân 50

H

Hâşiye ale'l-Hidâye 50
Hâşiye ale't-Telvîh 50
el-Havâşi'l-Kübrâ alâ Tefsîri'l-Kâzî 50
el-Hidâye 202, 236, 256, 260, 264 ayrıca bkz. *Hidâyetü'l-Fıkh*
Hidâyetü'l-Fıkh 188
Hizânetü'l-Ekmel 236

I-İ

el-Islâh ve'l-Îzâh 112
Îsâgûcî fi'l-Mizân 50

K

el-Kâmûs 236
Kasîde-i Bürde 184
el-Keşşâf 236, 246, 256
Kitâbü'l-Miftâh 170
Kitâbü'z-Zühr 196

L

Leylâ ve Mecnûn 112

M

Makâmât 258
Me'âricü'n-Nübüvve 132
Menâzilü's-Sâirîn 170
el-Mesâbîh 188
Mesnevî 48, 50, 108
Meşâriku'l-Envâr 188
Mevâhibü'l-Hallâk fî Merâtibi'l-Ahlâk 132
Miftâhu'l-Ulûm 246
Mîmiyye 252
el-Mu'ammâ 50
Müslim 236
Müsned 198

R

Ravzu'r-Rayâhîn 50
Risâle fî Mi'râci Hayri'l-Beşer 170
er-Risâletü'l-Adudiyye 240

S-Ş

Sahîhu'l-Buhârî 236, 260
es-Sıhâh 236
es-Sülâsiyyât 188, 192
Şebistân-ı Hayâl 50
eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye 258
Şerh-i Dîvân-ı Hâfız 50
Şerhu'l-Akâid 240
eş-Şerhu'l-Cedîd li't-Tecrîd 194
Şerhu'l-Merâh 50
Şerhu'l-Mevâkıf 196, 260
Şerhu'l-Miftâh 92, 238, 260
Şerhu'l-Misbâh 50
Şerhu'l-Mûcez fi't-Tıb 50
eş-Şifâ 184

T
Tâ'iyye Kasidesi 210
et-Tehâfüt 66
Tefsîrü'l-Kâdî 236 ayrıca bkz. *Beyzavî*
Telhîs 264
Tevârîh-i Âl-i Osman 238

V
Vâridât 170

Y
Yûsuf u Züleyhâ 76

EKLER

Ek 1: Süleymaniye Yazma Eser Ktp., Fatih, Nr. 4412, 194b.
Serlevhada "Tetimmetü'ş-Şaka'iki'n-Nu'mâniyye" ibaresi yazılıdır.

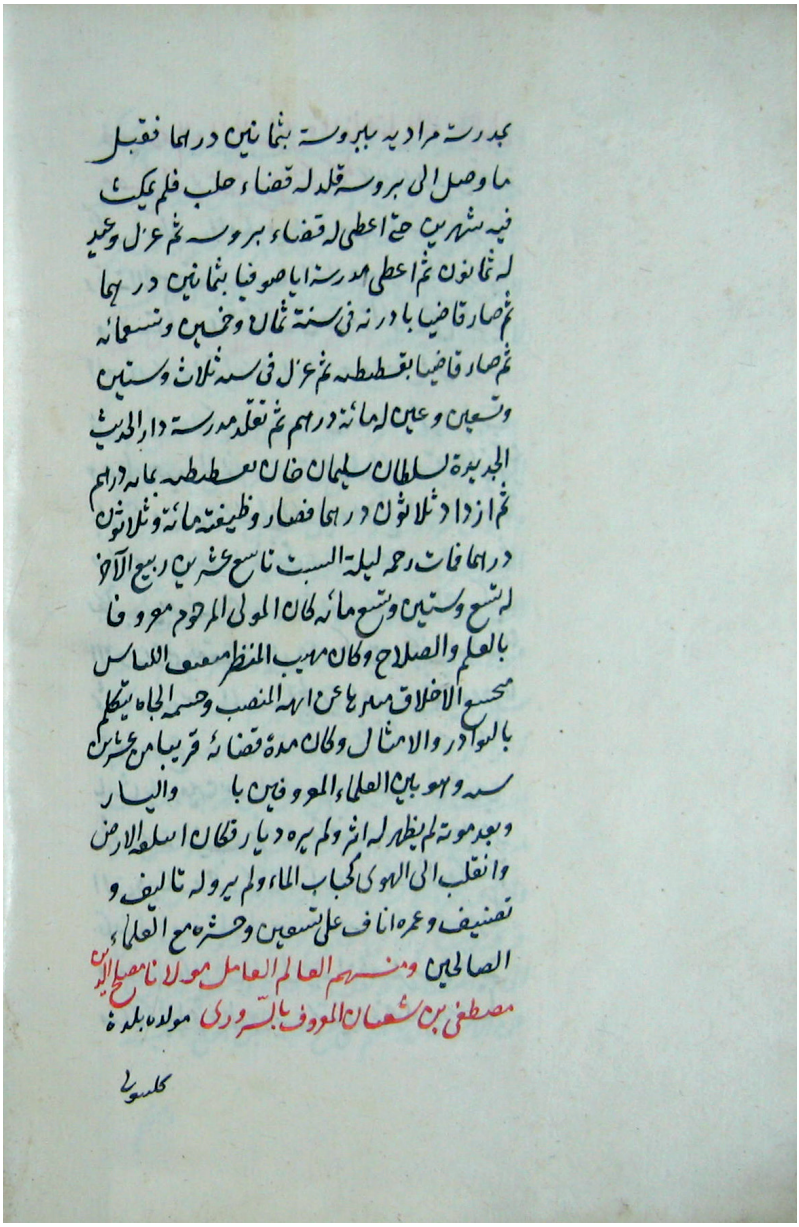

Ek 2: Konya Bölge Yazma Eser Ktp., Burdur İl Halk Kütüphanesi, Nr. 1100, 123b. Sürûrî'nin hayat hikayesinin anlatıldığı bölümün başlığı.

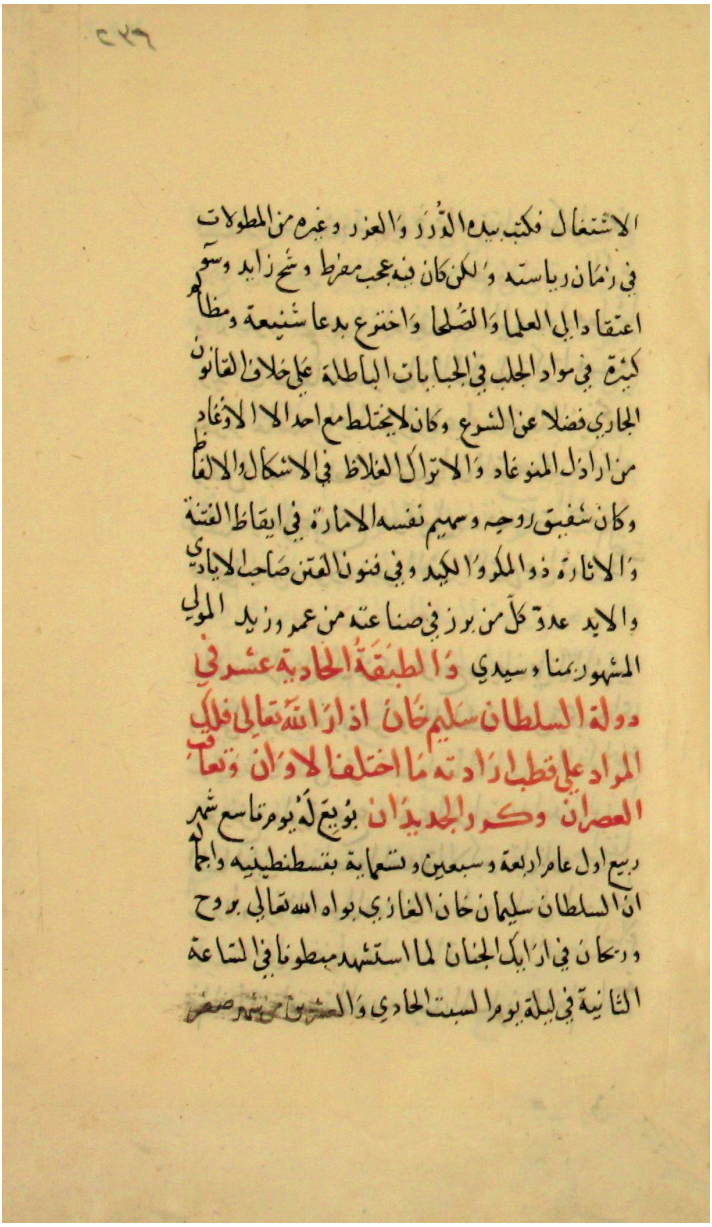

Ek 3: Köprülü Yazma Eser Ktp., Fazıl Ahmed Paşa, Nr. 1098, 236a.
II. Selim devri âlimlerinin anlatılmaya başlandığı on birinci tabaka başlığı.

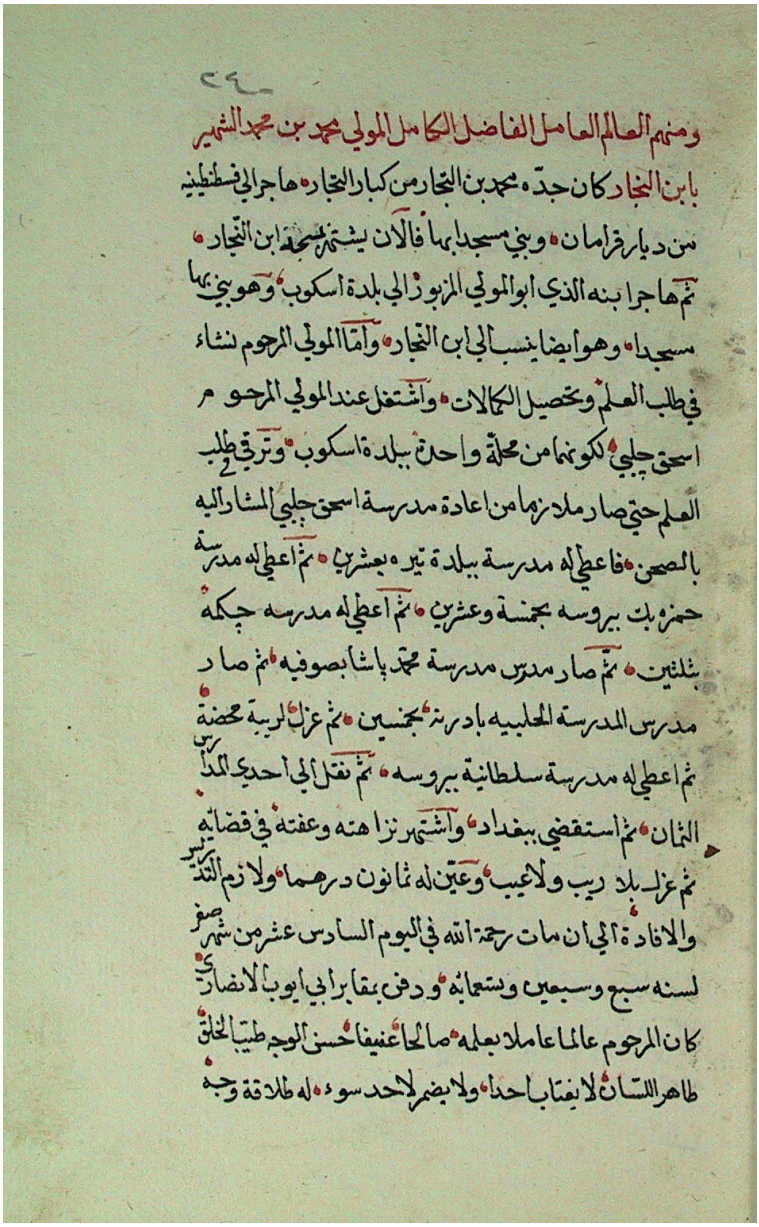

Ek 4: Süleymaniye Yazma Eser Ktp., Halet Efendi, Nr. 821, 240a.
Dülgerzâde Mehmed Efendi'nin hayat hikayesinin anlatıldığı sayfa.

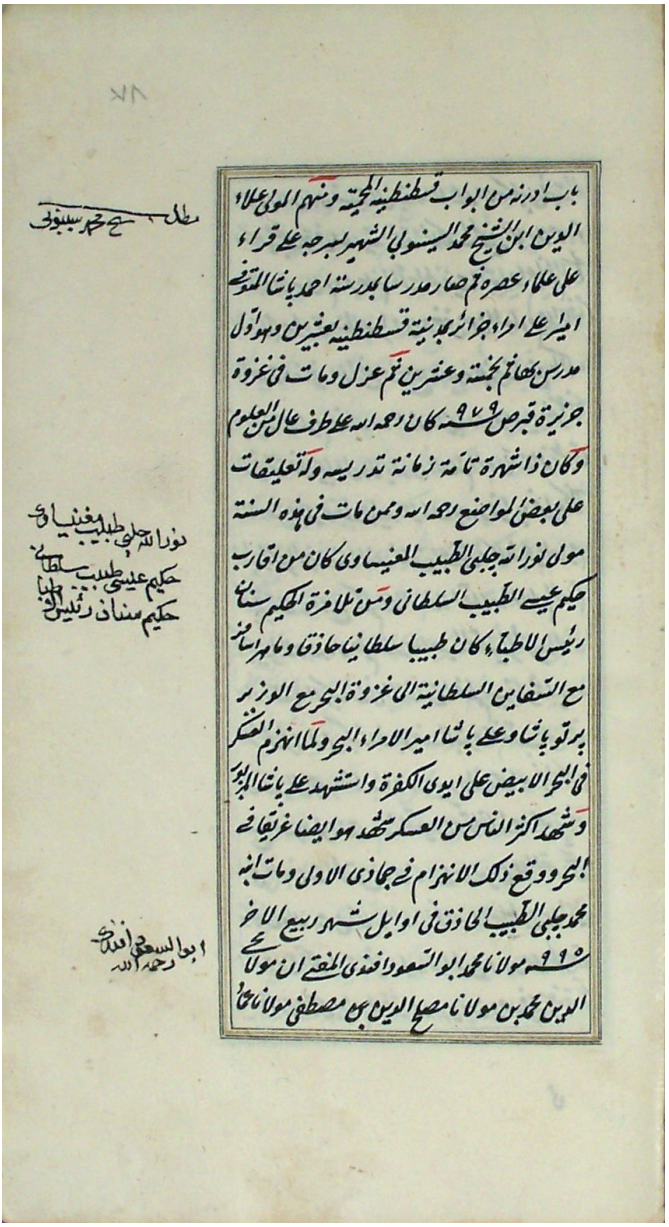

Ek 5: İnebey Yazma Eser Ktp., Orhan Camii, Nr. 999, 78a.
Ebüssuûd Efendi'nin hayat hikayesinin anlatılmaya başlandığı sayfa.

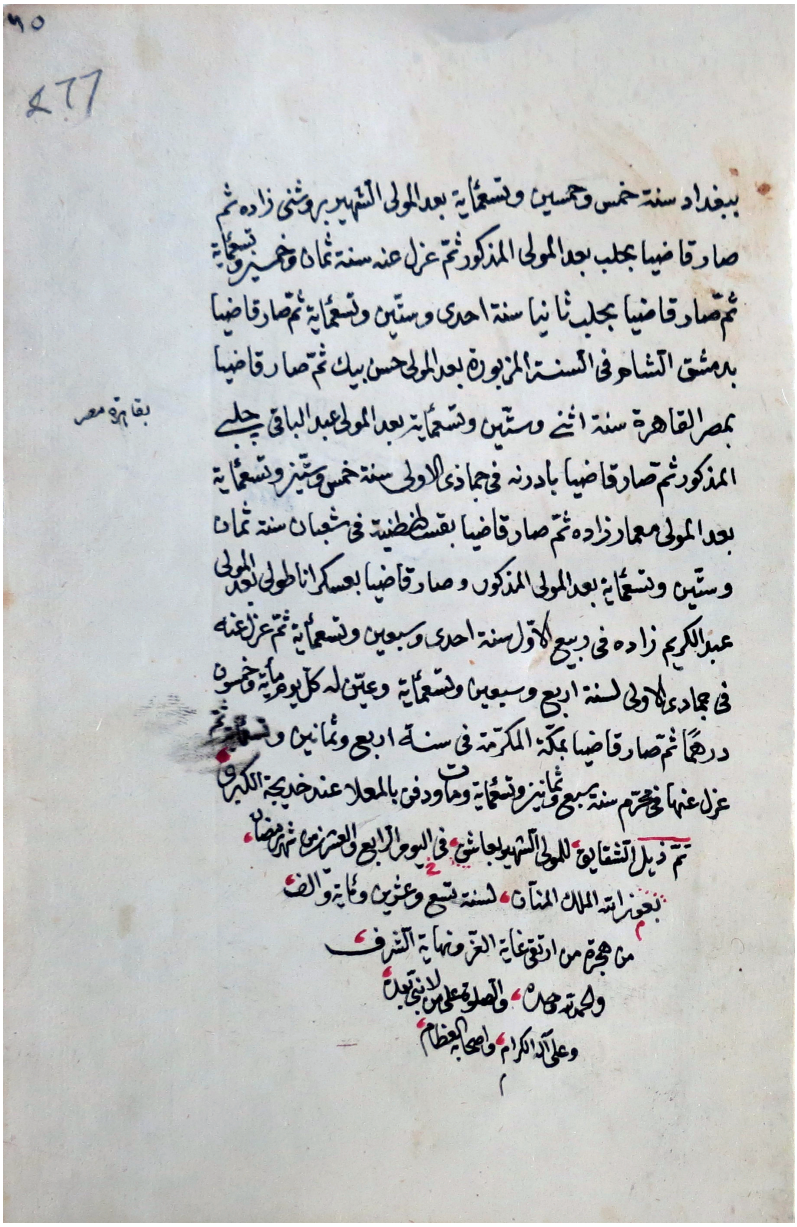

Ek 6: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi, Nr. 36903, 65a.
Nüshanın ferağ kaydının bulunduğu son sayfası.